

ที่ใช้รักษา คนรุ่นเก่าก็ให้ความนิยม ส่วนคนรุ่นใหม่มีอีกปัจจัยก็จะไปทางมอเดน ปัจจุบันที่สามารถสูดต้านลมหรือโรงพยาบาล อ. แม่สะเรียงแต่ถ้าเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ มักใช้สมุนไพร ซึ่งปัจจุบันไว้ใช้สอยเกือบทุกครัวเรือน หรือไปหามาจากในป่าชุมชน เช่นบ้านผู้ใหญ่บ้านคนเก่า เก็บไม้ที่เป็นสมุนไพรรักษาโรคไว้ “พ่อามาจากป่า ใช้แก่โรคก็มี ยาบำรุงก็มี”

3.3) ด้านการตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัย การก่อสร้างบ้านเรือนของคนในชุมชน จะช่วยกันก่อสร้างและมีตั้งในชุมชน ได้แก่ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน การสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยจะเป็นแบบแปลนที่เรียบง่าย โดยวัสดุซึ่งมีในชุมชน คือไม้ และเป็นไม้แผ่นใหญ่ซึ่งหาได้ง่ายเพราหมีป่าไม้ในชุมชน บางบ้านที่มีฐานะไม่ดีก็จะใช้ไม้และไม้ไผ่ เป็นแบบผสม คือทรงแบบดั้งเดิมผสมทรงไทย หลังคามุงกระเบื้องเป็นส่วนใหญ่ สังเกต เสาบ้านจะเป็นเสาไม้ขนาดใหญ่มากเกือบทุกหลัง เช่น บ้านผู้ใหญ่บ้าน โดยเฉพาะบ้านนางนงลักษณ์ พานทอง ประชานแม่บ้านซึ่งพึงก่อสร้างเสร็จใหม่ ๆ โดยช่างในชุมชนคือผู้ใหญ่บ้าน จากการสอบถามทราบว่า เริ่มนกีบสะสมไม้แผ่นใหญ่ ๆ เล็ก ๆ เสาขนาดใหญ่ไว้ที่ลະเล็กละน้อย เพื่อลงมือปัจจุบันทำไปเรื่อย ๆ สังเกตจากแบบแปลนค่อนข้างเป็นสมัยใหม่ มีการใช้ไม้กลุ่มเป็นกลุ่มไม้มาประดับประดาเหมือนบ้านคนไทยทั่วไป เพราะผู้นำของครอบครัวคือ สามีคุณนงลักษณ์ ซึ่งเป็นตำรวจ เป็นคนไทยที่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคตะวันออก แต่งงานกันตอนคุณนงลักษณ์ไปทำงานที่กรุงเทพฯ และมีลูกคือ อนันต์ พานทอง ซึ่งเป็นนักวิจัยชาวบ้าน ซึ่งเกิดและโตอยู่กรุงเทพฯ เรียนหนังสือที่กรุงเทพฯ ก่อนอพยพยายกคืนกลับมาอยู่บ้านเกิดของคุณนงลักษณ์ สรุปได้ว่าชุมชนพะโนลอมมีศักยภาพในการแสวงหารัฐสุดช่างและแรงงานซึ่งใช้ในการก่อสร้างได้โดยชุมชนเองเป็นส่วนใหญ่ทั้งบ้านหลังเล็กและหลังใหญ่ โดยใช้วิธีค่อยเป็นค่อยไป ช่วยเหลือกัน และวัสดุก็พึงพาภายนอกน้อยมาก เท่าที่จำเป็น นอกจากบ้านที่ยกตัวอย่างไปแล้วเพียงหลังเดียว

4) ด้านความสามารถในการแก้ไขปัญหาชุมชน

เมื่อศึกษาหาข้อมูลและสังเกตปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดจากการบอกเล่าของคนในชุมชนพอจะประเมินได้ว่าเป็นชุมชนที่มีศักยภาพในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนได้ตลอด เช่น กรณีการแก้ไขปัญหาอุทกภัยครั้งใหญ่ของชุมชนในปี 2534 ชุมชนได้ร่วมกันช่วยเหลือผู้ประสบภัยให้ได้รับความปลอดภัยและหลังน้ำท่วมก็มีการแก้ปัญหาร่องที่อยู่อาศัย ชุมชนสามารถจัดการกับปัญหาได้อย่างดี คือ แม้จะมีการขาดแย้งบ้าง แต่ด้วยความสามารถของคนในชุมชนที่มีความสามารถในการบริหารจัดการจนคลี่คลายไปในทางที่ดีได้ และความสามารถในการอนุรักษ์ป่าชุมชน มีการตั้งกลุ่มทักษะการใช้ไม้ตลอดจนการแก้

ปัญหาความขัดแย้งในชุมชนโดยชุมชนมีความสามารถในการควบคุมกันได้โดยผู้นำ นับได้ว่าชุมชนมีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของชุมชนตลอดมา

5) ด้านการพัฒนา (การเปลี่ยนแปลง สร้างสรรค์ในกิจกรรมของชุมชน) ที่ต่อเนื่องดังนี้

ผลการพัฒนาคน การดำรงชีวิตของคนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นวิถีที่เรียบง่าย โดยมีอาชีพหลักคือ เกษตรกรรม ซึ่งมีฐานะปานกลางและไม่ค่อยมีความแตกต่างกันนัก ถึงแม้จะเป็นวิถีที่คล้ายคลึงกับคนไทยทั่วไป ทำอาหารการกิน เครื่องนุ่งห่มและที่อยู่อาศัยแต่ส่วนใหญ่แล้วก็มีชีวิตที่เรียบง่ายและยังมีความคิดในการผลิตเพื่อบริโภค เรียนรู้วิชาชีพประยุกต์รายจ่ายหรือแลกเปลี่ยนกันใช้ภายในชุมชนมากกว่าเพื่อรายได้ก็อพลิตเชิงเศรษฐกิจ เช่น ฝีกอบรอนทำเม็ด ผู้ใหญ่เล่าว่า “เรียนไว้เพื่อทำให้เอง เพราะจะทำให้ประยุกต์ได้ไม่ต้องซื้อเขา” ซึ่งเป็นความคิดแบบดั้งเดิมแต่ปรับเปลี่ยนในด้านบวกที่พัฒนาให้สอดคล้องกับสังคมปัจจุบันได้อย่างกลมกลืนและเป็นการพัฒนาที่ดี นอกจากนี้ชุมชนก็ยังอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของผ่านไว้ได้ เช่น การแต่งกายในโอกาสพิเศษ การอนุรักษ์ป้า การใช้สมุนไพร ถึงแม้จะใช้วิธีการรักษาโรคโดยแพทย์แผนปัจจุบันแต่ก็ยังใช้ยาสมุนไพรในการยังชีพอยู่ นับว่าชุมชนมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตที่ดี

ผลการพัฒนาชุมชน เป็นการพัฒนาที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ การสร้างสาธารณสุข สมบัติร่วมกัน การคุ้มครองเด็ก ความร่วมมือในกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรม การจัดงานประเพณีต่าง ๆ ที่เป็นผลของการพัฒนาอย่างต่อเนื่องที่เป็นรูปธรรม ก็คือผลการพัฒนาชุมชนจนได้รับรางวัลรองชนะเลิศการประกวดกิจกรรมพัฒนาชุมชน “หมู่บ้านพัฒนาดีเด่น” และ “หมู่บ้านเขียวขจีเด่น” ประจำปี

2540

3. ปัจจัยเงื่อนไขและองค์ประกอบภายในโรงเรียน

บทบาทของโรงเรียนที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อความเข้มแข็งหรืออ่อนแอกองโรงเรียน และชุมชนพะนဝลอง ได้แก่

3.1 ปรัชญาการศึกษาและเป้าหมายในการศึกษาของโรงเรียน

โรงเรียนพะมอลอได้กำหนดปรัชญาการศึกษาของโรงเรียน “ไฝรุ้ ไฟเรียน เพียรศึกษา” เป็นปรัชญาที่ดีมากหากนำมาปฏิบัติ แต่ปัจจุบันโรงเรียนยังไม่สามารถสร้างภาพพจน์ตามปรัชญาได้ นักเรียนยังไม่มีพฤติกรรมของคน “ไฝรุ้ ไฟเรียน เพียรศึกษา” ประพฤติให้เห็นเลยเด็กบางคนก็ไม่ค่อยยามเรียน ช่วยพ่อแม่บ้าง ไม่อყากมาบ้าง เพราะโรงเรียนยังขาดปัจจัยต่าง ๆ ที่ไม่อธิบายและไม่มีพร้อมหลาย ๆ ด้าน ทั้งบุคลากรการบริหาร และการสนับสนุนจากชุมชนในเรื่องของสื่อ อุปกรณ์ที่จะจุงใจให้นักเรียนออกมาริเรียน ดังเช่นการสอนนาอย่างเป็นกันเองของนักวิจัยชาวบ้านกับครูผู้หลูงทึ้งสองของโรงเรียน ในบรรยาศาสที่เป็นกันเอง คือคุยกับเพื่อนๆ เมื่อเปิดสอนนาในประเด็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนครูผู้หลูงคนหนึ่งก็เล่าให้ฟังว่า “โรงเรียนเรายังขาดแคลนหลายสิ่งหลายอย่างที่จำเป็นสำหรับตัวนักเรียน ห้องสมุด และหนังสือให้นักเรียนได้ค้นคว้า อย่างเช่นพจนานุกรมก็ขาด ๆ วิน ๆ สมุด ดินสอ โต๊ะ เก้าอี้ สนามเด็กเล่นก็ผุ ๆ พัง ๆ เพราะอายุการใช้งานมาก ไม่มีห้องปฐมพยาบาล ทุกวันนี้ใช้ร่วมกับห้องเรียน อีรุ่งคุณังไปหมด”

เป้าหมายทางการศึกษาของโรงเรียนบ้านพะมอลอ กี เช่นเดียวกับโรงเรียนระดับประถมทั่ว ๆ ไป ที่ต้องการให้นักเรียนมีผลลัพธ์ทางการเรียน ในทุก ๆ ประสบการณ์ ตามกลุ่มทักษะ ซึ่งกำหนดไว้ว่าควรจะต้องผ่านเกณฑ์ในกลุ่ม สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต (สปช.) 60% กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย (สln.) 70% และกลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพ (อพอ.) 70% แต่ผลการเรียนของนักเรียนบ้านพะมอลอย่างไม่สามารถบรรลุเป้าหมายและนักเรียนมีผลการเรียนที่ต่ำกว่าเกณฑ์ไม่มีศักยภาพในการศึกษาต่อเนื่องในระดับที่สูงขึ้น หรือประกอบอาชีพอยู่ในชุมชนได้เท่าที่ควร ตัวอย่างจากคำบอกเล่าของผู้ปกครองผู้หนึ่งเล่าว่า “เด็กบางคน จะ ป.6 ออกมากแล้วขาดความชื่อยังเจียนผิดเจียนถูก” นางมาลูนเป็นคนหนึ่งที่ส่งลูกไปเรียนนอกชุมชนให้เหตุผลว่า “ลันต้องส่งลูกคนเล็กไปเรียนโรงเรียนนอกพื้นที่ ก็อีกโรงเรียนบ้านโนปิง เพราะคิดว่าจะทำให้ลูกนิดาด ได้เห็นสิ่งต่าง ๆ ...”

3.2 หลักสูตร กระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนการสอน

โรงเรียนบ้านพะมอลอเป็นโรงเรียนประถมศึกษา ที่ต้องใช้หลักสูตรกลางที่สำนักงานการศึกษาฯ กำหนด เช่นเดียวกับโรงเรียนประถมศึกษาอื่นคือต้องเป็นการเรียนการสอนที่เป็นเรื่องวิชีชีวิตในห้องถัง ทั้งด้านวิชาชีพ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมนิเวศวิทยาชุมชน เพื่อนุ่งหวังให้นักเรียนสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตในชุมชนได้ และในความเป็นจริง

โรงเรียนก็ได้พยายามที่จะจัดการเรียนรู้และกิจกรรมการสอนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ดังคำนออกเล่าของครูที่เล่าให้นักวิจัยชาวบ้าน ในการสนทนาก่อตัวเป็นกันเองว่า “สมัยก่อนจะสอนให้นักเรียนจำ สมัยนี้ให้เรียนตามแบบกรรมวิชาการกำหนด ฝึกให้เด็กมีความรับผิดชอบ เช่น แบ่งหน้าที่ให้รักษาความสะอาด ฯลฯ” ผู้วิจัยภายในห้องถึงประสบการณ์ชีวิตด้านวิชาชีพที่จะเป็นประโยชน์และภูมิปัญญาท่องถิน เช่น การทอผ้า จักสาน เย็บปักถักร้อย ได้จัดให้มีในหลักสูตรการเรียนการสอนหรือไม่ก็ได้รับคำตอบว่า “ไม่มี แต่คิดไว้ว่าจะทำ” และวิชาภาษาอังกฤษก็พึ่งเริ่มจะนำมาสอนปีนี้เป็นปีแรก

3.3 ด้านบุคลิกภาพของบุคลากรในโรงเรียน

ในโรงเรียนบ้านพะมอลมีบุคลากรจำนวน 4 คน ซึ่งมีบุคลิกลักษณะแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ดังนี้

- **ครูใหญ่** ชื่อนายพานิช พิรามัย อายุ 59 ปี กำลังจะเกษียณอายุในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2542 นี้ นับถือศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด โดยไม่ยอมให้ครูและนักเรียนนำอาหารที่ประกอบด้วยเนื้อหมูเข้ามารับประทานที่โรงเรียน จนครูและชาวบ้านถึงกับเอ่ยปากว่า “หากมีครูใหญ่คนใหม่เข้าย้ายเข้ามาแทนขออย่าให้เป็นแบบ (อิสลาม) อีกเลย ร่วมอะไรกับชาวบ้านก็ไม่ได้” ที่โรงเรียนก็ลำบากใจเมื่อกันแม้แต่อาหารกลางวันเด็กยังห้ามทำด้วยเนื้อหมู” ศาสนาราจเป็นเหตุปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความสัมพันธ์ของครูใหญ่กับผู้ปกครองอยู่ในระดับที่ไม่ดีนัก ทั้ง ๆ ที่อยู่ที่โรงเรียนนานนานนับสิบ ๆ ปี และครูใหญ่อาจจะเป็นตัวแปรตัวหนึ่งที่ทำให้ผู้ปกครองไม่อยากให้ลูกของตนศึกษาอยู่ในชุมชน ดังเช่น นางมาลูนให้ความเห็นว่า “ครูใหญ่คนนี้ไม่สนใจที่จะวิ่งเต้นหาทุนการศึกษาเลย ไม่เหมือนครูใหญ่คนก่อน หากเปลี่ยนครูใหญ่คนนี้เมื่อไรก็จะเอาลูกหลานมาเรียน ถ้าครูคนนี้ยังไม่ย้ายไปนักเรียนคงจะลดลงไปเรื่อย ๆ”

- **ครูเกยร์ เกษทอง** อายุประมาณ 45 ปี นับถือศาสนาพุทธ ทำงานใจดีมีเมตตาต่อเด็ก ไม่รังเกียจคนในชุมชน ตัวอย่างเช่น คำนออกเล่าของนักวิจัยชาวบ้านที่ให้ข้อมูลว่า “ครูเกยร์คนนี้จะเป็นคนที่รักนักเรียนและชาวบ้านรักที่สุด เพราะครูจะเอาใจใส่นักเรียนดีไม่ใช่เด็กเป็นแพล ฝี เขาเก็บอาบน้ำทำความสะอาดแพลให้โดยไม่รังเกียจเด็กเหมือนครูบางคน ...” ข้อมูลนี้สอดคล้องกับข้อมูลที่นักวิจัยได้จากการพูดคุยกับชาวบ้านในชุมชน

- **ครูสุดา สนธิ** อายุประมาณ 42 ปี เป็นผู้กำกับเรียน ที่นับถือศาสนาคริสต์ ตัวเล็กและท่าทางเคร่งเครียด ไม่ค่อยยิ้มແยิบเหมือนครูเกยร์ และไม่ค่อยสร้างสัมพันธ์กับชุมชนด้วยคิดว่าต่างศาสนา กัน จึงไม่ค่อยร่วมกิจกรรมนอกจากจำเป็น อีกประการหนึ่งก็มี

บ้านพักอยู่นอกชุมชน เช่นเดียวกับครูใหญ่ และครูเกย์ จึงทำให้ไม่มีความสันติสุขกับคนในชุมชนซึ่งเป็นภาระรึเปล่าแต่ต่างศาสนากัน

- นักการการโรง ชื่อนายสมพล เกษทอง อายุประมาณ 40 ปี นับถือศาสนาพุทธและเป็นญาติกับครูเกย์ พักอยู่ที่บ้านพักในโรงเรียน เป็นคนมีมนุษย์สัมพันธ์ดี แต่ชอบดื่มเหล้าทำกับข้าวเก่ง ซึ่งนอกจากเป็นภาระโรงค่อยๆแลโรงเรียนแล้วยังทำหน้าที่เป็นพ่อครัวประจำบ้านสำหรับนักเรียนอีกหน้าที่หนึ่งด้วย นายสมพล เกษทอง มักจะไปช่วยชาวบ้านทำอาหารเมื่อมีงานบุญ งานประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน มักมีการประกอบอาหารเลี้ยงกันตลอดจนมักไปร่วมวงคุ้มเหล้ากับคนในชุมชนจนเป็นที่รู้จักกันโดยเชยของชาวบ้านเป็นอย่างดี ซึ่งครูในโรงเรียนจะบอกว่า การโรงคนนี้ไม่ค่อยเอาใจใส่ดูแลรักษาสมบัติของโรงเรียน ปล่อยให้บริเวณโรงเรียน อาคารเรียน สนามหญ้าสกปรก ของหาย ๆ ล่า ครูผู้หลูงคุณหนึ่งเล่าให้ฟังว่า “การโรงดีไม่มีเวลาปล่อยให้หญ้ารก รักษาดูแลหน้าต่าง ประตูกีดขวาง ลูกนังดับอยู่ ๆ”

จึงสรุปได้ว่า ภาพลักษณ์ของบุคลากร ในโรงเรียนในมุมมองของชุมชนนั้นยังไม่ดีอยู่ในสภาพที่น่าพึงพอใจ

3.4 โครงสร้างการบริหารโรงเรียน

ถึงแม่โรงเรียนจะมีโครงสร้างการบริหารในลักษณะที่ใช้ชุมชนเข้ามามีบทบาทการบริหารการศึกษาในรูปของคณะกรรมการการศึกษา ทำหน้าที่จัดทำแผนการเรียนการสอนร่วมกัน กำกับดูแลการดำเนินการตลอดจนการแก้ไขปัญหาด้านการเรียนการสอน แต่ในทางปฏิบัติแล้วคณะกรรมการที่เป็นชาวบ้านไม่ค่อยมีบทบาทเท่าใดนัก เพราะขาดการประชุมปรึกษาหารือกันอย่างจริงจัง ครูก็ทำหน้าที่ทั้งหมดไป คณะกรรมการก็เพียงแต่รับรู้ในบางเรื่องที่โรงเรียนต้องการความร่วมมือหรือความช่วยเหลือด้านเงินทุนและแรงงานจากชุมชน โดยครูใหญ่เล่าให้ฟังว่า “จะปรึกษาหารือนัดประชุมคณะกรรมการก็ต่อเมื่อมีเรื่องจำเป็นจริง ๆ เกรงใจเข้า กลัวเข้าจะเสียเวลาทำงานหากิน... กรรมการโรงเรียนมีทั้งหมด 9 คน ตามคำสั่งแต่งตั้งที่ทำไว้เป็นครูของโรงเรียนนี้ 3 คน และอีก 6 คนเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน” ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากทีมวิจัยภายใต้ชื่อชื่อข้อมูลว่า “ได้พูดคุยกับครูผู้หลูงคุณคน 7 คน ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลที่ดีมาก และเมื่อถามถึงกรรมการโรงเรียนว่ามีหรือไม่ ครูผู้หลูงคุณหนึ่งก็ตอบว่ามี ได้ตั้งขึ้นครั้งแรกเมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม 2539 (ตามคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการการศึกษา) เมื่อถามว่ามีการประชุมกันบ่อยไหม ครูก็บอกว่า ยังไม่เคยประชุมเลย คณะกรรมการโรงเรียนนี้มี 9 คน เป็นชาวบ้าน 6 คน ครู 3 คน”

3.5 ระบบความสัมพันธ์ภายในโรงเรียน / ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน กับชุมชน

ถึงแม้ว่าโรงเรียนบ้านพะโนลจะเป็นโรงเรียนเล็ก ๆ มีครุน้อย เด็กน้อย บริเวณแคบ ๆ แต่โครงสร้างความสัมพันธ์ก็เป็นแนวตั้ง ครุใหญ่ซึ่งเป็นอิสลามและไกล์เกย์ยันก์ เป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจทุกอย่าง ครุเป็นผู้รับคำสั่งและปฏิบัติตาม แม้แต่เรื่องอาหารกลางวัน ครุใหญ่ไม่รับประทานเนื้อหมูสั่งห้ามน้ำหมูเข้ามารับประทานในโรงเรียน ก็ไม่มีไกรกล้าระเมิด ทั้ง ๆ ที่ไม่พึงพอใจเป็นต้นเหตุหนึ่งที่ทำให้เด็ก ๆ ครุและผู้ปกครองมีความรู้สึกขัดแย้งในใจเป็นข้ออ้างของเด็กที่ไม่อยากเรียนบ้าง ครุก็บ่นเบื้องบันทือบ้าง เช่น ความคิดเห็นของครุคนหนึ่งที่เล่าให้ฟังว่า “หากจะมีครุใหญ่คุณใหม่มาก็ขออย่าให้เป็นคนอิสลามอีกเลย” นอกจากนั้นครุทั้งสองคนก็ยังต้องการจะขยายไปที่อื่นด้วยรู้สึกว่าโรงเรียนนี้ไม่น่าอยู่ทั้งสภาพแวดล้อม และยังมีปัญหาในเรื่องความขาดแคลน ของหาย ความไม่เอ้าใจใส่ของผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน เช่น นักการการ โรงดังกล่าว มาข้างต้น จึงสรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ภายในโรงเรียนบ้านพะโนลนี้ ไม่ค่อยราบรื่นแน่นแฟ้นเท่าใดนัก

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ก็คือเมื่อจะมีช่องว่างของความไม่เข้าใจที่ต่อ กันแต่ไม่ถึงขั้น ขัดแย้ง แบบต่างคนต่างอยู่ ไม่ค่อยได้ไกล์ชิดหรือทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อชุมชนและโรงเรียนมากนัก ชุมชนมีเรื่องที่ไม่พึงพอใจได้แก่ ข้อห้ามนำหมูเข้าไปรับประทานที่โรงเรียนและอาหารกลางวันสำหรับเด็กที่โรงเรียนดำเนินการตามโครงการอาหารกลางวันที่ปราศจากหมูส่วนใหญ่จึงทำด้วยปลา ไก่ และเนื้อ ซึ่งเด็กไม่ชอบรับประทาน จึงถือเป็นข้ออ้างไม่อยากไปโรงเรียนก็มี เรื่องผลกระทบเรียนและความไม่เอ้าใจใส่ของครุ (ความคิดเห็นของผู้ปกครองดังที่ได้กล่าวมาแล้ว) เรื่องสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนตลอดจนบุคลิกภาพโดยรวมของบุคลกรและไม่สนองความคาดหวังของชุมชนในหลาย ๆ เรื่อง แต่อย่างไรก็ดี ชุมชนก็ยังช่วยเหลือโรงเรียนในเรื่องที่โรงเรียนร้องขอเป็นเงินบ้างแรงงานบ้าง และโรงเรียนก็ให้การสนับสนุนชุมชนบ้าง เช่น นอกเหนือจากการให้การศึกษาแก่ชุมชนแล้วยังสนับสนุนด้านการศึกษาโดยมีการอนุญาตให้เยาวชนใช้สนามของโรงเรียนเป็นที่ฝึกซ้อมและเล่นกีฬา เพราะไม่สามารถช่วยในเรื่องอุปกรณ์และบุคลากร ให้ด้วยมีข้อจำกัดคือ อุปกรณ์กีฬาของโรงเรียนมีน้อย ครุไม่มีความสนใจ

3.6 สิ่งที่ชุมชนคาดหวังจากโรงเรียน

โรงเรียนบ้านพะมอโล เป็นสถาบันการศึกษาของรัฐในชุมชนซึ่งมีอยู่แห่งเดียว ทำหน้าที่ในการให้การศึกษาแก่ประชาชนในชุมชนด้านการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพ ให้คำปรึกษาแก่คิมย์เก่าที่ต้องการคำปรึกษาในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต เช่น ปัญหาการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพ ปัญหายาเสพติด ฯลฯ (ข้อมูลนี้ได้จากการสัมภาษณ์ครูใหญ่และนักวิจัยชาวบ้าน)

ส่วนชุมชนนั้น ต้องการให้โรงเรียนทำหน้าที่เป็นสถาบันการศึกษาที่มีระบบการเรียนการสอนที่ทันเหตุการณ์ มีประสิทธิภาพในการผลิตคนที่มีคุณภาพให้แก่ชุมชนและมีความคาดหวังที่จะให้โรงเรียนมีภาพลักษณ์ที่ดีตอบสนองความต้องการของชุมชนเพื่อช่วยพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ดังนี้

1) ต้องการให้โรงเรียนจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพทุก ๆ ด้าน และมีครูที่ดี เอาใจใส่ต่อเด็กและเข้มงวดกวดขันการเรียนของนักเรียน “อยากให้ครูเข้มงวดเรื่องการสอนอ่านเขียน ให้มากขึ้น เราฝ่ากความหวังให้กับครู เพราะเราไม่รู้หนังสือ บางครั้งให้ลูกอ่านหนังสือแต่ลูกอ่านไม่ออก ...”

2) ต้องการให้โรงเรียนผลิตเยาวชนที่มีคุณภาพให้แก่ชุมชน คือต้องการให้ลูกหลานมีความรู้ ความสามารถ สำหรับการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น หรือนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีพอยู่ในชุมชนได้ตลอดจนเป็นคนที่มีความประพฤติเหมาะสม เช่น ผู้ปกครองคนหนึ่งกล่าวว่า “อยากให้ลูกที่จบจากที่นี่แล้วไปสอบเรียนต่อที่อื่น อยากให้ลูกสาวได้ใจดีชุดขาวเป็นนางพญาล มีอนาคต มีงานทำ ...” หรือ “อยากให้ลูกเข้าเรียนจนจบ ม.6 แล้วหางานทำได้ไม่ต้องกลับมาทำงาน เพราะไม่มีที่เป็นของตัวเอง ต้องเช่าเขาไม่รู้เมื่อไรเข้าจะเลิกไม่ให้เช่า” และ “ความหวังของผม ผมไม่อยากให้ลูกลำบากเหมือนผมกับเมีย ผมอยากรู้ว่าเป็นคนดี ไม่เคยกระทำการใดๆ ให้ลูกเรียนเมื่อเรียนจบที่นี่แล้ว จะให้ไปเรียนต่อนอกพื้นที่ เพราะผมไม่มีนา ไม่มีทรัพย์สมบัติให้ลูกจะมีกีแต่วิชาที่ครูได้สอนให้ลูกผม ให้เขาได้อ่านออกเขียนได้จบ ม.6 ผมก็ภูมิใจแล้ว” และอีกรายกล่าวว่า “อยากให้มีการสอนภาษาอังกฤษขึ้นพื้นฐาน ตั้งแต่อนุบาลหรือ ป.1 เพราะหมู่บ้านเรามีฝรั่งเข้ามาเที่ยวเป็นประจำ มาซื้อผ้าบ้าง เที่ยวชมคุณวิชิตชาวกะเหรี่ยง ดูกาражหอผ้า เพื่อว่าลูกผมรู้ภาษาฝรั่งจะได้เป็นไกค์นำประโยชน์กลับหมู่บ้าน”

3) ต้องการให้ลูกหลานได้ใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนได้ดี โรงเรียนควรสอนถึงการดำรงชีวิต ทักษะชีวิตและประเพณีวัฒนธรรม ตลอดจนพื้นฐานด้านอาชีพ เช่น กรรมการโรงเรียนท่านหนึ่งกล่าวว่า “อยากให้โรงเรียนสอนวัฒนธรรมประเพณีเก่าแก่ เช่นการทำผ้า การจักสาน การปลูกพืชผักสวนครัวไว้เลี้ยงตนเอง เพราะว่ามันเป็นพื้นฐานที่สำคัญของเด็กที่จะเรียนรู้เอาไปใช้ในวันข้างหน้า ไม่ย่างหน้าแล้วเด็กก็จะลืมวัฒนธรรมเก่าแก่ ที่

ปู่ ย่า ตายาย ทวดมีไว้ให้หมด เอ้าแต่เรียนอย่างเดียวลืมวัฒนธรรมเก่าแก่ไปหมดก็ไม่ดี ต้องเรียนควบคู่ไปด้วยให้เป็นกิจจะลักษณะ ไม่ใช่ว่าสอนเด็กแล้วให้เด็กกลับไปทำที่บ้าน แล้วทำไปให้ครู แล้วครูเป็นผู้ให้คะแนนเด็ก ออย่างนี้ไม่ดี เพราะครูจะรู้หรือ? ว่าเด็กทำจริงหรือไม่ รู้ไหมเด็กบางคนต้องขอเงินพ่อแม่ไปซื้อสิ่งนั้น ๆ มาส่งเพื่อจะได้คะแนนโดยไม่ได้ทำเองแล้วจะได้ประโยชน์น้อยไร หากครูมีจิตใจที่รักและให้ความรู้ลูก ๆ ของเราริบ ต้องสอนด้วยใจ ทำด้วยมือ เห็นด้วยตา หากได้อย่างนี้แล้วผู้จะภูมิใจมาก สำหรับครูทุกคน”

4. ปัจจัย เงื่อนไขและองค์ประกอบภายนอกชุมชน

4.1 นโยบายด้านการศึกษา ซึ่งเป็นนโยบายที่กำหนดโดยส่วนกลางและใช้สำหรับการจัดการศึกษากลุ่มทั้งประเทศ ซึ่งมีความแข็งตัว จึงอาจทำให้มีช่องว่างสำหรับสถาบันการศึกษานำทางแห่ง ทั้งในด้านหลักสูตร การบริหารการจัดการ งบประมาณที่ทุ่มเทให้โรงเรียนขนาดใหญ่มากกว่า โรงเรียนขนาดเล็กซึ่งถูกปล่อยละเลยโรงเรียนเล็ก ๆ ให้พึงตนเองแบบตามมิตามเกิด ซึ่งน่าจะให้ความช่วยเหลือให้มากกว่านี้ เพราะยังช่วยตัวเองไม่ได้ จึงทำให้โรงเรียนบ้านพะมอลอ ประสบปัญหาความขาดแคลนทุก ๆ ด้าน คือบุคลากรที่มีคุณภาพ อาคารสถานที่และอุปกรณ์การเรียนการสอน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับโรงเรียนอื่น ๆ ที่อยู่ในเมืองแม่สะเรียงไกลักษันนั้น จึงเกิดการเปรียบเทียบทาให้ประชาชนในชุมชนพะมอลอ มีความรู้สึกที่ไม่ดีตั้งที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

4.2 นโยบายด้านการพัฒนาชุมชน

เป็นปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อชุมชน ด้านการพัฒนาชุมชน ด้านโครงสร้างพื้นฐาน สภาพแวดล้อมภายในชุมชน ได้แก่ ด้านการคมนาคม การสื่อสาร และสาธารณูปโภคอื่น ๆ ด้านการพัฒนาคน ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยยกระดับคุณภาพชีวิตตามความจำเป็นขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ซึ่งมีโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการส่งเสริมอาชีพ ทอผ้า ตีเหล็ก เพื่อเพิ่มรายได้ nok ก้าวเกษตรและคราญจ่าย ส่งเสริมการออมทรัพย์เพื่อการผลิต สนับสนุนเงินทุนของหมู่บ้าน ธนาคารข้าว ส่งเสริมโอกาสทางการศึกษา ได้แก่ การเรียน กศน. ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาของผู้นำชุมชน ตลอดจนช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์สาธารณะ ล้วนแล้วแต่ทำให้คนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากกะหรี่ยงแบบดั้งเดิมไปมีวิถีชีวิตแบบคนไทยพื้นราบ เช่น การบริโภค และความต้องการทางวัฒนธรรมมากขึ้นกว่าเดิม

4.3 ชาวต่างประเทศ/บุคคลอื่นภายนอกชุมชน

เนื่องจากชุมชนบ้านพนมollo มีสิ่งที่ดึงดูดความสนใจจากบุคคลภายนอกให้เขามาเยี่ยมชมชุมชน ได้แก่ ผ้าทอแบบพื้นเมือง ประเพณีวัฒนธรรมพื้นเมือง และวัด ซึ่งเป็นที่ครัวเรือนของบุคคลภายนอก ประชากรข้อมูลฯ ดังนั้น ชุมชนเล็กๆ แห่งนี้จึงมีชาวต่างประเทศและคนไทยจากถิ่นอื่นเข้ามาเที่ยวอยู่เนื่องๆ ซึ่งทำให้เกิดการค้าขาย ทั้งทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม คือ คนในชุมชนมีรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ในขณะเดียวกันก็รับวัฒนธรรมจากบุคคลภายนอกเข้ามานำไป ทั้งทางด้านการแต่งกาย ภาษา จนบางรายเกิดความต้องการให้ลูกหลานเรียนรู้ภาษาอังกฤษที่นำมาใช้ประโยชน์ในการสื่อสาร เพื่อประกอบอาชีพ และรายได้ ฯลฯ

จากปัจจัยภายนอกด้านบุคคลภายนอกที่เข้ามาเที่ยวในชุมชน จึงมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจและการอนุรักษ์วัฒนธรรมดังเดิม คือทำให้คนในชุมชนคำนึงถึงการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมไว้เพื่อเป็นจุดขาย เพื่อรายได้ และต้องการเรียนรู้ด้านภาษา เช่นภาษาอังกฤษไว้เพื่อธุรกิจการท่องเที่ยว และการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

ชุมชนบ้านหมอกจำเป๊ หมู่ที่ 1 ตำบลหมอกจำเป๊ อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน

1. ประวัติความเป็นมาและสภาพการณ์ทั่วไปของชุมชน/โรงเรียน

สมัยก่อนกรุงรัตนโกสินทร์ บ้านหมอกจำเป๊เป็นป่าทึบ ได้มีชาวไทยให้จากชายแดนพม่ามาอาศัยทำมาหากินเป็นบางส่วนอย่างถาวรสัมภาระ และเป็นทางผ่านกองทัพพม่าที่เดินทางไปศึกษา-ศรีอยุธยา และหัวเมืองฝ่ายเหนือของไทย ต่อมาชาวไทยให้จากพม่าเห็นว่าเป็นทำเลดี เหมาะสมที่จะตั้งบ้านเรือนอย่างถาวร จึงอพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณบ้านหมอกจำเป๊ ในปัจจุบัน โดยมีบุนพันยาเป็นผู้นำหมู่บ้านคนแรก และให้ชื่อว่าหมู่บ้านว่า “บ้านหมอกจำเป๊” ภาษาไทยให้ญี่ปุ่นว่า “หมอกจำเป๊” หมายถึงคอกลันท์ทม ซึ่งมีจำนวนมากในบริเวณที่ตั้งหมู่บ้าน

ลักษณะทั่วไป

หมู่บ้านหมอกจำเป๊ มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 6,000 ไร่ พื้นที่โดยทั่วไปเป็นภูเขาสูง พื้นที่ทำมาหากินส่วนใหญ่เป็นพื้นที่รกรubbish ภูเขา มีแม่น้ำไหลผ่านหมู่บ้าน 2 สาย ได้แก่ แม่น้ำสะงา และแม่น้ำสะจี ประเภทดินส่วนใหญ่เป็นดินลูกรัง ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม

สภาพทางภูมิศาสตร์และการคมนาคม

สภาพทั่วไปของบ้านหมอกจำเป๊ เป็นที่ราบในทุ่ง夷 เขตที่ติดต่อด้วยน้ำ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านห้วยขาน
ทิศใต้	ติดต่อกับ	บ้านแม่สะงา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านห้วยพา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ภูเขาและแนวป่า

การคุณภาพ

การเดินทางสะดวกทุกฤดูกาล ไปตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095 และมีถนนคอนกรีตเสริมเหล็กแยกเข้าหมู่บ้านระยะทางจากตัวเมือง 21 กิโลเมตร อีกทางแยกหนึ่งเข้าผ่านบ้านกุงไม้สัก และบ้านแม่สะจาน ระยะทางประมาณ 18 กิโลเมตร

ประชากร

ลักษณะภูมิอากาศ

ในฤดูฝนฝนตกชุกตลอดฤดู ฤดูหนาวหนาวเย็น และในฤดูแล้งอากาศร้อนอบอ้าว สภาพทั่วไปแห้งแล้ง

ทรัพยากรธรรมชาติ

ป่าไม้ เป็นป่าไม้เบญจพรรณ ยังไม่สำรวจพบแร่ธาตุใด ๆ

แหล่งน้ำ

- แหล่งน้ำธรรมชาติ มีแม่น้ำ 2 สาย คือ แม่น้ำแม่สะจี และแม่น้ำแม่สะจาน
- อาจเก็บน้ำแม่สะจี และเจือนแม่สะจาน

ป่าไม้

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ 90% พื้นที่ที่เป็นเอกสารสำคัญมีเพียง 10% ป่าไม้ถูกทำลายไปมากเหลือป่าอุดมสมบูรณ์เพียง 50%

ประชากรและการทำงาน

ประชากรมีประมาณ 929 คน (พ.ศ. 2541) ประกอบด้วยประชากรที่เกิด และเติบโตในหมู่บ้าน และชาวไทยอพยพมาจากประเทศมาทำที่มาทำงานที่ในหมู่บ้าน

ประชากรที่อยู่ในวัยทำงาน 442 คน คิดเป็นร้อยละ 47.57

ประชากรที่อยู่ในวัยเรียน 269 คน คิดเป็นร้อยละ 28.95

ประชากรวัยแรงงานที่ว่างงานบางกุฎugal คิดเป็นร้อยละ 80

สภาพทางเศรษฐกิจ (อาชีพ-----)

อาชีพหลัก ดังเดิมคือการเกษตร พืชที่ปลูกคือ ข้าวนาปี ถัวเหลือง กระเทียม ถั่วدين ต่อมามีผู้อพยพเข้ามาทางานทำจากคนนอกชุมชน จึงมีอาชีพรับจ้างเกิดขึ้น และคนในชุมชนเองก็ออกไปทำงานในเมือง โดยไปรับราชการ เป็นลูกจ้าง ค้าขาย และอื่น ๆ ซึ่งมีรายได้เป็นรายเดือน แทนการจำหน่ายผลผลิตซึ่งต้องเป็นไปตามช่วงเวลา ดูจากการสังเกตภายนอก น่าจะมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดี

พืชเศรษฐกิจ

พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ

1. กระเทียม เป็นพืชที่นำรายได้ให้แก่ประชากรในหมู่บ้านมากที่สุด ประมาณร้อยละ 50 ของรายได้ทั้งหมด
2. ถัวเหลือง เป็นพืชที่นำรายได้ให้แก่ประชากรลงมา ประมาณร้อยละ 20
3. ฯ เป็นพืชที่ทำรายได้ให้แก่ประชากร ประมาณร้อยละ 10

การอุตสาหกรรม

เป็นอุตสาหกรรมขนาดครัวเรือน เช่น การทำถั่วน้ำแพร่น การจักสาน การทอผ้า เป็นต้น

แหล่งเรียนรู้และการเรียนรู้ในชุมชน (การศึกษา)

ก. โรงเรียนบ้านหมอกจำแป๊ เป็นโรงเรียนขยายโอกาสที่มีเขตบริการ 8 หมู่บ้าน รับนักเรียนทั้งคนไทยและคนต่างด้าว และมีนักเรียนประจำ จำนวน 228 คน เป็นคนไทย

130 คน คิดเป็น 54% คนต่างด้าวชาวพม่า 92 คน คิดเป็น 42% ครู 16 คน ผู้อำนวยการ คือ นายสมพงษ์ ณรงค์ชัย

กิจกรรมความสัมพันธ์ชุมชนกับโรงเรียน ได้แก่

งานวันแม่

งานประจำปีของหมู่บ้าน

กิจกรรมการปลูกและรักษาป่า

วิทยากรชุมชน

- ด้านอาชีพ จักรยาน : อ่องลักษ์ อาหาร : หอมไกล เจ้าของฟาร์มไก่ : เลียงไก่
- ด้านศึกษา สมศักดิ์ ณ มาตรฐาน
- ด้านสิ่งแวดล้อม การรักษาป่า ปตท. และป่าไม้

ครุที่น่าจะ Key Information ได้แก่ เสาร์จันทร์ อ่อนวงศ์ อาจารย์แนะแนว อ.สินพิร รุ่งสว่าง และ อ.คำพัน โนนวรรณ มีบ้านอยู่ในชุมชน เป็นคนจาก อ.จอมทอง จ. เชียงใหม่

ข. วัด ซึ่งเป็นวัดที่ชาวบ้านให้ข้อมูลว่า มีเจ้าอาวาสเป็นผู้นำทางศาสนา ซึ่งมีจุดเด่นในด้านการพัฒนา สิ่งที่ได้พบ ขณะนี้กำลังมีการก่อสร้างศาลา ซึ่งใหญ่โตมาก มีรูปแบบสถาปัตยกรรมเช่นเดียวกับวัดใน จ. แม่ฮ่องสอน แห่งอื่น คือ รับวัฒธรรมจากพม่า แต่ที่นี่ใช้ไม้เสาต้นใหญ่มาก และส่วนประกอบอื่นเป็นไม้ ในบริเวณวัดเป็นที่ตั้งของสำนักงาน อบต. นอกจากนี้ยังได้ข้อมูลจากครูว่า พระเจ้าอาวาสเป็นศิษย์เก่าของโรงเรียนหมอกจำแปะ ซึ่งโรงเรียนได้นิมนต์มาสอนวิชา จริยธรรมให้แก่นักเรียนด้วย

ค. หอกระจายข่าว ในชุมชนมีเครื่องในการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ข่าวและข้อราชการแบบเสียงตามสาย หรือหอกระจายข่าว ซึ่งจะประกาศอยู่ที่บ้านกำนัน ทำให้คนในชุมชนได้รับรู้ข่าวสาร ข้อราชการ นับเป็นช่องทางการรับรู้และเรียนรู้ของคนในชุมชนอีกทางหนึ่ง

ง. การศึกษานอกระบบ กำหนดเล่าไว้ เมื่อก่อนคนในชุมชนส่วนใหญ่จะบั้น ป.4 ก็ไม่ได้เรียนต่อเหมือนปัจจุบัน ซึ่งนักเรียนต่อตามโครงการขยายโอกาสหรือเข้าไปเรียนต่อในโรงเรียนประจำจังหวัดแล้ว ผู้ที่ขาดโอกาสในการเรียนต่อและผู้ใหญ่ อายุ่ เข่นตอนแรกก็เริ่มสนใจที่จะเรียนต่อ กศน. เพื่อต้องการมีวุฒิทางการศึกษา จึงสมัครมาเรียน กศน. ซึ่งมีศุนย์อยู่ที่ หมู่ 2 และในตัวจังหวัด

จ. ที่อ่านหนังสือพิมพ์ เป็นแหล่งเรียนรู้อีกช่องทางหนึ่งของชุมชน

ฉ. ฝึกอบรมอาชีพ ช่องเครื่องยนต์ ไม้กวาด

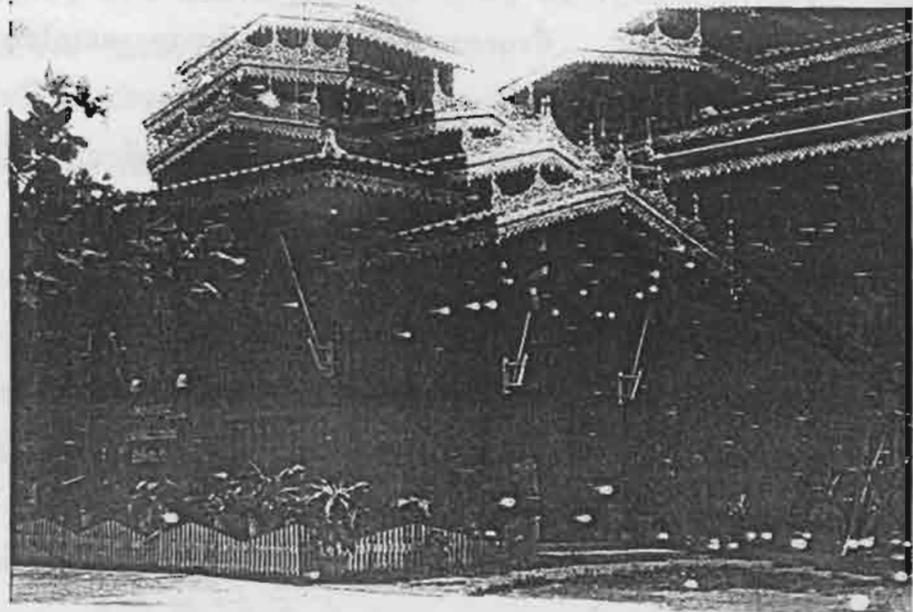
สภาพทางสังคม (สังคม การศึกษา วัฒนธรรมประเพณี) คนในชุมชนดังเดิมเป็นคน “ไทย” หรือไทยใหญ่ ต่อมามีการอพยพเข้าถิ่นเริ่มตั้งแต่มีอดีตข้าราชการชาวอีสาน (เคลื่อนย้ายมาจากการทหารแล้วลาออกจากเป็นครูสอนหนังสือ) มาอาศัยอยู่และแต่งงานกับคนในชุมชน ต่อมามีบุตรชาย ซึ่งได้รับเลือกตั้งเป็นกำนันตำบลหมอกคำจำปี ปัจจุบัน คือกำนันสมบูรณ์ ล้านภู ซึ่งมีภาระเป็นคนอีสานเช่นเดียวกับบิดา ซึ่งเป็นชาวจังหวัดร้อยเอ็ด ต่อมาการอพยพเข้าถิ่นมากขึ้น และเป็น 2 ทาง คือ ทั้งชายเข้าและยายออก ทั้งชั่วคราว และถาวร

การอพยพเข้าถิ่นเข้ามาอยู่ในชุมชนของชาวพม่า ซึ่งเข้ามาอาศัยอยู่ทั้งชั่วคราวและถาวร เพื่อรับจ้าง ขายแรงงานในการทำไร่ ทำนา บางรายถือโอกาสตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนนี้ เเละเพราเห็นว่า เป็นชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ สะดวก มีสถานศึกษาให้บุตรหลานได้เรียน ฯลฯ คนต่างถิ่นหรือต่างด้าวกลุ่มนี้จึงเป็นกลุ่มแรงงานภาคเกษตรแทนคนในชุมชน ซึ่งอพยพไปทำงานในเมืองแม่ฮ่องสอนทั้งชั่วคราวและถาวร จึงเกิดการเคลื่อนย้ายออกนอกชุมชน เพื่อไปทำงานประกอบอาชีพนอกรากเกษตร ไปเรียนหนังสือ ซึ่งเป็นช่องทางในการถ่ายทอดวัฒนธรรมและรับวัฒนธรรม ช่องทางการเรียนรู้ คนในชุมชนมีความสนใจในการศึกษาเพิ่มขึ้น ในผู้ใหญ่ก็ต้องการร่วมการศึกษาเพื่อปรับวุฒิ จึงเรียนการศึกษานอกระบบกันเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกลุ่มผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ กำหนด สามารถ อบต.

การจัดทำและพัฒนาฐานข้อมูลทางวิชาการเพื่อสนับสนุนการศึกษาและวิจัยในประเทศไทย

ในสังกัดสำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บุคคลที่มีลักษณะเด่นในหมู่บ้าน

1. ลุงเพ่ อายุ 66 ปี เป็นผู้มีความรู้ด้านสมุนไพร
2. นางหอม ไกล ภารยาผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธานกลุ่มแม่บ้าน
3. นายไฟโรมน์ นาคทิพย์ ทำอาชีพเลี้ยงไก่ มาช่วยสอนนักเรียนเป็นประจำ และให้การสนับสนุนแก่ทางโรงเรียนเป็นอย่างดี เช่น ให้รางวัล เป็น Sponsor ให้นักเรียนไปร่วมแข่งกีฬา
4. นางพวงเพชร เพ่าจำรูญ ทำอาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า มาช่วยสอนนักเรียนด้วย
5. นายอ่องละ สายปัญญา ทำอาชีพเกี่ยวกับการจักสาน
6. นางหอม ไกล ผู้นำชุมชน มีฝีมือในการประกอบอาหารพื้นเมือง ได้ช่วยสอนนักเรียนด้วยเช่นกัน
7. นายสมศักดิ์ นะนาดคำ มีฝีมือทางด้านการกีฬา ได้ช่วยเหลือในการฝึกสอนกีฬาให้กับนักเรียนและนักเรียนไปร่วมแข่งกีฬาด้วยเสมอ

กรรมการของโรงเรียน

1. นายสมจิต ผู้นำชุมชน กำนัน
2. นายสมศักดิ์
3. ด.ต.สมาน ให้ความช่วยเหลือโรงเรียนดีมาก และยังช่วยในการป้องกันสอดส่องปัญหายาเสพติดด้วย โดยร่วมมือกับสถานีตำรวจนครบาลในยามค่ำคืน
4. นายไฟโรมน์ นาคทิพย์ คหบดีเลี้ยงไก่ มาช่วยสอนวิชาเกษตรและให้ความอุปถัมภ์เรื่องกีฬาของโรงเรียนร่วมกับนายสมศักดิ์ นะนาดคำ
5. นายวิโรจน์ ลินคำ เป็นคนช่างคิด เสนอข้อคิดเห็นและมีแนวความคิดแปลกใหม่

ด้านวัฒนธรรมประเพณี

ขบวนธรมเนียมประเพณี ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมพม่า ประชากรส่วนใหญ่สืบทอดสายมาจากชาวไทยใหญ่

วัฒนธรรมพื้นบ้าน ได้แก่

- งานจักสาน ได้แก่ การสานกุ๊บไต
- งานตีมีด
- งานหอผ้า
- งานทำถ้วยเน่าແຜ่น (การถนอมอาหาร)

ด้านศาสนา

ประชารถส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

ด้านการเมืองการปกครอง

ชุมชนหมอกจำเปี้ย ม. 1 ต.หมอกจำเปี้ย เป็นชุมชนที่มีกำนันเป็นผู้นำแบบทางการ และเป็นที่ตั้งสำนักงาน อบต. มีสมาชิก อบต. 2 คน คือ นายสมศักดิ์ ณ มาตรฐาน และ นายวีระ มีการแบ่งเขตการปกครองดูแลกันออกเป็น 10 เขต แต่ละเขตจะมีหัวหน้าเขตเป็นผู้แทนกำกับดูแล

ด้านความปลอดภัย

มีสถานีตำรวจนครบาล 1 แห่ง นายตำรวจน้ำชั้นสัญญาบัตร 1 นาย ชั้นประทวน 15 นาย

สภากาชาดไทย

โรคที่ป่วยมากที่สุด คือ โรคทางเดินอาหาร โรคไข้มาลาเรีย ไข้หวัด อหิวาตกโรค โรคพิษหนัง

ภูมิปัญญาห้องอิน

การสานกับ การตีมีด การทำงานไทยใหญ่ เช่น ส่วยทะมิน อะหล่าหัวฯ เป็น例

ฯลฯ

สถานที่ท่องเที่ยว

ถ้ำจักต่อ หรือถ้ำพระหัตถ์พระบาท ตั้งอยู่บนภูเขาสูงด้านทิศตะวันออกของหมู่บ้าน
ระยะทาง 4 กิโลเมตร ต้องเดินเท้า ภายนอกถ้ำมีรอยพระพุทธบาท รอยพระหัตถ์ของ
พระพุทธเจ้า ภายนอกถ้ำมีหินงอกหินย้อยสวยงาม และมีบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ มีพระสงฆ์ไป
ปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอ นับว่าเป็นโบราณสถานทางศาสนา และเป็นแหล่งธรรมชาติที่
สวยงามและสงบเงียบ เหมาะสมสำหรับผู้ที่รักความสันโดษ และรักธรรมชาติ ที่น่าสนใจอีก
แห่งหนึ่ง

สรุป ศักยภาพของชุมชนบ้านหมอกจำแจ้

ก. ด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม		
แนวโน้ม	จุดเด่น	จุดด้อย
1. ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรสิ่งแวดล้อม	-	1. ขาดการดูแลรักษา 2. สภาพพื้นที่มีจำกัด 3. พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ 4. ขาดการพัฒนาดินอย่างเป็นระบบ
2. ประชากรตัดไม้ทำลายป่าเพิ่มขึ้น		1. ขาดความชุมชนชั้นทำให้ฟันไม่ตก เกิดความแห้งแล้ง 2. อากาศแปรปรวน

ข. ด้านเศรษฐกิจ

แนวโน้ม	จุดเด่น	จุดด้อย
1. อัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับต่ำ	1. มีงบประมาณพัฒนาเศรษฐกิจภายในหมู่บ้านเพิ่มขึ้น 2. มีการส่งเสริมอาชีพให้แก่ประชากรหลากหลายมากขึ้น 3. มีแหล่งทุนสนับสนุนจากองค์กรบริหารส่วนตำบลเพิ่มขึ้น	1. รายได้หลักของประชาชนยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำมาก 2. ประชากรขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการผลิต การจัดการและการตลาด 3. พื้นที่ในการประกอบอาชีพเกษตรมีจำกัด 4. ขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐอย่างต่อเนื่อง

ค. ด้านประชากร

แนวโน้ม	จุดเด่น	จุดด้อย
1. อัตราการเพิ่มของประชากรลดลง แต่ผู้เข้าสู่ตลาดแรงงานเพิ่มขึ้น	1. ความต้องการแรงงานด้านการบริการ และอุตสาหกรรมครัวเรือนอยู่ในระดับสูง	2. การบริการสาธารณสุขไม่เพียงพอและทั่วถึง 3. ประชากรส่วนใหญ่ยังมีสภาวะทางโภชนาการไม่ดี 4. ประชากร (เกษตรกร) ส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจในสารเคมีปราบศัตรูพืช ทำให้เกิดสารเคมีตกค้างในกลุ่มผู้บริโภค
2. มีผู้อพยพจากประเทศพม่าเข้ามาทำงานทำในเมืองเพิ่มมากขึ้น	1. นายจ้างจ้างแรงงานถูกกว่าแรงงานในหมู่บ้าน	1. มีการบุกรุกและตัดไม้ทำลายป่าไม้เพื่อสร้างที่อยู่อาศัย 2. แย่งที่ทำมาหากินชาวบ้าน 3. นำโรคติดต่อเข้ามาในหมู่บ้าน

ก. ด้านสังคม วัฒนธรรม

แนวโน้ม	จุดเด่น	จุดด้อย
วัฒนธรรมจากภายนอกและ ตะวันตกเข้ามาในหมู่วัยรุ่น มากขึ้น	ทำให้ประชากรทันสมัย ทันเหตุการณ์ เป็นสากล มากยิ่งขึ้น	1. ทำลายวัฒนธรรมประเพณี พื้นบ้าน 2. วัยรุ่นมัวสุ่มและติดยาเสพ ติด 3. ขาดการยกตัญญูกตเวทีต่อผู้ มีพระคุณ

จ. ด้านการเมืองการปกครอง

แนวโน้ม	จุดเด่น	จุดด้อย
1. ประชารมีการตื่นตัว ด้านประชาธิปไตยมาก ขึ้น 2. ความปลดปล่อยในชีวิต และทรัพย์สินลดลง	1. มีความเป็น ประชาธิปไตยสูง	1. การแย่งชิงเพื่อความอยู่ รอดมีมากขึ้น 2. ประชารมีความปลด ปล่อยในด้านร่างกายและ ทรัพย์สินอยู่ในเกณฑ์ต่ำ 3. ประชารบงส่วนขาด คุณธรรมและมัวเมาใน อบายุ

2. ปัจจัย เงื่อนไข และองค์ประกอบต่าง ๆ ภายในชุมชน ประเมินได้จากการ
ต่อไปนี้

1) ความเป็นปึกแผ่นแน่นแฟ้น ชุมชนบ้านหมอกจำเป้ มีความผูกพันกันด้วยผ่า
พันธ์ คือ เป็นคนไทยใหญ่ และมีคนต่างถิ่นที่มาเกี่ยวต้องโดยแต่งงานกับคนไทยใหญ่ คือ
คนอีสาน ซึ่งเป็นเครือญาติหรือกลุ่มเครือญาติกัน มีตระกูลหลัก ๆ อยู่ 2-3 ตระกูล ได้แก่
ตระกูลลีนคำ นะมาตร์คำ คำน้ำ (เป็นชาวอีสาน แต่มาแต่งงานกับไทยใหญ่ คือ พ่อและ
แม่กำนัน) ดังนั้นผ่าพันธ์และความเป็นเครือญาติจึงเป็นเครื่องยืนหนึ่งยิ่งใจในชุมชน
แห่งนี้ให้แน่นแฟ้น แต่ด้วยสภาพแวดล้อมบางประการ เช่น ที่ตั้งชุมชนซึ่งอยู่ไม่ไกลตัว

เมือง มีคนไปทำงานในเมืองเป็นแบบอย่างหรืออาจมาซักชวนกันไป ทำให้คนประมาณ 30% ไปทำงานนอกชุมชน (ในตัวจังหวัด) และที่อื่น ๆ แบบเช้าไปเย็นกลับ หรือไปพักค้างอยู่ประจำก็มี จึงทำให้ชุมชนรับค่านิยมและวิถีชีวิตแบบเมืองมาใช้ในชีวิตประจำวัน คือต้องตื่นเช้ารีบเร่งไปทำงาน เด็ก ๆ ที่ต้องไปเรียนหนังสือในเมืองตามพ่อแม่ และมีรถมารับประมาณ 7.00 น. ชุมชนจะคึกคักมากจากการสัญจรไปมาทั้งรถยนต์ 摩托อร์ไซค์ พoSay ฯ ชาวบ้านที่ไปรับจ้างทำงานก่อสร้างบ้าน ทำเกษตรบ้าน ก็จะออกไปทำงาน ความคึกคักก็จะเงียบสงบลง จนกระทั่งประมาณหกโมงหรือ 18.00 น. ก็มาคึกคักอีกรอบหนึ่ง ครอบครัวจะพบกันตอนค่ำ หรือเดี๋ยวกับคนเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้าน ก็อาจจะน้อยลง เพราะทุกคนก้มีเวลาสำหรับทำงานหากิน ซึ่งบางรายก็ไม่ได้ปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชนเลย เช่น พวกราชที่ไปทำงานในเมือง นอกจากวันหยุดซึ่งก็ต้องการพักผ่อน จึงมีช่องว่างสำหรับความสัมพันธ์ของชุมชนเกิดขึ้นบ้าง แต่ยังมีจุดเชื่อมประสานความเป็นปึกแผ่นอีกด้วยหนึ่ง คือ ขนบประเพณีและการยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ซึ่งอาจวัดได้จากความร่วมมือกันในการทำกิจกรรม ดังนี้

1.1) การทำกิจกรรมสาธารณะ

1.1.1) งานประเพณีวัฒนธรรมประจำถิ่น (ประเพณีของชาวไทยใหญ่) มีความแน่นหนึ่งและเป็นลิ่งที่คนในชุมชนให้ความสำคัญมาก จะร่วมกิจกรรมกันอย่างพร้อมเพรียงและเต็มใจ ไม่ว่าจะอยู่ถิ่นใดก็จะกลับเข้ามาร่วมงานในชุมชน ได้แก่ ประเพณีดังต่อไปนี้

ก. ประเพณี “ถั่นตօ” ทำ 2 ครั้งต่อปี คือในช่วงออกพรรษาและสงกรานต์ ทุกบ้านต้องเข้าร่วมกิจกรรมอย่างน้อยครอบครัวละ 1 คน

ข. ประเพณี “ดับไฟเทียน” ทำตอนออกพรรษา

ค. ประเพณี “ลู๊เกิงย่ากู้” เป็นการคลองข้าว โดยเอาข้าวมาทำข้นม (ข้าวเหนียวผสมน้ำตาล) แล้วแจกจ่ายให้ครอบครัวอื่น ๆ เป็นการแสดงความเอื้อเฟื้อเพื่อเพื่อแผ่กัน สร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ซึ่งคุณจะเป็นกุศโลบายของภูมิปัญญาชาวไทยใหญ่ ที่รักใช้จุดเชื่อมประสานความเป็นปึกแผ่นแน่นแฟ้น โดยใช้ประเพณีเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว

ง. ประเพณี ปอยจ่าตี (เจดีย์) โดยจะบนทรายเข้าวัด ก่อนวันวิสาขบูชา

จ. ประเพณี ปอยส่างลอง (บัวเบน) ทำเมื่อชุมชนมีความพร้อม คือมีเด็กที่มีอายุถึง และพ่อแม่มีความพร้อมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งถ้าครอบครัวที่มีฐานะก็จะเป็นเจ้าภาพใหญ่จัดงานให้ครอบครัวอื่น ๆ เอาลูกมาร่วมบวง หรือ หลาย ๆ ครอบครัว

รวมกัน จัดงานที่วัดหรือบ้านที่เป็นต้นตระกูล (กลุ่มเครือญาติ) ลูกชายของคนไทยใหญ่จะต้องได้บวช僧ในทุกคน ประเพณีนี้จะยังคงมีอยู่มาก ผู้คนจะตื่นตัวและร่วมกิจกรรมกันอย่างพร้อมหน้า สนุกสนาน อีกว่าเป็นสิ่งสำคัญในวิถีชีวิตของคนไทยใหญ่

ด. ประเพณี ครูหมอมไต อาจไปร่วมจัดในชุมชนอื่น หรือหมูน เวียนกันเป็นประเพณีซึ่งแสดงถึงความกตัญญูรักภูมิของเจ้าผู้ปกครองและบรรพบุรุษ ผู้มีพระคุณ เช่นเดียวกับประเพณี “แหนชนม์ไก่เจ” ซึ่งเป็นการทำบุญให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว (คนตาย) ซึ่งจะทำพิธีที่วัด หรือถ้าเป็นคนรายมีอันจะกิน ก็จะจัดพิธีที่บ้าน ญาติที่อยู่ต่างชุมชนก็จะมาร่วมงาน ในกลุ่มเครือญาติของตน เป็นประเพณีที่แสดงถึงความผูกพันธ์ของครอบครัว และชาวไทยใหญ่ที่บ่งบอกถึงความเป็นปึกแผ่นอีกกิจกรรมหนึ่ง

1.1.2) กิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการพัฒนาชุมชนอื่น ๆ ได้แก่ การพัฒนาชุมชน วัดและโรงเรียนร่วมกันในโอกาสต่าง ๆ เช่น วันสำคัญของวัด โรงเรียน ชุมชนเป็นต้น และการปลูกป่าชุมชน ซึ่งเป็นการทำกิจกรรมร่วมกัน ระหว่างหน่วยงานภาครัฐ NGO โรงเรียนและชุมชน อันแสดงให้เห็นถึงความสามัคคี การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลสิ่งแวดล้อม และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นสมบัติของชุมชนสืบต่อไป ถึงแม้ว่าจะได้รับความร่วมมือประมาณ 60% จากคนในชุมชนก็ตาม แต่ก็นับได้ว่า ยังมีการทำกิจกรรมเพื่อชุมชนอยู่ค่อนข้างมาก ส่วนใหญ่จะติดภารกิจในหน้าที่การทำงาน (ออกไปทำงานนอกชุมชน) ต้องไปทำงานเพื่อหารายได้ (ข้อมูลจากคำบอกเล่าจากครูและชาวบ้านบางคน)

1.2) การทำกิจกรรมส่วนตัว (ครอบครัว)

การเข้าร่วมกิจกรรมส่วนตัวของแต่ละครอบครัวที่คุณในชุมชนช่วยเหลือเกื้อกูลหรือไปร่วมงานกัน ซึ่งเป็นเครื่องชี้วัดความสามัคคี ความเป็นปึกแผ่นแน่นแฟ้นอีกอย่างหนึ่ง สำหรับชุมชนบ้านหมอก็เป็นนักบุญในเกณฑ์ ถึงแม้ว่าทุกครอบครัวจะใช้เวลาที่มีอยู่ในการแสวงหารายได้ ต้องทำงานแข่งกับเวลาเพื่อให้ได้มาซึ่งรายได้ และการสนองความต้องการด้านวัตถุ แต่ก็ยังให้ความสำคัญกับกิจกรรมของครอบครัว เช่น งานศพ งานแต่งงาน และกิจกรรมอื่น ๆ เช่น ลงแขกเกี่ยวข้าว หรืออื่น ๆ ที่เพื่อนบ้านขอความช่วยเหลือ ก็ยังมีความร่วมมือกัน ยังไม่ถึงขั้นต่างคนต่างอยู่ หากเป็นวันหยุดงานก็จะไปร่วมกิจกรรมส่วนตัวของครอบครัวเพื่อบ้านในชุมชน (ถ้าเป็นวันทำงานคนหลาย ๆ คนติดงานประจำจึงมักไม่มีโอกาสไปร่วมกิจกรรม) การดำเนินวิถีชีวิตด้านนี้จึงเปลี่ยนไปจากเดิม นอกจากรажงานศพแล้วหากครอบครัวจะทำกิจกรรมส่วนตัว เช่น แต่งงาน ขึ้น

บ้านใหม่ ก็มักจะเลือกจัดในวันหยุดราชการหรือวันหยุดงาน จึงประเมินได้ว่า การทำกิจกรรมส่วนตัวของชุมชนนั้น คนในชุมชนให้ความสำคัญอยู่กว่ากิจกรรมสาธารณะ เพราะโครงการสร้างสังคมเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยสำคัญ ทำให้คนมีปฏิสัมพันธ์กันน้อยลงหรือขาดการ ปฏิสัมพันธ์ในบางโอกาส

2) ศักยภาพในการพึ่งตนเอง

2.1) การพึ่งพาตนเองในด้านการผลิต ได้แก่ การผลิตเพื่อเศรษฐกิจหรือรายได้ และการผลิตเพื่อบริโภค ซึ่งได้แก่ ปัจจัย 4 ซึ่งในชุมชนบ้านหมอกจำเป็นชุมชนที่ มีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งดินและน้ำเป็นทุนของชุมชนและใช้ทุน คือทรัพยากรธรรมชาติที่ มีอยู่อย่างคุ้มค่า โดยการปลูกกระเทียม ถั่วเหลือง สับเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป อย่างไม่ เคยปล่อยให้ผืนดินได้ว่างเว้น จึงจำเป็นต้องบำรุงดิน โดยใช้ปุ๋ยและชุมชนแห่งนี้ก็เลือก ใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์สูตรต่าง ๆ เข้าช่วยเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดี ซึ่งหมายถึงรายได้ก็จะดี เพราะมีผลผลิตในปริมาณที่มาก แต่ในขณะเดียวกันต้นทุนการผลิตก็ต้องสูงจากการซื้อปุ๋ย มาใช้ ถึงแม่ชุมชนจะมีเมล็ดพันธ์และแรงงานอยู่แล้วก็ตาม

ชุมชนจึงมีวิธีการจัดการลดต้นทุนโดยการรวมกลุ่ม และใช้ทุนของกลุ่มที่ได้ จากการสนับสนุนจากทางราชการ และจากการระดมทุนของกลุ่มเอง สังชื่อปุ๋ยครัวลงมาก ๆ เพื่อให้ได้ราคาที่ถูกกว่าซื้อรายย่อย ดังเช่น ผู้วิจัยได้ินเสียงตามสายประกาศเป็นภาษาไทยให้ในเช่าวันหนึ่ง (วันที่ 9 ต.ค. 41) สอบถามได้ความว่า “ครัวต้องการปุ๋ย จำนวนเท่าใด สูตรไหน ขอให้ไปแจ้งที่กำนันพรุ่งนีกจะอบรมการจะดำเนินการสังชื่อแล้ว” สำหรับสภาพเศรษฐกิจของชุมชนอยู่ในเกณฑ์ดี แต่ก็ยังต้องมีการพึ่งพาด้านการตลาดในการผลิต คือต้องลงทุนในการซื้อปุ๋ย และยาปราบศัตรูพืช เครื่องมือเครื่องใช้ เช่น รถไถ ถึงแม้ว่าจะมีแรงงานคนอยู่ในห้องถั่นซึ่งเป็นคนในชุมชนเองและชาวพม่าที่ อพยพมาอาศัยทำงานทำ ซึ่งมีค่าจ้างที่ถูกมาก คือวันละ 40-50 บาท

คนในชุมชนบางส่วนก็ออกไปทำงานนอกชุมชน คือ กรุงเทพฯ เชียงใหม่และใน ตัวจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งนับว่าเป็นรายได้ nok กภาคเกษตรของชุมชน แต่ก็ทำให้บางราย ต้องอพยพข้ามถิ่นไปอยู่ที่อื่น หรือที่ไปทำงานแบบเช้าไปเย็นกลับก็มีเวลาอยู่กับครอบครัว น้อยลง ในขณะเดียวกัน ก็เป็นตัวนำวัฒนธรรมภายนอกเข้ามาสู่ชุมชน เช่น ต้องซื้ออาหาร สำเร็จรูปมาปรับประทาน ซื้อผัก เนื้อสัตว์มาทำกับข้าว เพราะไม่มีเวลาหา ดังเช่น ร้านอาหารจะมีอาหารสำเร็จรูปและกับข้าวสด ไว้จำหน่าย พัง ๆ ที่ชุมชนมีพื้นที่ผูกอยู่อย่าง สมบูรณ์ ฯลฯ

3) ความสามารถในการแก้ปัญหาของชุมชน

ในชุมชนแห่งนี้เคยมีปัญหายาเสพติด เพราะเป็นเส้นทางลำเลียงยาเสพติด แต่ชุมชนสามารถแก้ปัญหาได้ จึงไม่มีคนในชุมชนติดยาเสพติด และตลอดเวลาที่ผ่านมา ไม่เคยมีคดีอาชญากรรม คนในชุมชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เพราะชุมชนมีระบบการควบคุมและผู้นำชุมชนมีศักยภาพประกอบกับชุมชนแห่งนี้มีสถานีตำรวจนครบาลอีกทางหนึ่ง นอกจากการสอดส่องและการกำกับดูแลของกรรมการหมู่บ้านแล้ว (จากคำบอกเล่าของครูซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ในชุมชนมา 10 ปี)

ส่วนข้อมูลที่ได้มาจากการกวิจัยชาวบ้านได้เพิ่มเติมว่า เคยมีเด็กนักเรียนติดสารระเหยประมาณ 2-3 ราย ในระยะหลัง ๆ ตอนก็หมดไปแล้ว เพราะตำรวจและชาวบ้านร่วมกันตั้งคณะกรรมการตรวจสอบคุณอย่างเข้มงวด ซึ่งเป็นความเข้มแข็งของผู้นำและระบบของสังคมในชุมชน และยังบอกเล่าเพิ่มเติมว่า ได้มีการค้าขายแพร่หลายมากในแม่น้ำองston แต่ไม่มีคนในชุมชนเลย

4) การพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง

การคุณภาพ ได้แก่การพัฒนาจิตใจ ในการร่วมuhnบประเพลี่ วัฒนธรรมที่มีความเป็นปึกแผ่นร่วมกัน ได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็ทำให้คนมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่กล่าวมาแล้ว และมีการนำข้าวมาร่วมกันเพื่อนำไปทำบุญ ได้ข้าวปริมาณที่มาก ทุก ๆ บ้านจะนำมายาณละขัน หม้อ ด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส และแม่น้ำบ้านก็จะไปร่วมกันทำกับข้าวที่บ้านกำนัน ที่แสดงถึงความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันอีกด้านหนึ่ง ก็คือ การไม่มีคดีร้ายแรงในหมู่บ้าน ย่อมเป็นเครื่องประจักษ์ถึงความเข้มแข็งของสังคมและผู้ทำที่สามารถควบคุมเพื่อให้คนในชุมชนสามารถรวมตัวกันเพื่อพัฒนาอาชีพ สังคม และอื่น ๆ ได้แก่ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ สากรรณ์การเกษตร กลุ่มอาชีพ ตลอดจนมีองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรท้องถิ่นที่ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการตำบลของตนเอง

การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐาน และสภาพแวดล้อมของชุมชน ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีการคุณภาพที่สะอาด คือเป็นถนนคอนกรีตทั้งหมู่บ้าน และมีความสะอาด ร่มรื่น มีเสียงตามสาย ทำหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์สื่อสารข่าวต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน มีสถานีอนามัยตำบล สาธารณสุขมูลฐาน

ตัวอย่างสำคัญของข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียนบ้านหนองคำจำเป่ ที่ได้โดยการสัมภาษณ์ศึกษาเอกสาร (นโยบายรัฐ, กระทรวงศึกษาธิการฯ) และผ่านการประชาพิจารณ์ข้อมูลแล้ว โดยนักวิจัยชาวบ้านคนหนึ่งในโครงการฯ ของชุมชนบ้านหนองคำจำเป่

3. ปัจจัย เงื่อนไขและองค์ประกอบต่าง ๆ ภายในโรงเรียน

ปรัชญาการศึกษาและเป้าหมายการศึกษาของโรงเรียน คือจุดหมายปลายทางในการจัดการศึกษา และต้องการให้บรรลุผลมีส่วนเกี่ยวกับความเข้มแข็งหรืออ่อนแอกองชุมชนดังนี้ หากชุมชนเข้มแข็งก็มีส่วนในการจัดการศึกษา สนับสนุนทรัพยากรทุกด้าน เช่น เงิน วัสดุอุปกรณ์ บุคลากรและร่วมบริหารงานในโรงเรียน จะทำให้การศึกษารัฐ เป้าหมายที่กำหนดให้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ทางตรงข้าม หากชุมชนอ่อนแอไม่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ผลออกมาก็ด้อยประสิทธิภาพ

เป็นการเรียนรู้ร่วมกันทั้งโรงเรียนและจากคนนอกโรงเรียน เช่น ครอบครัว ชุมชนนอกชุมชน ธรรมชาติด้วย โดยทางโรงเรียนได้ทำการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่นมาร่วมกันวิเคราะห์หลักสูตร จัดระบบเนื้อหาและกำหนดจุดประสงค์รวมถึงการเชิญวิทยากรบุคลากรภายนอกมาให้ความรู้แก่นักเรียน ในระดับประณีตศึกษาและมัธยมศึกษา

เนื้อหาของการเรียนรู้ เป็นการศึกษาจากชีวิตจริงของชุมชน โดยให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ และให้นักเรียนศึกษาจากของจริง โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

1. ให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของการจัดการศึกษา มอบหมาย/กิจกรรมให้เด็กไปทำที่บ้าน โดยครูผู้บริหารเป็นผู้ประสานงาน ครูและชาวบ้านช่วยกันติดตามผลและประเมินผลผลงาน จะตกเป็นของเด็กและชาวบ้าน
2. โรงเรียนกับชุมชนประสานกันในการจัดเนื้อหาของการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

กระบวนการเรียนรู้ เป็นการศึกษาจากชีวิตจริง ของจริงในชุมชน และให้โอกาสนักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำความออบเอง โดยโรงเรียนดำเนินการดังนี้

1. โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการจัดการศึกษา มอบหมายให้เด็กไปศึกษาค้นคว้าในชุมชนเป็นกรณีศึกษา

2. ให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับเด็ก โดยชุมชนนำเด็กไปศึกษาดึงแหล่งความรู้ในชุมชน
3. โรงเรียนและชุมชนร่วมกันประสานกระบวนการเรียนรู้เข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดผลในการปฏิบัติ

บทบาทครู

1. ศึกษาชุมชน เก็บข้อมูลจากชุมชน จากการสังเกต และสอบถามผู้รู้ในท้องถิ่น
2. เพิ่มเติมความรู้โดยการศึกษาดูงาน ศึกษาจากเอกสารเข้าร่วมประชุมสัมมนา
3. การจัดการเรียนการสอน ดึงศักยภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาเป็นวิทยากร หรือที่ปรึกษาระดับบุคลากร คณบุคลากรที่เข้าใจในการศึกษา เช่น พระสงฆ์ องค์กรท้องถิ่น วิทยากรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
4. จัดให้มีกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย โดยไม่ใช่หนังสือเรียนเท่านั้น

ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ได้โดยเกิดคุณลักษณะดังนี้

1. มีความรู้พื้นฐานแก่ปัญหาเป็น
2. ทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้ ทำงานเป็นกระบวนการ รักการทำงาน ทำงานเป็น
3. ร่วมพัฒนาชุมชน มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน

โครงสร้างของการบริหารการศึกษา

ประกอบด้วยขอบข่ายงานและแนวปฏิบัติสำหรับผู้บริหาร โรงเรียนเกี่ยวกับงาน 6 งาน ตามภาระกิจของผู้บริหารดังนี้

1. งานวิชาการ
2. งานกิจการนักเรียน
3. งานบุคลากร
4. งานธุรการ การเงิน และพัสดุ
5. งานอาคารสถานที่
6. งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

การบริหารงานในโรงเรียนชุมชนบ้านหนองกอกจำปี้ มีวิธีการบริหารดังนี้^๙

1. กำหนดงานให้บุคลากรปฏิบัติตามความสามารถและความถนัด
2. ให้คณะกรรมการส่วนร่วมในการบริหารงานทุกงาน โดยการกำหนดภาระกิจไว้ชัดเจน บางกิจกรรมกึ่งอบรมภาระกิจในที่ประชุมคณะกรรมการ
3. ให้กรรมการศึกษาประจำโรงเรียนมามีส่วนร่วมในการบริหารงานในโรงเรียนทุกงาน

บทบาทหน้าที่ของโรงเรียนต่อชุมชน โรงเรียนได้เข้าไปมีบทบาทต่อชุมชนและเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนเป็นที่ปรึกษาขององค์กรท้องถิ่น ให้ความรู้แก่ชุมชนในการแก้ปัญหาชุมชน และประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อพัฒนาชุมชน

สิ่งที่ชุมชนคาดหวังต่อโรงเรียน

1. มีอาคารเรียน อาคารประกอบ เพียงพอ กับการเรียนการสอน พื้อที่ทั้งมีห้องปฏิบัติการต่าง ๆ มีคุณภาพที่เพียงพอ กับนักเรียน
2. สิ่งแวดล้อมสวยงามร่มรื่นสะอาด ปราศจากกลิ่น มีความปลอดภัย
3. มีน้ำดื่มน้ำใช้เพียงพอ
4. คณะกรรมการชุมชนรู้คุณธรรม
5. คณะกรรมการชุมชนมุ่งมั่น ตั้งใจสอนศิษย์
6. นักเรียนมีความรู้ ความสามารถ เหมาะสมกับชั้นเรียน
7. นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม อ่อนโยน แต่ไม่เสื่อมเสีย เพื่อเป็นการพัฒนาตนเองและสังคม
8. นักเรียนเป็นประชาธิปไตย และมีวิถีชีวิตเป็นประชาธิปไตย
9. มีทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนยากจน

ระบบความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ไปในลักษณะที่ใกล้ชิดกัน มีกิจกรรมร่วมกับชุมชนอย่างต่อเนื่องตลอดปี เช่น งานวันสำคัญ งานประเพณี งานแต่งงาน งานศพ และชุมชนก็มีส่วนร่วม โดยการเป็นคนทำงานปรับปรุงหลักสูตร เป็นที่ปรึกษาในการจัดกิจกรรมในโรงเรียน และโรงเรียนยังเป็นศูนย์กลางในการใช้ทรัพยากร เช่น

เชิญบุคลากร ในโรงเรียนไปให้ความรู้แก่ชุมชน หน่วยงานอื่น ๆ และยังใช้สถานที่โรงเรียนจัดกีฬา ประชุม อบรม โดยมีปริมาณร้อยละ 60 ทั้งส่วนบุคคลและกลุ่ม ฯลฯ

โครงสร้างทางสังคม ระบบความสัมพันธ์ระหว่างครูในโรงเรียน อยู่กันในลักษณะแบบพื่น้อง คณาจารย์มีความสัมพันธ์กันดี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีผู้บริหารเป็นแกนนำ คณาจารย์ทุกคนมีส่วนร่วมในการทำงาน

บทบาททางสังคมของครูต่อผู้ปกครอง

1. ออกเยี่ยมบ้านผู้ปกครอง เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพนักเรียน
2. บทบาทในฐานะที่ปรึกษาองค์กร กลุ่มสนับสนุนในวิชาชีพ กีฬา คนตระหง่าน
3. บทบาทในฐานะผู้ฝึกสอนเยาวชน ประชาชน ในด้านวิชาชีพ กีฬา คนตระหง่าน
4. บทบาทในฐานะที่ร่วมจัดงานประเพณีสำคัญ งานศพ งานแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่

วิสัยทัศน์/ทัศนคติทางการศึกษาของครู อาจารย์

1. ผู้ปกครอง องค์กรชุมชนมีความรู้ความเข้าใจและความตระหนักรถในการจัดการศึกษา ถือว่าเป็นภาระกิจสำคัญร่วมกันในโรงเรียน จัดการศึกษา
2. ผู้ปกครองมีอาชีพมั่นคง มีรายได้ตอบแทนเพียงพอ กับการที่จะส่งบุตรหลานของตนเองให้สามารถรับการศึกษาที่สูงถึงระดับอุดมศึกษา
3. สถาบันครอบครัวภายในชุมชนเป็นสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งให้ความอบอุ่นแก่บุตรหลาน ไม่มีปัญหาแก่นักเรียน เพื่อให้นักเรียนมีความสุขทั้งที่บ้านและโรงเรียน
4. ผู้นำหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นกำลังหลักร่วมกับโรงเรียนพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ปัญหา

1. ขาดความรู้ ความเข้าใจในการศึกษา
2. ขาดความร่วมมืออย่างจริงจังของชุมชน

3. ด้านความยากจน
4. ปัญหาด้านความเชื่อ
5. ปัญหาที่อยู่อาศัย
6. ปัญหายาเสพติดของผู้ปกครอง

ศักยภาพของโรงเรียน

1. ความพร้อมด้านบุคลากร

จุดเด่น	จุดด้อย
<ol style="list-style-type: none">1. บุคลากรมีเพียงพอทั้งจำนวนชั้นเรียนและนักเรียน2. บางรายวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ เช่น กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มทักษะวิชาคณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ3. วิทยาศาสตร์ เกษตร พลศึกษา ภาษาไทย ครูมีความสามารถด้านการสอน4. บุคลากรส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ไม่ข้ายกปลอยทำให้การพัฒนาบุคลากรทำได้อย่างต่อเนื่อง5. บุคลากรส่วนใหญ่มีความมุ่งมั่น ตั้งใจทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ	<ol style="list-style-type: none">1. ครูมีภาระกิจด้านอื่นมาก นิชั่วโภงสอนมาก ไม่สามารถเตรียมการสอนได้ครบถ้วนทั้งที่ทำการสอน2. ครูขาดคติว่า การใช้สื่อการสอนทำให้ยุ่งยาก เสียเวลา สอนเนื้อหาไม่ทันตามกำหนด3. ครูบางท่านไม่เปลี่ยนพฤติกรรมการทำงานและการสอน ยังสอนรูปแบบที่ยึดตนเป็นศูนย์กลางการเรียน

2. ด้านทรัพยากรในโรงเรียน

จุดเด่น	จุดด้อย
<ol style="list-style-type: none"> มีห้องเรียนเพียงพอ กับจำนวนชั้นเรียน และนักเรียน มีห้องปฏิบัติการทางภาษา และห้องวิทยาศาสตร์ มีสถานที่พำนพเพียงพอ และได้มาตรฐาน ระบบภายในบริเวณโรงเรียนอยู่ในสภาพดี ปราศจากผู้คนละออง เป็นโรงเรียนศูนย์ปฏิรูปทางการศึกษา มีงบประมาณในการสนับสนุนในการจัดการศึกษาได้เต็มที่ โรงเรียนตั้งอยู่ศูนย์กลางการค้าและคมนาคมติดต่อกับหมู่บ้านต่าง ๆ นอกเขตบริการได้สะดวกทุกหมู่บ้าน ในตำบลหนองอက้ำ แม่น้ำ 	<ol style="list-style-type: none"> อาคารเรียนบางหลังสร้างมาเป็นเวลานานอยู่ในสภาพที่ชำรุด ไม่แข็งแรง บุคลากรไม่มีความรู้ความสามารถในการจัดและตอบแทนผู้สอนที่พื้นที่ทำการเกษตรมีจำกัด ขาดแคลนักเก็บเกี่ยวน้ำ

3. ด้านการสนับสนุนจากชุมชน

จุดเด่น	จุดด้อย
<ol style="list-style-type: none"> ได้รับการสนับสนุนจากชุมชนในด้านแรงงาน สมาคม มูลนิธิ องค์กรเอกชน บริษัท ห้างร้าน ให้การช่วยเหลือในด้านทุนการศึกษา มีแหล่งศึกษาค้นคว้าในชุมชน หน่วยงานทางราชการที่ตั้งอยู่ในเขตบริการให้ความร่วมมือ 	<ol style="list-style-type: none"> ผู้ปกครองนักเรียนมีฐานะยากจน ขาดการเอาใจใส่คุณลักษณะนักเรียน อย่างใกล้ชิดจากผู้ปกครองนักเรียน

4. กิจกรรม/โครงการที่ทำให้โรงเรียนประสบความสำเร็จและเกิดความภาคภูมิ

1. กิจกรรมส่งเสริมการอ่านของนักเรียน
2. โครงการวัดผลประเมินผลสภาพที่แท้จริง
3. โครงการสหกรณ์ในโรงเรียน
4. โครงการแนะแนว
5. โครงการส่งเสริมการเล่นกีฬาในโรงเรียน
6. โครงการสอนภาษาอังกฤษในโรงเรียน
7. โครงการออมทรัพย์
8. โครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน
9. โครงการจัดสร้างถนนรอบโรงเรียน

จุดเด่นของโรงเรียน

1. บุคลากรมีความสามารถด้านการสอนภาษาอังกฤษและคอมพิวเตอร์
2. บุคลากรมีความมุ่งมั่นในการทำงาน
3. มีการพัฒนานักศึกษาอย่างต่อเนื่อง
4. โรงเรียนตั้งอยู่สูงขึ้นกว่ากลางนักเรียนทุกหมู่บ้านในตำบล สามารถมาเรียนได้
5. มีอาคารเรียนและห้องเรียนเพียงพอ กับจำนวนชั้นเรียนและนักเรียน
6. มีอาคารประกอบและสนามกีฬา ได้มาตรฐานและ华丽ประเจก
7. ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณและแรงงานจากชุมชน
8. มีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย

จุดด้อยของโรงเรียน

1. ครูมีภารกิจออกหนีออกจากงานด้านการเรียนการสอนมาก ทำให้ไม่สามารถสอนและเตรียมการสอนได้ครบถ้วน ที่สอนทำให้ผลการเรียนบางกลุ่มประสบการณ์และรายวิชาต่ำกว่าเป้าหมาย
2. ขาดการใช้สื่อการสอน

3. บุคลากรขาดความรู้ในการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนให้เหมาะสมและน่าเรียน
4. พื้นที่ทำการเกษตรและแหล่งฝึกวิชาชีพในโรงเรียนมีเนื้อที่จำกัด
5. ปักครองนักเรียนมีฐานะยากจน ขาดการเอาใจใส่บุตรธิดา

สรุป การวิเคราะห์นโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด นโยบายในการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ รูปแบบการบริหารการศึกษา โครงการขยายโอกาสทางการศึกษา โดยคำนึงการรวมรวมข้อมูล ศึกษาข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละด้าน สรุปดังนี้

แนวทางการดำเนินงานของโรงเรียน

1. จัดโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนศูนย์ปฏิรูปทางการศึกษา
2. จัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน *
3. จัดการเรียนการสอนให้นักเรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น
4. จัดการเรียนการสอนให้นักเรียนมีคุณธรรมที่ดีงาม
5. จัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย
6. จัดการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ จิตใจร่าเริงแจ่มใส
7. จัดการเรียนการสอนเพื่ออาชีพ
8. จัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนให้เป็นประโยชน์ต่อนักเรียนในการพัฒนาความรู้ความสามารถ
9. ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเรียนการสอน *

* ตามข้อมูลที่ผ่านการประชาพิจารณ์โรงเรียน

จากข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้ศึกษา สามารถสรุปแนวโน้มในการพัฒนาในอนาคตของโรงเรียนชุมชนบ้านหมอกจำเปี้ย ได้ดังนี้ *

สรุปแนวโน้มในการพัฒนา

1. ส่งเสริมและพัฒนาฝีมือแรงงานให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน
2. ส่งเสริมหัตถกรรมพื้นบ้าน
3. ส่งเสริมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
4. ส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระ
5. ส่งเสริมการเกษตรกรรมตามแนวทางทฤษฎีใหม่
6. ส่งเสริมความสงบสุขในสังคม สร้างความมีระเบียบวินัย พัฒนาจิตใจ ให้มีคุณธรรม และจริยธรรม

โอกาส

1. ประชากรเลื่อมใสในพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด
2. มีขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของชาติ
3. การมีหลักธรรมของศาสนาเป็นหลักยึดในการดำเนินชีวิต

ข้อจำกัด

1. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว
2. มีผู้เข้าสู่ตลาดแรงงานมากเกินความต้องการ
3. ประชากรมีภาวะโภชนาการไม่ดี
4. มีผู้อพยพมาจากประเทศเพื่อนบ้านมากทุกปี
5. พื้นที่ทำมาหากินมีจำกัด

* ตามข้อมูลที่ได้จากการผ่านการประชาพิจารณ์จากโรงเรียน

ชุมชนบ้านสันผักหวาน หมู่ 1 ต.สันผักหวาน อ.ทางดง จ.เชียงใหม่

1. ประวัติความเป็นมาและสภาพโดยทั่วไปของชุมชนบ้านสันผักหวาน

บ้านสันผักหวานเป็นพื้นที่รural อยู่ห่างจากตัวจังหวัดเพียง 11 กิโลเมตร อยู่ทางด้านทิศตะวันออกของถนนสายเชียงใหม่-สอด อยู่ระหว่าง ก.ม.ที่ 11-12 มีพื้นที่ 4.6 ตารางกิโลเมตร มีครัวเรือนอยู่ 414 หลังคาเรือน เป็นชุมชนดั้งเดิมอยู่ 307 หลังคาเรือน เป็นชุมชนใหม่ตามโครงการหมู่บ้านจัดสรรอยู่ 107 หลังคาเรือน ใน 6 โครงการบ้านจัดสรร มีประชากรทั้งหมด 1,579 คน เป็นชาย 723 คน เป็นหญิง 856 คน เป็นชุมชนเก่า 1,228 คน เป็นชุมชนใหม่ 351 คน ส่วนมากมีอาชีพรับจ้างทั่วไปประมาณร้อยละ 50 มีอาชีพเกษตรกรรมประมาณร้อยละ 35 อาชีพรับราชการประมาณร้อยละ 15 มีการทำไร่นา สวนผสม 12 ราย จำนวนพื้นที่ 51 ไร่ มีถนนคอนกรีตผ่านหมู่บ้าน 1 สาย มีคลองชลประทานผ่านหมู่บ้าน 1 สายพร้อมถนนลาดยางอย่างดีอีก 1 สายคู่ไปกับคลองชลประทาน ผ่านหมู่บ้าน 1 สายพร้อมถนนลาดยางอย่างดีอีก 1 สายคู่ไปกับคลองชลประทาน ซอยในหมู่บ้านเป็นคันลูกรัง มีสำนักงาน อ.บ.ต. มีสาธารณสุขมูลฐานเปิดทำการอาทิตย์ละ 1 วัน มีไฟฟ้าใช้ทั่วทั้งหมู่บ้าน มีประปาใช้ครึ่งหมู่บ้าน เป็นสังคมแบบกึ่งเมือง กึ่งชนบท ในเขตหมู่บ้านมีวัด 1 วัด ถาวรวัดถุลสิงก์สร้างภายใต้วัดดีพอสมควร ในวัดมีพระภิกษุ 1 รูป สามเณร 2 รูป มีโรงเรียน 1 โรง มีครู 9 คน มีนักเรียน 115 คน เป็นชาย 65 คน เป็นหญิง 50 คน เปิดทำการสอนชั้นเตรียมอนุบาลถึง ป.6

1.1 สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

คนในชุมชนส่วนใหญ่จะออกไปทำงานนอกชุมชน แบบเช่าไป-เย็นกลับ มีอาชีพเกษตรกรรม ค้าขาย และรับจ้างทั่วไป คนส่วนใหญ่จะมีความเป็นเครือญาติกันและมีตระกูลใหญ่อยู่ 4-5 ตระกูล คือ ทابญญส� เซ่น นายวนเนตร ทابญญส� (กรรมการโรงเรียน ซึ่งมีบทบาทมากต่อการพัฒนาโรงเรียนในฐานะรองประธาน ซึ่งทำหน้าที่แทนประธานซึ่งป่วยไม่สามารถมาถ่ายปี) ตระกูล บัวเจียวย ของนายอเนก บัวเจียวย ซึ่งเป็นประธานชุมชน อ.บ.ต. ลูกของนายอ้าย บัวเจียวย ซึ่งเป็นครูสอนแรกของ โรงเรียน บ้านสันผักหวาน

ซึ่งเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการก่อสร้างโรงเรียนตามความต้องการของชุมชน โดยคนในชุมชน ช่วยกันสร้างอาคารชั่วคราว หลังคามุงด้วยดองตึง เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของลูกหลาน และมีพัฒนาการจนปัจจุบัน มีอาคารเรียน 2 หลัง เปิดสอนตั้งแต่ชั้นเด็กเล็กจนถึง ป.6 ตระกูลวงศ์ปัน ของพ่อกำนันบุญยืน ตระกูลคำปือ และตระกูลดอกจันทร์ 5 ตระกูลนี้จะ มีกิจกรรมเครือญาติที่ใหญ่กว่าตระกูลอื่น ๆ ซึ่งอพยพมาอยู่ภายหลังบ้าน มีเครือญาติน้อยบ้าง แต่อย่างไรก็ได้ชุมชนบ้านสันผักหวานก็ยังมีความสามัคคีกันมาก เนื่องจากในชุมชน ร่วมกันทำกิจกรรม ของชุมชนก่อนข้างแน่นหนาโดยตลอด เช่น งานพัฒนาการสาธารณสมบัติ พัฒนาโรงเรียน ตลอดจนงานประเพณีของท้องถิ่น ดังคำบอกเล่าของนายราเนตร์ ซึ่งเล่าว่า ทุกปี หลังฤดูเก็บเกี่ยวจะมีประเพณีกองดอยข้าว โดยคนในชุมชนจะนำข้าวมาทำบุญ (เอาข้าวมา กองรวมกัน) คล้ายกับการทำผ้าป่า นิมนต์พระมารับทานที่โรงเรียน ต่อจากนั้นก็นำข้าวมา ข้าวคืนมาเป็นการประมูลขายข้าวเพื่อนำเงินมาใช้ในการพัฒนาโรงเรียน โดยสร้างอาคาร หลังเก่าที่เคยมุงดองตึงเป็นอาคารที่ถาวรสักวัน ได้สำเร็จ ด้วยฝีมือและความร่วมมือของคนในชุมชน จากประเพณี “ตานดอยข้าว” และการร่วมแรงร่วมใจกันก่อสร้าง

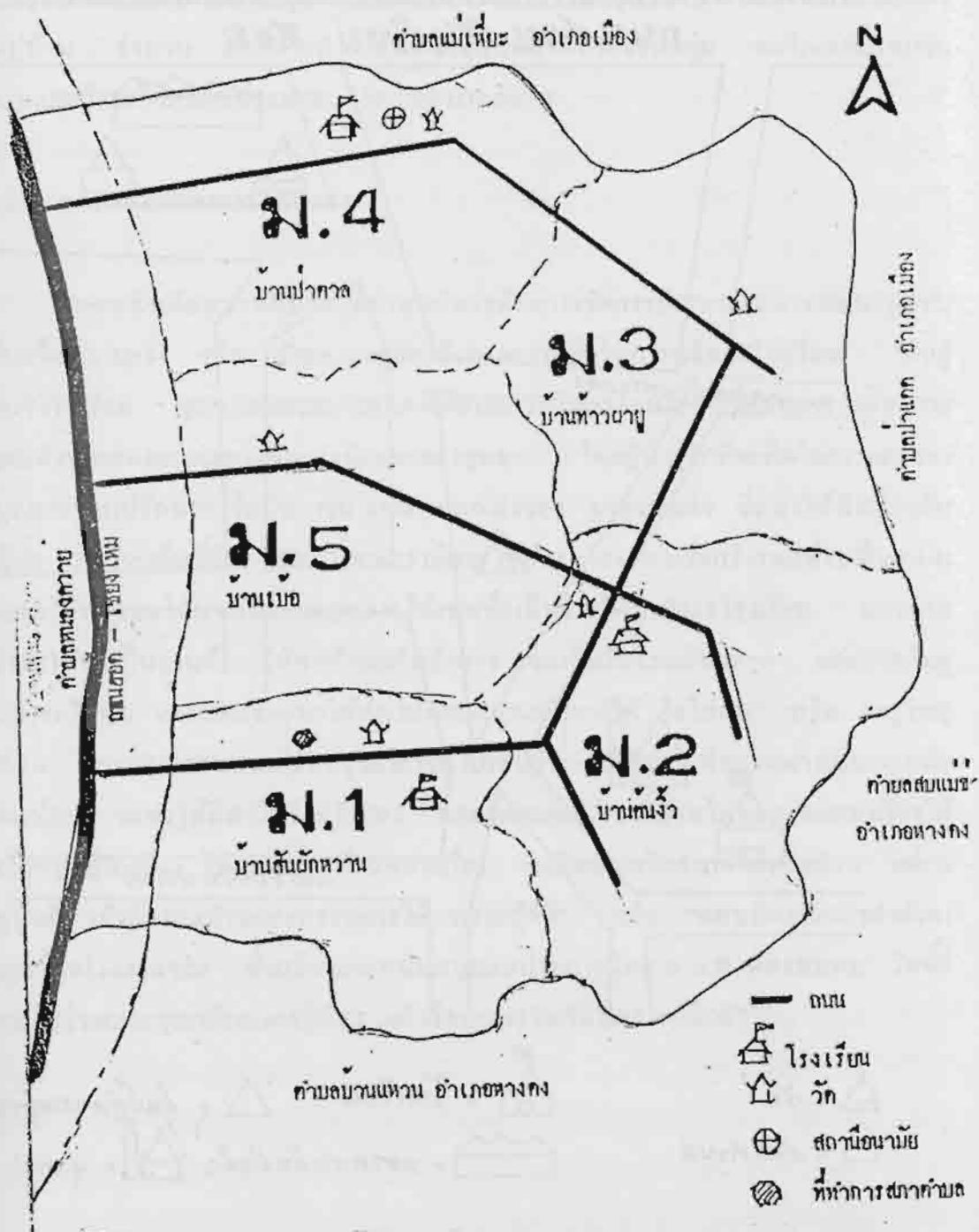
1.2 สภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพหลักของคนในชุมชน ได้แก่

- อาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ อาชีพทำนา ซึ่งส่วนใหญ่ปลูกเพื่อบริโภคประمامณ ร้อยละ 50
- อาชีพรับจ้างทั่วไปประمامณร้อยละ 20
- ค้าขาย ทำงานรัฐวิสาหกิจ รับราชการ ลูกจ้างโรงงานอุตสาหกรรมในเมือง เชียงใหม่ ประمامณร้อยละ 30

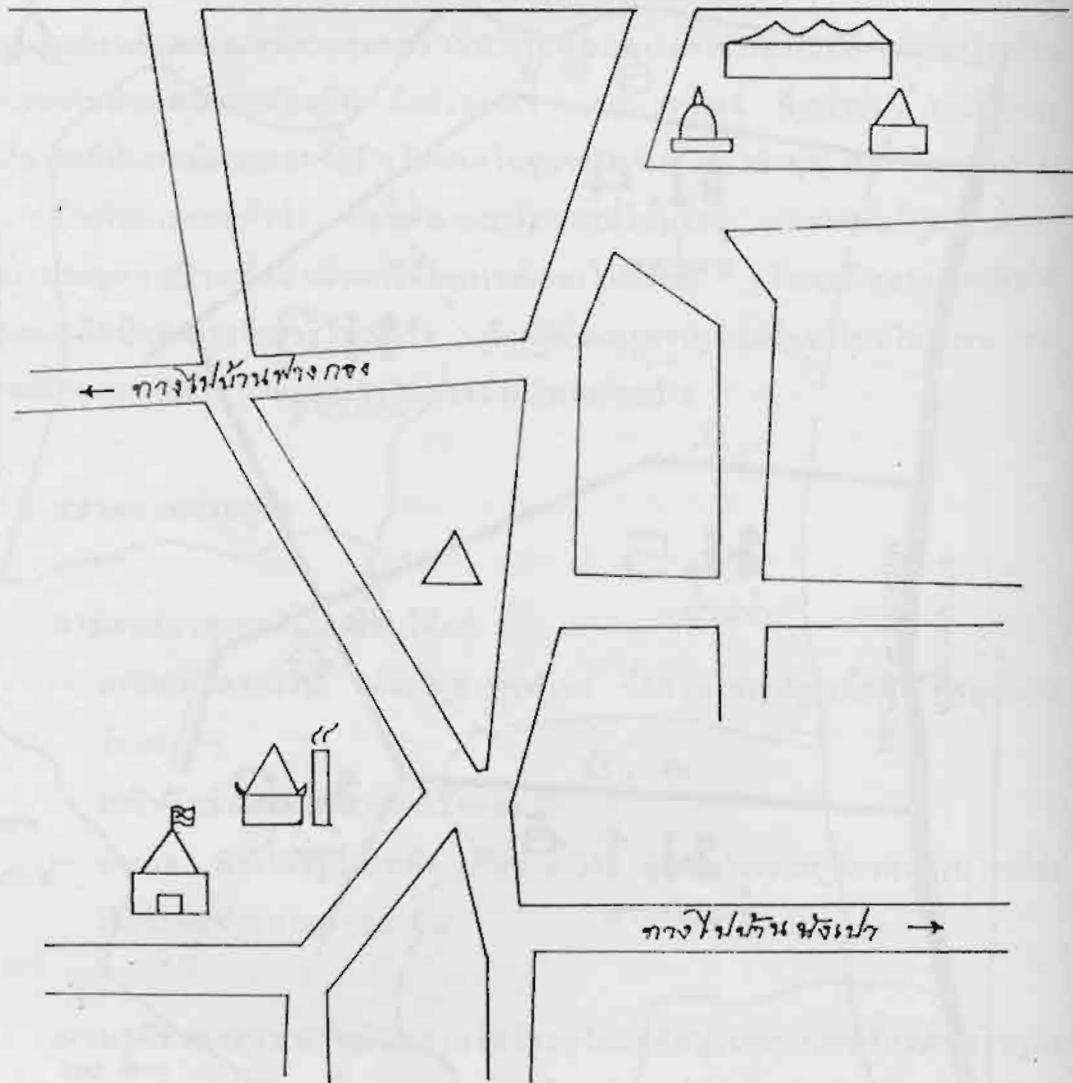
เศรษฐกิจของชุมชนสันผักหวานจัดว่าอุดมในระดับปานกลางและต้องพึ่งเศรษฐกิจ ภายนอกชุมชน มีการบริโภคความสะอาดสวยงามในรูปแบบต่าง ๆ รถยนต์ มอเตอร์ไซค์ เฟอร์นิเจอร์ โทรศัพท์ ฯลฯ และอาหาร ถึงแม้จะมีการปลูกพืชผักไว้บริโภคในครัวเรือน บ้างก็ตาม แต่ก็ยังต้องพึ่งพา เนื่องจากภายนอกชุมชน เพราะชาวบ้านไม่มีเวลาต้องไป ทำงานแบบเข้าไปเย็นกลับ นิยมซื้ออาหารสำเร็จรูปบ้าง อาหารสดบ้างมาจากตลาดในเมือง และตลาดภายนอกชุมชน เช่น ตลาดหางดง ตลาดสันป่าสัก ซึ่งอยู่ปากทางเข้าหมู่บ้าน

แผนที่สังเขปตำบลสันผักหวาน
อำเภอทางดง จังหวัดเชียงใหม่

ແຜນທີ່ຂຽວບ້ານ : ຂຽວທີ່ 1 ບ້ານສັນພັກຫວານ

ຄະນະສາມ ເຊື້ອງໃຈກົມ - ສອດ

= ດັກ
 = ຄວາມກຳນົດ

= ໂດຍເຕັມ
 = ມາກເກົ່າສັນປັກ
 = ຜູ້ຮ່ານ
 = ຜູ້ຮ່ານ

ในชุมชนบ้านสันผักหวานมีแหล่งอาชีพและการจ้างงานอยู่ คือ โรงงานเจียระไน พระหยก ซึ่งเจ้าของเป็นคนไทยมาเช่าสถานที่และนำคนงานมาจากภายนอกชุมชนประมาณ 50 คน เข้ามาพักอาศัยและทำงานในโรงงานแห่งนี้ นอกจากนั้นก็เป็นอาชีพที่คนในชุมชน ทำเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน ได้แก่ การทำกระเบื้า และผลิตภัณฑ์จากผ้า โดยสมาชิกสตรีก่อรุ่มหนึ่งรวมตัวกันเป็นกลุ่ม มีตัวแทนหรือประธานกลุ่มไปรับงานมาจ้างแรงงานสตรีในหมู่บ้าน จำนวน 15-20 คน มาทำงานกันที่บ้านประธานกลุ่ม สตรีเหล่านี้ สามารถทำงานและมีรายได้คนละประมาณ 150-200 บาทต่อวัน

1.3 สภาพการเมืองการปกครอง

ชุมชนสันผักหวานมีประวัติศาสตร์ทางด้านการจัดการปัญหาและการพัฒนาชุมชน ที่เข้มแข็งหลายครั้ง เช่น ปัญหาการขัดแย้งทางความคิดในการบริหาร โรงเรียน กับผู้บริหาร โรงเรียน ชุมชนสามารถกำหนดทิศทางการบริหาร โรงเรียน ได้ตามความต้องการ การต่อต้านขยะและแนวทางที่จะกำจัดขยะของชุมชน โดยผู้นำรู้จักที่จะคิดในการแสวงหา ข้อมูลและร่วมปรึกษาหารือกัน เช่น จากคำนออกล่าของ นายวรเนตร ซึ่งเล่าให้ฟังเกี่ยวกับ กรณีที่ 2 ประเด็นนี้ว่า “ตอนนี้พวกรากคิดจะใช้สنان โรงเรียนซึ่งกว้างพอที่จะเป็นสنان พุตบลอให้เข้าชัน ได้มามาล่นบลอและอาจให้เช่าเพื่อเป็นรายได้มาบำรุง โรงเรียน ตอนแรก กะว่าจะให้ทำเป็นลานค้า ให้พ่อค้าแม่ค้าเข้ามาขายของในวัน โรงเรียนหยุด แต่มาคิดกันดู แล้วน่าจะไม่คุ้ม เพราะอาจจะทำให้ต้นไม้และสนานเสียหายได้ จึงไม่เอา” หรือ “ครูใหญ่ คนก่อน กรรมการเสนอจะปรับปรุงอาคารก็ไม่เห็นด้วย อ้างว่า ต้องรายงานหน่วยเหนือ ผิดระเบียบ จะทำให้เกิดทำไม่จึงมีปัญหา ค่อยขัดตลอด ชาวบ้านไม่ชอบใจเลยทำเรื่องให้ ข้ายไปอยู่ที่อื่นแล้ว ไม่ถูกใจชาวบ้านหลายเรื่อง จะเปิดขยายโอกาสก็ไม่เห็นด้วย แต่คน ปัจจุบันดี เข้ากับชาวบ้านและกรรมการได้ ความรู้สึกดี” หรือ “ตอนนี้กรรมการกำลังหา ข้อมูลเรื่อง โรงงานขยะ ซึ่งสวีเดนจะสนับสนุนงบประมาณโดย อ.บ.ต. ต้องสมทบ วันนี้ก็ ส่งคนไปร่วมประชุมกลับมากองรู้เรื่อง และจึงจะมาร่วมกันวิเคราะห์อีกที”

2. ปัจจัยเงื่อนไขและองค์ประกอบต่าง ๆ ภายใน

2.1 ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม

ถึงแม้ว่า คนในชุมชนสันผักหวานจะออกไปทำงานนอกชุมชนถึงประมาณร้อยละ 50 ก็ตาม แต่กิจกรรมเพื่อส่วนรวมของชุมชนก็ยังได้รับความสนใจและร่วมมือร่วมใจอย่างสม่ำเสมอ ได้แก่ กิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรม กีฬา และกิจกรรมของโรงเรียน เช่น “การพัฒนาโรงเรียน เริ่มตั้งแต่หลังคำมุงคำจนถึงอาคารที่เป็นตึก ชาวบ้านช่วยกันมาโดยตลอด เราคิดประเพณีที่ทำกันทุกปีเพื่อหาทุน ไว้พัฒนา เรียกว่าประเพณี “งานดอยข้าว”

การเข้าร่วมกิจกรรมส่วนตัว คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน เมื่อครัวเรือนในกลุ่มเครือญาติมีกิจกรรมก็จะมีการช่วยเหลือกัน แต่เนื่องจากวิถีชีวิตที่ต้องไปประกอบอาชีพนอกชุมชน ซึ่งมีเวลาที่จะเข้าร่วมกิจกรรมของครอบครัวหรือเครือญาติเหมือนสมัยก่อน เช่น จากการบอกเล่าของคุณวรรณตร กรรมการหมู่บ้าน ที่เล่าให้ฟังว่า “เดิมนี้เศรษฐกิจแย่มาก คนส่วนใหญ่ก็ไปรับจ้าง ไปทำงานในเมืองทั้งวัน เช้าก็ต้องออกบ้านแต่เช้าก็ว่าจะกลับก็ค่ำ เลยไม่ค่อยได้พับปัสสาวะรรค หรือช่วยงานเพื่อบ้านเหมือนสมัยก่อนที่ยังมีที่ทำกินและทำงานเป็นอาชีพ”

2.2 ระบบเศรษฐกิจ : การผลิต การบริโภคและการสะสมส่วนเกิน

คนในชุมชนสันผักหวานเคยมีวิถีชีวิตเช่นชุมชนเกษตรทั่ว ๆ ไป ที่ยังคงด้วยการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ แต่ปัจจุบันคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพและความเป็นอยู่ โดยชาติที่ดินเพราะต้องการเงินมาสร้างบ้าน ซื้อรถ ซื้อเครื่องอำนวยความสะดวก ฯลฯ พระรับกระแสความคิดแบบวัฒนธรรม ชาวชุมชนจึงต้องการเงินเพื่อใช้ในการจับจ่ายใช้สอย จึงเข้าไปทำงานในเมือง เพื่อให้มีรายได้มาเลี้ยงครอบครัวและซื้อสิ่งที่ต้องการ แทนการยังชีพด้วยการเกษตร อยู่ในชุมชนอย่างแท้จริง และถึงแม้ว่าจะมีการทำการเกษตรในที่ดินที่มีอยู่น้อยก็มุ่งเพื่อรายได้มากกว่าการยังชีพ โดยทำเกษตรผสมผสาน ไวน์สวนผสม ซึ่งได้รับการส่งเสริมจากเกษตรอำเภอ มีประมาณ 12 ราย

มีการทำนาปลูกข้าว เลี้ยงปลา ในลักษณะธุรกิจ คือทำป่าตอกปลาไว้บริการผู้ที่มาพักผ่อนโดยการตกปลา ขายอาหาร และยังมีอาชีพนักภาคเกษตร ได้แก่ อู่ซ่อมรถ (ของลูกชายกำนัน) เย็บตุ๊กตา (กลุ่มสตรี) เจียรนัยพระ, พลอย ของคนภายนอกชุมชนที่มา

เช่นบ้านทำการ โดยบนข้ายแรงงานมาอยู่ด้วย นอกจากนี้ยังมีร้านขายอาหารอยู่หลายแห่ง ไว้บริการทั้งคนภายในและนอกชุมชน ด้วยคนในชุมชนต้องไปทำงานแบบเช้าไปเย็นกลับ ไม่มีเวลาประกอบอาหาร จึงมักนิยมซื้อกับข้าวที่ทำสำเร็จมาจากตลาดและร้านในชุมชน ค่านิยมด้านการยังชีพที่พึ่งตนเองจึงเป็นต้องพึ่งระบบเศรษฐกิจ ต้องประกอบอาชีพเพื่อรายได้ เพื่อการดำรงชีวิตด้วยการพึ่งพิงระบบเศรษฐกิจเป็นส่วนใหญ่ ทั้งอาหาร การรักษาโรค และอื่น ๆ

2.3 กลุ่มผู้นำ

การแก้ไขปัญหาของชุมชนสันผักหวาน ซึ่งมีมาอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา โดยคนในชุมชนโดยบานปกติจะต่างกันต่างอยู่ มีวิถีชีวิตที่ยังชีพโดยอาชีพที่ต้องออกไปทำงานนอกชุมชน แต่ทุกคนก็ยังมีความผูกพันกับถิ่นที่อยู่ และร่วมกันแก้ปัญหาของชุมชนเสมอมา และมีกิจกรรมทางการเมืองที่ค่อนข้างรุนแรง เพราะมีผู้นำที่เข้มแข็งจึงทำให้ชุมชนมีศักยภาพทางการเมือง เช่น ต่อต้านการก่อสร้างโรงงานขยะ การคัดเลือกครุฑัญญ์ของโรงเรียน โดยต่อต้านครุฑัญญ์ที่ชุมชนไม่ต้องการให้เข้าไปอยู่ที่อื่น ตลอดจนการต่อต้านลิงที่ชุมชนไม่ประณานาที่เข้ากระแทบชุมชน

การพัฒนาที่ต่อเนื่อง

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ สภาพทั่วไปและโครงสร้างพื้นฐานของบ้านสันผักหวาน มีความเป็นอยู่ที่สะอาดสวยงาม ทั้งอยู่ใกล้ตัวเมืองเชียงใหม่ มีถนนคอนกรีตตลอดชุมชน ใช้น้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ และระบบสื่อสารที่ทันสมัย ฉบับไว ซึ่งเป็นการพัฒนาทางด้านวัสดุ หรือด้านรูปธรรมของชุมชน ซึ่งมีการพัฒนาการที่ดีด้วยงบประมาณของทางราชการและความเข้มแข็งของแกนนำในชุมชน ซึ่งเอาใจใส่และความร่วมมือร่วมใจในการพัฒนา ซึ่งดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันมี อ.บ.ต. ที่เข้มแข็งอีกประการหนึ่ง เป็นหมู่บ้านที่ผู้นำเป็นกำนัน หรือผู้บริหารสูงสุดของตำบล จึงมักได้เปรียบชุมชนอื่น ๆ ในหมู่บ้านเดียวกัน ดังคำบอกเล่าว่า “กำนันเป็นคนดีเอาใจใส่ลูกบ้านสม่ำเสมอ จะสอดส่องช่วยเหลือเวลาเดือดร้อน ถนน ขยะ ...”

การพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง ซึ่งเป็นโครงสร้างทางสังคมที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ก็มีการพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง เช่น การส่งเสริมอาชีพโดยการฝึกอบรมด้านการตัดเย็บเสื้อผ้า การทำไร่นา

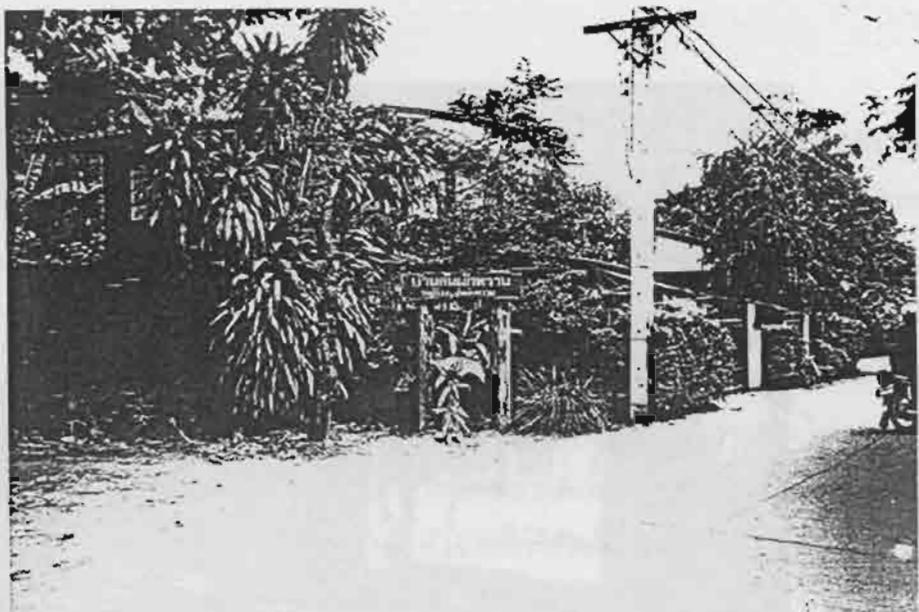
สวนผสม แต่คนในชุมชนก็มีความต้องการทางเศรษฐกิจหรือรายได้ที่อยู่ในระดับสูง เพราะความต้องการทางวัตถุและการพึ่งพาเศรษฐกิจมีมาก ค่าใช้จ่ายสูง เวลาพักผ่อนไม่มี ความปลดภัยในชีวิตต้องเสียเงินในการเดินทาง และต้องทำงานในโรงงานเป็นกะหรือตอนกลางคืน คนในชุมชนจึงมีความคิดจิตใจเช่นคนชุมชนเมือง ทำงานแบ่งกับเวลา ไม่มีเวลาพักผ่อน มีชีวิตที่เร่งรีบ ทำให้ความอบอุ่นในครอบครัวลดลง มีกิจกรรมร่วมกันน้อย เกิดปัญหาครอบครัวแตกแยก ปัญหายาเสพติดในชุมชน

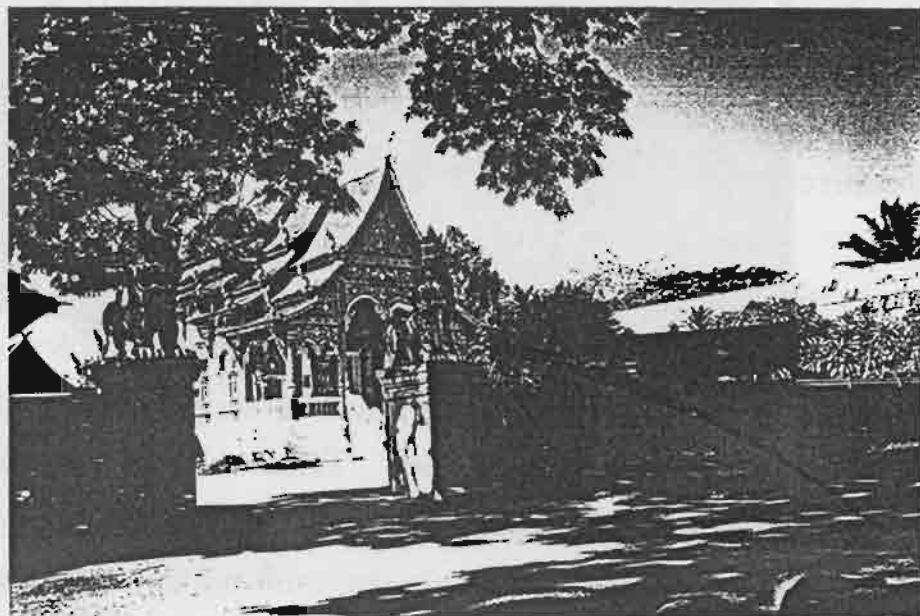
การพัฒนาภารกิจชุมชนสันักหัวนนวมิกลุ่มที่เข้มแข็งและมีกิจกรรมต่อเนื่อง ก็คือ กลุ่มเยาวชนด้านกีฬา (ฟุตบอล) ซึ่งใช้สนามของโรงเรียนเป็นที่ฝึกซ้อมและเล่นกีฬาร่วมกันของเยาวชน กลุ่มเยาวชนด้านกีฬาฟุตบอลของบ้านสันักหัวนนวมิกลุ่มฯ ได้รับการเอาใจใส่จากผู้นำและชาวชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง โดยทำการสนับสนุนด้านอุปกรณ์ งบประมาณ และกำลังใจ เคยชนะการแข่งขันท้าชื่อเสียงให้ชุมชนเป็นที่ภาคภูมิใจของคนในชุมชน “ทีมฟุตบอลเราเก่งและเคยชนะเลิศระดับจังหวัด เขต ในการแข่งขันกีฬายาเยาวชนชั้นนำ แล้ว คำนันเป็นผู้ให้การสนับสนุนมาตลอด”

ในด้านการทำอาหารกินเอง ส่วนใหญ่จะซื้ออาหารสำเร็จรูป แต่ส่วนใหญ่จะซื้ออาหารจากภายนอก ประชากรในชุมชน ส่วนมากมีอาชีพรับจ้างทั่วไปประมาณร้อยละ 50 เป็นเกษตรกร ประมาณร้อยละ 35 เป็นข้าราชการประมาณร้อยละ 15 อาชีพต่าง ๆ เหล่านี้มีส่วนน้อยที่มีรายได้ต่ำ พอกินพอใช้หรือเหลือกินเหลือใช้ แต่ส่วนมากจะไม่พอกินพอใช้ เป็นไปแบบต่างคนต่างทำ ตัวใครตัวมัน จะซื้อยาหรือเก็บกุหลาบเฉพาะในหมู่เครือญาติเท่านั้น ไม่ค่อยมีกับผู้อื่น กับชุมชนหรือสาธารณะ การจัดตั้งในรูปของกลุ่มต่าง ๆ ไม่ว่าจะกลุ่มเกษตรหรือกลุ่มแม่บ้านจะเป็นไปได้ยาก เพราะส่วนมากจะมองหาแต่ผลประโยชน์อย่างรวดเร็ว ไม่เกลี้ยงระยะยาว ยกตัวอย่าง เช่น กลุ่มแม่บ้านตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 เป็นเวลา 16 ปี แล้ว ยังไม่เป็นรูปเป็นร่างที่แท้จริง ไม่ทำอย่างจริงจัง ไม่เป็นไปเพื่อชุมชน ด้านการเรียนรู้ ภูมิปัญญาชาวบ้าน มีการเรียนรู้สืบทอดกันมาจากผู้เชี่ยวชาญ เช่นการทำไร ดำเนินการเพาะปลูก การทำสิ่งประดิษฐ์ของพื้นบ้าน การเลี้ยงผึ้งป่า การปรุงอาหารพื้นบ้าน การเรียนรู้จากภายนอก เช่นการทำสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ และการเพาะปลูกตามแบบวิชาการใหม่

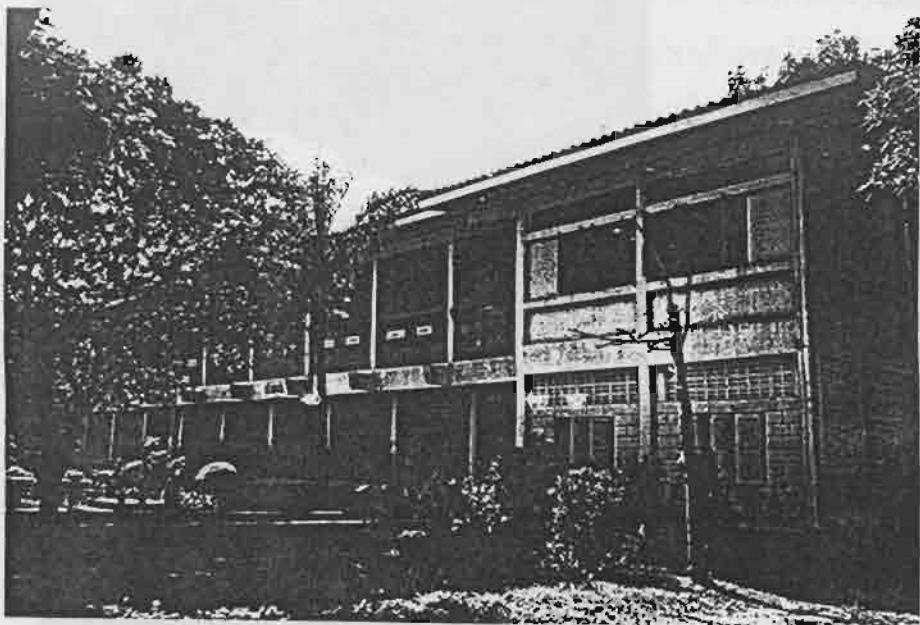

ในเขตที่มีร่องรอยโบราณคดี เช่น หินหุ่น หิน วัตถุโบราณ

วัดชัยสัตติ

โรงเรียนสันผักหวาน

2.4 ค่านิยมหลัก ๆ ของชุมชน

ค่านิยมหลัก ๆ ของชุมชน ส่วนมากเป็นค่านิยมทางวัฒนธรรม ไม่เป็นค่านิยมที่มาจากการศาสนา ไปยึดเอาไว้ต่ำมากเกินไป ไม่มองถึงสภาพของตัว คิดแต่จะแบ่งขันกันในทางที่ผิด เช่น การทำบุญก็แบ่งขันกัน เป็นต้น

ด้านกลุ่มผู้นำ ผู้นำตามธรรมชาติเป็นที่ยอมรับของชุมชน มีอยู่หลายท่านจะให้คำแนะนำเกี่ยวกับการเจ็บไข้ได้ป่วย การสร้างบ้านสร้างเรือน การหาภัยหารายในการจัดงานพิธีต่าง ๆ กลุ่มผู้นำใหม่มีความหลากหลายไปตามกิจกรรมของชุมชน ไม่ผูกขาดอยู่ในบุคคลเดียวหรือกลุ่มเดียว มีการหมุนเวียน เปลี่ยนถ่ายกลุ่มผู้นำตามระเบียบวาระ ผู้นำไม่มีอิสระในการตัดสินใจอย่างแท้จริง ต้องพึ่งพิงจากทางราชการและระเบียบต่าง ๆ ไม่ได้กำหนดในชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชน

2.5 การปฏิสัมพันธ์ของชุมชน

การไปมาหาสู่ของชาวบ้านในชุมชนมีอยู่บ้างพอสมควร แต่ไม่แน่นแฟ้นเหมือนสมัยก่อน จะอ่อนลงไปบ้างจะเป็นเพราบัวแต่ทำมาหากิน ไม่ค่อยมีเวลาว่าง แต่ก็มีกลุ่มที่เอื้ออยู่มาก เช่น เครื่องเสียงตามสาย ทางด้านวัฒนธรรมประเพลิง เช่น การไปทำบุญที่วัด ประเพณีงานบวช งานปอย งานแต่งงาน งานบ้านใหม่ และงานศพ เป็นต้น

ด้านความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้าน เมื่อก่อนความสัมพันธ์แบบเครือญาติมีมาก สมัยนี้ระบบหุนนิยมเข้ามามาก ความสัมพันธ์จะเป็นแบบผลประโยชน์เป็นส่วนมาก จะเห็นแก่ตัวมากขึ้น

ผู้นำ

ผู้นำที่เป็นทางการ

จำนวนบุญยืน วงศ์ฟัน เป็นคนที่มีภาวะผู้นำสูง มีบุคลิกเคร่งขรึมและเป็นนักคิดชอบแสวงหาความรู้ในเรื่องราวใหม่ ๆ ที่น่าสนใจ นักจะนำกลุ่มผู้นำไปศึกษาดูงาน มีความสนใจและสนับสนุนการศึกษา การกีฬา อายุประมาณ 50 ปลาย ๆ

- นายวนิดร วงศ์ฟัน รองประธานคณะกรรมการโรงเรียน อาชีพขายน้ำเต้าหู้ ปาท่องโก๋ โดยนำไปขายที่ตลาดสันป่าตอง ซึ่งเป็นอำเภอข้างเคียง
- นายอนงค์ บัวเขียว ประธานชุมชน อ.บ.ต. จังหวัดเชียงใหม่

- นางจันทร์สม วงศ์นาสน ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรี
- นายบุญมา ศรีคำนา สมาชิก อ.บ.ต.

ผู้นำตามธรรมชาติ

นายวรเทพ ผู้นำด้านเกษตรกรรมแบบผสมผสาน

นายอรุณ ตาคำดา กรรมการและผู้ให้การสนับสนุนกิจกรรมชุมชน

นายมานพ คำข่าย ผู้นำเยาวชนด้านกีฬา (ฟุตบอล)

กลุ่มองค์กรในหมู่บ้าน (กม. หรือกรรมการหมู่บ้านเป็นกลุ่ม/องค์กรที่เข้มแข็งที่สุดของชุมชน) 1. กลุ่มสตรี (แม่บ้าน) กลุ่มเย็บผ้า ได้จัดเรียบผ้ามาจากการรัฐมนตรี มีการตัดเย็บผ้าของ กศน. มีครุสตอนชื่อแจ็ค ก.ม. (กรรมการหมู่บ้าน) อ.บ.ต. กลุ่มเยาวชน หัวหน้า นายมานพ คำข่าย อายุประมาณ 30 กว่า ตอนนี้รับราชการเป็นตำรวจ
นามสกุลหลัก ทابนุยสม วงศ์พัน บัวเจียว
ปัญหา อ.บ.ต. กับกำนันไม่ค่อยเข้ากัน

2.6 ปัญหาในชุมชน

1. ปัญหาด้านการทำงานทางการเมือง ซึ่งได้รับผลกระทบจากภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อม

1.) ด้านเกษตรกรรม มีปัญหารือเรื่องน้ำ ทำให้ทำการเกษตรได้ไม่เต็มที่ และขาดความมั่นใจในระบบชลประทาน

2.) อาชีพนักภาคเกษตร กลุ่มคนที่ออกไปทำงานนอกชุมชนก็มีปัญหารือเรื่องค่าจ้าง รายได้ การว่างงาน

2. ปัญหาด้านค่านิยมของวัยรุ่นที่ชอบเที่ยวเตร่ตามสถานบันเทิงในเมือง แล้วทำให้เดือดร้อน มีปัญหา เช่น ไม่มีเงินจ่าย เป็นหนี้สิน สิ้นเปลือง

3. ปัญหากลุ่มผู้นำ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชน ได้แก่การเผด็จการ (เอาความคิดของตนเองเป็นใหญ่) เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวหรือพวกพ้องมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม

3. ประวัติ ความเป็นมา ของโรงเรียนบ้านสันผักหวาน

โรงเรียนบ้านสันผักหวาน เริ่มนกอตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2502 โดยความ
ริเริ่มของพ่อครูอ้าย บัวเจียว พ่อหลวงยืน ทابนุญสม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 ต. บ้านสัน-
ผักหวานในเวลานั้น ท่านพระครูคำปัน พรหมปัญโญ รองเจ้าอาวาสในสมัยนั้นเป็นประธาน
ได้แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการขึ้นชุดหนึ่ง 12 คน ประกอบด้วยผู้นำในหมู่บ้าน 2
หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 ต.สันผักหวาน และหมู่ที่ 6 ต.บ้านแวง โดยเปิดทำการสอนตั้งแต่
ชั้นประถมปีที่ 1-4 มีนักเรียนเข้าเรียนในปีแรก 102 คน มีครูทำการสอน 1 คน ทาง
ราชการแต่งตั้งให้นายอ้าย บัวเจียว ให้รักษาราชการแทนครูใหญ่ ทำพิธีเปิดป้ายนาม
โรงเรียนเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2502 ต่อมาปี พ.ศ. 2504 คณะกรรมการศึกษา
เห็นว่าอาคารเรียนไม่พอ กับจำนวนนักเรียน อาคารชำรุดทรุดโทรมมากจึงพร้อมใจกันจัด
หาทุนทรัพย์ และขอความร่วมมือจากรายภูทั้ง 2 หมู่บ้านสร้างอาคารเรียนแบบ ป.ร.ก.
แทนหลังเก่า สร้างแล้วเสร็จ พ.ศ. 2507 สิ้นค่าก่อสร้าง 47,409.75 บาท ต่อมาปี พ.ศ.
2513 นายอ้าย บัวเจียว ครูใหญ่ และคณะกรรมการศึกษา และผู้ปกครองของนัก
เรียน ได้ร่วมกันจัดหาทุนสร้างอาคารเรียนก่อสร้างขึ้น 1 หลัง สิ้นค่าก่อสร้าง 8,760 บาท
โดยไม่ใช้งบประมาณของทางราชการ พ.ศ. 2521 เปิดทำการสอนชั้น ป.5 ตามหลักสูตร
ของรัฐและได้รับงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียนแบบ 017 หนึ่งหลัง จำนวนเงิน 440,000
บาท นี้คือประวัติย่อของโรงเรียน บ้านสันผักหวาน

ในปี พ.ศ. 2502 ซึ่งเป็นปีแรกที่โรงเรียนเปิดทำการสอน มีเด็กนักเรียนทั้งหมด
102 คน และในปีต่อ ๆ มาจะมีเด็กนักเรียนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนสูงถึง 224 คนในปี พ.ศ.
2523 แต่ในปัจจุบันมีเด็กนักเรียนเพียง 115 คนเท่านั้น

3.1 สภาพการณ์ที่เป็นปัจจัยของโรงเรียน

ความขัดแย้งระหว่างคณะกรรมการครูกับคณะกรรมการโรงเรียน จากสาเหตุที่จำนวนเด็ก
นักเรียนลดลง ในสายตาของคณะกรรมการโรงเรียนแล้วเห็นว่า น่าจะมีจำนวนเด็กนัก
เรียนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ นั่น คณะกรรมการโรงเรียนกล่าวว่า เป็นเพราะผู้ปกครองของนักเรียน
นำบุตรหลานของตนเองไปเรียนที่โรงเรียนอื่น ทั้งนี้เป็นเพราะผู้ปกครองหรือชาวบ้าน ไม่
เชื่อมั่นในการจัดการศึกษาหรือการบริหารของอาจารย์ใหญ่

ส่วนด้านการบริหาร โรงเรียน เป็นไปด้วยความเกรงใจ เป็นผู้บริหารที่บริหารได้ไม่เต็มรูปแบบ คงจะเป็นที่ครุน้อยมีอาวุโสกว่าครุใหญ่ ไม่แบ่งแยกอำนาจหน้าที่ให้ถูกต้อง ยังมีความเกรงใจอยู่ บางครั้งมอบหน้าที่ให้แล้วไม่ติดตามผลงานเต็มที่ ผู้บริหารไม่ได้ศึกษาปัญหาของชุมชนหรือห้องถิน ไม่สนใจเด็กเล็กอย่างแท้จริง ปล่อยให้คนนอกที่จ้างมาทำเป็นส่วนมาก ครุขาดน้ำใจไม่ค่อยช่วยเหลือดูแลเด็กเล็ก และไม่มีแผนรองรับเด็กในชุมชน ในหมู่บ้านยังมีสถานรับเลี้ยงเด็กก่อนอนุบาล ขนาดคิดค่าบริการแพงกว่าโรงเรียน ผู้ปกครองก็ยอมเอาไปฝาก ถ้าหากโรงเรียนจัดให้ดีถึงจะเสียเงินเพิ่มขึ้นกว่าเก่า ทางผู้ปกครองก็คงยอม เพราะพ่อแม่ทุกคนยอมทุ่นให้ลูกตัวเองอยู่แล้ว สำหรับกลุ่มครุยังมีการแบ่งพระเครื่องบ่ำภักน้อย ขาดความสามัคคีในหมู่คณะ ครุบางคนไม่ทุ่มเทในการสอนให้เต็มที่ ถึงสอนกีสอนแบบเข้าชามเย็นชามอยู่ ครุบางคนใช้อำนาจกับเด็กเล็กเกินไป ครุบางคนขาดวิญญาณของความเป็นครุ ครุบางคนเข้ากับชุมชนได้ดี แต่ส่วนใหญ่ไม่เข้ากับชุมชน ถือว่าตัวเองเป็นข้าราชการ

3.2 เนื้อหา หลักสูตร การเรียนรู้ของนักเรียน

สำหรับความรู้เนื้อหา ควรจะให้เกี่ยวข้องกับห้องถินให้มาก ไม่ควรจะกำหนดจากส่วนกลางทั้งหมดเหมือนที่ผ่านมา และการจัดการเรียนการสอน ควรให้ชุมชนในห้องถินมีส่วนร่วมด้วย ปัจจุบัน มีกรรมการ โรงเรียนอยู่แต่คณะกรรมการ มีแต่หน้าที่ไม่มีอำนาจ ไม่มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น จะอยู่รับแต่งงานที่ผู้บริหารสั่งให้ทำที่เป็นงานของโรงเรียน การเรียนการสอนของครุ ก็เน้นให้เด็กนักเรียนรู้แต่ภายในโรงเรียน ไม่นำนักเรียนออกมาระยานรู้โลกกว้าง หรือภูมิปัญญาของชุมชนที่มีอยู่หลายด้านบ้าง เช่น ด้านเกษตร ด้านคนตระพื้นบ้าน หรือสมุนไพร ลักษณะการเรียนการสอนจึงเป็นแบบถ่ายทอดจากครุฝ่ายเดียว

ปัญหาของโรงเรียน

- 1.) โครงสร้างของระบบการบริหารการศึกษากพร่อง ครุใหญ่เกรงใจครุน้อยมาก เกินไป ครุน้อยไม่ตั้งใจสอนเด็ก เอาเวลาไปขายของ ครุใหญ่ยังออกตัวแทนว่าใช้เวลาว่างหรือหมดเวลาราชการแล้ว เป็นต้น

- 2.) วิสัยทัศน์ทางการศึกษาบังແຍນ ไม่จัดการศึกษาเพื่อให้เด็กนักเรียนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ มุ่งแต่เพื่อศึกษาต่อแต่กีสู่สถานศึกษาอื่นไม่ได้
3.) ครูไม่รักนักเรียน ทำตัวเป็นแม่ค้า และชอบดูด่านักเรียน

4. ปัจจัย เงื่อนไข และองค์ประกอบต่าง ๆ ภายนอกชุมชน

4.1 นโยบายด้านการศึกษา ด้านการพัฒนาชุมชนและด้านอื่นของรัฐ ระบบทบทต่อความเข้มแข็ง / อ่อนแ้อยของชุมชนและโรงเรียนมี เช่นเรื่องการกระจายอำนาจของ อ.บ.ต. เป็นเพียงนโยบายไม่มีอำนาจเต็มในการปฏิบัติ ต้องผ่านอำนาจรัฐอยู่ดี ด้านโรงเรียนส่วนมากรัฐเป็นผู้กำหนดนโยบาย

4.2 ปัจจัยภายนอกที่ดึงดูดคนออกจากชุมชนหรือโรงเรียน หรือปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดการไหลออกซึ่งทรัพยากรม努ยในชุมชน และโรงเรียนมีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และค่านิยมกล่าวคือ การการที่ชุมชนถูกผลักดันให้เป็นพื้นที่รองรับขยายจากเทศบาลและผลักดันให้มีการตั้งโรงงานกำจัดขยะ ทำให้กล้ายเป็นชุมชนที่ไม่น่าอยู่อาศัยในสายตาของชาวบ้าน ประกอบกับค่านิยมทางวัฒนธรรมที่อยากรายที่เพื่อความเป็นอยู่ที่สะดวกสบายขึ้น จึงทำให้มีชาวบ้านบางส่วนหนีออกจากชุมชน หรือเข้าไปทำงานในเมือง

4.3 อิทธิพลของกลไกตลาดและอำนาจของธุรกิจ ที่ระบบทบทต่อความเข้มแข็ง/อ่อนแ้อยชุมชนมีมาก อย่างเช่น สื่อโฆษณาชวนเชื่อต่าง ๆ การผูกประสานประโยชน์ระหว่างภาครัฐและภาคธุรกิจ เช่น การสัมปทาน นโยบายการส่งเสริมการลงทุนทางอุตสาหกรรม การเกษตร การส่งออกไม่มี การขยายตัวของธุรกิจสังหาริมทรัพย์ (บ้าน ที่ดินจัดสรร) ส่งผลกระทบต่อชุมชนอยู่บ้าง เช่น ตอนเริ่มโครงการณที่กีมีรถวิ่งผ่านถนนในหมู่บ้านมากขึ้น อาจเป็นอันตรายต่อผู้คนและทรัพย์สิน ทำให้มีผลกระทบ สำหรับโครงการที่ล้มละลายก็เป็นเหตุทำให้เป็นป่าหญ้าทึบ หน้าแล้งอาจเกิดไฟลุกไหม้ได้ อำนาจของกลไกตลาดธุรกิจที่คุดซับเอาทรัพยากรธรรมชาติ วัตถุคิบ ทุน และคนออกจากชุมชนมาเป็นประโยชน์ของตนเอง ไม่ใช่เพื่อชุมชน อำนาจในการต่อรองการกำหนดราคากองชุมชนทั้งด้านผู้ผลิต และผู้บริโภคไม่มี

4.4 อิทธิพลของสื่อมวลชน โดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์และสื่อบันเทิงอื่น ๆ มีผลกระทบต่อความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก

5. สรุปปัจจัย เงื่อนไข และองค์ประกอบที่เด่นที่สุด ของชุมชน / โรงเรียนบ้านลัน-พักหวาน

5.1 ตัวกำหนดเข้มแข็ง เอกการอาชญากรรม เป็นผู้ริเริ่มการพัฒนาสาธารณประโยชน์ เช่น ถนน โรงเรียน วัด บ่ออย ๆ เดือนละครั้ง เพื่อใช้กิจกรรมการพัฒนาสาธารณประโยชน์เป็นสื่อ เครื่องมือพัฒนาความสามัคคี จนได้รับรางวัลกำหนดเด่น 2 ปีซ้อน

5.2 มีกลุ่มองค์กรเข้มแข็ง ทั้งระดับคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) และระดับองค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีการก่อตั้งชุมชน อบต. ขึ้นเป็นแห่งแรกของจังหวัดเชียงใหม่ ภายใน อบต. เอง มีการถกเถียงวิพากษ์วิจารณ์ค่าน้ำใจนำจากัน ระหว่างฝ่ายบริหารและสภาฯ อย่างน่าสนใจมาก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่น กล้าหาญ กล้าทำ และมีส่วนร่วมกับเรื่องของส่วนรวม ตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นพลังในเรื่องดังกล่าว คือ การต่อต้านมิให้ทางจังหวัดหรือองค์กรบริหารส่วนจังหวัด นำขยะมาทิ้งในพื้นที่ของ อบต. โดยเฉพาะต่อต้านในเรื่องของควันพิษและสิ่งแวดล้อม และมีการรวมพลังต่อรองในเรื่องผลประโยชน์หากจะมีการสร้างโรงงานอาชญา

5.3 มีวัฒนธรรมชุมชนที่ยั่งอยู่กันอย่างสมานฉันท์ พึงพา เกื้อกูลกัน โดยเฉพาะเมื่อมีประเพณีของส่วนรวม หรือประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของสมาชิกในชุมชน ซึ่งชาวบ้านจะให้ความร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เช่น ในวันพระ ทั้งเด็ก ผู้หญิงและผู้ชาย จะไปวัด งานแต่งงาน งานบAPTบ้านใหม่ จะไปร่วมหั้งนำอาหารผลไม้ไปช่วย งานศพจะมีกลุ่มแม่บ้านออกเก็บเงินหลังค่าละ 5 บาท เพื่อร่วมเป็นเจ้าภาพ

5.4 ด้านอาชีพเกษตรกรรม มีเกษตรกรดีเด่นในระดับจังหวัด เป็นตัวอย่างในเรื่องการทำไร่นาสวนผสม แต่เนื่องจากพื้นที่เกษตรมีน้อย ประกอบกับขาดน้ำในฤดูแล้ง เกษตรกรจึงทำการเกษตรแบบไม่มีน้ำ

5.5 ด้านกีฬา มีการจัดแบ่งขันกีฬา โดยเฉพาะฟุตบอล โดยการสนับสนุนของ อบต. อ่าย่างสมำ่เสมอ เพื่อดึงเยาวชนให้ห่างจากยาเสพติด ผลกระทบคือ ฟุตบอลของ อบต. ชนะ เลิศทั้งในระดับ อำเภอ จังหวัด และเขต 5

5.6 การพึ่งพาภายนอก เนื่องจากเป็นพื้นที่โกลด์ตัวอำเภอเมือง ซึ่งมีสภาพสังคมแบบ กึ่งเมืองกึ่งชนบท ชาวบ้านจึงได้รับคดิและค่านิยมในชีวิตประจำวันแบบวิถีเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น อาหารการกิน พืชผลการเกษตรไม่เพียงพอที่จะซื้อขาย และเปลี่ยนภายในชุมชน จึงจำเป็นต้องซื้อจากภายนอกโดยอาศัยคนภายนอกชุมชนเอาเข้ามาขาย เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม นิยมซื้อหาสำเร็จรูปจากภายนอก หรือโรงงาน เพราะถูกและสะดวก ยารักษาโรคต้องพึ่งหนอ และตัวยาปฏิชีวนะจำพวกสมุนไพรหรือหมอมเมือง แทบจะไม่สนใจ เป็นต้น

5.7 ปัญหาของชุมชน เนื่องจากเป็นพื้นที่โกลด์เมืองและในยุคเศรษฐกิจฟองสบู่เกี่ยวกับธุรกิจที่คิน ทำให้มีการกว้านซื้อที่คินจากภาคเกษตร กลายไปเป็นหมู่บ้านจัดสรร ทำให้ชาวบ้านในชุมชนถูกแบ่งเป็น 2 พวาก คือ ชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนเดิม และประชาชนจากที่อื่นที่มาซื้อที่บ้าน หรือที่จัดสรร ซึ่งยังคงวิถีชีวิตพิมพ์เดิวยกันยังไม่ได้ ชาวบ้านเดิมจึงต้องปรับเปลี่ยนอาชีพจากภาคเกษตรไปเป็นอาชีพรับจ้างในเมือง ค่านิยมของกลุ่มวัยรุ่นเริ่มส่งให้เห็นเป็นความหนักใจของชุมชน เช่น การเที่ยวตามพับ ตามดิสโกเชค ซึ่งใช้จ่ายเกินตัวครั้งละ 1,000 - 3,000 บาท และหันไปติดยาเสพติดจำพวกผงขาว ยาบ้า จนพ่อแม่เอื่อมระอาและปล่อยให้เป็นเรื่องของตำรวจ รวมทั้งปัญหาโรคเอดส์จากการสำส่อนและยาเสพติด

5.8 ในด้านของโรงเรียน มองในแง่ของปัจจัยพื้นฐานของโรงเรียนที่น่าจะเอื้อต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่โรงเรียน และชุมชนได้ คือ

1) โรงเรียนก่อกำเนิด หรือถูกสร้างขึ้นมาจากการและความเสียสละทั้งที่ ดินที่เป็นที่ตั้งของโรงเรียน และเงินบริจาคจากชาวบ้าน ขณะนี้ความรู้สึกของชุมชนหรือ ชาวบ้านที่รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของโรงเรียนค่อนข้างสูง

2) มีคณะกรรมการ โรงเรียนที่กล้าคิด กล้าพูดในคราวประชุมกับทางคณะกรรมการ โดยไม่ปล่อยให้โรงเรียนตกอยู่ภายใต้การบริหารของคณะกรรมการซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนภายนอกชุมชนฝ่ายเดียว และคณะกรรมการ โรงเรียนก็เป็นคนกลุ่มเดียวกับคณะกรรมการหมู่บ้าน

3) มีผู้ที่น่าจะทำหน้าที่ประสานกับทางโรงเรียนและชุมชนได้ดี คือ ครูอ้าย บัวเจียว ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มและก่อตั้งโรงเรียน เป็นครูใหญ่คุณแรก ปัจจุบันยังมีชีวิตอยู่ แต่อายุมากแล้ว และสุขภาพไม่ค่อยแข็งแรง แต่ก็มีลูกชายที่จะเป็นผู้นำของชุมชนในรุ่นใหม่ ที่อาจแทนที่ได้ คือ นายเออนก บัวเจียว และอีกคนหนึ่งที่น่าจะประสานระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้ดี ก็คือ กำนัน กับหัวตั้งตระกูลเก้า หรือตระกูลใหญ่ ๆ ของชุมชนดังเดิม ก็เกี่ยวคล้องเป็นเครือญาติกันหมวด อาจเป็นปัจจัยเกื้อหนุนเสริมกิจกรรมพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนและโรงเรียนได้

4.) โรงเรียนมีพื้นที่กว้างพอที่ชุมชนจะเข้าไปใช้ประโยชน์หรือสร้างผลประโยชน์ให้แก่โรงเรียนได้ เช่น ใช้เป็นตลาดนัดในวันหยุด ใช้เป็นสถานที่ให้เช่า แบ่งกีฬาของหน่วยงาน บริษัทต่าง ๆ ในพื้นที่ใกล้เคียงได้ หากมีการจัดการดี ๆ และเห็นพ้องต้องกับระหว่างคณะกรรมการ โรงเรียน ซึ่งมีวิสัยทัศน์ในเรื่องดังกล่าวนี้แล้วกับทางคณะกรรมการ ซึ่งไม่อยากเพิ่มภาระงาน อยากแต่จะสอนหนังสือนักเรียนอย่างเดียว

5.) ความขัดแย้งระหว่างคณะกรรมการ โรงเรียน ความเกรงใจของครูใหญ่ที่มีต่อครูน้อยมากเกินไป จนเกิดเป็นความรู้สึกขัดแย้งกับคณะกรรมการ โรงเรียน เช่น กรณีครูน้อยใช้เวลาในการสอนหรือทำงานไปขายเครื่องสำอางค์ แต่ครูใหญ่ออกมากป้องว่า นอกเวลาราชการแล้ว ครูน้อยเสียเวลาไปขายเครื่องสำอางค์ แต่ครูใหญ่ออกมากป้องว่า นักเรียนจำนวนมากมีบารมีสูงกว่าครูใหญ่ เช่น อาชญากรรมกว่า อาชญากรรมมากกว่า เงินเดือนมากกว่า เป็นต้น อีกทั้งครูใหญ่และคณะกรรมการจะฟังทางราชการมากกว่าฟังชาวบ้าน

สรุปแล้ว จุดเริ่มต้นกิจกรรมที่จะพัฒนากระบวนการการทำงานร่วมกัน ระหว่างชุมชน/โรงเรียนบ้านสันผักหวานน่าจะเริ่มจากความคิดเห็น และความต้องการของคณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการ โรงเรียน โดยมีกำนันและครูอ้าย บัวเจียว เป็นผู้ประสานอาจเริ่มจากกิจกรรมประเพณี วัฒนธรรมในชีวิตประจำวันที่ทั้งคณะกรรมการและชาวบ้านร่วมกันทำได้ เป็นกิจกรรมที่จะเสริมสร้างความสัมพันธ์ เช่น การไปพัฒนาศึกษาดูงานร่วมกัน

ឯកសារប្រចាំខែត្រូវការពិនិត្យ ជាមុនការបង្កើតរបាយការណ៍ នគរបាល ខេត្ត ភ្នំពេញ

1. ประวัติความเป็นมาของชุมชนและโรงเรียนบ้านใหม่หมอกจาม

ก่อนจัดตั้งหมู่บ้าน ชุมชนแห่งนี้เป็นป่าไม้มีคนอยู่อาศัย แต่เป็นที่พักชั่วคราวของพ่อค้าชาวต่าง ชาติ ที่นำของมาขายในชุมชนใกล้เคียง เช่น เวียงฝาง เมืองพร้าว เมืองมะลิลา (อำเภอแม่อายในปัจจุบัน) และเมืองเชียงใหม่ เรียกว่า “เวียงหนองอกจำ” ต่อมาก็มีชาวบ้านกลุ่มนี้ประมาณ 19 ครอบครัวได้แก่ครอบครัวของ พ่อเฒ่าโห๊ะ น้อยหน่อ หนานตึบ พ่อเฒ่าอุ่ง ปูนาศ นายแสน สุนันท์ ฯลฯ อพยพเข้ามาอยู่อาศัย และตั้งให้ นายแสน สุนันท์เป็นผู้นำชุมชน และในปี พ.ศ. 2506 ก็ได้ประกาศจัดตั้งหมู่บ้านเป็นหมู่ 8 ของ ต.แม่อาย อย่างเป็นทางการ ให้ชื่อว่า “บ้านใหม่หนองอกจำ” ด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ ประการแรก บริเวณที่ตั้งหมู่บ้านซึ่งเดิมเป็นป่า ไม้มีจามเปา (หรือต้นจำปี) อยู่เป็นจำนวนมาก และเหตุผลอีกประการก็คือ ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านมีดอยชื่อว่า หนองเปา กับดอยหนองอกจำคำที่อยู่ทางทิศตะวันออก หมู่บ้านอยู่ระหว่างกลางดอยทั้งสอง นับแต่นั้นมาก มีรายจูราจากอำเภอแม่อาย อำเภอฝาง และอำเภอเชียงตุง (ประเทศไทย) พม่า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวต่างด้าวที่ทางราชการต้องการให้มาอยู่เป็นสัดส่วนเพื่อความปลอดภัยทางการเมืองการปักธง อพยพเข้ามาอยู่เรื่อย ๆ ปัจจุบันชุมชนมีอายุได้ 33 ปี มีจำนวน 600 กว่าหลังคาเรือน ประชาชน 3,000 คนเศษ จึงทำให้ชุมชนบ้านใหม่มีชน หลากหลายเผ่าพันธุ์ ได้แก่ เชื้อชาติไทย หรือไทยใหญ่ ไทยลือ ไทยขัน ไทยแวง ไทยแขม และชาวเขาผ่าமျွှဲ ခါးခို လီးခွ รวมทั้งทหารของไทยใหญ่ที่หลุดรอดกับพม่าแล้ว อพยพลี้ภัยมาอาศัยอยู่กับกลุ่มญาติไทยใหญ่ ในปี 2530 ก็เริ่มพัฒนาด้านสภาพแวดล้อม สาธารณูปโภค อาชีพ จนเป็นชุมชนที่น่าอยู่ สุขสบาย มีถนน ประปา ไฟฟ้า ตลอดจนมี การทำอาชีพที่ดีขึ้น แตกต่างกับสมัยแรก ๆ ดังคำบอกเล่าของพ่อเฒ่าโห๊ะ เล่าว่า “ครั้งแรกมาภัณฑ์เพียง 19 หลังคา ช่วยกันสร้างบ้านเรือนอยู่กันไป ก็นุกเบิกทำที่นาที่ไร่ ปลูกพืชผักไว้กิน และกันกิน ไม่มีการซื้อขาย ช่วยกันสร้างหมู่บ้าน พัฒนาขึ้นมาให้ลูกให้หลานถึงปัจจุบันนี้แหละ” และมีการจัดระเบียบชุมชนด้านการเมืองการปกครอง โดยแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 14 เขต 6 หมู่บ้าน ปัจจุบันมีนายศรีนวล หมื่นนามหน่อ เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ในปี พ.ศ. 2515 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จมาเยี่ยมราชภูมิที่บ้านแม่สักก์ ซึ่งอยู่ใกล้กับชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้าว นายแสตน สนันท์ ผู้นำชุมชนและชาวบ้านได้ถวายถวีกาข้อให้จัดตั้งโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนของตนได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน และได้รับพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานทุนทรัพย์ส่วนพระองค์ จำนวน 30,000 บาท ให้กองกำกับการตำรวจตะรา维นชัยແคนເບຕ 5 ร่วมกับหน่วยงานและราชภูมิดำเนินการก่อสร้างอาคารเรียนไม้ แบบ ป1 ก. ขนาด 3 ห้องเรียน จำนวน 1 หลัง สิ้นค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น 81,338 บาท เปิดทำการสอนในวันที่ 1 พฤษภาคม 2516 เป็นวันแรก มีนักเรียนทั้งสิ้น จำนวน 42 คน ครุประจำการ 2 คน โดยมีนายสว่าง นาวี เป็นครูใหญ่คุณแรกของโรงเรียน และในวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2516 สมเด็จพระศรีนครินทร์ พระบรมราชชนนี เสด็จพระราชดำเนินมาเปิดป้ายอาคารเรียนและพระราชทานนามโรงเรียนว่า “โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์”

2. บริบทของชุมชน

2.1 สภาพทั่วไปของชุมชนด้านกายภาพ ชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้าว เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นจากการอพยพข้ายกถิ่นของคนกลุ่มน้อยหลากหลายเผ่าพันธุ์ อาทิ ไทย (ไทยใหญ่) ลือ ชาวยาergus ญี่ปุ่น และคนไทย เริ่มแรกที่มีการรวมกันเป็นชุมชนเกิดขึ้นเมื่อประมาณ 33 ปีที่ผ่านมา ปัจจุบันมีประมาณ 573 ครัวเรือน 2,424 คน ชุมชนนี้อยู่ห่างจากอำเภอแม่อยประมาณ 20 กิโลเมตร ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของตำบลท่าตอน โดยมีถนนสายท่าตอน-เชียงราย ผ่านทางเข้าหมู่บ้านคุ่นนานกับลำน้ำகக ชุมชนที่เป็นที่ราบเชิงดอยซึ่งอยู่ระหว่างดอย 2 ดอย คือ ดอยหมอกเปา อยู่ทางทิศตะวันตก และหมอกจ้าวคำ อยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน มีพื้นที่ทั้งหมด 5,000 ไร่ ใช้เป็นพื้นที่การเกษตร 2,700 ไร่

2.1.1 ลักษณะการตั้งหมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านที่มีการตั้งบ้านเรือนแบบเป็นหย่อม ๆ แบ่งออกเป็น 6 หย่อมบ้าน กระจายเรียงรายตามเส้นทางคมนาคม คือมีถนนสายหลักอยู่ 2 สาย ที่แยกขนาดไปกันลำน้ำห้วยศาลา และแม่น้ำகக ซึ่งเกิดจากการเลือกสรรทำเลที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมของบรรพบุรุษต้นตระกูลที่อพยพมาตั้งชุมชน ดังนี้

1) บ้านห้วยศาลา เป็นชุมชนขนาดใหญ่เช่นเดียวกับชุมชนของคนไทย-ใหญ่ ไทยลือ และชนกลุ่มน้อยเผ่าอีก็อ ญี่ปุ่น หย่อมบ้านนี้มีโรงเรียน 1 แห่ง คือโรงเรียนบ้านห้วยศาลา ตั้งอยู่ติดถนนสายท่าตอน-เชียงราย สถานีอนามัย 1 แห่ง

2) **บ้านหมอกจำ** เป็นชุมชนขนาดใหญ่ เช่นเดียวกับหย่อมบ้านหัวยศาลา และเป็นหย่อมบ้านที่เป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน มีวัดและโรงเรียน (เจ้าพ่อหลวง อุปถัมภ์) มีตลาดสด ตลอดจนสาธารณูปโภคอื่น ๆ และที่อ่านหนังสือพิมพ์ ที่ทำการกลุ่ม โรงทอผ้า และยังมีท่าเรือที่มีนักท่องเที่ยวมาขึ้นที่ท่าเพื่อเที่ยวชมชุมชน ประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทย หรือไทยใหญ่ อาศัยอยู่ในหย่อมบ้านนี้ และผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นไทยใหญ่ก็ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่นี่

3) **บ้านแซ่** เป็นหย่อมบ้านขนาดไม่ใหญ่นัก ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทยแซ่

4) **บ้านคำบัว** เป็นชุมชนหย่อมบ้านที่เป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทยใหญ่และไทยแอง

5) **บ้านหัวนา** หรือบ้านโป่งป้อม เป็นหย่อมบ้านที่ชาวไทยลือชื่นมีชุมสามเป็นผู้นำเผ่า ตั้งแต่เดิมและยังเป็นผู้นำหย่อมบ้านในปัจจุบัน

6) **บ้านรังไฝ** เป็นหย่อมบ้านเล็กน้อยที่อยู่ห่างจากชุมชนศูนย์กลางคือ หย่อมบ้านใหม่หมอกจำ ประมาณ 3 กิโลเมตร เป็นถิ่นที่อยู่ของชาวไทยลือชื่อพยพมาจากเมืองสินสองปันนา และเมืองข้อ (อยู่ใกล้ ๆ กับเมืองสินสองปันนา) ปัจจุบันมีจำนวน 42 ครอบครัว 252 คน

2.1.2 **ลักษณะทางภูมิศาสตร์** ชุมชนบ้านใหม่หมอกจำ อยู่ใกล้กับบ้านท่าตอน อ.แม่อาย ซึ่งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศนิยมมาท่องเที่ยว โดยล่องแพ หรือนั่งเรือชมทัศนียภาพอันสวยงามของลำน้ำகக จากท่าเรือที่บ้านท่าตอนล่องไป จ.เชียงราย ผ่านบ้านใหม่หมอกจำ จึงมีนักท่องเที่ยวบางกลุ่มware เที่ยวชมวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งมีชนบทะเพลี่ วัฒนธรรมเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว ชนและชื้อผลิตภัณฑ์ ผ้าทอ เครื่องเงิน รับประทานอาหารพื้นเมือง แล้วเดินทางต่อไปเชียงรายหรือกลับท่าตอน โดยรถยกต์ของบริษัททัวร์ซึ่งมารอรับ ดังนั้นแม่น้ำககซึ่งไหลผ่านชุมชนบ้านหมอกจำ จึงเป็นเส้นทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวมากกว่าสัญจรเพื่อวัตถุประสงค์นั่น ใช้ประโยชน์เป็นเส้นทางสัญจรเพื่อธุรกิจท่องเที่ยวมากกว่าสัญจรเพื่อวัตถุประสงค์นั่น นับเป็นข้อดีของชุมชนที่มีภูมิประเทศสวยงาม นอกจากนี้ยังมีภูมิอากาศที่เหมาะสมในการเพาะปลูกพืชเมืองหนาว ได้แก่ ลิ้นจี่ และพืชอื่น ๆ เช่น ข้าว พริก และสาหร่าย ยังมีทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น ได้แก่ ไม้ไผ่ คา และกล้วย ชาวบ้านจึงมีอาชีพ ไฟคา เป็นอาชีพรองความคุ้มกับการทำไร่ ทำสวน ตลอดจนเกษตรกรรมอื่น ๆ ชุมชนมีศักยภาพที่เอื้ออำนวยทั้งแหล่งน้ำ และความสมบูรณ์ของดินอาณาเขต

3. ปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เสริมสร้างความเข้มแข็งหรืออ่อนแอก

3.1 ปัจจัย เงื่อนไข และองค์ประกอบภายในชุมชน

3.1.1 สภาพทางสังคม ถึงแม้ว่าชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้าม จะมีคนต่างด้าวพันธุ์มาอาศัยอยู่ร่วมกัน แต่คนในชุมชนแห่งนี้ก็มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน เพราะมีเครื่องยึดเหนี่ยวที่สำคัญ 2 ประการ คือ พุทธศาสนา และมีความต้องการร่วมกัน คือ ถินที่อยู่ที่สงบสุขกับการมีความส่วนตัว ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนในชุมชนมีความรักสามัคคีทึ้งที่มีความแตกต่างทั้งถินที่อยู่ก่อนอพยพมาอยู่ร่วมกัน ต่างชนบทประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิม ต้องมาปรับตัวและมีความเป็นปึกแผ่นของชุมชนร่วมกัน ภายใต้สถาบันทางสังคม ดังนี้

3.1.2 ด้านการศึกษาและการเรียนรู้ สถาบันการศึกษาชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้าม มีโรงเรียนในระดับประถมศึกษา 2 แห่ง คือโรงเรียนบ้านห้วยศาลาและโรงเรียนเจ้าฟ่อ หลวงอุปถัมภ์ เป็นสถาบันการศึกษาในระบบซึ่งทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่เด็กในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ยังไม่มีสำเนาทะเบียนบ้าน เพราะบิดา-มารดา เป็นคนต่างด้าวและชนกลุ่มน้อย ทำให้เด็กเหล่านี้ไม่ได้รับเอกสารแสดงวุฒิการศึกษา (ใบรับรองวุฒิ) เป็นอุปสรรคต่อการศึกษาต่อของเด็กที่ต้องการจะเรียนต่อในสถานศึกษานอกชุมชนประการหนึ่ง ในขณะเดียวกันเด็กเหล่านี้ก็ไม่สามารถออกมากศึกษาต่อนอกชุมชนได้ เพราะพ่อแม่ส่วนใหญ่ไม่มีเงินทุนที่จะส่งเด็กและต้องการแรงงานของเด็กในการช่วยครอบครัวประกอบอาชีพการเกษตรหรืออื่น ๆ เพื่อรายได้มากกว่า นอกจากครอบครัวที่มีฐานะและได้รับสัญชาติไทยแล้วก็จะนิยมส่งลูกหลานไปเรียนโรงเรียนที่อำเภอแม่อายและที่ฝางตั้งแต่ยังเล็ก ๆ เช่น ครอบครัวของผู้ใหญ่บ้านและญาติ ๆ 3-4 ครอบครัว ก็ส่งลูกไปเรียนโรงเรียนนอกชุมชนโดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ไปรับ-ส่งเป็นประจำทุกวัน ดังนั้น เยาวชนและผู้ใหญ่ในชุมชนแห่งนี้จึงมีพื้นฐานการศึกษาอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับ และมีคนไม่รู้หนังสือเป็นจำนวนมาก เพราะเยาวชนเกิดก่อนมีการตั้งโรงเรียนบ้าง พึ่งอพยพเข้ามาบ้าง การไม่รู้หนังสือเป็นปัญหาสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน คนเหล่านี้จึงหวานหายแสวง

หากความรู้เพื่อให้สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยให้ได้เป็นอย่างน้อย โดยการเรียนนอกระบบกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งเปิดสอน 2 ระดับ คือ ประถมและมัธยม เช่น สมาชิกสภาพองค์กรการบริหารส่วนตำบลกีเรียน กศน. จนได้ร่วมการศึกษาตอนต้น ฯลฯ แต่บางรายกีเรียนรู้กับบุตรหลาน เช่น นางบัวทอง สุขะ (นักวิจัยชาวบ้าน) เล่าว่า “เจ้าเกิดก่อนมีโรงเรียน อยากรู้หนังสือมากแต่ไม่มีโอกาสเลียนจากลูกสาวและจะมาฝึกฝนบ้าง อ่านได้บ้าง แต่เขียนไม่ค่อยได้” นางบัวทองเป็นประธานกลุ่มทอผ้าและทำนาปลิตภัณฑ์อยู่ริมถนนซึ่งเป็นเส้นทางผ่านของนักท่องเที่ยวที่จะมาขึ้นเรือที่ท่า และนั่งรถยกผ่านออกไปนอกชุมชน นักท่องเที่ยวจะแวะซื้อสินค้าและการทอผ้าของกลุ่มสตรีทอผ้า นางบัวทองจึงฝึกฝนการใช้ภาษาอังกฤษและสามารถใช้ในการสื่อสารกับชาวต่างประเทศได้บ้างในการเสนอราคา ต่อรองราคา และบอกทางให้นักท่องเที่ยวได้ เช่นเดียวกับนายจำนำงค์ จองเอ ที่เรียนอาชีพต่าง ๆ จากการทำงาน ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติและการแสวงหาด้วยตนเอง ฯลฯ ยังมีการเรียนรู้ในระบบอีกประเภทหนึ่งที่ค่อนข้างชุมชนได้รับคือ การเรียนรู้จากการจัดการที่ได้รับการวางรากฐานจากการราชการและเอกชน คือการฝึกอบรมในหลักสูตรต่าง ๆ เช่น การฝึกอบรมด้านอาชีพทอผ้า เจียรนัยพลดอย ถนนอาหาร การจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้านการเกษตร ฯลฯ

3.1.3 สถานศึกษา ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้านมีคนหลากหลายเชื้อพันธุ์ (ส่วนใหญ่เป็นไทยใหญ่) และอพยพมาจากอินโดจีนต่าง ๆ ซึ่งต่างก็มีวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นดั้งเดิมของแต่ละกลุ่มติดมาด้วย และประเพณีต่าง ๆ ก็ลูกอนุรักษ์ ไว้ ประเพณีบางอย่างก็ผสมกลมกลืนกันเพื่อความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม จึงรับวัฒนธรรมประจำถิ่น (วัฒนธรรมไทยล้านนา) บ้าง วัฒนธรรมของคนกลุ่มอื่นในหมู่บ้านเดียวกันบ้าง แต่อย่างไรก็ติดทนในชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้านก็มีศาสนาเดียวกัน คือศาสนาพุทธซึ่งเป็นเรื่องง่ายของการยอมรับและประกอบศาสนกิจร่วมกันได้ ชุมชนแห่งนี้มีวัดออยู่ 2 แห่ง คือ

วัดใหม่หมอกจ้าน ตั้งอยู่ในชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้านซึ่งเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน ชาวบ้านที่ศรัทธาและมาใช้จัดในการประกอบศาสนกิจ มีหลายห้องนอนบ้าน ซึ่งเป็นไทยใหญ่ ไทยเงน ไทยแซ่� ได้แก่ห้องนอนบ้านใหม่หมอกจ้าน ห้องนอนบ้านก้ามวัน บ้านหัวย-ศาลา และบ้านหัวนาซึ่งเป็นชาวไทยลือด้วย วัดนี้มีพระสงฆ์จำนวน 11 รูป เป็นชาวไทยใหญ่ 10 รูป และชาวไทยลือ 1 รูป นักวิจัยได้มีโอกาสมาเข้าร่วมพิธีทำบุญในวันศีลหรือวันพระ มีชาวบ้านมาทำบุญประมาณ 200 กว่าคน แต่กายด้วยชุดพื้นเมืองแบบดั้งเดิมบ้าง กล้าย ฯ บ้าง และดูแปลกด้วย การไหว้พระก็แปลกดิ่งไม่เหมือนไทยภาคกลาง

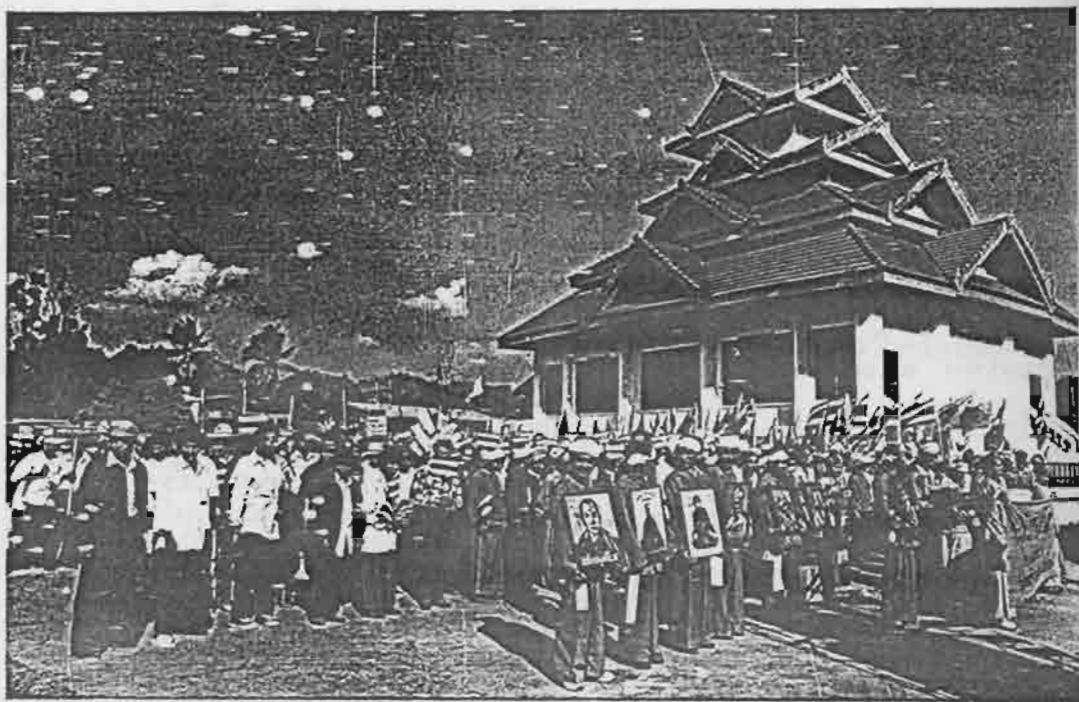

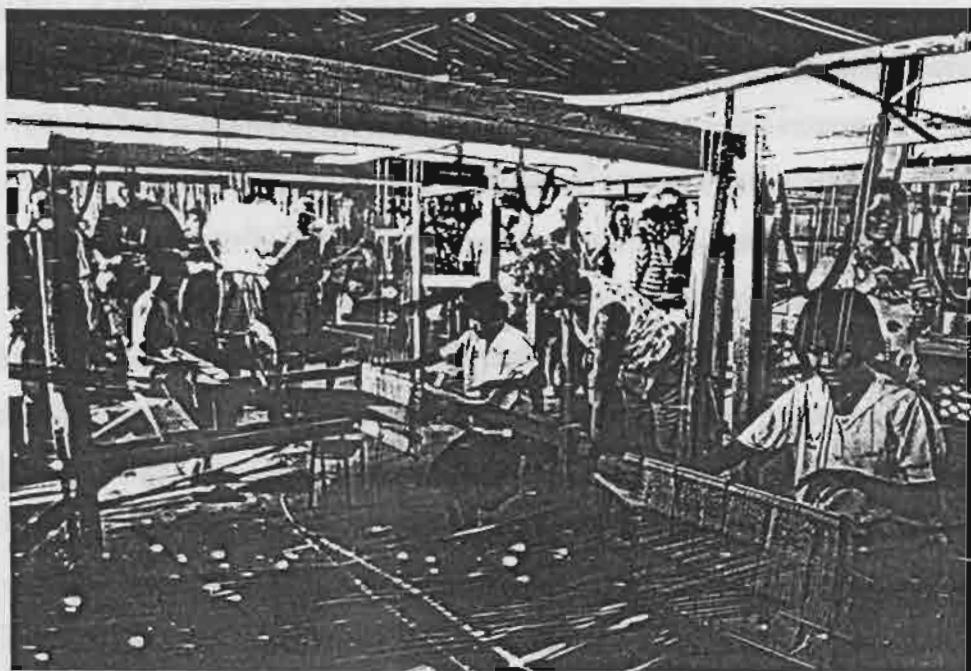
หรือไทยล้านนา คำและความต้องการผู้ประกอบพิธีและมัคชาภิกษ์ใช้ภาษาไทยให้กลับส่วนอาหารที่ใส่บานตร อาหารคาว-หวานที่สุกแล้วและข้าวสารอาหารแห้ง ผลไม้ เมื่อเสร็จพิธีแล้วก็จะมีชาวบ้าน

การรัฐประหาร พลเมืองรุ่งเรืองและภารกิจในการต่อต้านความทุจริต ณ วิภาวดีรังสิต ชุดที่ 2
ในเขตพื้นที่มีภารกิจของ ไชยเรือง อ. ศรีราชา และ ภานุส่องค์อน

162

มาซึ่งจัดการแยกของเหล่านี้ออกเป็นส่วน ๆ อาหารแห้งและผลไม้ซึ่งไว้ได้นานก็จะมีเอนรนำไปเก็บ สำหรับอาหารสุกก็จะจัดไปไว้ที่ห้องน้ำ ซึ่งตรงนี้จะแตกต่างไปจากประเทศอื่นไทย คือ พระสงฆ์จะสวดมนต์ 2 ครั้งแล้วกันจะสวดไห้วพระเสริชแล้วจบพิธีการ ในวันนี้มีการถวายต้นทาน (ครัวทาน) คล้ายกับประเพณีกรัวทานของล้านนา จากการพูดคุยทราบว่า ในแต่ละวันศิลจามีเจ้าภาพ (หมุนเวียนกัน) ที่ต้องรับเป็นเวรทำกรัวทาน เป็นต้น ไม่ที่ประดับด้วยของใช้ อาหาร เช่น ข้าว ลักษณะ ฟิน ๆ ฯ ในนี้มีข้าวสารและข้าวเปลือกซึ่งต้องกองให้พุ่นเต็มภาชนะ ก็จะมีมีเครื่อง (เป็นความเชื่อย่างหนึ่งของท้องถิ่น) จากการพูดคุยก็ทราบอีกว่า ผู้อาชญา ผู้เฒ่า ผู้แก่ จะมานอนค้างที่วัดต่ออีกหนึ่งคืนหลังจากทำบุญแล้วก็มี

วัดบ้านใหม่หมอกจ้านนับว่าเป็นวัดที่มีความสวยงามด้วยศิลปกรรมแบบไทย

วัดร้างไฝ ตั้งอยู่ในหย่อมบ้านวังไฝมีลักษณะเป็นสำนักสงฆ์ มีโบสถ์สำหรับประกอบศาสนพิธี 1 ห้องเล็ก ๆ มีกุฏิพระ 3-4 หลัง แต่มีพระสงฆ์อยู่เพียงรูเดียว เป็นคนกรุงเทพฯ ดูเหมือนจะมีเชื้อสายจีนและนับถือพระสังฆราช วัดนี้ (สำนักสงฆ์) จะมีคนไทยลื้อ (ยอง) ในบ้านวังไฝเป็นเจ้าศรัทธามาใช้ทำศาสนพิธีโดยมีการประกอบพิธีกรรมตามประเพณีของไทยลื้อที่ปรับตามสภาพความเหมาะสมของท้องถิ่น ผู้ทำคือ นายคำ ซึ่งทำหน้าที่เป็นมัคนายก เล่าว่า “ตุ้เจ้าเป็นไม่ค่อยรู้เรื่อง เขายังคงเป็นคนจัดการหมวด เป็นกีทำตาม” พระสงฆ์องค์นี้เปรียบเป็นสิ่งสมมติแทนพระที่พากลื้อเคลนับถือ ถึงแม้ว่าจะไม่รู้ประเพณีแต่ก็ยอมทำตามขั้นตอนในกระบวนการต่าง ๆ ของศาสนาพิธีแบบลื้อ

3.1.4 ด้านค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ๆ

กลุ่มขนบธรรมเนียมท้องถิ่นแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ ในกลุ่มคนไทยใหญ่ หรือไทย และกลุ่มคนไทยลื้อ หรือ ยอง ดังนี้

1) กลุ่มไทยใหญ่ มีประเพณีที่สำคัญอยู่หลายอย่าง แต่ที่คนไทยใหญ่ลื้อ สำคัญและยิ่งใหญ่มากก็คือ “ประเพณีครูหมօไทย” (ครู คือ ผู้รู้หรือผู้สอนของคนไทย) จะมีทุกปี ๆ ละ 3-7 วัน ชาวยไทยที่ไปทำมาหากินต่างถิ่นก็จะกลับมาร่วมทำตามกันอย่าง

พร้อมเพรียง รวมถึงญาติจากต่างถิ่นก็มาร่วมงานด้วย ชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้ามเคยมีการจัดงานมาประมาณ 14 ครั้ง แต่ละครั้งยิ่งใหญ่มาก จนเป็นที่น่าสนใจของคนนอกชุมชนเข้ามาเที่ยวชม และมีอยู่ครั้งหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จมาในพิธีและเป็นต้นเหตุให้เกิดโรงเรียน “เจ้าป่อหลวงอุปถัมภ์” แต่ต่อมาเกิดการลดจำนวนวันและความยิ่งใหญ่ลงเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวย ทุก ๆ ครั้งที่จัดงานจะมีรายได้ที่ได้จากการบริจาคเพื่อจัดตั้งกองทุน จนปัจจุบันบ้านใหม่หมอกจ้ามจึงมีเงินกองทุนสำหรับใช้จ่ายในการอนุรักษ์ขนบประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นของชุมชนเองอยู่จำนวนหนึ่ง

2) กลุ่มชาวไทยลือ (ยอง) มีประเพณีท้องถิ่นที่นำมาใช้ในวิถีชีวิตอยู่หลายอย่าง เช่น พิธีบูชาเทพศาลเจ้า การทำบุญตักบาตร ซึ่งจะทำในวัน “เปี๊งปุด” คือวันพุธกลางเดือน 4 (เดือนกุมภาพันธ์) การทำบุญสรงน้ำพระธาตุ ทำในวันเพี้ยนเดือนสิบสองตรงกับประเพณีล้อยกระทงของไทย ชาวบ้าน “พ่ออุ้ยคำ” เล่าว่า ตอนอยู่เมืองยอง (สินสองปันนา) ซึ่งอยู่ระหว่างเมืองพม่ากับเมืองขันของจีน จะทำพิธีบูชาพระธาตุในวันเพี้ยนเดือนสิบสอง แต่พอมาอยู่เมืองไทยความไม่สะ俗กไม่พร้อมและต้องปรับตัวรับวัฒนธรรมไทยในประเพณีล้อยกระทง คนรังไผ่จึงทำการทดลองในแนวน้ำตกและรำลีกถึงพระธาตุที่เมืองสินสองปันนาแทน ชุมชนวังไฝจึงมีประเพณีล้อยกระทงเป็นประจำทุกปี บางปีจัดให้มีการประกวดกระทงด้วย แต่ย่างไรก็ตาม คนลือก็ยังอยากจัดพิธีให้พระธาตุหากมีโอกาส

วิถีชีวิตของชาวยองในตอนเย็นก่อนวันพระ(ก่อนถึงวันโภน)ชาวบ้านจะช่วยกันทำขนมนิดหนึ่ง ทำด้วยแป้งและห่อด้วยใบไม้ประเกทใบกฤษณิดหนึ่งมีลักษณะคล้ายใบพุทธรักษาแล้วนำไปนึ่ง รสชาติเค็ม ๆ เผ็ด ๆ ไม่หวานและไม่มีไส้คล้าย ๆ ขนมเกลือของชาวล้านนา และมีการนำน้ำ ฟืนไปไว้ที่วัด สอดความจึงทราบว่าเป็นเรื่องที่จะต้องนำของกินของใช้ไปถวายวัดเช่นเดียวกับคนไทยใหญ่ที่ไปทำบุญในวันพระ ยองบ้านวังไฝมีความกระตือรือร้นที่จะทำบุญ มีการเตรียมการล่วงหน้า หาข้าว หาน้ำ เตรียมอาหารคาวหวาน ตามประเพณีดังเดิมกันเกือบทุกบ้าน ทั้ง ๆ ที่พระก็มีอยู่องค์เดียว น่าจะเป็นค่านิยมในการทำบุญมากกว่า คือทุกคนมีจิตศรัทธาในศาสนามากกว่าคำนึงถึงพระสงฆ์ (ตัวบุคคล) ซึ่งไม่ได้เป็นผู้พันธ์เดียวกับพวงถนน

นอกจากค่านิยมทางศาสนาแล้ว ชาวบ้านยังมีความเชื่อที่น่าสนใจคือ การสักลายลงบนร่างกายของผู้ชายชาวลือ และที่ข้อมือของผู้หญิงชาวลือ ลุกคำผู้อาวุโสและผู้นำทางศาสนาพิธีเล่าว่า ถ้าชายใดไม่สักผู้หญิงจะไม่รักพระ “หากบุขาเขียดยังลายชาผู้ชาย

บุคลากรน้ำดี” ซึ่งแปลว่าจากบุคลากรที่มีความสามารถทางด้านภาษาอังกฤษไม่มีความสามารถก็ไม่น่าจะเป็นผู้ชาย เพราะสักก่อนสู่เขียวไม่ได้ ลูกผู้ชายชาวลือจะต้องสัก漉漉ลายที่ขาเป็นรูปเสือ สิงโต และมี漉漉ลายประกอบรอบ ๆ ต้นขาหนีอ่อกล้ายกับนุ่งกางเกง ตั้งแต่อายุ 12 ขวบ ซึ่งต้องใช้ความอดทนสูง บางรายนั่งน้ำตาไหลก็ต้องทน จะแสดงความขี้腊าดไม่ได้ จะโดนผู้หญิงดูถูก ลุงค้าเล่าว่า ผู้หญิงก็จะสัก漉漉ลายเหมือนกันแต่น้อยกว่าผู้ชาย โดยจะสักลายเล็ก ๆ ที่ข้อมือ และ “ลายสัก” จึงเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของชาวลือที่จะช่วยแยกแยะได้ว่าไม่ใช่เจ้าชื่อ ทำให้ปลดปล่อยจากการถูกจีนแผ่นดินใหญ่ทำร้ายหรือฆ่าตาย ดังนั้นการสัก漉漉ลายเล็ก ๆ ที่ข้อมือเป็นความจำเป็นของวิถีชีวิตในสมัยนี้ เพราะเป็นเครื่องหมายประจำเผ่า แต่ในปัจจุบันก็ยังมีการสักอยู่ทั่ว ๆ ที่ไม่จำเป็นต้องป้องกันภัยจากจีนแผ่นดินใหญ่แล้วก็ตาม

ดังนั้น “ลายสัก” จึงเป็นเครื่องหมายสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นชาวลือที่จะช่วยให้มีความปลอดภัยในชีวิต และในปัจจุบันก็ยังเป็นเครื่องหมายแสดงถึงความอดทนความภาคภูมิใจ ซึ่งสังเกตได้จากการบอกเล่าของชาวลือ ชาญ-หญิง เมื่อเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับการสักก็จะช่วยกันเล่าด้วยอาการยิ้มแย้มแจ่มใสด้วยภาษาถิ่น คือภาษาของ ซึ่งค้ำย ภาษาคำยองในจังหวัดลำพูน แต่เพียง ๆ ไปบ้าง

3.1.5 ด้านการเมืองการปกครอง ชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้าม นอกรากจะแบ่งเป็นหย่อมบ้านตามสภาพทางภาษาภาพแล้ว ยังแบ่งการปกครองออกเป็นเขต ๆ อย่างเป็นทางการ 14 เขต แต่ละเขตจะมีหัวหน้าเขตทำหน้าที่ดูแล บริหารการปกครอง เป็นผู้เป็นตัวแทนผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วย เขตละ 15-20 หลังคาเรือนตามหลักการของหมู่บ้านอาสาพัฒนาป้องกันตนเอง (อพป.) ซึ่งความจริงแล้ว คนในหมู่บ้านใหม่หมอกจ้ามจะเชื่อถือผู้นำตามแบบธรรมชาติ คือ หัวหน้าหย่อมบ้าน ซึ่งเป็นหัวหน้าผู้นำหรือผู้นำ ในการอพยพย้ายถิ่นมาตั้งบ้านเรือนในแต่ละกลุ่มอยู่แล้ว เมื่อทางราชการเข้ามาให้การสนับสนุนตามโครงการหมู่บ้าน อพป. ก็จะตั้งผู้นำธรรมชาติเหล่านี้เป็นหัวหน้าเขต ดังนั้น ผู้นำตามธรรมชาติจึงมีบทบาทเป็นผู้นำที่เป็นทางการซึ่งมาจาก การคัดเลือก - เลือกตั้ง ไปด้วย โดยมีหัวหน้าเขตที่เลือกใหม่มาช่วยเพิ่มขึ้นอีก 7-8 คน เพื่อให้สอดคล้องและเป็นไปตามกระบวนการหมู่บ้าน อพป. ที่ทางราชการกำหนดแนวทาง ให้อ่าย่างดีเยี่ยม จนได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดหมู่บ้าน อพป. ดีเด่นในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งในวิถีชีวิตของหมู่บ้านจริง ๆ แล้วยังคงพื้นผู้อ้าวโสประจำเผ่าและผู้ใหญ่บ้านมาก ผู้นำระบบอาชูโสมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตคนในหย่อมบ้านแต่ละหย่อมบ้านมากกว่าระบบการปกครองที่ทางการกำหนด และ

ในชุมชนแห่งนี้ กลุ่มคนไทยใหญ่เป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลมากเพราะพากมาก ดังนั้น ผู้นำของเขางึงได้รับการคัดเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน

ชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้ามเป็นชุมชนที่มีความสงบ ไม่ค่อยมีเรื่องขัดแย้งหรือคดีความรุนแรง เพราะชาวบ้านที่นี่เป็นชาวต่างด้าว ซึ่งชาวบ้านคนหนึ่งเล่าให้ฟังว่า “เขารู้สึกกันแบบพี่น้อง มีอะไรก็ช่วยเหลือกันไม่ยกมีเรื่อง จะได้อ่ายม่วน เขายังต้องการบัตรต่าง ๆ จะได้สะดวกไปมากล่องไม่โดนจับอย่างทุกวันนี้ ไม่มีใครอยากมีเรื่องเลย” บัตรต่างด้าวจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนในชุมชนรวมตัวกันอย่างพี่น้อง ทั้ง ๆ ที่ต่างถิ่นฐานต่างเผ่าพันธุ์ทุกคนอดทนเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน คือมีถิ่นที่อยู่และรอโอกาสการได้สัญชาติไทยให้กลับบ้านมีบัตรต่างด้าว ๆ

ชื่นชอบจากการร่วมมือร่วมใจกันทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวมแล้ว คุณในชุมชนยังรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มและองค์กรขึ้น ดังนี้

1) กลุ่มสตรีอาสาพัฒนา (กพsm.) ซึ่งได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจาก
หน่วยงานของรัฐให้มีการจัดตั้งขึ้นเพื่อกิจกรรมการพัฒนาสตรีในระดับหมู่บ้าน มีสมาชิก
ทั้งหมดประมาณ 150 คน

2) กลุ่มเครื่องเงิน มีสมาชิกซึ่งเป็นเยาวชน 25 คน นารวบตัวกันฝึกอบรม และทำเครื่องเงินประเภทเงี้ยมขัด สร้อยคอ-แ xen ตุ้มหู กำไล จำหน่ายให้นักท่องเที่ยวที่ผ่านไปมา มีที่ทำการกลุ่มอยู่ร่วมกับกลุ่มทอผ้า

4) กลุ่มเจียร์ไนพลอย เป็นกลุ่มส่งเสริมอาชีพสำหรับเยาวชนที่สนใจ มีสมาชิก 20 คน

5) ก่อรุ่มเลี้ยงไก่พื้นเมือง และก่อรุ่มเลี้ยงวัว

6) กลุ่มไฟค่า

ทั้ง 6 กลุ่มที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการนารวณ์ตัวกันอย่างเป็นทางการ เพื่อรับการสนับสนุนจากทางราชการเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันในการประกอบอาชีพ และมีรายได้ ยังมีการรวมตัวกันแบบธรรมชาติ หรือกลุ่มธรรมชาติที่สมาชิกทุกคนเข้าร่วมด้วยความ情พัน

นั่นคือกลุ่มเครือญาติ ซึ่งมีความแน่นแฟ้นแน่นหนึ่นยว สมาชิกจะร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจ ห่วงใยเอื้ออาทรกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลโดยมีผู้นำที่พาก侠ึดถือด้วยความเคารพยำเกรง และเชื่อฟัง ดังนี้

กลุ่มไทยแท้

ผู้นำคือ บุนสาม (เป็นพ่อครัวอยู่เมืองพม่า)

กลุ่มไทยลือบ้านหัวนา

ผู้นำคือ นายกานแก้ว

กลุ่มไทยลือบ้านวังไฝ

ผู้นำคือ นายคาน นามคำ ถือเป็นสมาชิก อบต.

เป็นข้าราชการและมีฐานะการเงินดี

กลุ่มคนไทย

ผู้นำคือ นายศรีนวล กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีสมาชิกมาก เป็นกลุ่มใหญ่และอาศัยอยู่สูนย์กลางของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นแกนหลักในทุก ๆ ด้าน เพราะนายศรีนวนนี้เป็นผู้ใหญ่บ้านแห่งนี้ด้วย

กลุ่มเครือญาติ เป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต การเมืองการปกครองของชุมชนแห่งนี้ เพราะเป็นแหล่งพลังมวลชนทุก ๆ ด้านของชุมชน

3.1.6 ด้านเศรษฐกิจชุมชน

อาชีพและรายได้ของคนในชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้าม ส่วนใหญ่คือ เกษตรกรรม ทำไร่ ทำสวน คือนอกจากจะปลูกข้าวไว้บริโภคแล้วยังทำไร่ถั่วเหลือง ถั่วเหลือง ข้าวโพด พริก กระเทียม หอม ผักชี เสาร์ส และทำสวนลินจี เป็นต้น ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของบ้านจึงมีผลผลิตที่ดี แต่เนื่องจากที่ทำกินไม่เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิกชุมชนซึ่งอพยพเข้ามาเรื่อย ๆ จึงมีสมาชิกบางส่วนต้องออกไปทำงานนอกชุมชนโดยรับจ้างขายแรงงาน และค้าขายผลผลิตทางการเกษตร เพื่อให้มีรายได้ซึ่งอยู่ในบ้านต่ำและปานกลาง ถึงแม้ชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้ามจะมีรายได้เฉลี่ยที่ค่อนข้างต่ำ แต่ก็ไม่มีรายจ่ายที่สูงมาก ส่วนใหญ่ทำเพื่อการศึกษาบุตรและเพื่อซื้ออุปกรณ์ทางการเกษตร ฯลฯ และสำหรับครอบครัวที่มีรายได้น้อยก็สามารถยังชีพอยู่ได้เพราะเป็นชุมชนที่มีความสมบูรณ์ด้วยทรัพยากร มีแหล่งอาหารธรรมชาติ ได้แก่ ข้าว ผัก ปลา ที่สามารถหาได้โดยไม่ต้องใช้เงินซื้อ มีแรงงานอยู่ในชุมชนมากมาย นับเป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้หากไม่ฟุ่มเฟือย

ในชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้ามมีตลาดสดอยู่ 1 แห่ง ตั้งอยู่ในสูนย์กลางของหมู่บ้าน ถึงหย่อมบ้านใหม่หมอกจ้าม เป็นตลาดเช้า ชาวบ้านในชุมชนจะนำพืชผักต่าง ๆ ที่มีอยู่ใน

ชุมชนออกมาร่วมงานฯ ในลักษณะแลกเปลี่ยนกันซึ่งกันและกัน จะมีพ่อค้าเริ่มจากภายนอกอยู่เพียง 2-3 ราย นำสินค้าประภากองใช้เบ็ดเตล็ด เช่น วิทยุ แวนกันడด ฯลฯ มาวางขาย ในวันอังคารและวันอาทิตย์ และร้านขายของชำซึ่งตั้งอยู่หน้าตลาดสด เป็นร้านของแม่ภรรยาผู้ใหญ่บ้าน จะจำหน่ายของใช้และอาหารสดเล็ก ๆ น้อย ๆ ตลอดวัน

พ่อค้าโถะเล่าไว้ว่า สมัยพ่อค้าเป็นหนุ่มไม่ต้องใช้เงินเลย เพราะไม่ค่อยได้ซื้ออะไร จะซื้อก็ต้องเมื่อมีงานหมุ่บ้าน เช่นงานปอย ออกพรรษา เข้าพรรษา ปอยวันไตรมาส ก็จะไปซื้อของมาทำบุญ กับไปซื้อของที่แม่อาย แต่มาสมัยนี้อะไรมีน้ำเงินก็แพง จนเอาของมาแลกเปลี่ยนกันเหมือนเมื่อก่อนไม่ได้แล้ว ต้องใช้เงินเป็นหลัก และใช้จ่ายมากกว่าเดิม พ่อค้าบ่นอกกว่าขอให้ชาวบ้านช่วยกันพัฒนาหมู่บ้าน และรักษาวัฒนธรรมให้กลับมาเหมือนเดิม

สรุปปัญหาของชุมชนและโรงเรียนบ้านใหม่หมอกจ้าม

1. ปัญหาในโรงเรียน

1.1 ครูใหญ่มีความประพฤติและพฤติกรรมไม่ดี ใช้อำนาจในการบริหารโรงเรียน เมาเหล้า ช่มปู่และทำร้ายผู้ปักธงชัย เด็ก ทำโทษเด็กแบบรุนแรง

1.2 เด็กที่มานายบ้านครอบครัวที่ยากจนไม่มีเงินมาสมทบ โครงการอาหารกลางวันที่โรงเรียน

1.3 หนังสือและอุปกรณ์ขาดแคลน ไม่เพียงพอ

2. ปัญหาของชุมชน

2.1 ได้รับค่านิยมทางวัฒนธรรม (วัฒนธรรม) ทำให้เกิดการแบ่งแยก คนรวยดู不起คนจน

2.1.1 คนมีเงินจะฟุ่มเฟือ โดยสร้างบ้านเรือน ห้องใช้ของกินดี ๆ นาบริโภค และแข่งขันกัน

2.1.2 คนที่มีรายได้น้อย ยากจน รู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ และต้องทำงานหาเงินเพื่อให้ได้เงินมาก ๆ มาสนองความต้องการทางวัฒนธรรม

2.2 ปัญหาการดำเนินการ ถนนต้องออกไปทางานทำนองชุมชน (แม่อาย ฝาง) โดยมีรถมารับและส่ง ต้องตื่นแต่เช้าประมาณตี 5 และกลับค่ำ คือ 6 โมงถึงทุ่ม เรียกว่า

ทำงานหนักแบบหามรุ่งหามค่ำ “เพื่อให้ครอบครัวได้กินได้นุ่งอย่างเป็น” (อยากได้เงิน) ซึ่งมีอยู่ประมาณ 50% ของคนในชุมชน

2.3 กิจกรรมการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพที่หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาสนับสนุนส่งเสริมไม่ครบวงจร ได้แก่ เกษตร อาชีพหัตถกรรมต่าง ๆ ทำแล้วขาดตลาดในการจำหน่าย เช่น อาชีพทำเครื่องเงิน ทองผ้า การเกษตรต่าง ๆ

2.4 มีปัญหาด้านความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ มีคนไม่รู้หนังสือจำนวนมาก

2.5 ไม่มีบัตรต่างด้าว ซึ่งลูกจำกัดในการเดินทางไปไหนที่ต่าง ๆ ต้องอยู่ในชุมชนและต้องยอมถูกกดขี่ทางอิสระภาพ

การประเมินความเข้มแข็งของชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้าม

ผลการประเมินความเข้มแข็งของชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้ามอาจจำแนกได้เป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ความเป็นปึกแผ่นแน่นแฟ้น

ชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้ามเป็นชุมชนที่มีหลายเผ่าพันธุ์ แต่มีศูนย์รวมจิตใจร่วมกันคือ พุทธศาสนาและเป้าประสงค์ (ความต้องการ) ที่อยากจะได้สัญชาติไทย จึงทำให้ชุมชนมีความกลมกลืนกัน ไม่แตกแยกทั้ง ๆ ที่ต่างเผ่าพันธุ์ ในขณะเดียวกันแต่ละเผ่าก็จะอยู่กันเป็นหย่อม ๆ และมีผู้นำของตนกำถับดูแลอย่างไม่เป็นทางการและเป็นทางการ (คือทำหน้าที่เป็นหัวหน้าหย่อมบ้านที่ได้รับแต่งตั้งจากกรรมการหมู่บ้านด้วย) และในแต่ละหย่อมบ้าน ก็จะมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น และมีการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างพร้อมเพรียงดังนี้

1.1 กิจกรรมเพื่อสาธารณะ

1.1.1 กิจกรรมในศาสนा คนทุกเผ่าล้วนแต่นับถือศาสนาร่วมกันคือ ศาสนาพุทธ ในกิจกรรมทางศาสนาพิธีชิ้นสำคัญต่าง ๆ จะมีผู้คนทุกเพศทุกวัยทุกเผ่ามาร่วมงานกันอย่างกับกัน ด้วยใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส และแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่า ผู้เฒ่าผู้แก่นักนิยมนานอนวัดปฏิบัติธรรมล่วงหน้า 1 คืน เป็นเครื่องแสดงถึงความร่วมมือร่วมใจที่เกิดจากความ

ศรัทธาของคนในชุมชนต่อศาสนาพุทธ จึงเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาอย่างดีเยี่ยม มีความเป็นปึกแผ่นแน่นแฟ้น

1.1.2 กิจกรรมการพัฒนาชุมชน เช่นการพัฒนาสาธารณสุขบัติและสิ่งแวดล้อมในโอกาสต่าง ๆ เช่น วันสำคัญทางศาสนา และวันสำคัญอื่น ๆ คนในชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้ามจะไปร่วมงานกันอย่างพร้อมเพรียงเสมอมา รวมทั้งการพัฒนาโรงเรียนและกิจกรรมทางโรงเรียนก็เช่นเดียวกัน

1.1.3 กิจกรรมในวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น ทางชุมชนมีวัฒนธรรมของแต่ละผู้พันธุ์ เช่น ในวันบุชาหม้อไถของชาวไทยใหญ่ ซึ่งยิ่งใหญ่มาก ญาติที่อยู่ต่างถิ่นก็จะมาร่วมกิจกรรมด้วย ซึ่งแสดงถึงความสามัคคีกลมเกลียวและแสดงถึงความเป็นปึกแผ่นแน่นแฟ้น ของชุมชนอีกด้านหนึ่ง

1.2 กิจกรรมส่วนตัว

คนในชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้าม รู้จัก คุ้นเคยและช่วยเหลือเกื้อกูลกันนั้นที่เครือญาติทั้ง ๆ ที่ต่างผ่านธุรกัน แต่ก็มักจะไปร่วมกิจกรรมครอบครัวซึ่งกันและกันอย่างพร้อมเพรียง เช่น งานศพ งานแต่งงาน งานบวช ฯลฯ ซึ่งชาวบ้านได้เล่าให้ฟังว่า “ถ้าหากว่ามีงานพวกรากีจะพร้อมใจกันทุกบ้าน ต้องไปช่วยกัน เช่น งานบวชพระ ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงานโดย ฯลฯ แต่เดียวันนี้สังเกตเห็นว่าไม่ค่อยสามัคคิเท่าเมื่อก่อน เพราะบางรายก็อยากเป็นใหญ่ บางรายพอมีฐานะจากการค้าขายก็รังเกียจคนจนบ้าง แบ่งขันกันบ้าง ผูกอย่างให้พวกราสามัคคิกันเหมือนเดิม สำหรับงานประเพณีนั้นยังแน่นหนึ่งเดียวเหมือนเดิม อีกอย่างที่ทำให้คนส่วนใหญ่มีเวลา空余เพราเจ้าต้องการเงิน เช่นพวกราชานต้องออกไปรับจ้างกว่าจะกลับกิ่งค่า จึงไม่ค่อยได้รวมกลุ่มกันช่วยเหลืองานหรือเล่นกีฬา จึงจะมาพร้อมเพรียงกันเฉพาะในงานประเพณี อีกอย่างเขาไม่ค่อยกล้าแสดงออก เพราะไม่มีความรู้ กลัวทำผิดพลาด อาย จุดอ่อนของเยาวชนที่นี่คือ ไม่ได้เรียนหนังสือ ยากจน ต้องทำงานจนค้ำมือด และเหนื่อย จึงไม่อยากเข้ากลุ่มทำกิจกรรม ทั้ง ๆ ที่หัวหน้ากลุ่มพยายามชักชวน”

2. ศักยภาพในการพึ่งตนเอง

ชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้าม เป็นชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ คือ แหล่งน้ำ ความอุดมสมบูรณ์ของดิน (คือแม่ที่ดินทำกินจะมีไมมากนัก) จึงผลิตอาหารให้คนในชุมชนบริโภคอย่างเพียงพอ โดยคนในชุมชนสามารถยังชีพอยู่ได้โดย

ไม่เดือดร้อน แต่คนในชุมชนนั้นยังต้องการรายได้เพื่อนำไปใช้จ่ายเป็นค่าการศึกษานุตร และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกและเฟอร์นิเจอร์ คือมีค่า尼ยมที่เน้นไปทางวัตถุมากขึ้น บางรายจะแบ่งบ้านกันซื้อหามาอวดความมั่งมี ชาวบ้านมีไว้เพื่อโชว์มากกว่าใช้ จากคำบอกเล่าของครูและชาวบ้านบางราย บอกว่า “ชาวบ้านชอบซื้อของมาโชว์กันอวดกัน บางพักก็แต่งตัวและสร้างบ้านอวดกัน โดยยอมอด หรือเป็นหนี้”

การผลิตอาหารหลักคือ ข้าวและผลไม้ ได้แก่ลิ้นจี่ มะม่วง ชนาบงกลุ่มกีพลิตไว กินกันเอง แต่ส่วนใหญ่จะเพื่อขายได้ นอกจากนี้ยังปลูกกระเทียม พริก ถั่ว เป็นพืชหมุน เวียน ซึ่งมีแรงงานอยู่ในชุมชน ทั้งที่เป็นการแลกเปลี่ยนแรงงานและรับจ้าง เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่มีฐานะเศรษฐกิจที่ไม่ดีนัก เพราะไม่มีที่ดินเป็นของตนเองและมีปริมาณที่จำกัด ขาดเงินทุน จึงประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปทั้งในและนอกชุมชน โดยมีรถรับส่งไปทำงานที่แม่อาย และ อ.ฝาง ในชุมชนจึงมีแรงงานที่เพียงพอทั้งภาคเกษตรกรรมและอื่น ๆ เช่น ช่างไม้ ช่างก่อสร้าง ซึ่งได้เรียนรู้จากการไปรับจ้างทำงานนอกชุมชน สำหรับการอพยพยายถิ่นจะเป็นแบบชั่วคราว เพราะคนในชุมชนซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยอพยพเข้ามาอยู่รวมกันจึงถูกจำกัดถิ่นที่อยู่ทำให้ชุมชนแห่งนี้เป็นที่รวมของคนหลายเผ่าที่พยายามอยู่กันอย่างสงบ และพึงตนเองได้ในการยังชีพ “เราก็งผักเก็บไม้ มีขาวกิน ปลากินกีพออยได้แต่ต้องการเงินมาใช้ให้ลูกเรียน ...”

สำหรับการสร้างบ้านเรือนก็จะใช้ช่างจากชุมชนและช่วยกัน โดยมีภูมิปัญญา ดั้งเดิมและความรู้ใหม่จากการออกไปรับจ้างทำงานก่อสร้างนอกชุมชน สำหรับวัสดุครอบครัวที่ยากจนก็สามารถหาไม้หาคำสำหรับมุงหลังคาได้ในชุมชนโดยไม่ต้องซื้อ เพราะในชุมชนมีไม้ ไม่ไฟ และหญ้าคำ ซึ่งชาวบ้านเก็บทุกบ้านจะนำมาไฟ (เย็นเป็นแสง ๆ) ขาย มีการรวมกลุ่มกันผลิตและจำหน่าย คือกลุ่ม “ไฟคำ”

ในชุมชนมีการรักษาโรคด้วยสมุนไพร และใช้วิธีรักษาโดยภูมิปัญญาของท้องถิ่น ซึ่งเรียนรู้มาจากถิ่นเดิมและมารับความรู้ใหม่ในเมืองไทย จากสถานแพทย์แผนโบราณของไทย นอกจากนี้ยังมีสมุนไพรที่อยู่ถิ่นเดิม ก็นำมาใช้รักษาโรคพื้นฐาน ปวดหัว ตัวร้อน เมื่อไม่หายหรือเป็นโรคร้ายแรงจึงไปอนามัย หรือโรงพยาบาล นับเป็นการพึงตนเอง ในระดับหนึ่ง ส่วนเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม คนในชุมชนจะใช้เสื้อผ้าแบบคนไทยทั่วไปในการแต่งกาย นอกจากโอกาสพิเศษงานพิธีประเพณีสำคัญจึงใช้ชุดพื้นเมือง ส่วนคนในชุมชนจะมีความสามารถในการทอและตัดเย็บได้เอง เช่น ผ้าอีก้อ ไถย นอกจากนี้ยังมีกลุ่มทอผ้าในชุมชน คือทอและจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชนและนำไปฝากขายใน

ตลาด และที่อื่นด้วย ทำให้กลุ่มสตรีทอฟฟ์มีรายได้จากการประกอบการอาชีพทอผ้าอีกด้วย หนึ่ง

สรุปว่า ชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้ามมีศักยภาพในการพัฒนาองค์คือ ปัจจัยพื้นฐาน หรือปัจจัย 4 ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต ได้อย่างพอเพียง

3. ความสามารถในการควบคุมดูแลและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของชุมชน

ชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้ามเป็นชุมชนที่อยู่ร่วมกันหลายเผ่าพันธุ์ก็จริง แต่ก็มีความสงบสุขและอยู่ร่วมกันแบบอ่อนโยนอย่าง ไม่ค่อยมีการมีขัดแย้งที่รุนแรง หากมีการวิวัฒนาที่จะไม่เกลียดความโดยผู้นำที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ นอกจากนี้ยังมีการแบ่งเขตการปกครองออกตามหมู่บ้าน มีหัวหน้าเขตเป็นผู้ดูแล เป็นผู้เป็นตัวแทนผู้ใหญ่ได้ทั่วถึงกัน

สำหรับปัญหาสำคัญ ๆ ของชุมชนที่เคยประสบด้านต่าง ๆ ส่วนใหญ่ผู้นำชุมชนจะนำมาระบุคณธรรมการหมู่บ้าน ชาวบ้านเพื่อปรึกษาหารือและช่วยกันแก้ไขมาตลอด แต่มีปัญหาสำคัญที่ชุมชนไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยตนเอง ก็คือ ปัญหารဌ่องสัญชาติ ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในชุมชนแห่งนี้ ทำให้ต้องยอมทนได้รับการกดขี่จากข้าราชการบางคน (ครูใหญ่) ที่ใช้อำนาจให้ชาวบ้านทำตามอำเภอใจ และรังแกประชาชน โดยชุมชนวางแผนโดยไม่สามารถต่อต้านหรือแก้ไขได้ เช่น “ช้อมผู้ปกครองจนหน้าตาบวม วันก่อนมาเหล้าแล้วไปด่าพ่อหลวง พ่อหลวงโกรธแต่ต้องทน เพราะเกรงว่าจะเดือดร้อนกัน เพราะเดียวขาไม่รับรองในใบขอสัญชาติและวุฒิการศึกษาของเด็กนักเรียน”

4. กิจกรรมการพัฒนาที่ต่อเนื่อง

ชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้ามมีการพัฒนาการที่ดีขึ้นตามลำดับ ทั้งโครงสร้างพื้นฐาน อาชีพ และคุณภาพชีวิต

4.1 ด้านโครงสร้างพื้นฐาน

- ด้านคมนาคม ปัจจุบันบ้านใหม่หมอกจ้ามมีการคมนาคมได้ 2 ทาง กือ ทางบก ซึ่งสะดวกสบาย ถนนในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นคอนกรีตเสริมไม้ไผ่และลูกรัง ส่วนทางน้ำ มีแม่น้ำກอกไหลผ่าน เป็นทางสัญจรของนักท่องเที่ยว มากกว่าเพื่อการอื่น

- ด้านสาธารณสุขต่อไปนี้ได้แก่ ประปา ไฟฟ้า วัด อนามัย และอื่น ๆ ชุมชนมีความพร้อมและมีสถานีอนามัยตั้งอยู่ไม่ไกลจากชุมชนมากนัก

สิ่งที่แสดงความต่อเนื่องของการพัฒนาเกิดคือ คำบอกเล่าของคนรุ่นเก่า ๆ เมื่อแรกเริ่มก่อตั้งหมู่บ้าน ซึ่งเล่าไว้ว่า “ปัจจุบันหมู่บ้านมีความสะอาดสวยงามขึ้นเยอะ ไม่ลำบากเหมือนเมื่อก่อน ทั้งถนนทั้งประปา”

4.2 ด้านการพัฒนาอาชีพ

มีแหล่งความรู้ ได้แก่ ตำราจตระเวนชายแดน พัฒนาชุมชน เกษตร เข้ามาส่งเสริมฝึกอบรมอาชีพได้แก่ การทอผ้า ทำเครื่องเงิน และอาชีพด้านการเกษตรกรรม กีฬา โครงการหลวงเข้ามาสนับสนุน ชาวบ้านซึ่งเดิมทำเกษตรแบบยังชีพ (ผลิตเพื่อบริโภค) กีฬานำมาผลิตเพื่อการจำหน่ายโดยปลูกพืชที่หน่วยงานเข้ามาส่งเสริม ได้แก่ เสาร์ส ลินจ์ ทำให้มีรายได้จากการประกอบอาชีพของชุมชน

4.3 ด้านคุณภาพชีวิต

ได้แก่การพัฒนาตามเกณฑ์ความจำเป็นขั้นพื้นฐาน การเป็นอยู่และประกอบอาชีพอยู่ในระดับปานกลาง

ชุมชนบ้านแม่คือ หมู่ 2 ต.แม่คือ อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่

1. ประวัติความเป็นมาและสภาพทั่วไปของชุมชนและโรงเรียน

1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

ชุมชนแม่คือเป็นชุมชนเก่าแก่ มีอายุหลายร้อยปีที่ชาวล้านนา古民族นิ่งอาศัยอยู่ สืบทอดความเป็นครอบครัวและชุมชนต่อ ๆ กันมาโดยไม่มีประวัติการย้ายถิ่นฐานเลย คนในชุมชนจึงเป็นคนกลุ่มเดียวกัน เป็นเครือญาติกัน มีขนบประเพณี ศาสนา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตเหมือนกัน คือ นับถือศาสนาพุทธ และอาชีพหลักที่ใช้เลี้ยงชีพ คือ เกษตรกรรม เป็นสังคมแบบสังคมเกษตรกรรม สกุลหลักที่เป็นต้นตระกูลของชาวแม่คือ ได้แก่ สกุล ไชยตีบ ชัยเดศ และมรดกที่บรรพบุรุษของชุมชนมอบไว้ให้และตกทอดสืบท่อ กันมา หลายชั่วอายุคนก็คือภูมิปัญญาของห้องถิน ซึ่งแสดงถึงความเป็นชาวล้านนาที่เก่าแก่ ได้แก่

1.1.1 ภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมแบบล้านนา เช่น ดนตรีพื้นเมือง การจักสาน อุปกรณ์ของใช้เพื่อการยังชีพ และการประดิษฐ์เครื่องดื่มพื้นเมือง

1.1.2 สมุนไพรและแพทย์แผนโบราณ

1.1.3 วิถีชีวิตแบบสังคมแบบเกษตรกรรม

1.2 สภาพทั่วไปและสถานการณ์ของชุมชนแม่คือ

ปัจจุบันชุมชนแห่งนี้ได้รับผลกระทบจากปัจจัยภายนอกด้านต่าง ๆ ทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนต้องเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจของสังคมปัจจุบัน ได้แก่ ที่ดินทำกินมีจำนวนน้อยลง เป็นสัดส่วนที่ไม่เพียงพอต่อจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น รายได้ ตลอดจนวิถีการยังชีพก็เปลี่ยนไป ประกอบกับการได้รับค่านิยมทางวัฒนชาติจากสังคมเมือง

ปัจจัยภายนอกดังกล่าว ได้มากระทบต่อชุมชนแม่คือในหลาย ๆ ช่องทาง ทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป มีความต้องการทางวัฒนธรรมเพิ่มขึ้น ที่ดินมีจำกัด เพราะประชากรเพิ่มขึ้น ที่สำคัญที่น่าห่วงคือสภาพเป็นบ้านจัดสรรเพราะอยู่ใกล้เมือง ทำให้มีอาชีพใหม่เกิดขึ้น คนในชุมชนส่วนใหญ่จะทำงานปลูกข้าวไว้เพื่อบริโภคเหมือนเดิม แต่ออกໄไปรับจ้างหรือทำอาชีพอื่น ๆ นอกจากชุมชนแบบเช้าไปเย็นกลับเพื่อหารายได้เพิ่ม เช่นเดียว

กับชุมชนชานเมืองของจังหวัดเชียงใหม่ทั่ว ๆ ไป มีบางรายที่ใช้วิธีการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์และสามารถดำเนินชีวิตรอยู่ได้โดยไม่ออกไปทำงานนอกชุมชน โดยทำเกษตรผสมผสาน หรือเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อย่างไรก็ตามอาจกล่าวได้ว่า ชุมชนแม่คือ เป็นชุมชนที่มีความเป็นปึกแผ่นแน่นแฟ้นด้วยความรักในถิ่นฐานและความผูกพันธ์กันแบบเครือญาติตั้งแต่อีตึงปัจจุบัน ดังจะได้กล่าวต่อไป

1) สภาพทั่วไปทางกายภาพของชุมชน ชุมชนแม่คือ เป็นชุมชนที่มีสภาพภูมิศาสตร์แบบชุมชนพื้นราบทั่วไปของจังหวัดเชียงใหม่ อยู่ห่างจากจังหวัดเชียงใหม่ประมาณ 20 กิโลเมตร การคมนาคมสะดวก เพราะมีถนนที่ตัดจากถนนรอบเมืองจากถนนบินจังหวัดเชียงใหม่ ตรงมาถนนตัดใหม่-คลองจั่น-สันกำแพง ผ่านบ้านบ่อสร้างซึ่งเป็นแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์หัตถกรรมของอำเภอสันกำแพง บรรจบกับถนนสายเชียงใหม่-สันกำแพง จากสี่แยกดังกล่าวตรงไปบ้านแม่คือ ถนนถนนบ่อสร้าง-ดอยสะเก็ตนับว่าเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้ความเจริญทางวัสดุ และแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่พื้นที่บริเวณนี้อยู่ในเขตโครงการ “เมืองแฝด เชียงใหม่-ลำพูน”

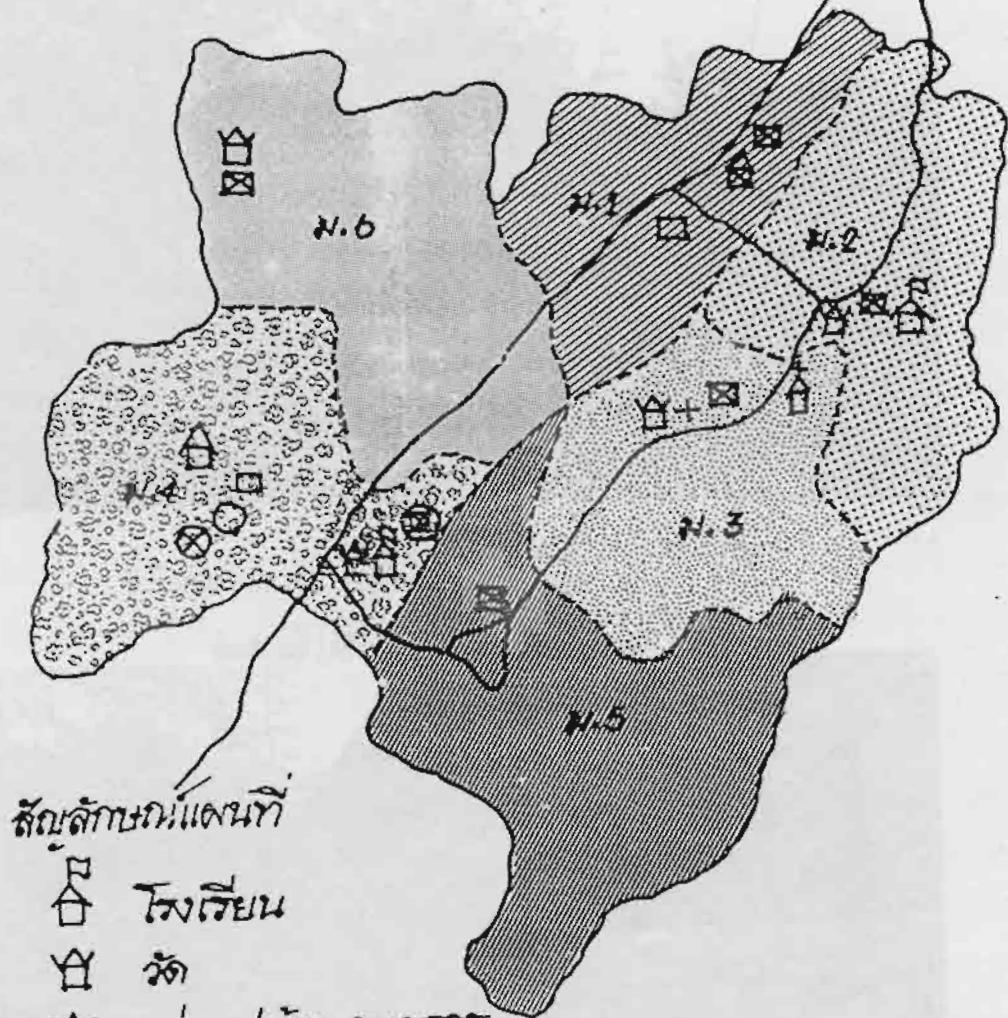
- ลักษณะการตั้งหมู่บ้าน ชุมชนแม่คือ เป็นชุมชนที่มีบ้านเรือนตั้งอยู่เรียงรายตามถนน ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมสายหลักสายเดียวของหมู่บ้านซึ่งแคบมาก มีถนนชอยเล็ก ๆ สัน ๆ บ้าง ชุมชนจึงมีลักษณะเป็นแนวยาวและมีหย่อนบ้านที่ห้อยตั้งเล็ก ๆ อยู่ประมาณ 20 หลังคาเรือน ศูนย์กลางของหมู่บ้านก็คือบริเวณวัด โรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งอยู่ตรงกลางหมู่บ้าน เป็นย่านชุมชนแน่นหนา ใกล้ศูนย์กลางชุมชนจะมีบ้านเรือน ร้านค้า และบ้านผู้นำซึ่งเป็นร้านค้าขายของชำและกับข้าว คือบ้านผู้ใหญ่บ้าน อยู่ห่างจากบริเวณนั้นไม่มากนัก

ชุมชนแห่งนี้มีวัด 2 วัด คือ วัดแม่คือหลวง และวัดปากแพ่ง สาเหตุที่ชุมชนเดียวมีถึง 2 วัดเป็นเพราะการขัดแย้งของเจ้าอาวาสองค์ก่อ起กับคณะกรรมการวัด จึงแบ่งแยกคนในชุมชนตามศรัทธาวัดออกเป็น 2 ส่วน โดยปริยาย

ແພນີ້

ແຜນບົກລັດໄກຕີຕັ້ງຂັ້ນສຳກັນທີ່ກຳກັງຫ່າງຖ່ານ
ຈຳບັນດາແມ່ລັດ ສ້າງເຄືອບຜົນເກົດ ຈົ່າກວັດເຊິ່ງໃໝ່

ຂາດຕາສ່ວນ

0 0.25 0.5 1 ມ.

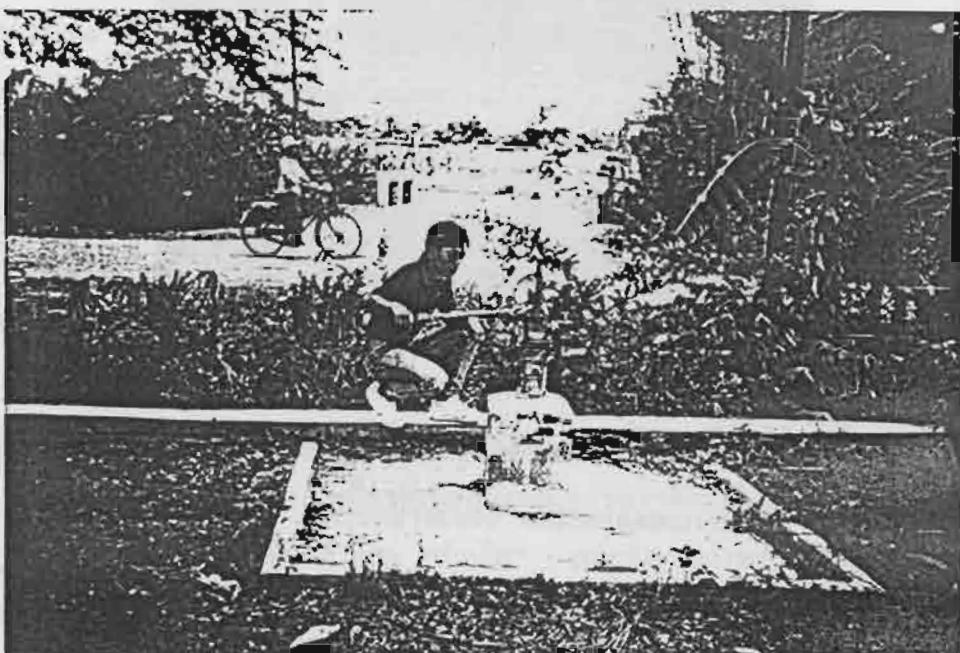
วัดป่าแพง บ้านแม่คือ หมู่ที่ 2 ตำบลแม่คือ
อำเภออยล酷เก็ต จังหวัดเชียงใหม่

ที่อ่านหนังสือปะจำช่วยบ้าน บ้านแม่คือ หมู่ 2 ตำบลแม่คือ
อำเภออยล酷เก็ต เชียงใหม่

โรงเรียนบ้านแม่คือ หมู่ที่ 2 ตำบลแม่คือ
อำเภอคลองสะแก็ต จังหวัดเชียงใหม่

บ่อน้ำบาดาล บ้านแม่คือ หมู่ 2 ตำบลแม่คือ
อำเภอคลองสะแก็ต จังหวัดเชียงใหม่

การบริจัดและพัฒนาชุมชนแบบแผนกว้างในการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรม
ในเขตที่นับวิถีชาวไทยเดิม ด. ต่องใหม่ และแม่น้ำชีของถนน

วัดแม่กือ บ้านแม่กือ หมู่ที่ 2 ตำบลดอยสะเก็ต
อำเภอสะเก็ต จังหวัดเชียงใหม่

- ลักษณะภูมิอากาศชุมชนแม่คือ มีสภาพภาพที่พอเหมาะสมในการทำการเกษตร เหมือนชุมชนอื่น ๆ ของจังหวัดเชียงใหม่ คือ ชุ่มชื้น และอุดมสมบูรณ์ บางปีน้ำท่วม แต่ที่ดินทำกินของชาวบ้านมีไม่นัก และมีสภาพภูมิศาสตร์เป็นพื้นที่ราบ มีลำเหมืองซึ่งรับน้ำจากคลองประทานแม่กว่าง อ.ดอยสะเก็ด เป็นแหล่งน้ำสำหรับใช้ในการเพาะปลูก

2) ประชากร บ้านแม่คือ มีประชากรจำนวน 213 ครัวเรือน 1,274 คน เป็น เพศชาย 628 คน หญิง 646 คน เป็นผู้ที่นับถือศาสนาพุทธทั้งหมด สำหรับระดับการศึกษา เฉลี่ยแล้วร้อยละ 90 จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพหลักส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ทำนา ส่วนใหญ่ปลูกเพื่อบริโภค ทำสวน ทำไร่ พืชที่ปลูกได้แก่ ข้าว กระเทียม ถั่วเหลือง ฯลฯ

3) ด้านประชากร จากการสังเกตสภาพบ้านเรือนและความเป็นอยู่ทั่วไปจากราย นอก จะเป็นชุมชนที่มีฐานะความเป็นอยู่ในระดับดี และจากข้อมูล จปส. 41 ข้อ 29 เกี่ยวกับ รายได้พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง และเป็นชุมชนที่พึงพาระบบทเรียนรู้กิจกรรมชุมชน ดู จากร้านค้าจะขายทั้งอาหารสำเร็จและผักเก็บ自ทุกชนิด ประกอบกับในบริเวณบ้านก็ไม่มี การปลูกผักสวนครัวหรือเลี้ยงสัตว์ (แต่ต่างกับชุมชนบ้านพะยอม อ.แม่สะเรียง)

สำหรับอาชีพหลักก็คือ ทำนา ซึ่งส่วนใหญ่ทำเพื่อบริโภคเพื่อมีที่ดินน้อยเฉลี่ย ครอบครัวละ 5-6 ไร่ คนในชุมชนจึงต้องทำอาชีพอื่น ๆ เสริม ได้แก่ ออกไปรับจ้างทำ หัตถกรรมเพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวที่บ่อสร้าง สันกำแพง ให้แก่บริษัทและนายทุน ได้ แก่ การแกลลักไม้ทำเฟอร์นิเจอร์ พัด และรับจ้างทั่วไป

มีเงินทุนของชุมชนที่เกิดจากการระดมทุนของสตรีแม่บ้าน ซึ่งจัดตั้งกลุ่มอน ทัพรัชสตรีขึ้น และมีการรวมกลุ่มกันเรียนรู้ในเรื่องการคุณอาหารและผลิตแชมนพูสระบุ น้ำยาล้างจาน ฯลฯ ทำให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้นหรือลดรายจ่ายของครอบครัว

4) ด้านการเมืองการปกครอง ชุมชนแม่คือมีระบบโครงสร้างการปกครองซึ่งจัด ตั้งขึ้นในระบบราชการ คือ ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน (ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน) และผู้ ใหญ่บ้านยังมีฐานอำนาจทางการเมืองที่เข้มแข็งตามธรรมชาติอีกด้วย คือ เป็นผู้ที่อยู่ใน ตระกูลหลักของชุมชน คือ ตระกูล “ชัยเดิศ” และยังแต่งงานกับตระกูลหลักอีกตระกูลหนึ่ง คือ ตระกูล “ไชยติบ” จึงทำให้ผู้นำของชุมชนมีอิทธิพลต่อการคิดตัดสินใจทางการเมืองและ การปกครองมาก เพราะมีพลังจากกลุ่มเครือญาติมาช่วยเสริม ทำให้ชุมชนมีความสามัคคี เป็นปึกแผ่นแน่นแฟ้น ไม่ค่อยมีกรณีขัดแข้งที่รุนแรงจนเป็นปัญหาใหญ่ที่ทำลายความสงบ สุขของคนในชุมชน

5) **ด้านสังคม วัฒนธรรม คนในชุมชนแม่คือเป็นคนเมืองซึ่งเป็นเครือญาติกัน มีตระกูลใหญ่ได้แก่ ตระกูลชัยเลิศ ซึ่งเป็นตระกูลของผู้นำคือผู้ใหญ่บ้าน ข่อนายบุญนา ชัยเลิศ และตระกูลของภรรยาผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นญาติกับเจ้าอาวาส คือนามสกุล ไชยตึ้ง มีการอพยพยายถินเข้าออกไม่นานนัก มีแต่ออกไปทำงานนอกชุมชนแบบเข้าไปเย็นกลับ โดยไปปรับจ้างแกะสลัก จักไม้ทำพัด และอื่น ๆ ที่บ่อสร้าง หรือไปปรับจ้าง รับราชการในตัวจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งอยู่ไม่ไกลนัก การปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนจึงเป็นช่วงเวลาเย็น และเข้า และในวันหยุดสุดสัปดาห์ วันพระ ตลอดงานประจำเพลี้ยของหมู่บ้าน จุดพบปะสังสรรค์ได้แก่ วัด และอาคารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งอยู่ระหว่างวัดกับโรงเรียนที่ใช้เป็นที่ทำการ “ศูนย์ส่งเสริมครรภ์รายฤดูกาล” ที่ประชุมชาวบ้าน สำหรับทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน ได้แก่**

- กิจกรรมส่วนตัว ได้แก่ งานแต่งงาน งานศพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง งานศพ เป็นงานที่คนในชุมชนให้ความสำคัญ นอกจากจะไปร่วมงานแล้วยังได้รับความร่วมมือจากโรงเรียนเป็นอย่างดี โดยถือเป็นหน้าที่ คือส่งนักเรียนไปช่วยเหลือฟื้นฟื้น รับแขก และชุมชน ก็เกื้อกูลโรงเรียน โดยจะบริจาคเงินสมทบที่นักเรียนและชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่แสดงถึงความเป็นปึกแผ่นที่อยู่ในระดับดี

- กิจกรรมเพื่อส่วนรวม ได้แก่ การร่วมกันในพิธีทางศาสนาและวัฒนธรรม ของท้องถิ่นแบบ “ล้านนา” เช่นเดียวกับชุมชนอื่น ๆ และมีการพัฒนาชุมชนทั้งที่ได้รับการสนับสนุนตามนโยบายรัฐ ประกอบกับความร่วมมือกันของชุมชนและที่ชุมชนได้จัดทำขึ้นมาเองอยู่หลายกิจกรรม

สำหรับการพัฒนาที่น่าภาคภูมิใจของชุมชน คือ กิจกรรมของกลุ่มสตรีที่ร่วมตัวกันฝึกอบรมอาชีพ ทำผ้านาติกและอื่น ๆ ต่อมามีอีกกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ได้นำความรู้ในการทำแพลงค์浦และน้ำยาล้างจานที่มีส่วนผสมของสมุนไพรในชุมชนและนำมาทำเป็นกิจกรรมอย่างเป็นล้ำเป็นสัน นอกจากจะใช้ภายในครอบครัวแล้วยังจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้ให้แก่สมาชิกกลุ่มนี้อีกด้วย แม้การรวมกลุ่มของกลุ่มสตรีและกิจกรรมของกลุ่มลูกริเริ่มโดย หน่วยงานของรัฐ แต่อย่างน้อยก็ทำให้ชาวบ้านเกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และเกิดเงินทุนหมุนเวียนภายในหมู่บ้านส่วนหนึ่ง

การอพยพยายถินเข้าออกแบบจะไม่ปรากฏ มีแต่ออกไปทำงานนอกชุมชนแบบเข้าไปเย็นกลับ โดยไปปรับจ้างแกะสลัก จักไม้ทำพัด และอื่น ๆ ที่บ่อสร้าง หรือไปปรับจ้าง

รับราชการในตัวจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งอยู่ไม่ไกลนัก การปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนจึงเป็นช่วงเวลาเย็นและเข้าและในวันหยุดสุดสัปดาห์ วันพระ ตลอดจนงานประจำเดือนของหมู่บ้าน จุดพบปะสังสรรค์ ได้แก่ วัด และอาคารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งอยู่ระหว่างวัดกับโรงเรียน ที่ใช้เป็นที่ทำการ “ศูนย์ส่งเสริมครรภ์รายภูร” ที่ประชุมชาวบ้าน

คนในชุมชนแม่คือนับถือศาสนาพุทธทั้งหมด มีวัด 2 วัด ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น วัดจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ศาสนาจริยธรรมตลอดจนขัดเกลาสังคมให้อยู่ร่วมกันด้วยดี วัดแม่คือ มีพระอยู่ 3 รูป เณร 5 รูป เป็นไทยใหญ่อพยพมาอยู่ 2 รูป เจ้าอาวสานายประمام 60 พรรษา เป็นนำของผู้ใหญ่บ้าน มีรถตู้ รถเก๋ง และรถปิกอัพ อย่างละ 1 คัน พ่อหลวงเล่า ว่า เดิมภายในบริเวณวัดมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก แต่ปัจจุบันได้ขยายศูนย์ออกไปอยู่นอกเขตวัด แล้ว ทั้งนี้เพราะผู้ปกครองไม่กล้านำลูกไปฝ่ากัดและ เพราะเกรงว่าเด็กจะปัสสาวะ อุจาระด วัด ซึ่งเป็นสิ่งไม่ดีต่อตัวเด็ก (ตามความเชื่อของสังคมนี้ทำให้มีเด็กน้อย) จึงหาสถานที่และ ขอการสนับสนุนงบประมาณจากสถานศึกษาดำเนินการในสมัยนั้นมาก่อสร้าง โดยชาวบ้านช่วยกันสร้าง แรงงานในการก่อสร้างและได้ยืมรถตู้ของวัด รับ-ส่ง เด็กในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง จน มีผู้สนใจมาดำเนินการ โดยเก็บค่ารถจากผู้ปกครองเด็ก ตนก็เลยมอบให้เจ้าของรถตู้นั้น ดำเนินการต่อ มีคำพูดที่สะท้อนภาพวิถีชีวิตของสังคมที่น่าสนใจ ที่ได้รับฟังจากชาวบ้าน เล่าของแม่อุย (คนแก่ผู้หญิง) คนหนึ่งเล่าให้ฟังว่า “คนในชุมชนเลี้ยงครอบครัวด้วยการ ทำงาน ทำสวน เลี้ยงไก่ เลี้ยงวัว เลี้ยงควาย รับจ้างทำงานย่อย เหลาพัด แกะสลัก ชุมชน เรายังกำลังมาก (แรงงานและการรวมพลัง) แต่ขาดทุนทรัพย์ ก็อยู่กันตามบ้านนอก ชาว ส่วนชាតนา ไม่ยุ่งยาก

แหล่งเรียนรู้และการศึกษาในชุมชน ในชุมชนแม่คือ มีสถานศึกษาและแหล่ง ความรู้ที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ทั้งในระบบและโดยธรรมชาติ ดังนี้

1) โรงเรียนบ้านแม่คือ ซึ่งเป็นโรงเรียนขยายโอกาส มีเขตบริการ 3 หมู่บ้าน มี นักเรียนจำนวน 236 คน ครู 15 คน ซึ่งส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในอำเภอโดยสารเด็ก แต่ ไม่มีครอบครัวที่บ้านแม่คือเลย ครูที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนคือ คือ อ.พิชัย พิยโนเอก อ.เพ็ญพร พิยโนเอก (ญาติ อ.พิชัย) และอาจารย์ใหญ่ ซึ่งย้ายมาประจำโรงเรียนนี้ได้ ประมาณปีกว่า

2) วัด ซึ่งเป็นสถานที่ให้ความรู้ด้านศาสนาจริยธรรม และทำหน้าที่ในการ สนับสนุนโรงเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ทางด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ ซึ่งมีอยู่ 2 แห่ง คือวัดปากแพ่งและวัดแม่คือ สำหรับวัดแม่คือ ทำหน้าที่ในการกระจายข่าว

สารความรู้และข้อมูลการโดยหลักการจ่ายนำ ซึ่งมีเจ้าอาวาสวัดบ้างพ่อหลวงบ้าง ทำหน้าที่เป็นผู้ประกาศ

3) โครงการฝึกอบรมการคุณอาหาร/ประรูปผลผลิตทางการเกษตร เช่น ทำ เชมพูสระบบ นำยาถังจากพืชสมุนไพร โดยการสนับสนุนของหน่วยงานของรัฐ

4) การเรียนรู้อาชีพ (เรียนแบบธรรมชาติวิถี) โดยฝึกทักษะจากการประกอบอาชีพรับจ้างนอกภาคการเกษตร เช่น แกะสลัก ปักผ้า เจียนพัด

สำหรับการเรียนรู้แบบธรรมชาติวิถี ซึ่งจำเป็นต่อการดำรงชีพและทักษะชีวิตได้แก่

ก. การเรียนรู้วิธีการทำพัด ทำร่ม และแกะสลัก จากการไปรับจ้างที่บ้านบ่อสร้าง อ.สันกำแพง ซึ่งนับเป็นอาชีพเสริมที่ทำให้คนในชุมชนแม่คือ มีรายได้เสริมและมีความรู้ด้านหัตถกรรม การทำเฟอร์นิเจอร์เป็นผลผลอยได้

ข. การทำเกษตรผสมผสาน จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับความรู้จากการศึกษาด้วยตนเอง และนำมาทดลองจนได้ผลเป็นแบบอย่างให้แก่คนในชุมชนอื่น ๆ ที่สนใจ ทำให้ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ด้านเกษตรที่เหมาะสมกับสภาพของชุมชนและสภาพการณ์ ในปัจจุบัน ซึ่งมีปัญหาด้านเศรษฐกิจ

1.3 ประวัติความเป็นมาของโรงเรียน

โรงเรียนบ้านแม่คือ ได้เปิดเป็นทางการเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2465 โดยอาศัยบริเวณพื้นที่ของวัดแม่คือเป็นสถานที่ตั้งของโรงเรียน เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมปีที่ 1-4 นายนวล บุญชัย เป็นครูใหญ่คณครุ โรงเรียนได้รับงบประมาณจากทางราชการและประชาชนให้การสนับสนุนสร้างอาคารเรียน อาคารประกอบปรับปรุงสภาพแวดล้อมของโรงเรียนเป็นอย่างดี ต่อมาทางราชการได้อนุมัติให้เปิดขยายถึงชั้นประถมศึกษาตอนปลาย และได้แต่งตั้งให้นายอุฤกษ์ ชัยเฉพาะ เป็นครูใหญ่ จึงได้ของบจากทางราชการและประชาชนจัดซื้อที่ดินเพื่อขยายบริเวณโรงเรียนให้กว้างขวางขึ้น มีเนื้อที่ 7 ไร่ 2 งาน 40 ตารางวา เมื่อ 23 มีนาคม 2519 ต่อมาได้รับอนุมัติจากทางราชการให้เปิดเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นตั้งแต่ปีการศึกษา 2537 เป็นต้นมา

1.4 สภาพการณ์ทั่วไปของโรงเรียน

โรงเรียนบ้านแม่คือ ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 2 ต.แม่คือ อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ สังกัดสำนักการประ同胞ศึกษาอำเภอดอยสะเก็ต จังหวัดเชียงใหม่ เป็นโรงเรียนขนาดกลางปัจจุบันมีนักเรียนชายหญิงรวม 237 คน ครุ 15 คน นักการภารโรง 1 คน เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีหมู่บ้านในเขตบริการ 5 หมู่บ้าน อยู่ในเขต 3 ตำบล คือ ตำบลแม่คือ ตำบลสำราญรายญร์ และตำบลตลาดใหญ่ มีประชากรในเขตบริการ 520 หลังคาเรือน โรงเรียนเป็นที่ตั้งศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนศึกษาสามพันธ์ ได้รับการคัดเลือกจากทางราชการให้เป็นโรงเรียนศูนย์ปฏิรูปการศึกษาของจังหวัดเชียงใหม่ อยู่ห่างจากสำนักงานการ同胞ศึกษาอำเภอดอยสะเก็ต 11 กิโลเมตร มีอาคารเรียน 3 หลัง อาคารประกอบ 3 หลัง มีลานกีฬาประกอบด้วยสนามฟุตบอล สนามบาสเกตบอล สนามวอลเลย์ มีห้องปฏิบัติการพิเศษที่ทันสมัย เช่น ห้องโถงฯ ห้องวิทยาศาสตร์ ห้องเรียนคอมพิวเตอร์ และห้องปฏิบัติการทางภาษา สามารถใช้จัดประสบการณ์ให้แก่นักเรียนได้เป็นอย่างดี

1.4.1 การจัดการศึกษา

โรงเรียนดำเนินงานการจัดการศึกษาโดยยึดเกณฑ์มาตรฐานการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการ同胞ศึกษาแห่งชาติเป็นแนวทางในการดำเนินงาน ได้จัดแบ่งงานครอบคลุมตามภาระกิจให้บุคลากรในโรงเรียนทุกคนรับผิดชอบตามสายงานทั้ง 6 งาน เน้นงานวิชาการทุกระดับ ทางโรงเรียนได้จัดแบ่งงานวิชาการให้บุคลกรรับผิดชอบดังนี้

อ.ชลอ แจ่มทิม	ผู้บริหาร โรงเรียน
อ.ยุพดี ศรีวนาน	หัวหน้าสายระดับมัธยม
อ.เพ็ญพร พิณ โนเนกอ	หัวหน้าสายระดับประ同胞
อ.ปราณี จิราชิราพร	หัวหน้าสายระดับอนุบาล
อ.ยุพดี ศรีวนาน	หัวหน้าหมวดคณิตศาสตร์
อ.สุนทร ทองสว่าง	หัวหน้าหมวดวิชาสังคม
อ.แจ่มจันทร์ ปัญญาทอง	หัวหน้าหมวดวิทย์
อ.พรรณี พงษ์กลาง	หัวหน้าหมวดภาษาไทย
อ.น้อย พิณ โนเนกอ	หัวหน้าหมวดภาษาอังกฤษ
อ.อุษณี จินตนาประภาสี	หัวหน้าหมวดพลศ

อ. พิชัย พิณ โภเนอก หัวหน้าหน่วยวิชาเกษตร

บุคลากรทุกคนมีความเสียสละ และปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ ทำให้ โรงเรียนเจริญก้าวหน้า เป็นที่ยอมรับของชุมชนทั่วไป สำหรับคณะกรรมการ โรงเรียนซึ่ง ประกอบด้วยผู้นำชุมชนและครูในโรงเรียน มีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมร่วมกัน แต่ ยังไม่ถึงขั้นเข้าไปบริหารจัดการระบบต่าง ๆ จึงยังคงเป็นหน้าที่ของผู้บริหาร โรงเรียนอยู่

1.4.2 กิจกรรม - โครงการเด่นของโรงเรียน

1. กิจกรรมการเรียนการสอนวิชาเพื่อนที่สี
2. กิจกรรมการทำผลิตภัณฑ์จากกระดาษสา
3. กิจกรรมการสอนวิชาคอมพิวเตอร์
4. กิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพิมพ์ดีด
5. กิจกรรมการเรียนการสอนวิชาแนะแนว
6. กิจกรรมการสอนภาษาต่างประเทศ
7. กิจกรรมการสอนวิชาลูกเดือ-เนตรนารี
8. โครงการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน
9. โครงการรักษาสภาพแวดล้อมในโรงเรียน
10. โครงการส่งเสริมคุณธรรม-จริยธรรม
11. โครงการอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรม
12. โครงการเกษตรกรรมในโรงเรียน
 - กิจกรรมการปลูกพืชผักสวนครัว
 - กิจกรรมการเลี้ยงปลา
13. กิจกรรมทดลอง-โครงการวิทยาศาสตร์

1.4.3 ผลงานของโรงเรียนที่น่าภูมิใจ ประจำปีการศึกษา 2540

1. ชนะเลิศครูพลา Namenyide เด่น กระทรวงศึกษาธิการ
2. ชนะเลิศ ร.ร. ป้องกันไข้เลือดออกเด่น สปจ.เชียงใหม่
3. ชนะเลิศครูสอนวิชาพลา Namenyide เด่น ของ สปจ. เชียงใหม่
4. ชนะเลิศครูสอนพลา Namenyide เด่น ของเขตปฏิบัติการ 2

5. รองชนะเลิศอันดับ 1 ครุสังคมดีเด่น เขตปัจฉิมติการ 2
6. รองชนะเลิศอันดับ 1 ครุภাযَاอังกฤษเขตปัจฉิมติการ 2
7. ชนะเลิศครุสอนวิชาสังคมดีเด่น สปอ.ดอยสะเก็ด
8. ชนะเลิศครุสอนวิทยาศาสตร์ดีเด่นของ สปอ.ดอยสะเก็ด
9. ชนะเลิศครุสอนภาษาอังกฤษดีเด่นของ สปอ. ดอยสะเก็ด
10. ชนะเลิศครุสอนวิชานาฏศิลป์ดีเด่นของ สปอ.ดอยสะเก็ด
11. ชนะเลิศครุสอนวิชาแนะแนวดีเด่นของ สปอ.ดอยสะเก็ด
12. ชนะเลิศโรงเรียนงานแนะแนวดีเด่นของ สปอ.ดอยสะเก็ด
13. ชนะเลิศครุธรรมยาบรร威名ดีเด่น ครุสภารำเกอดอยสะเก็ด
14. รองชนะเลิศอันดับ 1 ครุสอนภาษาไทยดีเด่น
15. รองชนะเลิศอันดับ 1 ร.ร. คุณธรรมดีเด่น สปอ.ดอยสะเก็ด

คำวัญประจำโรงเรียน “ครุดี วิชาการเด่น เน้นคุณธรรม สัมพันธ์ชุมชน”

2. ปัจจัยเงื่อนไขและองค์ประกอบภายในชุมชน

ปัจจัยเงื่อนไขและองค์ประกอบด้าน ๆ ภายในชุมชน ซึ่งจะมีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งหรืออ่อนแอกองชุมชนแม่คือที่โดเด่นสำคัญควรแก่การกล่าวถึง ได้แก่

2.1 ระบบโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชน ชุมชนแม่คือเป็นชุมชนที่โครงสร้างสังคมแบบเกยตระกرم แบบกลุ่มเครือญาติ ไม่เคยมีประวัติการอพยพข้ายื่น สมาชิกของชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นหนึ่นแบบ “กลุ่มเดียวกัน” คือกลุ่มเครือญาติ มีตระกูลหลักไม่น่าก ที่สำคัญ ๆ ได้แก่ ตระกูลชัยเดิศ ซึ่งเป็นตระกูลของผู้นำชุมชน โดยมีนายบุญมา ชัยเดิศ เป็นผู้ใหญ่บ้าน (คนเมืองเรียกว่าพ่อหลวง) ตระกูลไชยดีบ เป็นสกุลของกรรยาผู้ใหญ่บ้านและของเจ้าอาวาสวัดแม่คือ ซึ่งเป็นน้าขายของผู้ใหญ่บ้าน

ชุมชนแม่คือ เป็นชุมชนที่มีความเป็นปึกแผ่นอยู่ในระดับปานกลาง ด้วยคนส่วนใหญ่จะต้องออกไปทำงานนอกชุมชนแบบเช้าไปเย็นกลับ เพราะเป็นชุมชนขนาดเมือง ไม่ห่างไกลจากตัวจังหวัดและบ่อสร้างซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่ถึงกระนั้นชุมชนก็ยังมีเครื่องยืดเหนี่ยวจิตใจ ได้แก่

ความสามัคคี เคยมีข้อขัดแย้งอันเนื่องมาจากสถาบันทางศาสนา จนต้องแยกไปตั้งวัดใหม่อีก 1 แห่ง คือ วัดปากแพ่ง (สาเหตุจากพระ) คนในชุมชนก็จะไปทำบุญที่ 2 วัดตามความสมัครใจ และไม่มีความขัดแย้งที่รุนแรง

สำหรับเครื่องยึดเหนี่ยวอื่นได้แก่ ความเป็นเครือญาติ และการมีขันบประเพณี วัฒนธรรมของล้านนาไทย ซึ่งยึดถือปฏิบัติร่วมกันเป็นกิจกรรม ได้แก่

- กิจกรรมสาธารณะ หรือกิจกรรมส่วนรวมในการประกอบพิธีทางศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม การพัฒนาชุมชน เช่น การร่วมกันสร้างสุนย์พัฒนาเด็กเล็ก การพัฒนาหมู่บ้านในวันสำคัญต่าง ๆ

ชุมชนแม่คือ มีประวัติการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ ที่น่าสนใจ ซึ่งดูจากผังโกรง สร้างองค์กรต่าง ๆ ที่แสดงไว้ที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน มีองค์กรที่เป็นทางการและองค์การจัดตั้งที่หน่วยงานของรัฐเข้ามาสนับสนุนการส่งเสริมด้านการเกษตรกรรม การทำไร่นาสวนผสม โรงเรียน สุนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตลอดจน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ล้วนเป็นการพัฒนาชุมชนที่ชุมชนได้รับการสนับสนุนตามนโยบายรัฐ ประกอบกับความร่วมมือกันของชุมชน

สำหรับการพัฒนาที่น่าภาคภูมิใจของชุมชน คือกิจกรรมของกลุ่มศตรีที่ร่วมตัวกันฝึกอบรมอาชีพ ทำผ้าบาติกและอื่น ๆ ต่อมามีอีกหลายกิจกรรมที่มีส่วนผสมของสมุนไพรในชุมชนและนำมาทำเป็นกิจกรรมอย่างเป็นล้ำเป็นสัน นอกจากจะใช้ภายในครอบครัวแล้ว ยังจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้ให้แก่สมาชิกกลุ่มอีกด้วย แม้การรวมกลุ่มของกลุ่มศตรีและกิจกรรมของกลุ่มลูกเรียนโดยหน่วยงานของรัฐ แต่อย่างน้อยก็ทำให้ชาวบ้านเกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และเกิดเจตุนหมุนเวียนภายในหมู่บ้านส่วนหนึ่ง

2.2 ระบบเศรษฐกิจ จากการสังเกตสภาพบ้านเรือนและความเป็นอยู่ทั่วไปจากภายนอก น่าจะเป็นชุมชนที่มีฐานะความเป็นอยู่ระดับดี และจากข้อมูล จปส. ปี 2541 ข้อ 29 เกี่ยวกับรายได้ พบว่าอยู่ในระดับปานกลาง เป็นชุมชนที่พึ่งพาระบบเศรษฐกิจค่อนข้างสูง ดูจากร้านค้า จายายห้างอาหารสำเร็จ และพักเกือนทุกชนิด ประกอบกับในบริเวณบ้านก็ไม่มีการปลูกพืชสวนครัว หรือเลี้ยงสัตว์

สำหรับอาชีพหลัก ก็คือ ทำนา ซึ่งส่วนใหญ่ทำเพื่อบริโภค เพราะมีที่ดินน้อย ครอบครัวละ 5-6 ไร่ คนในชุมชนจึงต้องทำอาชีพอื่น ๆ เสริม ได้แก่ ออกไปรับจ้างทำ

หัตถกรรมเพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวที่บ่อสร้าง อ.สันกำแพง ให้แก่บริษัทและนายทุน ได้แก่ การแกะสลักไม้ทำเฟอร์นิเจอร์ พัด และรับจ้างทั่วไป

2.1.1 ด้านการผลิต ชุมชนแม่คือ ยังมีการทำเกษตรกรรม คือ ทำนา ทำสวน แต่เนื่องด้วยมีที่ดินทำกินน้อย เป็นปัจจัยหลัก และความเจริญของตัวจังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนบ่อสร้างของอำเภอสันกำแพง ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีร้านจำหน่ายสินค้า หัตถกรรม ร่ม พัด และไม้แกะสลัก จึงเป็นปัจจัยดูดให้คนไปทำงานนอกชุมชนที่ เชียงใหม่และบ่อสร้าง เพื่อเป็นรายได้มาധำชีพ หลังจากเสร็จจากนา บางรายไม่มีที่ดินก็ ออกไปรับจ้างเป็นอาชีพหลักอย่างเดียวกัน สำหรับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมนั้น ชุมชนต้องพึ่งพาระบบเศรษฐกิจด้านเครื่องมือและสารเคมีจากนอกชุมชน ส่วนแรงงานและเมล็ดพันธุ์ในชุมชนมีเพียงพอ เช่น แรงงานก็มีทั้งแรงงานรับจ้าง และการแลกเปลี่ยนแรงงานหรือลงเบก ส่วนวัตถุประสงค์ของการทำนาก็มุ่งปลูกเพื่อบริโภค เกษตรกรรมของชุมชน หลายรายเริ่มสนใจการทำเกษตรแบบผสมผสาน และต้องการหันมาใช้แรงงานสัตว์แทน เครื่องจักร เช่น พ่อหนานคำ ซึ่งทำการเกษตรผสมผสานประสบผลสำเร็จ อย่างมีความไว้ใจ โภค ซึ่งทางราชการมีโครงการนำความมาแจกให้ใช้ แต่พ่อหนานคำไม่อยากรับ เพราะเกรงว่าจะยุ่งยากภายนอก จากคำสัมภาษณ์ของนายอนันต์ นักวิจัยชาวบ้านคนหนึ่งของโครงการ) นับว่าคนในชุมชนมีความคิดในการพึ่งพาปัจจัยภายนอกลดลง

ในชุมชนมีกลุ่มทอผ้า ทำแซมพูสระพม น้ำยาล้างจานจากสมุนไพร ซึ่งวัตถุดินห้าได้ในท้องถิ่นเพื่อจำหน่าย แสดงให้เห็นว่า รู้จักนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ ทำให้ลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ซึ่งการจำหน่ายจะมีคุณภาพมากสั่งซื้อถึงชุมชน และขายให้กับคนในชุมชนได้บริโภค ซึ่งถูกและน่าจะปลอดภัยกว่าท้องตลาด

2.1.2 ด้านการบริโภค การบริโภคปัจจัยตี่ และอื่น ๆ ชุมชนแม่คือ เป็นชุมชน ชานเมือง จึงมีความเจริญทางวัตถุอยู่ในระดับสูง ดูจากสภาพบ้านเรือน การคมนาคม และเครื่องอำนวยความสะดวก ตลอดจนสาธารณูปโภคสมบูรณ์ ดังนั้น คนในชุมชนจึงมีค่านิยมที่ชอบความสะอาดสวยงาม ในขณะเดียวกันก็มีปัจจัยที่พึ่งตนเองได้อยู่ในระดับปานกลาง คือ มื้ออาหาร ได้แก่ ข้าว พืช ผัก ผลไม้ และช่วยตนเองได้ในร่องเงินทุน มีการรวมตัวกันซื้อขายในรูปกลุ่มอาชีพ ผลิตของใช้ได้เอง เช่น แซมพู น้ำยาล้างจาน ให้ลูกหลานเข้าศึกษาในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และโรงเรียนของชุมชน

อย่างไรก็ดี คนในชุมชนแม่คือ ก็ยังมีความต้องการในการบริโภคватถุ ต้องการมีรายได้ในทางที่เสียง เช่น แทงหวยใต้ดิน (ร้านค้าของโรงเรียน บ้านแม่หลวง และอีกหลาย ๆ รายเป็นคนรับ) ในวันล็อตเตอร์ออก บริเวณศูนย์กลางชุมชน (บริเวณวัด) จะคึกคักเป็นพิเศษ

2.1.3 ด้านการสะสมและการกระจายส่วนเกิน ชุมชนแม่คือซึ่งเดิมเป็นชุมชนเกษตรกรรมแต่ปัจจุบันนี้ที่ดินในการประกอบด้านเกษตรกรรมมีจำกัด สมาชิกในชุมชนจึงต้องออกไปหางานทำนอกชุมชนเพื่อให้ได้มาซึ่งรายได้เพื่อจับจ่ายใช้สอยตอบสนองความต้องการทางวัตถุและการศึกษาของบุตรหลานและใช้จ่ายเพื่อการดำรงชีพซึ่งพึงตนเองได้น้อยลง แต่อย่างไรก็ดี คนในชุมชนก็ยังให้ความสำคัญแก่อาชีพหลักดังเดิม คือ การทำเกษตรกรรม ทำนา ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการบริโภคเมื่อเหลือจึงจะจำหน่ายเป็นรายได้ และยังคงมีการแบ่งปันกันในกลุ่มเครือญาติบ้าง สำหรับครอบครัวที่ไม่มีที่ทำการก็ต้องซื้อข้าวและอาหารมาบริโภคทั้งจากในและนอกชุมชน ส่วนทุนในการประกอบอาชีพของครอบครัวจะได้จากการเก็บเป็นรายครัวเรือน บางรายกู้เงินจากแหล่งเงินทุนคือ ธนาคารเพื่อการเกษตร และมีการระดมทุนกันโดยรวมกลุ่ม เช่น กลุ่มของสตรีที่จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้นมา ทำให้สมาชิกสามารถกู้ยืมเงินไปใช้ในการประกอบอาชีพได้ เช่น ไปทำแซมพูสระบบจากสมุนไพร ในระดับหนึ่ง ในภาพรวมแล้วชุมชนแม่คือมีระดับเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลาง และสามารถช่วยตัวเองได้ในด้านเงินทุนอยู่ในระดับปานกลาง เช่นกัน

2.1.4 การได้เป็นเจ้าของและจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนแม่คือมีทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นประโยชน์และคนในชุมชนนำมาใช้คือ ต้นหมี่ ซึ่งขึ้นอยู่ตามหัวไรปaley นา และด้วยภูมปัญญาที่ถ่ายทอดสืบทอดกัน ทำให้แม่บ้านของชุมชนทราบว่ามีประโยชน์ในการทำยาสารพุ่มได้ จึงนำมาใช้ในลักษณะของกลุ่มสตรี “ทำแซมพูสระบบ” ส่วนการดูแล ดิน น้ำ ป่าไม้ นั้นชุมชนแห่งนี้ไม่มีประวัติการจัดการ เพราะไม่มีป่าไม้และใช้น้ำในระบบชลประทาน อย่างไรก็ดีคนในชุมชนก็ได้ทราบถึงความสำคัญของป่า จึงมีการปลูกป่าชุมชน และคุ้มครองต้นหมี่ไว้ใช้ประโยชน์ต่ออาชีพของตนในอนาคตด้วย

2.2 ค่านิยมหลัก ค่านิยมหลักของชุมชนแม่คือนั้น นอกจากจะยึดมั่นในศาสนาพุทธ ขนบประเพณี วัฒนธรรมล้านนาซึ่งมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจแล้ว คนในชุมชนแม่คือซึ่งเป็น

ชุมชนชานเมือง ยังรับวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคมเมืองมาใช้ในวิถีชีวิตค่อนข้างมาก ส่วนใหญ่จะใช้วิถีแบบวัฒนธรรม เช่น บริโภคอาหารสำเร็จรูปที่บรรจุถุงวางขายในร้าน เล็ก ๆ 2-3 แห่ง มีเครื่องอำนวยความสะดวก เช่น รถบัส รถตู้ รถจักรยานยนต์ ซึ่งใช้เป็นพาหนะออกไปทำงานนอกชุมชน และสัญจรภายในชุมชนซึ่งเป็นชุมชนเล็ก ๆ มีเครื่องรับโทรทัศน์เกือบทุกหลังค่าเรือน คือ ร้อยละ 90 (ได้จากข้อมูลที่แสดงไว้ที่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน) ดังนั้นคนในชุมชนจึงมีความต้องการรายได้ทุก ๆ วิถีทางเพื่อการดำรงชีพ ทั้งจากการทำงาน และการเลี้ยงโชคดักล่ารวมแล้วข้างต้น แต่อย่างไรก็ดีชุมชนแม่คือยังคงอนุรักษ์ค่านิยมหลักในการปลูกข้าวไว้บริโภค โดยยังมีวิธีการตกแต่ง หรือที่เรียกวันว่า “อาเม้อ” ออยู่บ้าง

2.3 กลุ่มผู้นำ กลุ่มผู้นำหรือแกนนำในชุมชนแม่คือนั้น ผู้นำที่เป็นทางการมีบทบาทและเป็นฐานอำนาจในการนำความคิด และกำหนดทิศทางในทุก ๆ ด้านของคนในชุมชนสูง เพราะมีผู้ใหญ่บ้านที่เป็นทั้งผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ คือเป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำสูง และมีกลุ่มเครือญาติขนาดใหญ่ ทั้งของตนเองและภรรยา จึงเป็นที่นับถือและเชื่อฟังของคนในชุมชน นอกจากผู้ใหญ่บ้านคือนายบุญมา ชัยเดช ซึ่งได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน ถึง 2 สมัย อายุประมาณ 50 ปี จนชั้นประถมปีที่ 4 เคยไปทำงานด้านก่อสร้างและอู่ซ่อมรถที่กรุงเทพฯ และได้ร่วมขบวนการ 14 ตุลาฯ ด้วย “พ่อหลวงบุญมา (ผู้ใหญ่บ้าน)” มีผลงานการพัฒนามากมายในการพัฒนาหมู่บ้านซึ่งกล่าวถึงแล้ว เช่น การพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน โรงเรียน ฯลฯ ซึ่งจะมีการทำงานในรูปคณะกรรมการและกลุ่มองค์กร ได้แก่ กรรมการหมู่บ้าน (กม.) คณะกรรมการโรงเรียน กรรมการวัด คณะกรรมการอาชญากรรม คณะกรรมการพัฒนาเด็ก ตลอดจนกลุ่มองค์กรต่าง ๆ เช่น օสม. ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน (อช.) กลุ่มสตรี ซึ่งมีผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่น่าสนใจดังนี้

2.3.1 ผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน มีนายบุญมา ชัยเดช ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน นายวินัย ไชยติ๊บ นายอรุณ ไชยศรี คณะกรรมการโรงเรียนกึ่งมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน นายสุวิทย์ ดาวเดช ซึ่งมีความคิดที่แปลก ๆ นานาเสنوเสมอ ฯลฯ

2.3.2 ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ในชุมชนมีกลุ่มองค์กรหลายกลุ่ม คือประธานกลุ่มต่าง ๆ ของหมู่บ้าน เช่น กลุ่มสตรีซึ่งมีภารยาผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน อายุประมาณ 46 ปี เป็นผู้ที่มีความขยันและเสียสละต่อส่วนรวม ทำให้กลุ่มสตรีแม่บ้านได้รับการพัฒนาใน

ด้านอาชีพ และมีเงินทุนของกลุ่ม โดยจัดตั้งกลุ่momทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้นในปี 2538 นอกจากจะเป็นประธานกลุ่มสตรีแล้ว “แม่หลวง” ยังมีตำแหน่งเป็นประธานคณะกรรมการพัฒนาเด็ก เป็น อสม. (อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน) และได้เลือกเป็นนักวิจัยชาวบ้านของชุมชนแม่คือในการทำวิจัยครั้งนี้ด้วย

แทนนำด้านเกษตรกรรม ซึ่งสามารถเป็นแบบอย่างให้แก่ชุมชนได้ คือการทำการเกษตรพื้นตนเอง เกษตรผสมผสาน ได้แก่ นายจันทร์คำ อายุประมาณ 60 ปี ซึ่งทำการเกษตรแบบผสมผสาน เพาะ Heidi Fong และยังเป็นมัคนายิกของวัดปากแพ่ง นายอนันต์ ชัยเลิศ อายุประมาณ 30 ปี เป็นคนหนุ่มที่ขันขันแข็ง กระตือรือร้น ใจร้อน ได้ทำงานจนประสบผลสำเร็จ และก้าวหน้าคือได้เป็นอาชีพปัจจุบัน โดยเฉพาะพันธุ์กล้าไม้ไปขายในตัวเมืองเชียงใหม่ นายอนันต์ผู้นี้นอกจากจะทำการเกษตรแบบผสมผสานได้แบบอย่างแล้ว ยังสนใจศึกษาภูมิปัญญาของท้องถิ่นด้านต่าง ๆ อีกด้วย ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

2.5 กลไกการปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสาร

ในชุมชนแม่คือมีกลไกการปฏิสัมพันธ์และการลือการอยู่ห่างระหว่างการทั้งที่มีการจัดการและเป็นกระบวนการทางสังคม

2.5.1 กลไกที่มีการจัดการโดยชุมชน ได้แก่ การประชุมผู้ใหญ่บ้านจะเรียกประชุมสามชิกในชุมชนเป็นประจำทุกเดือน หลังจากไปประชุมกำหนดผู้ใหญ่บ้านและรับนโยบายมาจากอำเภอ หรืออาจเรียกประชุมกรณีพิเศษ หากมีเรื่องต้องซึ่งแจ้งเร่งด่วน และบางครั้งก็ใช้วิธีประกาศเสียงตามสายเพื่อแจ้งข่าวสาร ข้อราชการให้ทราบทั่วทั้ง โดยผู้ใหญ่บ้านหรือกรรมการหมู่บ้านที่ผู้ใหญ่บ้านมอบหมายให้เป็นผู้ประกาศ

นอกจากนี้ชุมชนยังมีแหล่งพบปะซึ่งเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน คือ อาคารเอนกประสงค์ (บริเวณหน้าวัด) ที่อ่านหนังสือพิมพ์ ซึ่งอยู่หน้าบ้าน “พ่อหลวง”

2.5.2 กลไกที่ไม่มีการจัดการหรือไม่เป็นทางการ คนในชุมชนแม่คือจะมีปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่มเครือญาติหรือบ้านใกล้เรือนเคียงเช่นเดียวกับสังคมชนบททั่ว ๆ ไป หากแต่ปัจจุบันนี้คนต้องออกไปทำงานนอกชุมชน จะนั่นเวลาที่จะพบปะสังสรรค์ วิสาสะ กันก็มักจะเป็นช่วงเวลาตอนเย็น ๆ หรือวันอาทิตย์ หรือโอกาสพิเศษที่ทุกคนมักจะหยุดงาน มาร่วมกิจกรรมกันในวันสำคัญ ๆ ทางศาสนาและพิธีท้องถิ่นและครอบครัว ซึ่งเป็นการทำกิจกรรมสาธารณะและกิจกรรมส่วนตัวซึ่งได้กล่าวไว้แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเพณีงานบุญต่าง ๆ วัดจึงเป็นศูนย์กลางของการติดต่อสื่อสาร เช่น ในวันพระ ผู้เฒ่า

ผู้แก่ก็จะมาทำบุญได้ปฏิสัมพันธ์กัน แลกเปลี่ยนข่าวสาร ปรึกษาหารือ รับรู้เรื่องราวของชุมชน และบางครั้งผู้นำชุมชนก็อาศัยโอกาสนี้ชี้แจงข่าวสารให้คนในชุมชนทราบ เช่นเดียวกับงานศพ งานโรงเรียนฯลฯ

2.6 ภูมิปัญญาท้องถิ่น จาริตประเพณี ชุมชนแม่คือเป็นชุมชนดั้งเดิมของชาวล้านนาที่ยังคงมีจาริตประเพณีหลงเหลืออยู่ในหลาย ๆ ด้าน ทั้งที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพ คือประเพณีในการทำงาน เช่น การเอาเมือ การทำหัวใจ ใช้ความโกรายโกราย ลึ้งแม่น้ำชุมชน แม่คือจะมีความเริบูทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งนับว่าเป็นของใหม่ออยู่ในระดับสูง แต่ก็ยังมีภูมิปัญญาซึ่งเป็นของดั้งเดิมด้านการรักษาโรค คือ มีหมอยาสมุนไพรในชุมชน และมีคนในชุมชนอย่างเรียนแพทย์แผนโบราณ โดยออกไปศึกษาหาความรู้จากภายนอกชุมชนและต้องการวิชาแพทย์แผนโบราณจากภูมิปัญญาของท้องถิ่น ดังคำบอกเล่าของนายอนันต์ว่า “ผมอยากรักษาไปสัมภาษณ์พ่อหมอยาหลายครั้ง แต่ไม่กล้า กลัวแก่หวงวิชา เพราะแก่แก้ว่าผมไปเรียนแพทย์แผนโบราณ ผมอยากรักษาแก่ตัวเองด้วยทักษะ เพราะในสิ่งที่ดีงามและเป็นสิ่งมีประโยชน์ต่อชุมชน ผมเกรงว่า มันจะตายไปกับตัวแก และชาวบ้านก็ยังนิยมใช้การรักษาโรคด้วยยาสมุนไพร ด้วยยาโบราณออยู่”

นอกจากนี้ยังมีภูมิปัญญาด้านคนครีพื้นเมือง และประษฐ์ทางอักษรล้านนาโบราณ ซึ่งนับเป็นทรัพยกรรมบุคคลที่สำคัญของชุมชนที่จะเป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่ชุมชน และชุมชนแห่งนี้ยังมีแก่นนำที่เข้มแข็ง ได้แก่ผู้นำและกลุ่มองค์กรซึ่งทำหน้าที่เป็นแก่นนำที่เข้มแข็ง เอาไว้ใส่ต่อกำเนิดความเป็นอยู่ เช่น กลุ่มสตรี กรรมการหมู่บ้าน และผู้ใหญ่บ้านฯลฯ และกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านออยู่สมำเสมอ เช่น กลุ่มสตรี แม่บ้าน มีกิจกรรมการเคลื่อนไหวของกลุ่มด้านอาชีพ และการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งเป็นองค์ประกอบของชุมชนที่สำคัญอีกด้านหนึ่ง เกิดจากการระดมทุนของชุมชน โดยสมาชิกกลุ่มสตรีจัดกิจกรรมร่วมกันออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยออมเงินด้วยการสะสมทุก ๆ เดือน จนมีเงินสะสมเก็บแสนบาท และให้สมาชิกกู้ยืมไปลงทุนประกอบอาชีพ มีการเรียนรู้เรื่องการคุณภาพอาหารและการทำแพนพูสระบุ นำยาล้างจาน ทอผ้า ทำให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้น หรือช่วยลดรายจ่ายของครอบครัว

2.7 สิ่งที่ชุมชนคาดหวังจากโรงเรียน ชุมชนแม่คือคาดหวังว่าโรงเรียนต้องทำหน้าที่ด้านการศึกษาแก่ชุมชน บุตรหลานของตน ได้เรียนอยู่ในชุมชนไม่ต้องเดินทางเข้าไป

เรียนในเมืองให้สิ่นเปลี่ยนและปลดภัย ซึ่งก็เป็นไปตามความคาดหวังจากผลการเรียนที่ดี ผู้ปกครองบางคนกล่าวว่า “ครูเป็นสอนดี เด็ก ๆ เรียนเก่ง เก่งกว่าโรงเรียนในเมืองอีก สอนเรียนต่อได้มาก หมู่บ้านอื่นจึงให้ลูกหลานมาเรียนที่โรงเรียนของเรา จนไม่มีที่จะให้เรียนแล้ว” แต่ก็ยังมีความคาดหวังสำหรับนักเรียนที่ไม่มีโอกาสเรียนต่อ คือต้องการให้โรงเรียนจัดทำหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนที่จะผลิตนักเรียนที่จบออกม่าแล้วสามารถประกอบอาชีพอยู่ในชุมชนได้ ในส่วนของเด็กที่ขาดโอกาสในการศึกษาต่อ ต้องการให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านอาชีพและช่วยอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งในประเด็นนี้ โรงเรียนหังตอบสนองได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้นในปัจจุบัน (ดังจะกล่าวถึงต่อไปในบทสัมภาษณ์ผู้ปกครอง)

2.8 ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโรงเรียนและภาคีต่าง ๆ ชุมชนแม่คือนั้นเป็นชุมชนขนาดเมืองที่อยู่ใกล้ความเจริญก้าวหน้า แต่คนในชุมชนก็ยังมีขนบประเพณีแบบดั้งเดิม รวมทั้งไม่นิยมนำบุตรหลานไปเรียนในเมือง ด้วยเหตุผลที่ว่า “ชุมชนมีโรงเรียนที่เป็นของชุมชนเองและเป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพ สามารถสนองความต้องการของชุมชนได้” และชุมชนก็เอาใจใส่โรงเรียนเสมอมา เช่น มีโครงการที่โรงเรียนและชุมชนร่วมกันจัดทำขึ้น คือ โครงการจัดตั้งกองทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนเรียนดีแต่ยากจน ซึ่งตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 โดยเจ้าภาพงานศพจะนำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย ทุก ๆ ครั้งที่มีการเสียชีวิต และมาป่วยกิจพของคนในชุมชน ซึ่งนับว่าเป็นโครงการที่ดีต่อความสัมพันธ์ของโรงเรียนและชุมชน

ส่วนหน่วยงานภายนอกที่มีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนได้แก่ หน่วยงานของรัฐ เช่น พัฒนาชุมชน เกษตร ปศุสัตว์ โดยเข้ามาส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งชุมชนเองก็ขันรับเป็นอย่างดี เช่น การเรียนรู้วิธีการทำแพลงตอนสมุนไพร เรียนรู้วิชาชีพอื่น ๆ การทำเกษตรแบบผสมผสานตามแนวทางพระราชดำริ การพัฒนาองค์กรสตรี, เด็ก และเยาวชน ฯลฯ คนในชุมชนจะให้ความสนใจและมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน หน่วยงานและความรู้มาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ แต่ถ้าหากยังไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ก็จะไม่ยอมรับ เช่น กรณีโครงการกระเบื้องของปศุสัตว์ฯ ที่ชาวบ้านปฏิเสธ ไม่ยอมรับด้วยกล่าวว่าถ้าตายแล้วจะไม่มีใช้คืน เป็นต้น

2.9 ปัญหาและความต้องการของชุมชน

2.9.1 ปัญหาภายในชุมชน ปัญหาภายในชุมชนที่สำคัญ ๆ ได้แก่

- 1) ชาวบ้านมีค่านิยมที่ไม่ถูกต้อง เช่น ภูเงินมาใช้จ่ายฟุ่มเฟือยและนอกจากนั้น การซื้อยืมเงินมาลงทุนเพาะปลูกยังล้มเหลว คือลงทุนมากได้ผลผลิตน้อย ไม่คุ้มทุนทำให้เป็นหนี้เป็นสิน ต้องพึ่งระบบเศรษฐกิจ ภูเขา_rัดเอาเปรียบจากผู้คนกลาง
- 2) ปัญหาการเกษตร การใช้ที่ดินในการเพาะปลูกได้ไม่เต็มที่คนส่วนใหญ่ต้องการขายที่ดินเพื่อต้องการเงินมาซื้อรถ ปลูกบ้าน และอื่น ๆ ทำให้ที่ดินซึ่งเคยทำการเพาะปลูกของชุมชนเหลือน้อยและขาดแคลนที่ดินทำกินในที่สุด ผลผลิตก็จะไม่เพียงพอต่อคนในชุมชน
- 3) ปัญหาการละเลยกับประเทศ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดึงมา

3. ปัจจัย เงื่อนไขและองค์ประกอบต่าง ๆ ภายในโรงเรียน

บริบทต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยเงื่อนไขหรือองค์ประกอบที่จะทำให้โรงเรียนมีความเข้มแข็งและอ่อนแอก่อให้เกิดเด่นควรแก่การกล่าวถึง ได้แก่

3.1 ปรัชญาการศึกษาและเป้าหมายการศึกษาของโรงเรียน

จากคำวัญประจำโรงเรียนที่กำหนดขึ้นคือ “ครูดี วิชาเด่น เน้นคุณธรรม สัมพันธ์ชุมชน” นั้น ปัจจุบันโรงเรียนแม่คือก็ได้ใช้เป็นปรัชญาและเป้าหมายทางการศึกษาของโรงเรียน จนเป็นที่ยอมรับทั้งชุมชนแม่คือเองและชุมชนข้างเคียง ที่ส่งลูกหลานมาเรียนด้วยความพึงพอใจในคุณภาพของโรงเรียน จนห้องเรียนไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน ซึ่งนับว่าโรงเรียนมีการบริหารจัดการที่ดี และมีปรัชญาเป้าหมายที่สนองความต้องการของชุมชน เป็นโรงเรียนที่มีความเข้มแข็งและเป็นปัจจัยสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนได้ในระดับดี

3.2 หลักสูตร เนื้อหา กระบวนการและกิจกรรมการเรียนการสอน

3.2.1 เนื้อหาวิชาการ

โรงเรียนบ้านแม่คือ เป็นโรงเรียนที่มีผลงานการเรียนการสอนอยู่ในระดับดี นักเรียนที่จบจากที่นี่จะมีคุณภาพในการไปสอนแบ่งขั้นคัดเลือกเข้าศึกษาต่อที่อื่นในเปอร์เซ็นต์ที่สูง เป็นที่พึงพอใจของคนในชุมชนและชุมชนข้างเคียง เช่น จากคำบอกเล่าของชาวบ้านที่เล่าว่า “ละอ่อนบ้านเราไม่ต้องไปเรียนในเมืองหรอก เพราะโรงเรียนบ้านเราอีสานดี เด็กเก่ง ไปสอนที่ไหนก็ติด ครูที่นี่สอนดี ครูใหญ่ก็เก่ง ตอนอยู่โรงเรียนเก่าโรงเรียนนั้นก็ดี มาที่นี่ก็ทำให้โรงเรียนนี้ดีขึ้น ไม่เหมือนครูใหญ่ค่านก่อน ละอ่อนบ้านเรา ก็ shack โรงเรียนและละอ่อนที่อื่น ๆ ก็ยังมาเรียนที่นี่เลย จนห้องเรียนไม่พอกับจำนวนเด็ก” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชุมชนมีความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนของโรงเรียน

3.2.2 เนื้อหาวิชาเพื่อการดำรงชีวิต

เมื่อพิจารณาหลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียนซึ่งใช้หลักสูตรเช่นเดียวกับโรงเรียนประถมทั่ว ๆ ไป ตามนโยบายการศึกษาของรัฐปัจจุบัน ถึงแม้ว่าจะมีวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและวิชาอื่น ๆ ที่นำมาถ่ายทอดให้แก่นักเรียน แต่วัตถุประสงค์หลักก็เพื่อมุ่งให้เด็กไปแบ่งขันเพื่อเข้าศึกษาต่อมากกว่า ส่งเสริมการนำความรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันอยู่ในชุมชน ดังนั้น เด็กบางคนที่ขาดโอกาสในการเรียนต่อ ก็จะอุปมาช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน แต่ส่วนใหญ่จะต้องไปรับจ้าง ทำงานที่บ่อสร้าง หรือในตัวเมืองเชียงใหม่ โดยไปฝึกหัดทำงานที่ต้องใช้แรงงานและฝึกหัดจักสานและแกะสลัก ทำให้มีรายได้น้อยและขาดความชำนาญและต้องเสียเวลาในการเรียนรู้อาชีพเหล่านั้น เพราะไม่มีสอนในสถานศึกษา จึงมีชาวบ้านบางรายคิดว่า โรงเรียนคิดที่จะผลิตเด็กเพื่อศึกษาต่ออย่างเดียว คงจะไม่สนองความต้องการของชุมชนได้ครอบคลุมนัก น่าจะคำนึงถึงเด็กอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งไม่ต้องการหรือไม่มีโอกาสเรียนต่อ กัน่าที่จะมีวิชาชีพที่จะอุปมาทำมาหากินอยู่ในชุมชนได้ อายุยังเช่น ชาวบ้านบางคนกล่าวว่า “ความจริงบ้านเรามีอาชีพและวิชาการดี ๆ หลายอย่าง ที่น่าจะถ่ายทอดสู่ลูกหลาน ถ้าโรงเรียนเชิญภูมิปัญญาเหล่านี้ไปสอนก็ดี

แต่ถ้าจะให้ดี น่าจะให้เด็กมาเรียนจากของจริงในสวนเห็ด สวนผักเลย แบบมาฝึกงานตามนั้นก็ได้ เช่น กลุ่มแม่บ้านเป็นทำแซมพู ครูน่าจะให้เด็กอุดมการเรียนกับพวกแม่บ้านบ้าง” ซึ่งแสดงว่าชุมชนก็มีความต้องการให้เด็กฝึกอาชีพเรียนรู้อาชีพของชุมชนด้วย มิได้คิดที่จะให้เด็ก ๆ ไปศึกษาต่ออย่างเดียว และตรงนี้ โรงเรียนยังมีจุดอ่อนอยู่ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ด้านเนื้อหาวิชาการ มีทั้งจุดที่เข้มแข็งและประเด็นที่อ่อนแ้อย่างไร

3.2.3 ด้านครูและบุคลากรของโรงเรียน

โรงเรียนแม่คือ มีครูทั้งสิ้น 15 คน การโรง 1 คน และทั้งหมดนี้ไม่มีใครพักอาศัยอยู่ในชุมชนเลย จะมาทำงานแบบเข้าไปเย็นกลับ แต่ชาวบ้านก็รู้จักคุณเคยเพราะครูจะมาร่วมกับชุมชน ร่วมกิจกรรมของชุมชนทั้งด้านสังคมและส่วนตัว ตามนโยบายของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานศพ ครูจะต้องนำนักเรียนไปช่วยบริการน้ำดื่ม ทำความสะอาด ชาวบ้านและผู้ป่วยรองจึงมักมีทัศนคติที่ดีต่อโรงเรียนและคณะครู

3.3 โครงสร้างของระบบบริหารของโรงเรียน

ระบบบริหารของโรงเรียนมีความเข้มแข็ง ด้วยผู้บริหาร โรงเรียนมีศักยภาพในการบริหาร จัดการ ทั้งภายในโรงเรียน ทำให้ได้รับชื่อเสียงด้านการเรียนการสอนและกิจกรรมอื่น ๆ เช่น กีฬา จริยธรรม ดังปรากฏให้เห็นจากโลหะ ประกาศเกียรติคุณซึ่งโรงเรียนได้รับ และจากการบอกเล่าของชาวบ้าน ผู้นำชุมชน นอกจากนี้แล้ว โรงเรียนแม่คือ ยังมีกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์กับชุมชนที่มีประสิทธิภาพ ทำให้โรงเรียนกับชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันคือ “กิจกรรมจัดตั้งกองทุนการศึกษาจากการทำบุญในงานศพ”

ส่วนการบริหาร โรงเรียนนี้ ได้ดำเนินถึงมีการร่วมของชุมชนในรูปของคณะกรรมการโรงเรียน เช่นเดียวกับโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนทั่วไป ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวประกอบด้วยครู และผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุดนี้มีความเข้มแข็ง เอ้าใจใส่เป็นอย่างดีเนื่องจากมีผู้บริหาร โรงเรียนและผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง จึงทำให้การบริหารจัดการเป็นไปตามเป้าหมายและความพึงพอใจของโรงเรียนและชุมชน เช่นความต้องการอาคารเรียนของโรงเรียน ชุมชนก็ยังถือว่าเป็นบทบาทหน้าที่ของชุมชนที่จะต้องช่วยกันทำให้ได้มาด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยมิได้คิดว่าเป็นภาระหน้าที่ของครู ของโรงเรียน หรือรัฐบาลเท่านั้น

3.4 บทบาทหน้าที่ของโรงเรียนต่อชุมชน

ซึ่งเป็นอีกปัจจัยหนึ่งซึ่งมีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งให้แก่การให้การศึกษาและอบรมบุตรหลาน เพื่อให้เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนต่อไป ซึ่งโรงเรียนก็ได้ทำหน้าที่อย่างดีที่สุด คือผลิตนักเรียนที่มีคุณภาพด้าน “วิชาการดี” ให้แก่ชุมชนจนเป็นที่พึงพอใจของชุมชน

3.5 ระบบความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ชุมชนแม่คือถือว่าโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ซึ่งชุมชนจะต้องรับผิดชอบร่วมกันโดยการเอาใจใส่คุณแล้วพัฒนาให้เป็นไปตามความต้องการของชุมชนดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เช่นเดียวกับโรงเรียนที่เน้น “ความสัมพันธ์” เป็นปัจจัยที่จะยึดถือและให้ความสัมพันธ์ ดังนั้นโรงเรียนจึงถือเป็นหน้าที่ที่จะเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมของชุมชนเช่นกัน เช่น กิจกรรมสาธารณระ ได้แก่ การทำบุญตามประเพณี วัฒนธรรมและศาสนา ครูก็จะนำนักเรียนไปร่วมกิจกรรมที่วัด และประเพณีส่วนตัว โดยเฉพาะงานศพ ภณฑ์ครูและนักเรียนก็จะไปร่วมงานช่วยเหลือเจ้าของงาน (เจ้าภาพ) ทุก ๆ ครั้ง และกิจกรรมสำคัญก็คือ การจัดตั้งกองทุนการศึกษา ที่ได้จากการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย นับเป็นกิจกรรมที่แสดงถึงระบบความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน

3.6 ชีวิตความเป็นอยู่ของครูกาญในโรงเรียน และบทบาทสังคมของครูต่อผู้ปกครอง, ชุมชน

ครูก็อีเมลพิมพ์ ซึ่งยังคงเป็นคำที่มีความหมายบ่งบอกว่า ครูก็อีต้นแบบทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน ดังนั้น พฤติกรรมต่าง ๆ ที่ครูแสดงออกในกิจวัตรประจำวันจึงเป็นปัจจัยสำคัญอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลกระทบต่อความเข้มแข็งของชุมชน สำหรับโรงเรียนแม่คือภาพที่ชุมชนรับรู้ก็คือ ครูเป็นต้นแบบที่ดี เก่ง เอาในไปต่ออนักเรียน ช่วยเหลือชุมชน ไม่มีความขัดแย้งหรือประพฤติเลี้ยงหาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครูใหญ่ ได้รับความสนใจต่อ

กิจกรรมของชุมชนดังได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งแสดงถึง การมีสังคมภายในโรงเรียนที่ดี ไม่มีความขัดแย้ง เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนและร่วมกันทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ถึงแม้ว่าจะมีความครุ่นคิดอยู่ในชุมชน แต่ส่วนใหญ่ก็มาสอนและร่วมกิจกรรมชุมชนสม่ำเสมอเป็นเวลาหลายปี เช่น “ครูพิชัยอยู่มา 10 ปีแล้ว เป็นมาแล้วในชุมชนบ่อย ๆ เมียเป็นก็มา ... นิสัยดีทั้งคู่ ดูแลและอ่อนดี เป็นกันเอง”

ครูของโรงเรียนแม่คือ ทั้ง 15 คน เป็นคนเชียงใหม่ นับถือศาสนาพุทธ และไม่ได้พักอยู่ในชุมชน เพราะไม่มีบ้านพักครู ซึ่งมาทำงานแบบเช่าไปเย็นกลับ บางคนมีบ้านอยู่ในตัวอำเภอ เช่น ครูพิชัย ครูใหญ่ บางคนอยู่ในตัวจังหวัดเชียงใหม่ อำเภอสันกำแพง ซึ่งอยู่ไม่ไกลนักจึงไม่เป็นอุปสรรคต่อการร่วมกิจกรรมของชุมชนแต่อย่างใด นับว่าโรงเรียนมีปัจจัยที่เป็นด้านดีต่อการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน คือ มีคณะครุที่เป็นที่เคารพ ศรัทธา เชื่อถือ และถือเป็นแบบอย่างแก่ชุมชน

3.7 สิ่งที่โรงเรียนคาดหวังจากชุมชน

โรงเรียนแม่คือที่เช่นเดียวกับโรงเรียนในชุมชนอื่น ๆ นั่นก็คือ ต้องการมีส่วนร่วมจากชุมชนในด้านต่าง ๆ ต้องการการดูแลเอาใจใส่และสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน ซึ่งชุมชนแม่คือได้ให้ในสิ่งเหล่านี้เสมอมา ดังกล่าวมาแล้ว ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยสร้างความเข้มแข็งร่วมกันของโรงเรียนและชุมชนได้ดีต่อไป

3.8 ปัญหาของชุมชนและโรงเรียน

3.8.1 ปัญหาภายในโรงเรียน ปัญหาภายในโรงเรียนที่สำคัญ ๆ ได้แก่

- 1) การบริหารโรงเรียนและการเรียนการสอนดีมาก จนมีจำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นมากทำให้อาคารเรียนไม่พอ
- 2) หลักสูตรการเรียนการสอนยังไม่เอื้อต่อการใช้ชีวิตอยู่ในชุมชน (รายละเอียดดังกล่าวแล้ว)
- 3) ผู้บริหารปัจจุบัน (ครูใหญ่) เป็นผู้มีศักยภาพในการบริหารดีมาก แต่กำลังจะเกษียณอายุ

4. ปัจจัยเงื่อนไข และองค์ประกอบภายในออกที่มีผลกระทบต่อชุมชนและโรงเรียน ที่โดดเด่น ได้แก่

4.1 นโยบายด้านการศึกษา/การพัฒนาชุมชน

นโยบายการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปัจจุบัน คือ ช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 8 ซึ่งเป็นช่วงที่รัฐให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ ต้องการให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา จึงมุ่งเน้นที่จะเพิ่มศักยภาพขององค์กร ประชาชน และสนับสนุนการเรียนรู้ของคนทุกรูปแบบ ต้องการให้การศึกษาเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของการพัฒนา ทำให้ชุมชนแม่คือกีได้รับผลกระทบจากการพัฒนา ได้แก่ การจัดการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียนและนอกโรงเรียน มีการฝึกอบรมองค์กรประชาชนเพื่อเพิ่มศักยภาพ การส่งเสริมความรู้ด้านประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญ แต่ผลกระทบดังกล่าวมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนไม่มากนัก เพราะคนส่วนใหญ่ยังห่วงเรื่องของปากท้อง และคิดถึงเหตุการณ์เฉพาะหน้ามากกว่าเรื่องในระยะยาว จึงให้ความสนใจต่อการเมืองการปกครอง ตลอดจนรัฐธรรมนูญน้อย ซึ่งแม้ว่าจะไปใช้สิทธิ์ในการเลือกตั้งในเบอร์เซ็นต์ที่สูง คือมากกว่า 80% ก็ตาม แต่คนในชุมชนก็ยังเกรงกลัวและเชื่อฟังผู้นำ พ่อหลวง แม่หลวง และยึดติดกับความเชื่อและระบบราชการ ดูได้จากตัวอย่างหนึ่งในมุมมองของคนในชุมชนจากการวิเคราะห์ของชุมชนของทีมนักวิจัยภายในจะอุกมาในลักษณะที่บ่งบอกถึง โครงสร้างที่เป็นระบบอย่างชัดเจน คือ จากราษฎร์ (ผู้ใหญ่บ้าน) วางไว้ดูสูงสุดและมีองค์กรกลุ่ม กิจกรรมต่าง ๆ เชื่อมโยงในลักษณะระบบ โครงสร้างที่มีสายการบังคับบัญชาเป็นแนวตั้ง ทุก ๆ อย่างต้องขึ้นตรงไปที่พ่อหลวง ๆ เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดของหมู่บ้าน ซึ่งสามารถครอบจำกความคิดและการตัดสินใจ หรือกำหนดทิศทางในทุก ๆ เรื่อง ในการพัฒนาชุมชน การเมืองการปกครองของชุมชนด้วย จึงสรุปได้ว่า สำหรับปัจจัยภายนอกตามนโยบายของรัฐที่ต้องการพัฒนาศักยภาพขององค์กร จึงทำได้ในระดับหนึ่ง กระบวนการเรียนรู้ที่ถ่ายทอดมานั้น ยังคงเป็นเพียงทฤษฎี หรือภาควิชาการ ส่วนการปฏิบัติยังมีการเปลี่ยนแปลงน้อย (ในทศนะของทีมนักวิจัยเห็น

ว่า หน่วยงานของรัฐหลายหน่วยงานได้เปลี่ยนทัศนะหรืออนุมัติในงานพัฒนาไปมากแล้ว แต่ชาวบ้านและผู้นำชุมชนยังมีทัศนคติเก่าอยู่)

และในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจ รัฐบาลจึงกำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะขึ้น คือ “นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพื้นตนเอง” โดยมีกลยุทธ์ แผนยุทธศาสตร์ ซึ่งหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนนำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวในชุมชนทั่วไปและชุมชนแม่คือ จึงมีโครงการพัฒนาเศรษฐกิจหลาย ๆ โครงการ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน โครงการส่งเสริมการเลี้ยงโโคกระเบื้อไว้ใช้งาน ซึ่งชาวบ้านแม่คือบางรายก็มีความต้องการแต่ไม่กล้ารับประปือที่ปศุสัตว์นำมาแจกด้วยเหตุผลที่ว่า “หากลัวเวลานั้นตายหรือมีอะไรมาก็เสียหายจะเดือดร้อน บ่ออาจกว่า” จึงไม่มีครกล้ารับการสนับสนุนด้วยขาดความมั่นใจต่อระบบราชการก็ได้ ซึ่งนับว่าเป็นระบบคิดที่ต้องกลั่นกรองก่อนรับปัจจัยภายนอกของชุมชนก็ได้

4.2 ปัจจัยดูดและปัจจัยผลักดันให้คนเข้าสู่หรือออกจากชุมชน

ปัจจัยดูดที่ทำให้คนในชุมชนไม่ออกพื้นที่ ทั้ง ๆ ต้องออกไปทำงานนอกชุมชนก็คือ ความเป็นปึกแผ่นแน่นแฟ้นด้วยความรักสามัคคี เป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน ด้วยความเป็นเครือญาติและด้วยความรักกันที่อยู่ร่วมกันมานาน รวมทั้งเป็นชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมที่ดี ดังกล่าวมาแล้วในขั้นตอนสภาพทั่วไป และมีสาธารณูปโภคที่สะดวกสบาย มีโรงเรียนที่มีคุณภาพ และในขณะเดียวกัน ในชุมชนเมืองซึ่งคนในชุมชนไปทำงานก็มีปัจจัยผลักดันหลาย ๆ ด้าน คือมีสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่มีความแห่งขันสูง มีความเสี่ยงนานับประการ เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาค่าใช้จ่ายสูง ตลอดจนปัญหาสังคม ทำให้คนจากชุมชนแม่คือไม่คิดจะอพยพข้ามถิ่นไปอยู่ในชุมชนเมือง

4.3 กลไกตลาดและอำนาจของธุรกิจ

ด้วยชุมชนแม่คือเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้ความเจริญ และคนในชุมชนได้มีโอกาสออกไปสัมผัสกับสังคมเมือง เพื่อประกอบอาชีพ ซึ่งเท่ากับการเข้าสู่กลไกการตลาดที่มีความซับซ้อนขึ้น มีความต้องการด้านรายได้สูง จึงต้องทำงานหนักเพื่อให้ได้มาซึ่งรายได้ โดยต้องรับจ้างทำงาน หรือประกอบอาชีพอ่างทุ่มเทและเหนื่อยล้ำ มีเวลาให้ครอบครัวและชุมชนน้อยลง ซึ่งนับเป็นสิ่งใหม่สำหรับชุมชนที่ต้องเปลี่ยนวิถีชีวิตจากสังคมเกษตร

เข้าสู่ระบบธุรกิจที่พึงพาการตลาด การผลิตเพื่อการจำหน่ายมากขึ้น จะคงไว้กีเพียงการผลิตข้าวเพื่อการบริโภคกันในชุมชน และเหลือจำหน่ายให้เพื่อนบ้านหรือตลาดภายนอกแต่ก็ไม่น่ากันนัก ด้วยมีข้อจำกัดด้านที่ดิน เกษตรกรบางรายก็หันมาทำเกษตรแบบผสมผสานให้มีพืชหลาย ๆ ชนิดเพื่อจำหน่ายและบริโภคทั้งภายในและภายนอกชุมชนบ้าง เช่น กรณีนายอนันต์ ที่เพาะต้นไม้และเก็บพืชผลไปขายยังตลาดในตัวเมืองเชียงใหม่ ซึ่งเป็นการทำธุรกิจการเกษตรที่ครบวงจร

4.4 อิทธิพลของสื่อมวลชน

สื่อมวลชนที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ข่าวสารของชุมชนแม่คือที่สุดก็คือ โทรทัศน์ กีอบกุบ้านจะมีโทรทัศน์ไว้เพื่อการรับรู้ข่าวสารและความบันเทิง ซึ่งมีประสิทธิภาพด้านความรวดเร็ว และกว้างขวางหลายแหล่งหลายช่องทาง ทั้งด้านวิทยาการ การเมือง เศรษฐกิจและสังคมฯลฯ รวมทั้งการถ่ายทอดนิวนัชกรรมด้านเทคโนโลยี แฟชั่นฯลฯ ซึ่งมีผลกระทบทางด้านบวกและด้านลบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนแม่คือ เพราะทำให้คนในชุมชนแม่คือ มีโลกทัศน์ที่เท่าทันเหตุการณ์โลก รู้เท่าทันข่าวสารทุก ๆ ได้รับเทคโนโลยีที่เป็นประโยชน์และในขณะเดียวกันก็เกิดค่านิยมทางวัฒนธรรมและแฟชั่นตามภาวะกาลทันสมัย เกิดการเลียนแบบในการแสวงหาเครื่องอุปโภคบริโภคและอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ตามโฆษณา เช่น การใช้ไมโครเวฟ และเครื่องใช้ไฟฟ้าอื่น ๆ แฟชั่นการแต่งกายซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นอิทธิพลจากโทรทัศน์ทั้งสิ้น นอกจากโทรทัศน์แล้วในชุมชนยังมีสื่อมวลชนอื่นที่มีอิทธิพลก็คือ หนังสือพิมพ์ คนในชุมชนนิยมอ่านหนังสือพิมพ์ เพราะเข้าเมืองเป็นประจำและในชุมชนก็มีที่อ่านหนังสือพิมพ์ไว้บริการด้านความรู้และข่าวสาร วิทยุก็เป็นสื่อมวลชนที่คนในชุมชนใช้เท่ากับโทรทัศน์ เพราะใช้ได้ทั้งเวลาทำงานและพักผ่อน หรือขณะเดินทางไปทำงาน ชุมชนแม่คือนับว่ามีช่องทางการรับรู้ข่าวสารจากสื่อมวลชนที่อยู่ในระดับสูง คือมีหลายช่องทางซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความเข้มแข็งของชุมชนในด้านวิถีทัศน์และวิถีชีวิตของคนในชุมชน

ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่สะท้อนถึงปัญหาของชุมชน/โรงเรียน

ได้ไปสอบถามในชุมชนว่าทุกวันพ่อแม่พี่น้องบ้านเราพุดถึงปัญหาของโรงเรียนว่า
ที่พุดถึงบ่อยว่าเป็นอย่างไร ชาวบ้านก็พุดเป็นเสียงเดียวกันว่าจะทำอย่างไรถึงจะได้ห้อง
เรียนให้เด็กบ้านเราได้เรียนกัน เพราะนักเรียนมากขึ้นแต่ห้องเรียนไม่มี ในช่วงสองปีที่
ผ่านมาทางชาวบ้านพยายามขอให้การบริหารของทางคณะกรรมการอาจารย์ในโรงเรียนมาก บางคนพอ
จะมีกินอยู่บ้านก็มาบริจากเป็นเงินหรืออาจจะเป็นของใช้ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ โต๊ะกินอาหาร
หรือรั้ว ประตู และยังช่วยกันบริจากกันซึ่งที่คิดเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2541 เมื่อปีที่แล้ว
8 หมื่นกว่าบาท เพื่อจะเอาเป็นสนับน้ำมันเด็กเล่นให้เด็กเล็ก “แม่อุ้ยเจ้าอย่างในหมู่บ้านเราตั้ง
วันนี้แม่อุ้ยกะจะได้อะยังพ่อง” ความสละดูดสนใจ ยามาเมื่อเจ็บไม่สบาย เมื่อต้องเข้า
โรงพยาบาลเพราจะลำบากมาก เพราะไม่มีพานะที่ไปฯ มาฯ เพราจะนักมาก ที่เขาวยกี
จะสนใจแต่คนจนก็ลำบาก บางคนกว่าจะไปหารถหาอะไรได้ก็เกือบไม่ทันถึงหม้อแล้ว รถ
บางคันเขาก็ไม่รับคนเข้ามาก เขากลัวว่าจะตายในรถเขา เพราบ้านนอกรถรับจ้างก็ไม่มี
อย่างการกินและการอยู่แม่อุ้ยก็คุยว่าทุกวันนี้ก็ไม่คิดถึงความอยู่ในหมู่บ้าน ต่างคนต่าง
ทำงานเลี้ยงครอบครัว หน้าท่านก็ทำงาน และทำสวน หรือรับเหมาพัด รับจ้างงานย่อยใน
หมู่บ้าน บางคนก็เลี้ยงไก่เมือง และวัวและเลี้ยงควาย เลี้ยงหมู ชุมชนนี้รวมพลังมากแต่
ไม่มีทุนทรัพย์ อุ้ยอย่างตามบ้านรอนอก ชาวนา ชาวสวน บ้านนอก ไม่ยุ่งยาก

20 ธันวาคม 2541 : 11.30 น.

ได้ไปคุยกับกลุ่มวัยรุ่นว่ากลุ่มนี้ก็พำเพาะชันในหมู่บ้านกลุ่มนี้ว่าการกีฬาช่วยให้
พวกรเชอเขาได้อะไร เขาก็บอกว่า ช่วยได้ออกกำลังกายทุกวันและจะทำให้ลีมการเที่ยวเตร่

20 ธันวาคม 2541 : 10.30 น.

ได้ไปคุยกับอาจารย์ใหญ่ในโรงเรียน ได้ถามถึงปัญหาระรังค่อนว่าทางโรงเรียนเดือด
ร้อนมากที่สุดและแก้ไขไม่ได้นั้นคืออะไร ทางครูใหญ่ก็ตอบว่าที่แม่หลวงตามนี้พมดีใจ
มากเพราทุกวันนี้พมคิดไม่ออกว่าจะแก้ปัญหาตัวนี้ว่าอย่างไร โรงเรียนเราไม่มีห้องเรียน
ที่จะรองรับนักเรียนที่พ่อแม่หนีมลภาวะ เอาลูกออกจากทางนออกและข้างเคียงเขตบริการของ
เรา พมไปของบประมาณจากรัฐไม่ได้ เพรา ปี 42 นี้ไม่มีเงินที่จะมาสร้างอาคารเรียน
พมก็หมดกำลังใจถึงไม่กล้ารับนักเรียนที่มาสมัครใหม่ เพราไม่รู้ว่าจะเอาไปเรียนที่ไหน
ในโรงอาหารก็เต็มหมด และห้องปฏิบัติการก็เต็มโรงอาหาร ก็เอาข้างโรงเรียนแทน ต้อง³
เอานักเรียนมากินเป็นชั้น nanopร้อมกันไม่ได้ พมจะขอทางชาวบ้านก็เกินกว่ากำลังของ
ชาวบ้าน พมก็ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร ผู้ปกครองก็ขอร้องว่าอาจารย์ขอรับลูกข้าเจ้าสัก

คณเพราจะได้ลดค่าใช้จ่ายและรายได้ก็ไม่มี งานกีขาดบ้างและไม่มีเลย ผู้ปกครองบางคนก็พูดว่า ในภาวะอย่างนี้อยากรู้สึกอยู่ในหมู่บ้านและเข้าโรงเรียนในหมู่บ้าน อย่างให้มีถึง
ม.6 อีก ก็เพราจะ

- 1) គ្នាកែង ឱ្យដោយក្រុមពេទ្យ
 - 2) ខ្លួនអាមេរិក
 - 3) តម្លៃរាយចក្រកម្ពុជា
 - 4) សាសនាអ៊ូរ៉ែន

ผู้ปกครองบางคนหรือส่วนมากพูดเห็นพ้องกันว่า อยู่ในชุมชนดีกว่าออกไปข้างนอก เพราะไม่เห็นสิ่งแวดล้อมที่ล่อตาให้ใจแตก ไม่มีสิ่งล่อแหลมต่อเด็ก หากโรงเรียนเเรมีผู้สนับสนุนอาคารคงจะดีมาก เพราะมันพร้อมทุกอย่าง และนักเรียนบางกลุ่มก็คุยกันว่า อยากได้ห้องเรียนที่ดีกว่านี้ ถ้าห้องเรียนดีเราจะไม่อยากไปเรียนที่อื่น เพราะบ้านเรากับ大家กับห้องเรียนกับครอบครัวมากเลย และประเมินว่า ตามที่มีปัญหาของ โรงเรียนและผู้ปกครองและนักเรียนก็คือ ขาดห้องเรียนที่สุด

28 ธันวาคม 2541 : 10.00 น.

ได้ไปช่วยงานศพของนายสมิง ไซยมิ่ง โต และได้ไปคุยกับกลุ่มแม่บ้านและกลุ่มชาวบ้านในงานกันจำนวนคนประมาณ 250 คน พอมีโอกาสเก็บคุยกับปัญหาของชาวบ้านเราว่าทุกวันนี้ทางกลุ่มหรือชาวบ้านว่าความเดือดร้อนในหมู่บ้านเราระไรบ้าง ชาวบ้านบางคนก็คุยกับเราเนื่องจากน้ำท่วม เช่น การทำนาหากินและรายได้ไม่พอใช้ ยิ่งลูกเข้าโรงเรียนชั้นสูงยิ่งมีรายจ่ายมากขึ้น บางคนถึงกับเอาลูกออกโรงเรียนกลางคืนก็มี แก้ปัญหาไม่ได้ หรือบางคนที่เอาลูกไปเรียนก่อนแล้วก็เอาออกมาเข้าในชุมชน บางคนที่นำมาไม่ได้ก็ให้ลูกกู้เงินรัฐแต่ก็มีปัญหาเงินมันไม่โอนตามกำหนดที่จะจ่าย บางคนก็พูดว่าโรงเรียนเราเก็บปัญหาเกี่ยวกับห้องเรียนไม่พอกับนักเรียน ถ้าห้องเรียนมีทางครูใหญ่จะรับนักเรียนที่ไม่ได้เดินทางไกลมากเพื่อจะได้ช่วยเด็กไกลเดินทางบ้าง ความจำเป็นของหมู่บ้านเราก็คืออาคารเรียน สำคัญมาก เพราะมันเกินกว่ากำลังของชาวบ้านที่จะช่วยกันสร้างหอดพ้าป้าก็ได้ไม่มาก ปัญหาระดับท้องพื้นที่จะช่วยทำนาหากินได้ เรามีไม่นักก็กินน้อย ปลูกผัก ทำสวนกิน ทำนาอาช้าไว้กินตามทำนาหาได้ แต่เรื่องการเรียนของเด็กสำคัญมาก เพราะเป็นการปลูกฝังจิตใจเด็ก เพื่อจะได้อาตัวรอดในวันหน้า และหาเลี้ยงในครอบครัว

เห็นด้วยมากที่สุดว่าถ้าได้อาคารเรียนคงจะได้ช่วยความเดือดร้อนของเด็กที่เข้าเรียนในโรงเรียนจะดีที่สุด เห็นด้วยกับผู้นำเสนอ

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผล

ជីវិតិនិយោគរដ្ឋាភិបាល	ក្រុងនឹងចេងចាំនឹង
និមិត្តនាមរាយក្រុងរាយ	ហើយលើទីតាំងរាយនាបូខេត្ត
នៃពួនុនាមត្រួតពិនិត្យ	ត្រួតពួនុនាមត្រួតពិនិត្យ
ឱ្យការិតិវិធី	ពួនុនាមត្រួតពិនិត្យ
ឯម្ធានិវារណ	មិនត្រួតពិនិត្យ
អរគុណត្រួតពិនិត្យ	នូវប្រចាំរាល់ក្រុងរ៉ែន
ត្រួតវិនិច្ឆ័យត្រួតពិនិត្យ	ពិនិត្យប្រចាំរាល់ពិនិត្យ
និមិត្តបែត្រួតពិនិត្យ	ត្រួតពិនិត្យប្រចាំរាល់
អម្ចាត់ពិនិត្យក្រុងរាយ	មិនត្រួតពិនិត្យ
ប្រភាក្សិនិត្យក្រុងរាយ	ត្រួតពិនិត្យប្រចាំរាល់
និមិត្តគិតពិនិត្យ	មិនត្រួតពិនិត្យ
និមិត្តការិតិវិធី	មិនត្រួតពិនិត្យ
“តុលាកិត្វិរាយក្រុងរាយ” ឥឡូវការិតិវិធី	ឥឡូវការិតិវិធី
ត្រួតវិនិច្ឆ័យត្រួតពិនិត្យ	ក្រុងនឹងចេងចាំនឹង

ଶ୍ରୀମତୀ ପାତ୍ନୀଙ୍କ ମହିଳା ପଦ୍ଧତିରେ ଏହାରେ ଯାଇଲୁଛି ।

โครงการวิจัยและพัฒนารูปแบบ และแนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ โรงเรียนและชุมชนในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนจังหวัดเชียงใหม่และแม่ส่องสอนนี้ เป็นโครงการวิจัยหนึ่งในชุดโครงการวิจัยเรื่อง “ระบบการศึกษา กับชุมชน” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว) โครงการวิจัยฯ นี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อที่จะหารูปแบบและแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนให้สถาบันการศึกษาโดยเฉพาะคือ โรงเรียน ได้ทำงานร่วมกับชุมชนอันเป็นที่ตั้งหรือเป็นเขตบริการของโรงเรียน และใช้กระบวนการทำงานร่วมกันนี้เป็นเครื่องมือทำให้โรงเรียนและชุมชนเข้มแข็งขึ้น โดยได้ คัดเลือกหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่และแม่ส่องสอนไว้จำนวน 6 หมู่บ้านเพื่อใช้เป็นพื้นที่ในการวิจัย ในการคัดเลือกได้ใช้เกณฑ์ความเหมาะสมทางด้านภูมิศาสตร์ทั้งในเชิงที่ตั้ง สัมพันธ์และที่ตั้งทางภูมิศาสตร์และเกณฑ์วัฒนธรรมเพื่อเป็นพื้นที่นำร่องในการพัฒนารูปแบบและแนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของโรงเรียนและชุมชน ได้แก่

1. บ้านสันผักหวาน ต.สันผักหวาน อ.หางดง จ.เชียงใหม่
2. บ้านแม่คือ ต.แม่คือ อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่
3. บ้านวัดจันทร์ ต.วัดจันทร์ อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่
4. บ้านใหม่หมอกจำจาม ต.ท่าตอน อ.แม่อาย จ.เชียงใหม่
5. บ้านหมอกจำแป๊ะ ต.หมอกจำแป๊ะ อ.เมือง จ.แม่ส่องสอน
6. บ้านพะนอลอ ต.บ้านกาศ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ส่องสอน

ในจำนวน 6 หมู่บ้านในพื้นที่โครงการดังกล่าวจะมีบ้านสันผักหวานและบ้านแม่คือ เป็นชุมชนพื้นฐานและเป็นคนเมือง อีกทั้งเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้ตัวเมือง ทำให้สามารถ เป็นตัวแทนของชุมชนแบบกึ่งเมืองชนบทที่กำลังรับอิทธิพลทางวัฒนธรรมความเจริญทาง วัตถุ เทคโนโลยี และข่าวสารข้อมูลจากสังคมแบบเมือง ในขณะที่ยังคงเหลือชาวต่างด้าว ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยมแบบสังคมชนบท และ บ้านสันผักหวาน ต.สันผักหวาน อ.หางดง จะเป็นพื้นที่นำร่องของชุมชน ซึ่งอยู่ต่อนอกกลางของจังหวัด เชียงใหม่ได้ทั้งหมด ในขณะที่บ้านแม่คือ ต.แม่คือ อ.ดอยสะเก็ด ที่สามารถเป็นพื้นที่นำ ร่องของชุมชน ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดเชียงใหม่ทั้งหมดได้ เช่นกัน ในลักษณะ ความโดดเด่นเฉพาะของทั้งสองชุมชนนี้คือ ชุมชนบ้านสันผักหวาน จะมีความโดดเด่น เป็นพิเศษทางด้านองค์กรชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งได้แก่ อบต. หรือแม่กระทั้งคณะกรรมการหมู่ บ้าน (กม.) ซึ่งความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนนี้ส่งผลไปถึงความเข้มแข็งของคณะ

กรรมการ โรงเรียน ในส่วนที่เป็นชาวบ้านด้วย อีกทั้ง โรงเรียนบ้านสันผักหวานที่ตั้งอยู่ในชุมชนก็เกิดจากความต้องการและการผลักดันของชุมชนในการจัดตั้ง โรงเรียนขึ้นมาเอง จึงทำให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ โรงเรียน ในขณะที่ชุมชนบ้านแม่คือจะมีลักษณะโดยเด่นเฉพาะ ก็คือ การที่ โรงเรียนบ้านแม่คือค่อนข้างเข้มแข็ง ได้รับรางวัลชนะเลิศระดับจังหวัด ระดับเขต หลายรางวัล ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กนักเรียนสูง สามารถสอบเรียนต่อในระดับสูงขึ้นได้มาก จนเป็นที่นิยมและยอมรับของพ่อแม่ผู้ปกครองในชุมชน และคลายโกลล์เคียงที่นิยมส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนในโรงเรียนดังกล่าว ส่วน ชุมชนบ้านวัดจันทร์ ต.วัดจันทร์ อ.แม่แจ่ม ส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดของประชากรจะเป็นชาวปากะญอ (กะเหรี่ยง) และอยู่บนที่สูง (บันดอย) สามารถเป็นตัวแทนของชุมชนชนเผ่าบนดอยได้ อีกทั้งชุมชนบ้านวัดจันทร์มีลักษณะโดยเด่นทางด้านการห่วงแห่นรักษาป่า (ป่าสน) จนเป็นที่รู้จัก มีองค์กรชุมชนโดยเฉพาะคือ กลุ่มแม่บ้าน หรือกลุ่มหนุ่มสาวที่ค่อนข้างเข้มแข็ง ในเชิงอนุรักษ์ มีองค์กรพัฒนาชุมชน (NGO) และองค์กรพัฒนาของรัฐบาลอย่างคือรัฐมนตรีให้ความช่วยเหลือหรือเกี่ยวข้อง นิปปัญหาในเชิงอนุรักษ์และพัฒนาที่น่าสนใจโดยเฉพาะในปัจจุบันนี้ก็คือ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือ ECO-Tourism เป็นศูนย์กลางทางผ่านการคมนาคมทางทิศตะวันตกของจังหวัดเชียงใหม่ และเขตชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในอดีตเคยเป็นเส้นทางลำเลียงหรือทางผ่านของยาเสพติด ซึ่งยังทิ้งร่องรอยคือ กำนันวิเชียรภูกูลอบบึงตาด อย่างไรก็ตามชุมชนวัดจันทร์นี้ก็ยังค่อนข้างมีลักษณะเป็นสังคมแบบปิดจากสังคมภายนอก (สังคมเมือง) ด้วยความยากลำบากของการคมนาคมขนส่ง จนเป็นตัวแทนของสังคมชนบท สังคมของพื้นบ้านผู้เฒ่า เป็นตัวแทนของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากปัจจัยภายนอก ทั้งองค์กรของรัฐและของเอกชนค่อนข้างสูง ในขณะที่ ชุมชนบ้านพะมอถือ ต.บ้านกาด อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน ซึ่งประชากรส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดเป็นชาวกะเหรี่ยงเช่นกัน ก็จัดว่าเป็นชุมชนชนเผ่า แต่เป็นชุมชนที่อยู่ใกล้เมือง (อ.แม่สะเรียง) หากมองดูโดยผิวนอกอาจดูเหมือนเป็นชุมชนที่รักสงบ เรียบง่าย ยังคงดำเนินวัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิม แต่หากพิจารณาลึกลึกลงของการดำเนินชีวิต เช่น อาหารการกินแบบบ้าน เสื้อผ้า และอื่น ๆ ก็จะเห็นสังคมแบบกึ่งเมืองกึ่งชนบทโดยทั่วไป ที่ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมและความเจริญทางวัฒนฯจากสังคมเมือง ในขณะที่ ความรู้สึกถึงความเป็นชาติพันธ์หรือชนเผ่าของตนเองก็ยังมีให้เห็นค่อนข้างสูง ดังเช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการทำนา ความเชื่อในการเก็บเกี่ยวเกี่ยวกับเรื่องนกกับธรรมชาติจากภูมิปัญญาเดิม การเลี้ยงผี เป็นต้น และเป็นชุมชนที่ได้รับรางวัลชนะเลิศหมู่บ้านพัฒนาระดับภูมิภาคและระดับจังหวัด อีกทั้งชุมชนบ้านพะมอถือสามารถเป็นพื้นที่นำร่องของชุมชน

ทางทิศตะวันตกของจังหวัดแม่ฮ่องสอนทั้งหมดได้ ในขณะที่ชุมชนบ้านหมอกจำปี ต. หมอกจำปี อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน จะสามารถเป็นพื้นที่นำร่องของชุมชนทั้งหมดทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้ ประชากรในชุมชนเกือบทั้งหมดเป็นชาวไทยใหญ่ เป็นชุมชนที่มีลักษณะแบบสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท ลักษณะโดยเด่นของชุมชนบ้านหมอกจำปีคือ การที่โรงเรียนบ้านหมอกจำปีค่อนข้างเข้มแข็ง เป็นที่เชิดชูของครุสภากในด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และการอนุรักษ์ประเพณีของชาวไทยใหญ่ และชุมชนสุดท้ายคือ ชุมชนบ้านใหม่หมอกจำปี ต.ท่าตอน อ.แม่สาย จ.เชียงใหม่ โดยความหมายของชื่อชุมชนนี้ คือ สามารถเป็นพื้นที่นำร่องของชุมชนทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของ จ.เชียงใหม่ ได้ และติดกับอำเภอแม่จัน จ.เชียงราย ซึ่งเป็นหมู่บ้านชายแดนทิศตะวันตกเฉียงเหนือของไทย ติดกับสาธารณรัฐเมียนมาร์ เป็นชุมชนที่มีหลายชนเผ่าอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ จนน่าสนใจ เป็นลักษณะของชุมชนแบบกึ่งเมืองกึ่งชนบทแต่ผูกพันกับชาติประเพณีดั้งเดิม โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับวัดและศาสนา (รายละเอียดของแต่ละชุมชนจะได้ประเมินผลและอภิปรายต่อไป)

สำหรับประเด็นที่ทำการศึกษา ในระยะที่ 1 ของโครงการนี้ เนื่องจากทั้งโรงเรียนและชุมชนต่างก็เป็นตัวแปรที่จะเสริมสร้างและหรือขัดขวางต่อความเข้มแข็งซึ่งกันและกัน ภายใต้กรอบเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมภายในสังคม เช่น นโยบายรัฐ เป็นต้น การศึกษาจึงจำเป็นต้องศึกษาระบบทดลองของโรงเรียนและชุมชน ให้รอบด้าน ประเด็นการศึกษาประกอบด้วย 3 ด้านใหญ่ ๆ ดังนี้

1. ปัจจัย เงื่อนไข และองค์ประกอบต่าง ๆ ภายในชุมชน ได้แก่ โครงสร้างและระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชน ระบบเศรษฐกิจ ค่านิยมและความเชื่อหลัก กลุ่มผู้นำ กลไกการปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสาร ภูมิปัญญาท้องถิ่น และกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ความสัมพันธ์กับโรงเรียน ความต้องการและความคาดหวังที่มีต่อโรงเรียน และปัญหาความต้องการของชุมชน

2. ปัจจัย เงื่อนไขและองค์ประกอบต่าง ๆ ภายในโรงเรียน ได้แก่ โครงสร้างการบริหารจัดการศึกษา วิสัยทัศน์ทางการศึกษา ปรัชญา เป้าหมาย หลักสูตรการศึกษา บทบาทของครูทั้งในด้านการเรียนการสอน การขัดเคลื่อนสังคม ความคาดหวังที่มีต่อชุมชน ปัญหาและความต้องการของโรงเรียน

3. ปัจจัย เจื่อนไช และองค์ประกอบต่าง ๆ ภายนอกชุมชน ได้แก่ หน่วยงาน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ อิทธิพลของสื่อมวลชน กลไกตลาดและอำนาจธุรกิจ ปัจจัยดึงดูดและปัจจัยผลักดันทรัพยากรมุขย์ของชุมชน

และสำหรับแนวทางการดำเนินงานโครงการฯ ได้แบ่งระยะเวลาของการดำเนินงานออกเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 การประเมินสถานการณ์

ผลที่คาดว่าจะได้รับ :

1. ได้ทราบสถานภาพ ศักยภาพของปัจจัย เจื่อนไชและองค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งภายในโรงเรียน ชุมชน และนโยบายรัฐที่จะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาความร่วมมือของโรงเรียนกับชุมชน

2. ได้ข้อมูลอ่อนแหนทางการพัฒนาความร่วมมือ ของโรงเรียนกับชุมชน

ระยะเวลาการศึกษา : 6 เดือน

ระยะที่ 2 การวิจัยและพัฒนาฐานความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ :

1. ได้ Model การพัฒนาความร่วมมือของโรงเรียนกับชุมชนที่มีการทดลองและพัฒนาจากกิจกรรมในพื้นที่

ระยะเวลาการศึกษา : 12 เดือน

ระยะที่ 3 การประเมินผล Model ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ :

1. ได้ Model การพัฒนาความร่วมมือของโรงเรียนกับชุมชนที่สอดคล้องความเป็นจริงและสามารถปฏิบัติได้

2. ได้ทราบจุดอ่อน จุดแข็งของ Model ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ระยะเวลาการศึกษา : 12 เดือน

สำหรับขั้นตอนการดำเนินงานระยะที่ 1 ได้กระทำ ดังนี้

1. ประสานงานกับชุมชน/พื้นที่ศึกษา
2. ค้นหาทีมนักวิจัยชาวบ้าน
3. เสนอเพื่อสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจตรงกันระหว่างทีมวิจัยภายนอก กับนักวิจัยชาวบ้านในแต่ละพื้นที่
 4. ศึกษาปัจจัย เงื่อนไข องค์ประกอบต่าง ๆ ภายนอกชุมชน
 5. ประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาทีมวิจัยทั้งหมดเกี่ยวกับเทคนิคในการรวบรวมข้อมูล การสร้างเครื่องมือ การวิเคราะห์และการสังเคราะห์ข้อมูลในแต่ละพื้นที่
 6. เก็บรวบรวมข้อมูลครั้งที่ 1 ในแต่ละพื้นที่
 7. ประชุมเชิงปฏิบัติการทีมวิจัยทั้งหมดในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ปรับปรุงและแก้ไขปัญหาและอุปสรรค ข้อเสนอแนะภายใต้กรอบปัจจัยเงื่อนไขภายนอกชุมชน
 8. การเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งที่ 2 ในแต่ละพื้นที่
 9. ศึกษาองค์ประกอบภายนอกชุมชนเพิ่มเติม
 10. จัดประชุมเชิงปฏิบัติการในการสังเคราะห์ ประมวลผลข้อมูล อภิปรายผลสรุปผล ประเมินสภาพการณ์ที่เป็นไปได้เกี่ยวกับโครงการพัฒนาใน Phase 2
 11. ตรวจสอบความถูกต้องและเชื่อถือได้ของข้อมูล
 12. จัดประชุมเชิงปฏิบัติการในการสังเคราะห์ ประมวลผลข้อมูล อภิปรายผลสรุปผล ประเมินสภาพการณ์ที่เป็นไปได้เกี่ยวกับโครงการพัฒนาใน Phase 2
 13. จัดทำรายงานผลการศึกษา

สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. ปัจจัย เงื่อนไขและองค์ประกอบต่าง ๆ ภายในชุมชน

1.1 ในด้านโครงสร้างและระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชน พ布ว่า ชุมชนที่ยังพอมีโครงสร้างทางสังคมแบบแนวราบอยู่บ้าง เป็นชุมชนชาวเขาหรือชุมชนของชนกลุ่มน้อย เป็นชุมชนขนาดเล็ก อยู่ห่างไกลความเจริญ ทำการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ และเป็นเกษตรแบบเพื่อยังชีพ ยังคงมั่นในประเพณี ซึ่งได้แก่ ชุมชนบ้านพะมอโล และชุมชนบ้านวัดจันทร์ ซึ่งเป็นกะเหรี่ยง ในขณะที่ชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้ามและชุมชนบ้านหมอกจำแป๊ ก็เป็นชุมชนของชนกลุ่มน้อย (ไทยใหญ่) เช่นเดียวกัน แต่มีปัจจัยอื่นที่ทำ

เกี่ยวข้องเร่งปลูกฝังหรือสร้างให้ชุมชนตระหนักรู้โดยเร็ว ก่อนที่วัฒนธรรมความเจริญทางวัตถุจะเข้ามาครอบงำคิดนิยมนั้นจนหมด ดังเช่นที่กำลังเป็นอยู่ในชุมชนบ้านหมอกจำกับที่การจัดงานประเพณีของส่วนบุคคล เช่น ประเพณีแต่งงาน งานศพ ขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น จะใช้วิธีหลักเดี่ยงไม่เผชิญกับพลังอำนาจของวัตถุนิยม คือพยายามไม่จัดในวันปีกติหรือวันทำงาน โดยพยายามเลี้ยงมาจัดงานประเพณีในวันหยุดแทนเพื่อให้มีชาวบ้านมาร่วมงานได้

1.2 ในเรื่องระบบเศรษฐกิจของชุมชน พบว่า ชุมชนบ้านวัดจันทร์ และชุมชนบ้านพะนอลอ ซึ่งทั้งสองชุมชนเป็นชาวกะเหรี่ยง ยังมีความพยายามที่จะมีระบบเศรษฐกิจแบบเพื่อยังชีพ กล่าวคือ ทำพ่ออยู่พอกินเท่านั้น มิได้ทำเพื่อการค้า อาจเป็น เพราะสำหรับชุมชนพะนอลอแล้ว ที่ทำกินมีอยู่จำกัด และส่วนใหญ่เช่าที่ของนายทุน ผลผลิตที่ได้จึงพออยังชีพเท่านั้น มิได้เหลือไว้ขาย และหากไม่พอกินก็จะเสริมด้วยการปลูกถั่วเหลืองหรือรับจำนำ พืชผักก็ปลูกกินเอง ไม่ต้องซื้อ ส่วนชุมชนบ้านวัดจันทร์ เป็นชุมชนที่ค่อนข้างมีความมั่นคงอยู่กับประเพณีวัฒนธรรมของกะเหรี่ยง มีประเพณีและความเชื่อเรื่องผีที่สอนให้กะเหรี่ยงไม่เอาเบรี่ยนธรรมชาติที่ตนเองได้อัญญาติ จะทำแค่พอกิน ที่น่าสนใจคือ สำหรับชุมชนบ้านพะนอลอมีที่ตั้งชุมชนอยู่ใกล้ตัวอำเภอแม่สะเรียง เพียงแค่ 11 กิโลเมตร มีพียงแค่แม่น้ำกักกันเท่านั้น และจากการที่ชาวชุมชนเองก็ออกไปปรับจ้างภายนอกแบบเช้าไปเย็นกลับ มีชาวต่างชาติ (นักท่องเที่ยว) เข้ามาท่องเที่ยวซื้อผ้าทอมือ มีไฟฟ้าเข้าถึงหมู่บ้าน (หมายถึงการรับสื่อ-สารจากโทรศัพท์เคลื่อนที่) แต่ชาวชุมชนบ้านพะนอลอก็ยังพอมีและนิยมที่จะผลิตเพื่อพ่ออยู่พอกิน จันได้รับรางวัลชนะเลิศและรองชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านพัฒนาดีเด่นระดับภาคเหนือ/ระดับจังหวัด (ไม่ได้หมายถึงหมู่บ้านพัฒนาวัดถุหรือความเจริญดีเด่น แต่เป็นหมู่บ้านพัฒนาในแนวทั่วไปนั่นคือเด่น) สมควรที่จะได้ทำการศึกษาให้ทราบถึงเหตุ ปัจจัย และนำผู้นำชุมชนอื่นมาเยี่ยมเยียนดูงานเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้ามไม่นิยมระบบเศรษฐกิจแบบเพื่อยังชีพ กล่าวคือ nokdok@ นอกๆ การเพาะปลูก ชาวชุมชนยังนิยมออกไปปรับจ้างภายนอก เพื่อนำเงินมาใช้จ่ายด้านการศึกษาของบุตรหลาน และซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกจากฟอร์นิเจอร์ โทรศัพท์ เป็นต้น รวมทั้งเพื่อแบ่งขันด้านฐานะ ด้านชีวิตความเป็นอยู่ การแต่งตัว ซึ่งอาจมีเหตุปัจจัยมาจากความโกรธเมือง เป็นสังคมเปิด ลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบท มีข้าราชการหน่วยงานของรัฐในพื้นที่มาก มีนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะชาวต่างชาติเข้าเที่ยว และก็เป็นเช่นเดียวกับชุมชนบ้านหมอกจำกับ หากจะต่างกันก็ตรงที่ชุมชนบ้านหมอกจำกับไม่มีนักท่องเที่ยว

ผ่านมากเท่าชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้าม แต่กลับมีรีสอร์ท ร้านอาหารหู้ ๆ ซึ่งเจ้าของเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในระดับจังหวัดและจากกรุงเทพฯ และแม่จะอยู่ห่างไกลจากตัวจังหวัดมากกว่าชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้าม แต่การเดินทางโดยถนนสะดวกจึงมีข้าราชการจากจังหวัดนิยมเข้ามาใช้บริการร้านอาหารและรีสอร์ทมาก ในขณะที่ชุมชนบ้านสันผักหวานและชุมชนบ้านแม่คือเป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท ใกล้ตัวเมือง สังคมเปิด เป็นคนพื้นราบ การทำนาหากินจึงเปลี่ยนจากวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม (เพื่อยังชีพ) ไปโดยล้วนเชิงแล้ว หากจะมีชาวชุมชนทั้ง 2 ชุมชนที่ยังทำการเกษตรแบบผสมผสานอยู่บ้างแต่ก็เป็นเพื่อการค้า มิใช่เพื่อยังชีพ และได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐ มิใช่พระภูมิปัญญาดั้งเดิม

ในด้านการพัฒนารัฐภาพในชุมชน อันได้แก่ ที่ดิน แรงงาน การประกอบการ (เทคโนโลยีพื้นบ้าน ภูมิปัญญาด้านการจัดการ) พบว่า ชุมชนบ้านวัดจันทร์และชุมชนบ้านพะนอลอที่ยังมีระบบเศรษฐกิจแบบเพื่อยังชีพ ก็ยังมีปัญหาด้านการพัฒนาการผลิตของชุมชนถึง 2 หรือ 3 ปัจจัยใหญ่ ๆ กล่าวคือ ปัญหาด้านที่ดินที่ชุมชนบ้านพะนอลอขาดแคลนมาก ชาวชุมชนส่วนใหญ่ต้องเช่าที่ดินทำกินของนายทุนอิสลามที่อยู่ตัวเมืองแม่สะเรียง ซึ่งไม่ค่อยผ่อนปรนเรื่องค่าเช่าที่เงาเป็นข้าว แม้ว่า บางปีจะได้ผลผลิตน้อยแต่ก็ต้องเสียค่าเช่า (ข้าว) เติมจำนวน จนเพื่อนบ้านที่มาช่วยแรง เอาแรงกันเป็นข้าวยอนไม่เอาต่ำแรงเพราะสงสาร “.... ผมมืออาชีพก็ทำนา ทำสวนถั่วเหลือง เสร็จจากทำนา ก็ปลูกถั่วเหลืองและรับจ้างทั่วไป... ปีนี้แย่ที่สุด ฝนแล้งได้ข้าวเพียง 130 ถัง เจ้าของก็เก็บค่าเช่าไป 100 ถัง ผมขอลดหย่อนให้ผมบ้างผมจะได้แบ่งให้เพื่อนบ้านที่มาช่วยเก็บเกี่ยว แต่เขาเก็บไม่ยอม เพื่อนบ้านก็เลยสงสารผม “ไม่เอาค่าแรงจากผม...” ส่วนปัจจัยด้านทุนนั้น เมื่อเป็นการผลิตเพื่อยังชีพจึงไม่ค่อยมีปัญหาในด้านทุนมากนัก ยกเว้นชุมชนบ้านวัดจันทร์ ที่ทำการมาส่งเสริมให้ปลูกพืชเศรษฐกิจ (ท้อ, บัว) ผู้เข้าร่วมโครงการต้องกู้หนี้ยืมสินมาลงทุน ส่วนเทคโนโลยีพื้นบ้านหรือภูมิปัญญาในการจัดการหรือการทำนา กินน้ำคูเหมือนชุมชนบ้านพะนอลอจะได้เปรียบกว่าตรงที่ยังสืบทอดวิธีการเพาะปลูกความเชื่อต่าง ๆ จากบรรพบุรุษ เช่น นายวี ซึ่งกลุ่มผู้นำชุมชนเรียกชื่อแบบล้อเลียนด้วยอยู่ในวัยเดียวกันว่า เศษ.วี (หมายถึง เป็นเสนอชีวิตร้านการด้านการเพาะปลูก) และยังมีผู้ใหญ่บ้านที่เป็นนักทดลอง ส่วนที่ทั้งสองชุมชน รวมทั้งชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้าม และชุมชนบ้านหมอกจ้ามเปรื่องที่มิได้มีระบบเศรษฐกิจแบบเพื่อยังชีพก็มี มิได้ขาดแคลนก็คือ แรงงานคนนี้อาจสรุปได้ว่าในด้านการพัฒนาการพัฒนาการผลิตภายนชุมชน แม่ปัจจัยการผลิตจะมีบทบาทและอิทธิพลที่ควบคุณฐานะของชาวชุมชนก็ตาม แต่ไม่น่าจะสำคัญเท่ากับคติในการ

ผลิตหรือการทำมาหากินที่ว่า เป็นไปเพื่อยังชีพ เพียงพอ เพื่ออยู่เพื่อกิน หรือมีคติที่ผลิตเพื่อการค้า และมีส่วนเหลือเป็นการสะสมส่วนเกินหรือกระจายส่วนเกินเพื่อเพื่อนบ้าน ชุมชน และศาสนา พ布ว่าทั้งชุมชนบ้านวัดจันทร์และชุมชนบ้านพะนอลอ แม้จะไม่ค่อยเหลือส่วนเกินที่สะสมไว้ แต่ทั้งสองชุมชนก็ยินดีและเต็มใจที่จะบริจาคหรือทำบุญตามคติความเชื่อของตน (ชุมชนบ้านวัดจันทร์ ทั้งทำบุญในทางพุทธศาสนา และการเลี้ยงผู้ในขณะที่ชุมชนบ้านพะนอลอจะเน้นการเลี้ยงผู้) ในขณะที่ชุมชนบ้านใหม่หมอกจามะนิยมทำบุญ ดังจะเห็นได้จากจำนวนชาวบ้านและของที่มาทำบุญมีมาก ซึ่งส่วนหนึ่งอาจมาจาก การแปร่งขันในการแสดงฐานะหรือความร่ำรวยด้วย

สรุปในเรื่องระบบเศรษฐกิจที่เป็นแบบเพื่อยังชีพ พึงปัจจัยการผลิตภายในชุมชน บริโภคสิ่งที่ตนเองผลิตได้ กระจายส่วนเกิน (ถ้ามี) เพื่อเพื่อนบ้าน ชุมชน ศาสนา และการได้เป็นเจ้าของหรือจัดการกับทรัพยากรตามธรรมชาติของชุมชนนั้น พ布ว่ามีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์เชื่อมโยงกับการที่ยังเป็นสังคมชนเผ่า (เช่นกะเหรี่ยง) สังคมขนาดเล็ก สังคมที่มีประษฐ์ชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทำมาหากิน และเป็นชุมชนที่มีคติยึดมั่นในทางศาสนาและผี

1.3 ในด้าน ค่านิยมและความเชื่อหลัก ๆ ของชุมชน (ที่มาจากการศึกษาธรรมที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างชาวบ้านด้วยกัน ช่วยสร้างจิตวิญญาณให้ผูกพันอยู่กับชุมชน สนับสนุนการพึ่งตนเอง และมีส่วนเสริมสร้างสัมพันธ์กับอันดีระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในการอยู่ร่วมกันอย่างพึ่งพา เกื้อภูลิ ไม่เอาเปรียบธรรมชาตินั้น) พ布ว่า ชุมชนบ้านวัดจันทร์ ชุมชนบ้านพะนอลอ และชุมชนบ้านใหม่หมอกจามะนิยม และความเชื่อที่ช่วยเสริมสร้างสิ่งดังกล่าวข้างต้น ทั้งที่มาจากการศึกษาธรรม การนับถือผี และการเคารพคนເ夷่าคนแก่ ดังนี้

ชุมชนบ้านวัดจันทร์ มีค่านิยมและคติความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการเลี้ยงผู้ที่น่าส่งเสริมสนับสนุนให้มีพลังที่จะต่อต้านค่านิยมทางวัฒนธรรม และความเชื่อแบบวิทยาศาสตร์ที่นำความจริงทางวัฒนธรรมเข้ามาแต่ทำให้ชุมชนอ่อนแอ ดังเช่น ประเพณีการเลี้ยงผู้เจ้าเมือง ที่ปลูกฝังให้ชาวกะเหรี่ยงเคารพในธรรมชาติ โดยเชื่อว่าในธรรมชาติทุกแห่งมีเจ้าที่ ผีเจ้าเมือง ปกปักษากยาดูแลอยู่ห้ามล่วงละเมิด ทั้งสาڑเจ้าที่ดิน เจ้าแม่ธรณ์ เทวพุทธ เทวดารักษาบ้าน รักษาหัวยน้ำลำธาร ประเพณีเลี้ยงเจ้าที่เจ้าทาง ที่มีวัตถุประสงค์หนึ่งในการเลี้ยงโดยเลี้ยงเพื่อให้ความยุติธรรมและขอความเป็นธรรมเมื่อเรากาวะไม่ดี ประเพณีเลี้ยงผีบ้าน ประเพณีมัดมือ เป็นต้น จากประโยคคำตามที่ว่า “ถ้าได้เงินมาอย่างไม่สุจริตพวกเขาก็ต้องการหรือไม่” ทุกคนที่ลูกสอบถามจะตอบว่า “เงินสกปรกนั้นเขาไม่ต้องการไม่

อย่างแม่นแต่แต่ต้อง” และจากการสังเกตในวันพระที่ตอนเช้าชาวบ้านจะหยุดงานกันทั้งหมดและไปตั้งต้นบุญ (ทานข้าว) กลางคืนที่เกือบทุกบ้านจะเดินออกไปวันทาพระอาทิตย์ 3 องค์ในหมู่บ้าน ท่ามกลางแสงจันทร์เพราะไม่เปิดไฟฟ้า เป็นภาพที่สร้างความเชื่อมั่นเรื่องค่านิยมจากศาสนาธรรม

ส่วนชุมชนบ้านพะมอโดยที่มีค่านิยมและคติความเชื่อที่มารากประเพณีการเลี้ยงผู้ของชุมชน ที่สมควรจะส่งเสริม สนับสนุนให้ชาวชุมชนยึดมั่นต่อไปเพื่อเป็นประโยชน์ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ดังนี้ ประเพณีไหว้ศาลประจำหมู่บ้าน การไหว้ผีประเพณีปีใหม่ จริยตในการสอดส่องดูแลผู้ประพฤติผิดในการ คติความเชื่อในเรื่องวัดพระธาตุ omnomy รายละเอียดได้กล่าวแล้วในบทที่ 4

และสำหรับชุมชนบ้านใหม่หมอกจามนั้น แม้ชาวชุมชนส่วนใหญ่จะมีค่านิยมทางวัฒนธรรม เห็นเงินคือพระเจ้า แบ่งขันความรวย ฐานะกีตาน แต่การที่ชาวชุมชน (ส่วนใหญ่เป็นไทยใหญ่) ยังนิยมไปทำบุญตักบาตร พังเทคน์ พังธรรม และปฏิบัติธรรม ถือศีล ภารนา นอนวัด (โดยเฉพาะคนเฒ่าคนแก่) ยังเป็นสิ่งที่ประจักษ์ได้ทุกวันพระ วันสำคัญในทางพระพุทธศาสนา หรือแม่แต่ในประเพณีไหว้ครูหม้อタイที่กระทำทุกปี แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า วัดใหม่หมอกจาม เป็นวัดสายปฏิบัติกรรมฐาน มากกว่าสายปริยัติธรรม (เจ้าอาวาสองค์ก่อน เป็นพระชาวไทยใหญ่ จากพม่า ปัจจุบันธุดงค์ไปจำพรรษาที่อินเดีย) จะมีเรื่องกรรมฐานและกุฎีเล็ก ๆ สำหรับคนเฒ่าคนแก่ที่จะมาอนุวัดถือศีลภารนา และบรรดาลูกหลานจะนำอาหารมาส่ง ขอพร เบริยบประดุจการทำบุญกับพระซึ่งเป็นภาพที่ไม่พบเห็นในหมู่คนเมือง พื้นราบ ละน้ำจากการเคารพคนเฒ่าคนแก่ คนเฒ่าคนแก่ที่อยู่ในศีลในธรรม นอนวัด ปฏิบัติกรรมฐาน น่าจะเป็นช่องทางในการปลูกฝังค่านิยมและความเชื่อที่จะมีส่วนเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนได้

1.4 ด้านก่อรุ่มผู้นำ

ก่อรุ่มผู้นำและแกนนำในชุมชนของชุมชนทั้ง 6 แห่ง มีลักษณะโดยรวมดังนี้

ก่อรุ่มผู้นำและแกนนำที่เป็นทางการมักมาจากผู้นำตามธรรมชาติหรือก่อรุ่มอิทธิพลในระบบโครงสร้างของสังคมด้านต่าง ๆ ดังนี้

- **ด้านสังคม** ผู้นำมีภารกิจตระกูลหลัก หรือกลุ่มเครือญาติที่ใหญ่ ๆ มีญาติพี่น้องมาก จึงได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน กำหนด คณะกรรมการหมู่บ้าน
- **ด้านการเมืองการปกครอง** ได้แก่ บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีภาวะผู้นำสูง กล้าคิดกล้าตัดสินใจ หรือเป็นผู้นำด้านการปกครองตามธรรมชาติอยู่แล้ว เช่น เป็นหัวหน้าเผ่า ดังกรณีของบ้านใหม่หมอกจ้าม เป็นเชื้อสายผู้นำ เช่น ลูกกำหนดคนเก่า
- **ด้านเศรษฐกิจ** ผู้นำส่วนใหญ่จะมีฐานะทางเศรษฐกิจดี เป็นที่พึ่งพิงของคนในชุมชนได้ ดังเช่น ชุมชนบ้านหมอกจำปี้ ชุมชนบ้านวัดจันทร์ที่กำหนดเป็นอดีตผู้รับเหมา ก่อสร้าง
- **ด้านการศึกษาประเพณีวัฒนธรรม** เป็นผู้มีการศึกษา หรือมีภูมิปัญญา ทักษะด้านต่าง ๆ ดีกว่าบุคคลอื่น ๆ เช่นผู้นำหลายคนเป็นช่างประจำหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านมีวุฒิการศึกษาหรือความรู้ดีกว่าคนอื่น ๆ หรือพยายามขวนขวยเพิ่มวุฒิทางการศึกษาโดยเรียน กศน. เช่นชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้าม บ้านหมอกจำปี้ บ้านพะมอลอจึงมีอิทธิพลต่อการกำหนดพิธีทางในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ทั้งด้านความคิด การตัดสินใจ ในนโยบายการพัฒนาชุมชน และด้านอื่น ๆ ผู้นำมีบทบาทในวิถีชุมชนทุก ๆ ด้าน เพราะคนในชุมชนส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญและเชื่อฟัง เกรงใจผู้นำของตน (แม้แต่นักวิจัยชาวบ้านในโครงการฯ ก็จำต้องขออนุญาตผู้นำชุมชนก่อน) เพราะส่วนใหญ่แล้วกลุ่มผู้นำหรือแกนนำของชุมชนทั้งหมดแห่ง จะมีภาวะผู้นำสูง โดยมีคุณสมบัติหลาย ๆ ด้าน ประกอบกัน เช่น เป็นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดี จึงมีความรู้ความสามารถ มีอำนาจทางการเมือง และมีกลุ่มเครือญาติเป็นหัวหน้าเผ่า หรือเป็นลูกหลานของผู้นำ ตัวอย่างเช่น “ผู้ใหญ่บ้านของบ้านแม่คือ เป็นคนในตระกูลหลัก มีทักษะชีวิตดี เคยไปทำงานรับเหมาและเป็นช่างเฟอร์นิเจอร์ที่กรุงเทพฯ เป็นหวานเยี้าอาวาส ฯลฯ หรือกำหนดตำแหน่งหมอกจำปี้ เป็นบุตรชายของกำหนดคนเดิม มีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีญาติพี่น้องมาก และผู้ใหญ่บ้านบ้านใหม่หมอกจ้าม เป็นผู้ที่อยู่ในหมู่บ้านไทยใหญ่ ซึ่งเป็นหมู่บ้านหลัก มีคนมาก เป็นผู้มีความรู้ดี ได้เรียนหนังสือ (รู้ภาษาไทยดี) มีฐานะดี เป็นต้น

กลุ่มผู้นำและแกนนำ ส่วนใหญ่มีศักยภาพในการทำหน้าที่ตามบทบาทหน้าที่อยู่ในเกณฑ์ดี มีอำนาจในการนำความคิดการตัดสินใจในการทำกิจกรรม เพื่อการพัฒนา และแก้ไขปัญหาของชุมชนทั้งที่เป็นกิจกรรมส่วนตัวและกิจกรรมเพื่อชุมชน เช่นการตัดสินใจของนักวิจัยชาวบ้านต่อการเข้าร่วมโครงการวิจัย ก็ต้องให้ผู้นำชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจ

“... ต้องถามพ่อหลวงก่อนว่าเป็นจะว่าจะได ถ้าเป็นสือไปก็จะไป...” หรือ “.... ต้องปรึกษาพ่อหลวงก่อน เอาเป็นว่า ...”

เมื่อผู้นำชุมชนชาติได้รับเลือกเป็นผู้นำทางการแล้ว ก็จะเข้าสู่ระบบราชการ ต้องรับนโยบายมาปฏิบัติ ได้รับการขัดเกลาภายใต้กรอบของระบบราชการ ดังนั้น ระบบคิดและแนวปฏิบัติจึงคล้ายตามระบบราชการ ปรับเปลี่ยนวิถีความคิดแบบภูมิปัญญาของตนไปตามกระแสราชการ ซึ่งสั่งการมาให้ปฏิบัติ ซึ่งบางครั้งเป็นการทำลายภูมิปัญญาของชุมชน หรือสร้างความขัดแย้งทางความรู้สึกนึกคิดของชุมชน เช่น กรณีบ้านวัดจันทร์ ที่ผู้นำนโยบายของรัฐมาประชุมชี้แจงชาวบ้าน แต่ชาวบ้านไม่เห็นด้วยกับโครงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของกรมป่าไม้ ทำให้เกิดการแบกลแยกทางความคิด ทำให้ความคิดของชุมชนแยกเป็นสองฝ่าย คนในชุมชนบางกลุ่มเกิดความลังเลในตัวผู้นำ เป็นต้น

วิสัยทัศน์ของกลุ่มผู้นำและแกนนำ กลุ่มผู้นำและแกนนำที่เป็นทางการ คือ กลุ่มคนที่มีโอกาสได้รับการพัฒนามากกว่าสมาชิกคนอื่น ๆ ในชุมชน โดยการเข้าร่วมกิจกรรมที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดขึ้น เช่น การประชุมสัมมนา การฝึกอบรม ตลอดจนการเผยแพร่ข่าวสาร ผ่านเข้ามายังอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ จึงมีประสบการณ์หรือทักษะชีวิตที่สูงกว่าคนอื่น จึงมีวิสัยทัศน์ด้านต่าง ๆ ที่กว้างไกลกว่าคนอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างและพัฒนาภาวะผู้นำของกลุ่มผู้นำและแกนนำให้สูงขึ้น

จากการพบว่าผู้นำและกลุ่มผู้นำในชุมชนที่ทำการศึกษาทั้ง 6 ชุมชน มีอิทธิพลครอบคลุมความคิด และทิศทางการพัฒนาหมู่บ้านเป็นอย่างมาก และยังพบว่า กลุ่มผู้นำมีได้มีการหมุนเวียนเปลี่ยนถ่ายไปตามกิจกรรมของชุมชนมากนัก กล่าวคือ กลุ่มผู้นำทางการปกครองของชุมชน คือ คณะกรรมการหมู่บ้านจะมีบทบาทในทุกกิจกรรมของหมู่บ้าน และผู้ใหญ่บ้านหรือพ่อหลวงจะต้องเป็นประธานเกื้อหนุนกิจกรรม อยู่ในลักษณะคนเดียว เก่งทุกอย่าง จึงเป็นเรื่องธรรมดายุ่งที่ในหลาย ๆ ชุมชนเกิดความไม่พอใจ ดังกรณีชุมชนประสบปัญหาน้ำท่วม แล้วมีการแจกผ้าห่ม อาหาร เสื้อผ้า ไม่เป็นธรรม ถึงขั้นผู้นำประกาศจะลาออกจาก ฉะนั้น การเปิดโอกาสให้ผู้นำตามธรรมชาติคนอื่น ๆ หรือกลุ่มอื่นได้มีบทบาทเพิ่มขึ้น โดยกลุ่มผู้นำเดิมไม่รู้สึกขัดเคืองใจ การเสริมทักษะในการประชุมให้แก่กลุ่มผู้นำเดิม การพัฒนาภาวะผู้นำ น่าจะช่วยลดปัญหาที่อาจเกิดจากผู้นำชุมชนได้

1.5 ในด้านกลไกการปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารภายในชุมชนที่ต่อเนื่องพับประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

ทุกชุมชนที่ทำการศึกษา กำลังสูญเสียกลไกตามธรรมชาติมากบ้างน้อย
บ้างตามระดับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่รับเอาค่านิยม วัฒนธรรม และความเชื่อแบบ
สังคมเมืองเข้ามา กล่าวคือ ชุมชนบ้านสันผักหวาน และชุมชนบ้านแม่คือ ซึ่งเป็นชุมชน
ชานเมืองที่ชาวชุมชนออกไปทำงานรับจ้างนอกชุมชนแบบเช่าไปเย็นกลับ ถึงประมาณร้อย
ละ 50 ของประชากรทั้งหมด ได้สูญเสียกลไกการปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารตาม
ธรรมชาติในวิถีชีวิตมากที่สุด ชาวชุมชนอยู่ในลักษณะต่างคนต่างอยู่ บ้านไครบ้านมัน
เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ หากจะยังมีการปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารตามธรรมชาติลง
เหลืออยู่บ้างก็จากการทำกิจกรรมสาธารณร่วมกัน เช่น กิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน วัด โรง
เรียน ที่ทั้งสองชุมชนมีกิจกรรมร่วมกัน เช่น กิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน วัด โรง
เรียน ที่จะร่วมกิจกรรมสาธารณร่วมกัน เช่น กิจกรรมตามประเพณีของ
ชุมชน โดยเฉพาะการทำบุญในทางศาสนา ที่ชาวชุมชนยังให้ความสำคัญและเข้าร่วมดังจะ
พบที่นี่ได้จากการทำบุญในวันพระ และวันสำคัญในทางศาสนา ส่วนประเพณีส่วน
บุคคลที่เป็นประเพณีชีวิต เช่น แต่งงาน งานศพ เป็นต้น ชาวชุมชนทั้งสองก็ยังให้ความ
สำคัญแต่ในปริมาณลดลงน้อยลง

การปฏิสัมพันธ์ในการทำมาหากินด้านการเกษตร สำหรับทั้งสองชุมชนดังกล่าว
พบว่า เนื่องจากที่ดินทำกินด้านการเกษตรมีจำกัด และลดน้อยลงเนื่องจากหมู่บ้านจัดสรร
ที่ดินก่อการเข้ามา ทำให้จำนวนครัวเรือนที่ประกอบอาชีพด้านการเกษตรลดน้อยลงตาม
ลำดับด้วย ส่วนครัวเรือนเกษตรที่เหลืออยู่ก็ไม่ลงเหลือประเพณีการเอาแรงหรือลงแรง
แล้ว จะอยู่ในลักษณะของการจ้างแรงงาน เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยก็พึ่งพาสถานพยาบาลหรือ
โรงพยาบาลของรัฐ ขณะนี้ จึงอาจกล่าวสรุปได้ว่า ทั้งชุมชนบ้านสันผักหวานและชุมชน
บ้านแม่คือ ได้สูญเสียกลไกการปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารตามธรรมชาติของชุมชน
เกือบหมดสิ้นแล้ว (หากจะหดเหลืออยู่ก็เป็นการปฏิสัมพันธ์ในประเพณีทางศาสนาของ
ชุมชน ที่ในการร่วมประเพณีทางศาสนาของชุมชนดังกล่าว สมควรที่เจ้าอาวาส หรือผู้นำ
ชุมชนจะได้เพิ่มเติมเรื่องราวความเป็นไปของหมู่บ้าน ปัญหาและการสันทานการร่วมเพื่อ
ให้ชาวชุมชนได้ใกล้ชิด มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กัน) นอกจากนี้จากการทำบุญแล้วแยกย้าย
กันกลับบ้านแบบบ้านไครบ้านมัน ส่วนกลไกการปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารอย่าง
เป็นทางการของทั้งสองชุมชนนี้ ก็มีการประชุมประจำเดือนที่ผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน)
เรียกประชุมเมื่อคราวมีข่าวสารข้อมูลของทางการที่ต้องแจ้งให้ลูกบ้านทราบ มีห้องรับ
ข่าวหรือเสียงตามสายหมู่บ้าน แต่มักพบว่ามีไว้เพื่อการแจ้งข่าวของทางการให้ทราบเท่า
นั้น

สำหรับชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้าม และชุมชนบ้านหมอกจำเป๊ ซึ่งทั้งสองชุมชน เป็นชุมชนผู้ (ไทยใหญ่) ระยะทางจากชุมชนถึงตัวเมืองหรือตัวจังหวัดไกลกว่าชุมชนบ้านสันผักหวานและชุมชนบ้านแม่คือ แต่มีปัจจัยที่ชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้ามและชุมชนบ้านหมอกจำเป๊ มีคล้ายคลึงกับชุมชนบ้านสันผักหวานและชุมชนบ้านแม่คือ นั่นคือ การที่ชาวชุมชนทั้งสองชุมชนออกไปทำงานรับจ้างภายนอก ทั้งแบบเข้าไปเย็นกลับ และออกไปเช่าที่พักหรืออยู่นอกชุมชน (ใกล้แหล่งจ้างงาน) นาน ๆ จึงจะกลับมาเยี่ยมบ้าน ทำให้การปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารตามธรรมชาติในวิถีชีวิตหรือวงจรชีวิตของชาวชุมชนลดน้อยลงอย่างไปตามส่วนของการเปลี่ยนแปลงที่ชาวชุมชนเห็นความสำคัญของเงินตราหรือวัตถุนิยมที่เพิ่มมากขึ้น ดังเช่น “... ถ้าหากมีงานพากเราจะพร้อมใจกันทุกบ้าน ต้องไปช่วยกัน แต่เดี๋ยวนี้สังเกตเห็นว่าไม่ค่อยสามัคคีเท่าเมื่อก่อน ... มองยากให้พากเราสามัคคิกันเหมือนเดิม ... อีกอย่างที่ทำให้คนส่วนใหญ่มีเวลาห้อยพระเคราต้องการเงินเช่น พากเยาวชนต้องออกไปปรับจ้างกว่าจะกลับกี喀 จึงไม่ค่อยได้รวมกลุ่มกันช่วยเหลืองานหรือเล่นกีฬา ... ต้องทำงานจนค่ำมืด และเหนื่อยหน่อย จึงไม่ยกเว้นกลุ่มทำกิจกรรม ...”

แต่เนื่องจากทั้ง 2 ชุมชนเป็นชุมชนผู้ที่การยึดมั่นผูกพันกับวัฒนธรรมประเพณีของชนผู้ของตนมีสูงกว่าชุมชนบ้านสันผักหวานและชุมชนบ้านแม่คือ ฉะนั้น การปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารโดยอาศัยประเพณีของชนผู้ เช่น ประเพณีไหว้ครูหม้อไถยของชาวไทยใหญ่ทั้งสองชุมชน ประเพณีการทำบุญในทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น จึงมีชาวชุมชนให้ความสำคัญและเข้าร่วมมากกว่าชุมชนบ้านสันผักหวาน และชุมชนบ้านแม่คือ อีกทั้งในอาชีพหลักของชาวชุมชนที่พบว่า ส่วนใหญ่ทำการเกษตรยังคงประเพณีเอาไว้หรือ เอาไว้กันอยู่ ซึ่งข้อค้นพบตรงนี้ สามารถสรุปได้ว่า การทำนาทำกินหรือวงจรชีวิตที่ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปเป็นแบบปัจจุบันนิยม เช่น การรับจ้าง (ต่างคนต่างรับจ้าง ตัวใครตัวมัน) การเจ็บไข้ได้ปวยที่ต่างป่วยต่างไปโรงพยาบาลเป็นต้น เป็นตัวทำลายกลไกการปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารตามธรรมชาติของชุมชน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับการทำนาทำกินในการเกษตรที่แต่ละครัวเรือนไม่สามารถทำให้แล้วเสร็จ โดยอาศัยแรงงานภายในครัวเรือนได้ จำเป็นต้องพึ่งแรงหรือพึ่งพาอาศัยแรงงานของเพื่อนบ้าน หรือเครือญาติ ซึ่งก็มีปัญหาด้านการเกษตร เช่นเดียวกัน ทำให้เกิดความจำเป็นที่ต้องปฏิสัมพันธ์กันเพื่อความอยู่รอดร่วมกัน ฉะนั้น อาชีพที่เน้นการทำคนเดียวไม่สำเร็จ เช่น การเกษตร กับอาชีพที่ทำคนเดียวก็สำเร็จได้ เช่น รับจ้าง จึงส่งผลต่อการปฏิสัมพันธ์ภายในชุมชน และหากชุมชนกำลังปรับเปลี่ยนไปเป็นอาชีพที่ทำสำเร็จคนเดียวได้ ชุมชนก็คงต้องสูญเสียกลไกการปฏิสัมพันธ์ตามธรรมชาติอย่างมากที่ชุมชนจะพร้อมรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงนี้ได้

นอกจากจะเกิดปัญหาร่วมในการประกอบอาชีพ เช่น ออกไปรับจ้างแล้วถูกเอารัดเอาเบรียบค่าจ้างเหมือนกัน อย่างกรณีของชุมชนบ้านใหม่หมอกจัมที่ไม่มีใบต่างด้าว หรือไม่มีสัญชาติไทย ชาวชุมชนจะมีการพูดคุยปรึกษากันมากกว่าชุมชนบ้านหมอกจำเป็น ที่ได้สัญชาติไทยแล้วและต่างคนต่างไป หรือแม้แต่ชุมชนบ้านแม่คือ ที่แม่จะออกไปรับจ้างที่บ่อสร้าง แต่แหล่งจ้างงานก็มีมาก ฉะนั้น ต่อประเด็นนี้จึงอยู่ที่ว่า จะทำอย่างไรให้ชุมชนเกิดปัญหาหรือโจทย์ร่วมในการดำรงชีวิตหรือแก้ปัญหาแต่ละพังคนเดียวหรือครอบครัวเดียวไม่ได้ จำเป็นที่จะต้องหันหน้ามาปรึกษาหารือหรือพึ่งพาอาศัยกัน ชุมชนบ้านแม่คือ มีปัญหาร่วมกันคือ ขยาย ทำให้ชาวชุมชนพูดจะมีเรื่องที่ต้องปฏิสัมพันธ์กัน (ดังกรณีของชุมชน จส.100 ที่มีปัญหาร่วมกันในการจราจรแล้วก่ออุบัติเหตุกันในเรื่องอื่น ๆ จนกลายเป็นชุมชนเมืองในรูปแบบใหม่) ฉะนั้น ต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนไทยดังกล่าวนี้ จึงน่าจะอยู่ที่ว่า การสร้างความตระหนักในปัญหาร่วมกันในการดำรงชีวิตที่ต้องแก้ปัญหาในลักษณะของการพึ่งพาอาศัย ปรึกษาหารือกัน ควบคู่ไปกับการส่งเสริม พื้นฟูประเพณีที่ชาวชุมชนให้ความสำคัญและเข้าร่วม เพื่อใช้ทั้ง 2 แนวทางนี้ เป็นเครื่องช่วยเหลือกันในการ ปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารที่ต่อเนื่องของชุมชนอันจะส่งผลถึงกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนต่อไปด้วย

และสำหรับชุมชนบ้านพะมอลอ กับชุมชนบ้านวัดจันทร์ ซึ่งเป็นชุมชนชาวเขา
(กะเหรี่ยง) แม้ชุมชนบ้านพะมอลจะอยู่ใกล้ตัวอำเภอแม่สะเรียง ซึ่งเป็นเขตความเริ่ม
มีนักท่องทางเดินทางเข้ามาเที่ยวเยี่ยมชมหมู่บ้าน เช่นเดียวกับชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้าม (เมื่อ
เปรียบเทียบกับชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้ามที่สูญเสียกลไกฯ นี้ไปแล้ว) ชาวชุมชนออกไป
ทำงานรับจ้างภายนอกแบบเช้าไปเย็นกลับ แต่ชุมชนบ้านพะมอลก็ยังมีการปฏิสัมพันธ์
และการติดต่อสื่อสาร ที่มากกว่าความได้เปรียบอยู่ตรงที่เป็นชุมชนขนาดเล็ก รักกันฐาน
และช่วยเหลือกัน รักในวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมของชนเผ่า และชาวชุมชนส่วน
ใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม จึงทำให้การปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารตามธรรมเนียม
ชาติในวงจรการทำอาหาร หรือการประกอบอาชีพ (การเกษตร) เช่น การปรึกษาหารือ
ในการเพาะปลูก การเอาแรง การขายผลผลิต และการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อใน
ประเพณี วัฒนธรรมของชนเผ่า มีสูงกว่าชุมชนอื่น ๆ และเช่นเดียวกับชุมชนบ้านวัดจันทร์
ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันกับชุมชนบ้านพะมอล ก่อตัวคืบ ล่วงไป ใหญ่ทำการเกษตร และ
ให้ความสำคัญกับประเพณีเลี้ยงผีของเผ่า อีกทั้งการเข้าออกหมู่บ้านโดยทางถนนยาก
ลำบากจึงไม่ค่อยมีชาวชุมชนออกไปรับจ้างภายนอก ทำให้การปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารตามธรรมเนียมชาติของชุมชนมีสูง เช่นเดียวกับชุมชนบ้านพะมอลและสูงกว่าชุมชน

อื่น ๆ รวมทั้งชุมชนบ้านวัดจันทร์เองมีปัญหาร่วมของชุมชน เช่น ปัญหาป่าสน ปัญหา
ยาเสพติด ปัญหาจากหน่วยราชการ (ดังกล่าวรายละเอียดแล้วในบทที่ 4) และมีหน่วยงาน
องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) สนใจลงพื้นที่ทำให้ประเด็นปัญหาร่วมของชุมชนเหล่านี้เกิด
การวิพากษ์วิจารณ์ เกิดการตระหนักที่จะแก้ปัญหาร่วมกัน จึงพบว่า กลุ่มเยาวชน กลุ่ม
แม่บ้าน หรือแม่แต่งคลุ่มคนต่างคนแก่ จะมีการปฏิสัมพันธ์กันในปัญหาร่วมของชุมชนมาก

1.6 ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน หากแยก
พิจารณาภูมิปัญญาของชุมชนตามปัจจัย 4 ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ซึ่งได้แก่ ภูมิปัญญา
ด้านอาหาร(หรือการผลิตอาหาร) ภูมิปัญญาด้านที่อยู่อาศัย(หรือภูมิปัญญาด้านการสร้าง
บ้านเรือน) ภูมิปัญญาด้านเครื่องนุ่งห่ม(หรือภูมิปัญญาด้านการถัก ทอ เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม)
และภูมิปัญญาด้านยา草ยาโรค หรือ การรักษาโรคแล้วประกอบกับพิจารณาภูมิปัญญาใน
การจัดระบบความสัมพันธ์ในการดำรงชีวิต เช่น เช่นภูมิปัญญาในการจัดระบบความสำคัญ
ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ภูมิปัญญาในการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์แวด
ล้อมหรือธรรมชาติแล้วพบว่า ชุมชนที่ยังคงความเป็นชุมชนดั้งเดิม ซึ่งมีประษฐ์ชาวบ้าน
และมีชาวบ้านที่ยังคงภูมิปัญญาดังกล่าวมากกว่าชุมชนที่สูญเสียความเป็น
ชุมชนดั้งเดิมไปแล้ว และปัจจัย เนื่องใน การที่ยังคงความเป็นชุมชนดั้งเดิมจากการศึกษา
ทั้ง 6 ชุมชนในโครงการพบว่า มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการตระหนักหรือความรู้สึก
ของชุมชนในประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตัวเอง (การเป็นชนเผ่าหรือชาว夷) อาชีพ
เกษตรซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิม ค่านิยมความเชื่อในทางศาสนาพุทธและการเลี้ยงผี การมี NGO
เข้าไปเกี่ยวข้อง ก่อตัวคือ ชุมชนบ้านวัดจันทร์ และชุมชนบ้านพะมอลอ ค่อนข้างจะมีปัจจัย
เนื่องในดังกล่าวอยู่มาก นั่นคือ เป็นชุมชนชาว夷 (กะเหรี่ยง) เป็นชุมชนเก่าแก่ มีประษฐ์
ชาวบ้านที่เป็นผู้นำในกิจกรรมด้านต่าง ๆ ข้างต้นที่มีชีวิตอยู่หรือสืบทอดมาจนถึงรุ่นลูกรุ่น
หลาน ที่ชาวชุมชนที่ให้ความสำคัญเคราะห์นับถือและปฏิบัติตาม อาชีพหลักของชุมชนคือ
อาชีพเกษตรกรรม ที่ถ่ายทอดความรู้สึกสืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งปั้ย่าตาลาย (โดยเฉพาะชุมชน
บ้านพะมอลอ มีนายทวี หรือ เสาร์ มีกรรมวิธี ด้านการเพาะปลูก เก็บเกี่ยวซึ่งเป็นเรื่องที่น่า
สนใจมาก เพราะได้ผลผลิตข้าวสูง จนเกษตรอำเภอแม่สะเรียงเองก็สนใจ) และชาวชุม
ชน ยังผูกพันกับค่านิยม ความเชื่อในทางศาสนาพุทธ และการเลี้ยงผี ซึ่งค่านิยมและความ
เชื่อในทางศาสนาพุทธ และโดยเฉพาะพิธีกรรมการเลี้ยงผีนั้นเป็นเบื้องหลอมทางปัญญาใน
ด้านการจัดระบบความสัมพันธ์แบบปกติสุข (รายละเอียดอยู่ในบทที่ 4) ระหว่างชาวชุมชน
ด้วยกัน และระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติได้เป็นอย่างดี สมควรที่จะทำการศึกษาและสร้าง

เสริมให้ค่านิยมและความเชื่อในพิธีกรรมต่างๆ ของชุมชนกลับมา มีความสำคัญ หรือมีความหมายกับชีวิตของชุมชน อย่างรู้เท่าทันในยุคโลกาภิวัตน์ หรือยุควิทยาศาสตร์นี้ อีกครั้งหนึ่ง (ซึ่งมิใช่ความง่ายในของเก่าทั้งหมด หรือการปฏิเสธของเก่า เพราะไม่เป็นวิทยาศาสตร์จนให้เกิดการยอมรับ) ปัญหาเรื่องภูมิปัญญาของทั้งสองชุมชนในด้านดังกล่าวนี้ ในปัจจุบันนี้ อยู่ที่การศึกษาในระบบโรงเรียนที่ปลูกฝังแต่ความคิดในเชิงวิทยาศาสตร์แบบผิวเผิน ขาดการวิเคราะห์ให้ลึกถึงแก่นแห่งความเชื่อเหล่านี้ แก่นักเรียนหรือคนรุ่นใหม่ของชุมชน ดัง เช่นชุมชนบ้านวัดจันทร์กำลังประสบอยู่ แม้ว่าครูในโรงเรียนจะเป็นชาว夷ฯ (กะเหรี่ยง) เกือบทั้งหมดแต่ทั้งหมดก็ไม่ได้เห็นความสำคัญกับภูมิปัญญาของชุมชนในเรื่องดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นประชญาชาวบ้าน ผู้อาวุโส คนเฒ่าคนแก่ ที่ยังมีกิจกรรมในภูมิปัญญานานาของชุมชนและยังมีชีวิตอยู่ โรงเรียนก็มิได้เห็นความสำคัญ หรือใส่ใจ คงมุ่งเน้นแต่การสอนหนังสือตามหลักสูตรให้ทันหรือจบเท่านั้น ดังประโยคคำพูดของครูที่บอกว่า "...การเรียนการสอนในบางครั้งจึงได้บอกจดหรือให้จดตามบนกระดาษคำ เพื่อเป็นการฝึกหัดด้านภาษาไทยในการเขียนการอ่าน เพราะเด็กนักเรียนเป็นชาวไทยภูเขาผ่านกระบวนการเรียน เมื่อครูสอนแบบจดเพรware นักเรียนไม่มีหนังสือ ผู้ปกครองก็บอกว่าครูสอนไม่ดี ไม่มีคุณภาพสอนไม่ทัน การสอนไม่ค่อยทัน เพราะเด็กไม่มีหนังสือ..." อีกทั้งครูส่วนใหญ่ นับถือศาสนาคริสต์ ซึ่งคติในทางศาสนาอาจขัดกับความเชื่อในเรื่องการเลี้ยงผีของชุมชนจึงอาจกล่าวได้ว่า การปลูกฝังภูมิปัญญาด้านการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติโดยผ่านทางพิธีกรรมความเชื่อเรื่องการเลี้ยงผี และศาสนาพุทธของชุมชนนั้นแยกเป็นคนละส่วนกับฐานการเรียนรู้หรือความรู้ที่คนรุ่นใหม่ได้รับจากโรงเรียน กล่าวคือ โรงเรียนบ้านวัดจันทร์และโรงเรียนบ้านพะมอตอนจากจะไม่สามารถช่วยเสริมภูมิปัญญาของชุมชนดังกล่าวได้แล้ว อาจเป็นปัจจัยที่ค่อย ๆ ทำลายภูมิปัญญาดังเดิมเหล่านี้ให้หมดไปโดยเร็วที่สุด (โรงเรียนบ้านพะมอ 3 คน ซึ่งครูก็ 3 คนนับถือคนละศาสนา มีทั้งพุทธ คริสต์ และอิสลาม ในขณะที่ชาวบ้านหรือชุมชนนับถือทั้งพุทธและผี) ขณะนี้ ทั้งชุมชนบ้านวัดจันทร์และชุมชนบ้านพะมอ ที่ยังคงเหลือภูมิปัญญาประชญาชาวบ้านอยู่บ้าง ก็กำลังเผชิญกับการถูกท้าทายด้วยระบบวิทยาศาสตร์แบบผิวเผิน ระบบเศรษฐกิจแบบเน้นความเห็นแก่ตัวหรือตัวตัวมัน ระบบอุตสาหกรรมที่เอาความง่ายความสะดวกเข้าไว้ (เช่น เสื้อผ้าสำเร็จรูป ง่ายและถูกกว่าที่ถักทองชนนาฬาสติก สะดวกกว่าจัก衫) ไม่ไง ขาดภูมิชีวนะสะดวกกว่ายาสมุนไพร (รายละเอียดโปรดดูในบทที่ 4)

สำหรับชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้ามและชุมชนบ้านหมอกจำเป้ แม้จะมีปัจจัยที่เสริมให้มีภูมิปัญญาดังกล่าวอยู่บ้าง เช่น เป็นชุมชนชนเผ่า (ไทยใหญ่) ยังคงเหลือประชาษฎ្រิยวัชร์บ้านในบางด้าน เช่น ด้านสมุนไพร (สำหรับชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้าม) ด้านเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม (สำหรับชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้าม) ด้านอาหารและขนมของชาวไทย (สำหรับชุมชนบ้านหมอกจำเป้) เป็นต้น แต่ภูมิปัญญาของทั้งสองชุมชนก็เป็นภูมิปัญญาเล็ก ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของชีวิตเมื่อเปรียบเทียบกับภูมิปัญญาด้านการจัดระบบความสัมพันธ์ของการใช้ชีวิตร่วมกันอย่างปกติสุขของชาวชุมชนที่ได้จากศาสตราและความเชื่อเรื่องผี ซึ่งความเชื่อดังกล่าวของทั้งสองชุมชนแทบจะไม่มีหลงเหลือ (หากชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้ามมีอยู่บ้าง เช่น ประจักษ์พยาน คือ ศาลเจ้าทิพย์เกyr ที่อยู่ใจบ้านแต่ก็แทบไม่มีบทบาทอะไรต่อชุมชน) อีกทั้งภูมิปัญญาด้านสมุนไพร เสื้อผ้า และอาหารของทั้งสองชุมชน ก็กำลังเพชญูกับการถูกทำลายด้วยความเมなะสม สอดคล้องกับระบบวิทยาศาสตร์ระบบเศรษฐกิจ และระบบอุดสาಹกรรมที่ชาวชุมชนส่วนใหญ่ยอมรับหรือเชื่อตามไปแล้ว

และสำหรับชุมชนบ้านสันผักหวานกับชุมชนบ้านแม่คือ แทนจะไม่มีปัจจัยที่ส่งเสริมภูมิปัญญาท่องถินของชุมชนหลงเหลืออยู่เลย ทั้งนี้ เพราะทั้งสองชุมชนกำลังเปลี่ยนแปลงจากชุมชนล้านนาภาคกลางไปเป็นชุมชนสมัยใหม่ ภูมิปัญญาดึงเดินที่อาจมีหรือเคยมีมาแบบล้านนาในปัจจัย 4 หรือในการจัดระบบความสัมพันธ์ของการดำรงชีวิต ถูกเปลี่ยนแปลงไปเป็นภูมิปัญญาแบบสากลโลกแล้ว (หากชุมชนปรับรับได้ซึ่งอยู่ในช่วงการเปลี่ยนแปลง) หากจะหลงเหลืออยู่บ้างก็คงแต่การที่ทั้งสองชุมชนยังนับถือศาสนาพุทธ ยังไปวัด ทำบุญ ซึ่งหากพระยังทำบทบาทหน้าที่ในการนำอัคติธรรม คำสอนในพระพุทธศาสนามาปลูกฝังให้กับชาวบ้านจนเป็นจริงเป็นจัง ก็น่าจะพอเป็นที่พึ่งในด้านดังกล่าวได้

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน แม้ว่าแต่ละชุมชนจะมีประชาษฎ្រิยวัชร์บ้านหรือภูมิปัญญาท่องถินในด้านต่าง ๆ หลงเหลืออยู่บ้าง มากบ้านน้อยบ้าน แต่ภูมิปัญญาหรือประชาษฎ្រิยวัชร์บ้านเหล่านั้นกลับไม่ค่อยได้รับความสนใจจากชาวบ้านมากนัก ดังจะเห็นได้จากชาวบ้านคาดหวังให้โรงเรียนซึ่งชาวบ้านอาจถือว่าเป็นแหล่งความรู้แหล่งเดียวหรือแหล่งสำคัญได้สอนเรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี หรือภูมิปัญญาชาวบ้านแก่นักเรียนควบคู่ไปกับวิชาหนังสือ ซึ่งความคาดหวังหรือความต้องการเช่นนี้สะท้อนให้เห็นว่าความรู้และกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนโดยเฉพาะจากคนรุ่นก่อนสู่คนรุ่นปัจจุบัน เกิดช่องว่างระหว่างการสืบทอดในการทำอาชีวศึกษาหรือการดำรงชีวิต การตัดสินใจเลือกหรือไม่เลือกอะไรของชุมชน ขึ้นอยู่กับสื่อมวลชน กลไกตลาด อำนาจธุรกิจ การเลียนแบบจาก

ภายใต้ การส่งเสริมของหน่วยราชการ มากกว่าเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ภาษาในชุมชน ที่ปรับปรุงจากภูมิปัญญาเดิมกับโจทย์ใหม่ของการดำรงชีวิต จนกลายเป็นองค์ความรู้ของชุมชนที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้เอง

1.7 ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน พบร่วมกันที่พอจะมีส่วนร่วมในกิจกรรม การเรียนการสอนของโรงเรียนอยู่บ้าง คือชุมชนบ้านหมอกจำเป็นที่ทางโรงเรียนได้เชิญคนในชุมชนเข้าไปให้ความรู้แก่นักเรียนในโรงเรียนในด้านการเลี้ยงไก่ การเย็บปักถักร้อย ตัดเย็บเสื้อผ้า ในเรื่องปัญหาฯ เสพติดและเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยโรงเรียนได้เชิญเจ้าของฟาร์มเลี้ยงไก่ซึ่งตั้งฟาร์มอยู่ในชุมชน ประธานกลุ่มแม่บ้าน สำรวจที่สถานีตำรวจนครบาลในชุมชน และเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ตามลำดับ ไปเป็นวิทยากรหรือช่วยสอนในเรื่องดังกล่าว อีกทั้งเชิญสมาชิกสภา อบต. (อดีตเคยเป็นประธานกลุ่มหนุ่มสาว) ซึ่งมีความรู้ความสามารถในการด้านกีฬาฟุตบอล เข้าไปฝึกซ้อมให้แก่เด็กนักเรียน ซึ่งนับว่าชุมชนบ้านหมอกจำเป็นที่มีกิจกรรมที่เชื่อมความสัมพันธ์กับทางโรงเรียนในด้านการเรียนการสอนอยู่บ้าง ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากเหตุผลที่สำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก ภายในชุมชนเองมีผู้ที่มีความรู้ความสามารถและความต้องการที่จะต่อยอดความรู้ ประการที่สอง ทางโรงเรียนมีจุดเด่นที่เป็นนวัตกรรมการฝ่ายวิชาการของโรงเรียน แต่ก็มีจุดเด่นที่เป็นนวัตกรรมการสอนที่มีความหลากหลาย เช่น ศิลปะ ดนตรี ภาษาต่างประเทศ ฯลฯ ที่นักเรียนสนใจและมีความต้องการเรียนรู้ จึงเป็นจุดเด่นที่โรงเรียนเชิญชวนให้นักเรียนได้เรียนรู้หรือพานักเรียนออกไปสัมผัสและเรียนรู้เรื่องราวดังกล่าวจากชุมชนโดยกีคงจะเป็นประโยชน์มาก เพราะจะเป็นการเพิ่มฐานการเรียนรู้ที่มีได้จำกัดอยู่ที่โรงเรียนฝ่ายเดียว และเป็นการเรียนรู้ในวิถีการดำเนินชีวิตและภูมิปัญญาของชุมชนควบคู่ไปกับการเรียนเนื้อหาวิชาการ แต่เป็นเรื่องที่น่าเสียดายตรงที่ชุมชนบ้านหมอกจำเป็นกำลังเปลี่ยนแปลงไปเป็นชุมชนแบบเมืองที่ชาวชุมชนรับเอาค่านิยมด้านวัฒนธรรม และความเจริญแบบเมืองชนมีได้เห็นความสำคัญของเนื้อหาวิชาการที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตและภูมิปัญญาของชุมชน (ไทยใหญ่) ดังกล่าว ดังจะเห็นได้จากความคิดเห็นของชาวชุมชนที่มีต่อโรงเรียนว่าโรงเรียนสอนเด็กไม่เก่ง ภาษาอังกฤษไม่มีสอน สู้โรงเรียนที่ตัวเองเมือง

แม่ส่องสอนไม่ได้ ผู้ปกครองเป็นจำนวนมากจึงนิยมนำบุตรหลานของตนเองออกไปเรียน ภายนอก ขณะนี้ ต่อประเด็นดังกล่าวนี้ จึงอยู่ที่ฝ่ายโรงเรียนที่สามารถปรับเปลี่ยนความเข้าใจของผู้ปกครองและชุมชนได้มากน้อยเพียงใด ส่วนความสัมพันธ์ของชุมชนอื่น ๆ ที่มีต่อโรงเรียนภายนอกในชุมชนของตนเองนั้นจะได้กล่าวถึงต่อไปในประเด็นเรื่องปัจจัย เงื่อนไข และองค์ประกอบต่าง ๆ ภายในโรงเรียนในด้านความสัมพันธ์กับชุมชนด้านกิจกรรมการเรียนการสอนและเนื้อหา ซึ่งหากจะสรุปตรงนี้เป็นเบื้องต้น อาจกล่าวสรุปได้ว่า การที่ชุมชนจะมีความสัมพันธ์กับโรงเรียนในด้านการเรียนการสอน หรือเนื้อหามากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับฝ่ายโรงเรียนที่จะให้หรือเห็นคุณค่าความสำคัญในเรื่องดังกล่าวที่จะมาจากการฝ่ายชุมชนมากน้อยเพียงใด เพราะชุมชนที่ศึกษาส่วนใหญ่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ (การจัดการศึกษา) โรงเรียน ยกเว้นโรงเรียนบ้านแม่คือ ที่พожะมีความรู้สึกดังกล่าวน้อย มำง แต่ชุมชน (คณะกรรมการโรงเรียนฝ่ายชาวบ้าน) ก็ไม่สามารถจัดการหรือทำอะไรได้มาก ทั้งนี้จะได้กล่าวถึงสาเหตุอีกรึหนึ่งในหัวข้อปัจจัยภายนอกในโรงเรียน และขึ้นอยู่กับฝ่ายชุมชนองที่ยังคงเหลือลิ่งดึงดีงามและคุณค่าในวิถีการดำเนินชีวิต มีประษฐ์ชาวบ้าน และภูมิปัญญาของชุมชนเพียงพอที่ทางโรงเรียนจะมองเห็นคุณค่าและความสำคัญที่จะขยายฐานการเรียนรู้ และเนื้อหาอุดมมาจากโรงเรียนฝ่ายเดียวหรือไม่ ซึ่งพบว่า คุณค่าในเรื่องดังกล่าวของชุมชนมีมากบ้างน้อยบ้างตามระดับการเปลี่ยนแปลงวัตถุนิยมของชุมชน ดังได้กล่าวแล้วในหัวข้อค่านิยมและความเชื่อหลัก ๆ ของชุมชน

ส่วนความสัมพันธ์ของชุมชนที่มีต่อโรงเรียนในการร่วมพัฒนาโรงเรียน หรือร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน เช่น กิจกรรมวันแม่ กิจกรรมกีฬา เป็นต้น ทุกชุมชนให้ความร่วมมือในเรื่องดังกล่าวค่อนข้างมาก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นไปตามที่ทางโรงเรียนขอความร่วมมือกับชุมชนโดยผ่านทางผู้นำชุมชน (หากเป็นกิจกรรมการพัฒนาโรงเรียน ด้านวัสดุ อุปกรณ์ อาคาร สถานที่) และผู้ปกครองโดยตรง (หากเป็นกิจกรรมในวันสำคัญของโรงเรียน เช่น กิจกรรมกีฬา กิจกรรมวันแม่ เป็นต้น) จนสภาพการณ์ที่เป็นไปดังกล่าวทำให้ชุมชน (ทั้งผู้นำชุมชน คณะกรรมการโรงเรียน ผู้ปกครองนักเรียน) มีความเข้าใจว่าฝ่ายตนได้ให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนเป็นอย่างดี (ยังไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาดังกล่าวแล้ว) ฝ่ายโรงเรียนเองนั้นแหล่ที่ไม่ค่อยได้ร่วมกิจกรรมของชุมชน

1.8 สิ่งที่ชุมชนต้องการและคาดหวังจากโรงเรียน หากพิจารณาจากปัญหาของโรงเรียนตามความคิดเห็นของชุมชน รวมทั้งความต้องการของชุมชนที่มีต่อโรงเรียนแล้ว สามารถแยกพิจารณาได้เป็น 3 ด้านใหญ่ ๆ คือ

1) ด้านที่เกี่ยวกับตัวครู ในด้านนี้พบว่า เป็นด้านที่ชุมชนต้องการและคาดหวังจากโรงเรียนเพื่อให้โรงเรียนปรับปรุงแก้ไขมากที่สุด และสมควรที่ในรายงานผลการศึกษานี้จะได้กล่าวถึงโดยละเอียด เพราะจะส่งผลถึงกิจกรรมความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนต่อไปในอนาคต ดังนี้ (ไม่ได้จัดอันดับของปัญหา)

(1) ครูสอนไม่เต็มที่ ขาดความรับผิดชอบ ไม่ค่อยอยู่ในโรงเรียน โดยเฉพาะในวันจันทร์และวันศุกร์ ครูมีปัญหาส่วนตัวมาก ซึ่งมักใช้เป็นเหตุผลในการลาทั้งเยี่ยมลูก เจ็บป่วย ต้องเข้าโรงพยาบาลบ่อย ต้องดูแลแม่ซึ่งแก่เฒ่าและเจ็บป่วย และต้องไปเรียนในวันเสาร์-อาทิตย์ (เรียนเพิ่มวุฒิตามโครงการจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ หรือ กศ.บป. ที่สถาบันราชภัฏเชียงใหม่) อย่างให้ครูมาสอนให้ตรงเวลา สอนให้เต็มที่ และมีความรับผิดชอบมากกว่านี้

(2) "...ครูไม่ยอมรับความจริง ปัญหาความผิดอยู่ที่ครู แต่ครูไม่ยอมแก้ไขกรณีหนังสือแบบเรียนของนักเรียนไม่พอ ครูเก็บเงินจากผู้ปกครองไปแล้วแต่เด็กซึ่งไม่มีหนังสือเรียน อาหารกลางวันไม่ดีเด็กไม่อยากกิน รองเท้าเด็กหายเป็นประจำ ครูไม่เคยสนใจ และกรณีเรื่องอาหารกลางวันไม่ดี ไม่ร่อรอยเด็กไม่อยากกินและพลองใช้เป็นข้ออ้างไม่อยากไปโรงเรียน เพราะเบื่ออาหารกลางวันที่การโรงเป็นผู้ทำ ไม่มีอาหารทำด้วยเนื้อหมู เพราะครูใหญ่เป็นอิสลาม ห้ามทำ..."

(3) ครูสั่งงานเด็กแล้วไม่เคยติดตามดูแล "... ไม่ใช่ว่าสอนเด็กแล้วให้เด็กกลับไปทำที่บ้าน แล้วทำไปส่งครูแล้วครูเป็นผู้ให้คะแนนเด็ก อย่างนี้ไม่ดี เพราะครูจะรู้หรือว่าเด็กทำจริงหรือไม่จริง รู้ไหมเด็กบางคนต้องขอเงินพ่อแม่ไปซื้อสิ่งนั้น ๆ มาส่งเพื่อจะได้คะแนนโดยไม่ต้องทำเอง แล้วจะได้ประโยชน์อะไร ..."

(4) ครูไม่ดูแลเด็ก ปล่อยให้เด็กเล่นกันในโรงเรียนโดยไม่มีครู "... การสอนเด็กของครูไม่ค่อยเต็มที่ ไม่มีความรับผิดชอบ ทางผู้ปกครองให้เด็กไปโรงเรียนแล้วไม่มีครูสอน ผู้ปกครองก็คิดว่าเด็กไปโรงเรียนจึงไปทำงานแต่เด็กไปโรงเรียนแล้วไม่มีครูก็เลิกกลับบ้าน ที่เป็นเด็กตัวเด็ก ๆ เมื่อกลับบ้านแล้วไม่สามารถรับผิดชอบตัวเองได้ ..."

(5) "...ครูไม่มีนำ้าใจ ไม่ช่วยเหลือเด็กที่ยังช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ การกินการนอน การเข้าห้องน้ำห้องท่า..."

(6) "...ครูรังเกียจเด็กที่เป็นแพล เป็นฝีเป็นหนอง ไม่นีกกว่าเด็ก เนื่องลูกของตัวเอง..."

(7) "...ครูใช้อ่านจากกับเด็กมากเกินไป คุณดำเนินความ ขนาดพ่อแม่ยังไม่คุ่าเด็กขนาดนั้นเลย ครูไม่รักเด็ก..."

(8) ครูไม่ทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดีให้เด็กเห็น "...ระหว่างโรงเรียนและชุมชนยังห่างไกลกัน ยังมีช่องว่างกันอยู่ บุคลิกภาพของครูชาวบ้านมองดูในแง่ลบอยู่มาก คือบุคลิกภาพของครูในสายตาของชาวบ้าน บางคนไม่น่ามองเลย ครูยังดื่มเหล้าให้เด็กนักเรียนเห็นอยู่ ผู้ปกครองเลยอมว่าขนาดครูเป็นพ่อพิมพ์ แม่พิมพ์ของชาติยังทำตัวไม่น่าดูให้เด็กเห็นอยู่ ทำเป็นแบบอย่างและตัวอย่างที่ไม่ดี..."

(9) "...ครูเอาขนม ของเล่น มาขายให้เด็กแบบไว้ก่อน แล้วมาเก็บเงินจากพ่อแม่ทีหลัง..."

(10) "...ครูทำตัวเป็นแม่ค้าขายเครื่องสำอาง บอกครูใหญ่ ๆ กลับแก่ตัวให้ บอกว่าหมดเวลาการแล้ว..."

(11) "...ครูแบ่งพรรค แบ่งพวง แต่ความสามัคคีกัน..."

(12) "...อยากให้ครูมาเยี่ยมเยียนชาวบ้าน นาร่วมงานกับชาวบ้าน เข้ากับชาวบ้าน อย่างงานศพ งานประเพณี ..." "... หากครูใหญ่คุณใหม่ย้ายมาแทนขอให้อย่าเป็นพวก (อิสลาม) อีกเลย ร่วมจะไรกับชาวบ้านก็ไม่ได้ ..." "... อยากได้ครูที่นับถือ พุทธบ้าง อย่างน้อยสักครึ่งก็ยังดี ครูจะได้พาเด็กเข้าวัด ร่วมประเพณีกับชุมชน ..." "... ครูไม่ทำตัวเข้ากับชุมชน เพราะถือว่าเป็นข้าราชการ ..." "... ชาวบ้านบางคนก็บอกว่า ครูอาจารย์ไม่ได้พักอยู่ในโรงเรียน เมื่อไหร่ครู อาจารย์สมัยก่อน ทึ้ง ๆ ที่บ้านพักครูก็มี แต่ไม่มีครูอยู่ ครูส่วนมากพักอยู่ในตัวจังหวัดและหมู่บ้านอื่น ๆ และปล่อยให้เด็ก ๆ ที่มา จากหมู่บ้านอื่น ๆ ชุมชนอื่นมาพัก (พวงเด็กต่างด้าว-ชาวบ้านเรียก) มีทึ้งเดือนักเรียน ผู้หญิง และเดือนักเรียนผู้ชาย พอก็เกิดเรื่องทะเลวิวาทกันกับเด็กในชุมชนก็ไม่มีใครดูแล และห้ามปราบ ซึ่งล่อแหลมมากในสายตาของชาวบ้าน ..." "... บทบาทหน้าที่โรงเรียนที่มีต่อชุมชนน้อยมาก คือโรงเรียนไม่ค่อยให้ความร่วมมือ ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ กับชุมชน ไม่ว่าในเรื่องต่าง ๆ เช่น การจัดงานตามประเพณีท้องถิ่น ทางโรงเรียนไม่ให้ความร่วมมือเลย ..."

(13) "...อยากได้ครูที่เป็นคนเมือง เด็กจะได้พูดภาษาไทยได้ถูกต้อง ชัดถ้อยชัดคำ..."

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในขณะที่ชุมชนเกือบทั้งหมดมองภาพลักษณ์ของโรงเรียนค่อนข้างติดลบ แต่ก็มีอยู่ชุมชนเดียวที่มองภาพลักษณ์ของครูและผู้บริหารโรงเรียน ค่อนข้าง

พึงพอใจ “... ครูเป็นสอนดี เด็ก ๆ เรียนเก่ง เก่งกว่าโรงเรียนในเมืองอื่น สอบเรียนต่อได้มาก หมู่บ้านอื่นจึงให้ลูกหลานมาเรียนที่โรงเรียนของเรางามไม่มีที่จะให้เรียนแล้ว ...” “... ชุมชนมีโรงเรียนที่เป็นของชุมชนเองและเป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพ สามารถสนองความต้องการของชุมชนได้ และชุมชนก็เอาใจใส่โรงเรียนเสมอมา เช่น มีโครงการที่โรงเรียนและชุมชนช่วยกันจัดทำขึ้น คือ โครงการจัดตั้งกองทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนเรียนดีแต่ยากจน ซึ่งตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 โดยเจ้าภาพงานคหบจุลฯ ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายทุก ๆ ครั้งที่มีการเสียชีวิตและมาปันกิจของคนในชุมชน ซึ่งนับว่าเป็นโครงการที่ดีต่อความสัมพันธ์ของโรงเรียนและชุมชน...” “... ละอ่อนบ้านเราไม่ต้องไปเรียนในเมืองหรอ ก เพราะโรงเรียนบ้านเราดีสอนดี เด็กเก่ง ไปสอบที่ไหนก็ดี ครูที่นี่สอนดี ครูใหญ่ก็เก่ง ตอนอยู่โรงเรียนเก่าโรงเรียนนั้นก็ดี มาที่นี่ก็ทำให้โรงเรียนนี้ดีขึ้น ไม่เหมือนครูใหญ่ก่อน ก่อน ละอ่อนบ้านเราเกิดอะไรขึ้น ก็ยังมาเรียนที่นี่เลยจนห้องเรียนไม่พอ กับจำนวนเด็ก ...” ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า ประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน แม้ว่าจะเน้นแต่เฉพาะวิชาการ โดยที่ยังไม่ค่อยได้เน้นหรือเชื่อมโยงวิชาชีพ หรือวิถีการดำเนินชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นก็ตาม แต่หากนักเรียนมีผลการเรียนดี สอบเรียนต่อได้มาก สร้างความพึงพอใจแก่ผู้ปกครองได้แล้ว จะเป็นตัวเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโรงเรียนได้ดี (ในยุคปัจจุบันที่พ่อแม่ผู้ปกครองและชุมชนมีค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรหลาน ไปในทิศทางที่เรียนเพื่อเรียนต่อ ยังไม่ตอบสนองต่อชุมชนท้องถิ่นก็ตาม) และสำหรับชุมชนที่ดูเหมือนพ่อแม่ผู้ปกครองและชุมชนไม่ค่อยพูดถึงปัญหาที่เกี่ยวกับคุณภาพครูหรือโรงเรียน หรือดูเหมือนพึงพอใจต่อบบทบาทของโรงเรียนแล้วก็ตาม แต่เป็นพระราชนิรันดร์ชุมชนดังกล่าวประกอบด้วยชนเผ่า และชาวเขาหลายเผ่าที่มีปัญหาและต้องการใบต่างด้าวหรือสัญชาติไทย เพื่อการดำรงชีวิตอยู่บนพื้นแผ่นดินเยี่ยงคนไทยโดยทั่วไปได้ ซึ่งโรงเรียนจะมีบทบาทสำคัญมากต่อการอุปโภคบริโภค การขอใบต่างด้าวหรือสัญชาติไทย ซึ่งทำให้ชุมชนเอง แม้ขัดแย้งหรือไม่พึงพอใจโรงเรียน หรือคุณภาพครูภายในโรงเรียนแต่ก็ไม่กล้าพูดกล้าแสดงออก เพราะเกรงจะถูกกล่าวเป็นผลกระทบต่อใบต่างด้าวดังกล่าว “... เขายุ่งกับแบบพี่แบบน้อง มีอะไรก็ช่วยเหลือกันไม่อยากมีเรื่องจะได้อยู่ม่วน (สนับสนุน) เขายังต้องการบัตรต่าง ๆ จะได้สะตอกไปมากล่องไม่โคนจับอย่างทุกวันนี้ ไม่มีใครอยากรี่องเลย...” “... วันก่อนมาเหล้าแล้วซ้อมผู้ปกครองจนหน้าตาบวมแล้วไปค่าฟ้องหลวง (ผู้ใหญ่บ้าน) พ่อหลวงโกรธแต่ต้องทน เพราะเกรงว่าจะเดือดร้อนกัน เพราะเดียวเขาไม่รับรองในใบขอสัญชาติและวุฒิการศึกษาของเด็กนักเรียน ...”

2) ด้านที่เกี่ยวกับผู้บริหารโรงเรียน จากการศึกษาพบว่า มี 3 ชุมชนที่ไม่ค่อยพึงพอใจในบทบาทของผู้บริหาร โรงเรียน แต่พบประเด็นปัญหาไม่นักเท่ากับประเด็นปัญหาเกี่ยวกับตัวครู สาเหตุหนึ่งก็ เพราะพฤติกรรมและบทบาทของผู้บริหาร โรงเรียนถูกชุมชนมองรวมอยู่กับปัญหาด้านที่เกี่ยวกับตัวครูแล้วด้วย ขณะนี้ที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้จึงเป็นประเด็นที่ชุมชนกล่าวถึงเฉพาะที่เกี่ยวกับผู้บริหาร โรงเรียน โดยตรง ดังนี้

(1) ครูใหญ่ไม่กระตือรือร้นหาทุนการศึกษาให้เด็ก "... ครูใหญ่คนนี้ไม่สนใจที่จะวิ่งเต้นหาทุนการศึกษาเลย ไม่เหมือนครูใหญ่คนก่อน หากเปลี่ยนครูใหญ่คนนี้เมื่อไรก็จะเอาลูกหานามาเรียน ถ้าครูคนนี้ยังไม่ย้ายไปนักเรียนคงจะลดลงไปเรื่อย ๆ ..."

(2) "...อาจารย์ใหญ่บริหารไม่เป็น บริหาร โรงเรียนเป็นไปด้วยความเกรงใจ เป็นผู้บริหารที่บ่มารยาทได้ไม่เต็มรูปแบบ กจะเป็นที่ครุณ้อยมีอาวุโสกว่าครูใหญ่ ไม่แบ่งแยกอำนาจหน้าที่ให้ถูกต้อง ยังมีความเกรงใจอยู่ บางครั้งมอบหน้าที่ให้แล้วไม่ติดตามผลงานเต็มที่ ผู้บริหารไม่ได้ศึกษาปัญหาของชุมชนหรือท้องถิ่น ไม่สนใจเด็กในชุมชน ในหมู่บ้านมีสถานรับเลี้ยงเด็กก่อนอนุบาล ขนาดคิดค่าบริการแพงกว่า โรงเรียน ผู้ปกครองก็ยอมเอาไปฝากร ถ้าหาก โรงเรียนจัดให้ดีถึงจะเสียเงินเพิ่มขึ้นกว่าเก่า ทางผู้ปกครองก็คงยอมเพราะ怕แม่ทุกคนย่องทุ่นให้ลูกตัวเองอยู่แล้ว..." "... ควรให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมด้วย ปัจจุบันมีกรรมการ โรงเรียนอยู่ แต่กรรมการมีแต่หน้าที่ไม่มีอำนาจ ไม่มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น จะอยู่รับแต่งงานที่ผู้บริหารสั่งให้ทำ ..."

(3) "... ทำตัวไม่เหมาะสม เมาแล้วชอบอาละวาด ชาตต่อ ซ้อม ผู้ปกครอง ..."

จากการศึกษาปัญหาด้านที่เกี่ยวกับผู้บริหารของ โรงเรียน พบว่า ผู้บริหาร โรงเรียน ที่อยู่ในตำแหน่งสูง จบการศึกษาสูง มีประสบการณ์ในการบริหาร และอยู่ไกลปืนเที่ยง จะบริหาร โรงเรียนได้ดี หรือสร้างความพึงพอใจให้แก่ชุมชน หรือไม่ก่อให้เกิดปัญหานในสายตาของชุมชนมากกว่า ผู้บริหารฯ ที่อยู่ในตำแหน่งต่ำ จบการศึกษาไม่สูง มีประสบการณ์ในการบริหารน้อย และอยู่ไกลปืนเที่ยง ดังนี้

ผู้บริหาร โรงเรียนอยู่ในตำแหน่งสูง เช่น อายุในตำแหน่งผู้อำนวยการ ซึ่งนั่นหมายถึงผู้บริหาร โรงเรียนต้องมีผลงาน มีประสบการณ์ทั้งด้านการจัดการศึกษาและความสัมพันธ์กับชุมชน ผู้บริหาร โรงเรียนดังกล่าวจะการศึกษาขั้นปริญญาโท หรือแม้จะปริญญาตรี แต่มีประสบการณ์การบริหารที่ประสบความสำเร็จผ่านมาแล้วหลาย โรงเรียน จนมาอยู่ที่ โรงเรียนปัจจุบัน และกำลังจะเกษียณอายุในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2542 นี้ ซึ่งสะท้อนให้

เห็นว่า ประสบการณ์การบริหารงานก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้น (ตำแหน่งผู้อำนวยการ) น่าจะมีส่วนเกี่ยวข้อง รวมทั้งการศึกษาที่สูงด้วย และจากที่ตั้งของโรงเรียนพบว่า อัญมิตร ปืนเที่ยงหรือไม่ห่างไกลความจริงหรือตัวเมือง ในขณะที่อีกบางโรงเรียนที่ผู้บริหารมีวัย วุฒิสูง คุณวุฒิจบปริญญาตรี แต่บริหารงานแบบปล่อยปละละเลย เกรงใจครูน้อย ซึ่งมีวัยรุ่นและเงินเดือนสูงกว่าตน อีกทั้งครูน้อยเป็นคนเก่าคนแก่ของโรงเรียน มีอายุสูงอยู่มา ก่อนตน จึงพบว่าชุมชนไม่ค่อยพึงพอใจการบริหารดังกล่าว ในขณะที่ผู้บริหารโรงเรียน บางโรงเรียนอยู่ในตำแหน่งอาจารย์ใหญ่วัย 40 กลาง ๆ จบการศึกษาปริญญาตรี โรงเรียน ตั้งอยู่ไกลปืนเที่ยง ผู้บริหารมีพุทธิกรรมด้านชี้ช้า ค่อนข้างใช้อำนาจ โดยเฉพาะใช้อำนาจกับชาวบ้าน จะพบความไม่พึงพอใจของชาวบ้านที่มีต่อโรงเรียนเช่นกัน ส่วนบาง โรงเรียนแม้ผู้บริหารโรงเรียนจะเป็นชนเผ่าเดียวกับชาวบ้าน แต่นักศึกษาและศาสนา กับชาวบ้าน จึงอาจเป็นเหตุทำให้ไม่ค่อยยินดี นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนเท่าที่ควร โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนา ซึ่งชุมชนให้ความสำคัญมาก ประกอบกับโรงเรียน ตั้งอยู่ไกลปืนเที่ยง ผู้บริหารมีฐานะทางสังคมพอ ๆ กับครูคนอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นเงินเดือน อายุราชการ ระดับการศึกษา จึงทำให้ค่าตอบแทนไม่ค่อยเตื่องฟังหรือขยับเงินเดือน ได้ ปัจจุบัน ต้องตรวจสอบเรื่องเงินเดือนของครู นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนเท่าที่ควร เชียงใหม่ มีลูกซึ่งเรียนและพกอัญมณีในเวียงจามเป็นต้องไปเยี่ยมดูแลลูกบ่อย และที่เป็นปัญหา สำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างครูกับชาวบ้านก็คือ ครูส่วนใหญ่หรือหัวหน้าไม่ได้พกอัญมณีในชุมชน

3) ด้านที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน เนื้อหาหลักสูตรและปัญหาโดยภาพรวม ของโรงเรียน ผลการศึกษาพบว่า

(1) ชุมชนไม่พอใจผลการเรียนของนักเรียนที่สูงโรงเรียนอื่นไม่ได้ หรือ นักเรียนไปสอบเรียนต่อที่อื่นไม่ได้ "...ชาวบ้านไม่มั่นใจในหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียน เพราบุตรหลานที่เรียนจากโรงเรียนนี้แล้วไปเรียนต่อที่โรงเรียนในตัวจังหวัดจะเรียนไม่ทันเพื่อน ๆ ที่เรียนอยู่ในตัวจังหวัด ชาวบ้านจะมองการศึกษาของบุตรหลานเป็นประเด็นหลัก และให้ความสำคัญกับการศึกษามาก จนต้องส่งบุตรหลานไปเรียนในโรงเรียนในตัวจังหวัด ชาวบ้านส่วนมากจะให้ลูกหลานเรียนอยู่ในชุมชนของเรา ก่อน แล้ว เปรียบเทียบดูระหว่างเด็กนักเรียนในชั้นเดียวกันกับชั้นเรียนในโรงเรียนในตัวจังหวัด พอก มาเปรียบเทียบดูแล้วเด็กนักเรียนที่เรียนอยู่ในตัวจังหวัดมีคุณภาพมาก ได้เรียนรู้ทั้งภาษา

อังกฤษตั้งแต่ชั้นอนุบาลหนึ่ง เรียนภาษาอังกฤษไปจนจบชั้นมัธยมปลาย เนื้อหาวิชา กีแท่นมาก “ไปศึกษาต่อที่ไหน ๆ ก็ทันเพื่อน ... ถ้าโรงเรียนของเรายังคงการเรียนการสอนและหลักสูตรเท่าเทียมกับนักเรียนในตัวจังหวัด เขาจะไม่ส่งบุตรหลานไปเรียนในตัวจังหวัดให้เปลี่ยนทำใหม่ ในนั้นจะค่ารถ ค่าเทอม ค่าหนังสือ ค่าเตื้อผ้า ปืนนึง ๆ หมดเงินไปกับการส่งบุตรหลานไปเรียนในโรงเรียนในตัวจังหวัดเยอะ เราเก็บเงินส่วนนั้นมาจุนเจือครอบครัวไม่ดีกว่าหรือ ชาวบ้านบางกลุ่มที่บุตรหลานอายุไม่ถึงเกณฑ์เข้าเรียน เขาบอกว่าลูกของผม ของหนู จะไม่ส่งเข้าโรงเรียนในชุมชนของเรารอ ก.ไก่ ลึง อนกฤษกไม่ได้ งานทางคุณครูต้องพยายามเรียนในชั้น ป.2 และ ป.1 ผู้ปกครองเลยตัดสินใจส่งเด็กคนนี้ไปเรียนต่อในโรงเรียนในตัวจังหวัด และผู้ปกครองของเด็กคนนี้เล่าปัญหาต่าง ๆ ของเด็กให้ครูทางโรงเรียนในตัวจังหวัดทราบ และเด็กก็เรียนรู้เรื่อง และเรียนทันเพื่อน ๆ ในกลุ่ม “ไปสมภาษณ์เด็กคนนี้” เด็กยอมรับว่า ทางโรงเรียนและครูอาจารย์อาจใจใส่และสอนดีมากในความคิดของผู้นำตามธรรมชาติ บอกว่า ภาษาอังกฤษของเด็กชั้น ป.2 ในโรงเรียนในตัวจังหวัดกับลูกเขาที่เรียนอยู่ชั้น ม.2 เด็ก ป.2 ยังเก่งกว่าตั้งเยอะ การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาความสามารถ สติปัญญาของผู้เรียน เพื่อสนองต่อตัวเด็กระหว่างโรงเรียนในตัวจังหวัดกับโรงเรียนชุมชนยังห่างกันมาก โรงเรียนในตัวจังหวัด เด็กจะมีการพัฒนาความสามารถสติปัญญาดีกว่า...” ในขณะที่โรงเรียนที่ 2 ก็มีปัญหาเช่นเดียวกัน “.... วิสัยทัศน์ทางการศึกษา (ของโรงเรียน) ยังแคน ไม่จัดการศึกษาเพื่อให้เด็กนักเรียนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ มุ่งแต่เพื่อศึกษาต่อแต่ก็สู้สถานศึกษาอื่นไม่ได้ ...” และโรงเรียนที่ 3 ก็มีภาพสะท้อนที่ผู้ปกครองยังไม่ค่อยพึงพอใจโรงเรียนนัก ดังนี้

“... อยากให้ครูเข้มงวดเรื่องการสอนอ่านเขียนให้มากขึ้น เราฝากรความหวังไว้กับครู เพราะเราไม่รู้หนังสือ บางครั้งให้ลูกอ่านหนังสือแต่ลูกอ่านไม่ออก ...” “... อยากให้ลูกที่จะจากที่นี่แล้วไปสอบเรียนต่อที่อื่น อยากให้ลูกสาวได้ใส่ชุดขาวเป็นนางพญาแล้ว มีอนาคต มีงานทำ ...” “... อยากให้ลูกเข้าเรียนจนจบ ม.6 แล้วทำงานทำได้ไม่ต้องกลับมาทำงาน เพราะที่ตัวเองก็ไม่มี ต้องเข้ามาไม่รู้เมื่อไรเขาก็เลิกไม่ให้เช่า ...” “... ความหวังของผม ผมไม่อยากให้ลูกลำบากเหมือนผมกับเมีย ผมอยากมีอนาคตให้ลูกเรียน เมื่อเรียนจบที่นี่แล้ว จะได้ไปเรียนต่อนอกพื้นที่ เพราะผมไม่มีนา ไม่มีทรัพย์สมบัติให้ลูก จะมีก็แต่วิชาที่ครูได้สอนให้ลูกผม ให้เขาได้อ่านออกเขียนได้ จบ ม.6 ผมก็ภูมิใจแล้ว

(2) “หนังสือเรียนไม่พอ เด็กนักเรียนบางห้องต้องซื้อ บางห้องไม่ต้องซื้อ”

(3) “อาหารกลางวัน ชาวบ้านบอกว่าจัดอาหารไม่ค่อยดีให้นักเรียนกิน”

(4) “สอนแต่ท่องจำและจดบันกระดาษให้นักเรียนจดตาม มีการแบ่งกลุ่มทำกิจกรรมบ้างแต่ไม่มากนัก เพราะส่วนใหญ่นักเรียนยังคงอ่อนในด้านภาษาไทยอยู่มาก จึงจำเป็นต้องใช้วิธีการจดบันกระดาษเพื่อฝึกให้นักเรียนเขียนและอ่านภาษาไทยไปในตัว อีกประการหนึ่งคือหนังสือเรียนมีไม่เพียงพอ การเรียนรู้ในหลักสูตรของวิชานั้น เรียนไม่ค่อยจบตามหลักสูตร”

(5) “ไม่เคยนำเด็กมาสัมผัสกับชุมชนหรือภายนอกโรงเรียนเลย สอนแต่หนังสือไม่ได้สอนวิชาชีพที่เด็กจะออกไปทำมาหากินอยู่ในชุมชนได้ถ้าไม่เรียนต่อหรือไม่ได้สอนประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของรุ่นปู่ย่าตายายเลย” “... การเรียนการสอนของครูก็เน้นแต่ให้เด็กนักเรียนอยู่แต่ภายในโรงเรียน ไม่นำนักเรียนออกมาระยานรู้โลกกว้าง หรือภูมิปัญญาของชุมชนที่มีอยู่หลายด้านบ้าง เช่น ด้านเกษตร ด้านคนตระพื้นบ้าน หรือสมุนไพร ลักษณะการเรียนการสอนจึงเป็นแบบถ่ายทอดจากครูฝ่ายเดียว ...” “... อยากให้โรงเรียนสอนวัฒนธรรมประเพณีเก่าแก่ เช่น การทอดผ้า การจักสาน การปลูกพืชผักสวนครัวไว้เลี้ยงตนเอง เพราะว่ามันเป็นพื้นฐานที่สำคัญของเด็กที่จะเรียนรู้เอาไปใช้ในวันข้างหน้า ไม่อย่างนั้นแล้วเด็กก็จะลืมวัฒนธรรมเก่าแก่ไปหมดก็ไม่ดี ต้องเรียนควบคู่ไปด้วย หากครูจิตใจที่รักและให้ความรู้ลูก ๆ ของเราระวิง ต้องสอนด้วยใจ ทำด้วยมือ เห็นด้วยตา หากได้อย่างนี้แล้วผู้จะภูมิใจมาก สำหรับครุทุกคน...” “... โรงเรียนที่คิดจะผลิตเด็กเพื่อศึกษาต่ออย่างเดียว คงจะไม่สนใจความต้องการของชุมชน ได้ครอบคลุมนักน่าจะคำนึงถึงเด็กอีกกลุ่มนหนึ่งซึ่งไม่ต้องการหรือไม่มีโอกาสเรียนต่อ ก็จะมีวิชาชีพที่จะออกมารажมาหากินอยู่ในชุมชนได้ ... ความจริงบ้านเรา มีอาชีพและวิชาการดี ๆ หลายอย่าง ที่น่าจะถ่ายทอดสู่ลูกหลาน ถ้าโรงเรียนเชิญภูมิปัญญาเหล่านั้นไปสอนก็ดี แต่ถ้าจะให้ดีน่าจะให้เด็กมาเรียนจากของจริงในส่วนเหตุ สวนผักเลย แบบนาฝิกงานตามนั้นก็ได้ เช่น กลุ่มแม่บ้านเป็นทำแซมพู ครูน่าจะให้เด็กออกมาระยานกับพากแม่บ้านบ้าง ...”

(6) อยากให้โรงเรียนสอนภาษาอังกฤษแก่เด็ก “... อยากให้มีการสอนภาษาอังกฤษขั้นพื้นฐานตั้งแต่อนุบาล หรือ ป.1 เพราะหมู่บ้านเรามีฝรั่งเข้ามาเที่ยวเป็นประจำ มาซื้อผักบ้าง มาดูชีวิตริษยาและเรียนรู้ การทอผ้า เพื่อว่าลูกผู้ชายฝรั่ง จะได้เป็นไกค์นำประโยชน์กลับหมู่บ้าน ... ” และนอกจากนั้น ก็มีชุมชนอีกชุมชนหนึ่งที่

ต้องการให้โรงเรียนสอนภาษาอังกฤษแก่เด็ก เพราะมีผู้ริ่งต่างชาติเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านบ่อย จะได้พูดซื่อๆ กับฝรั่งได้ ซึ่งเป็นความต้องการที่สอดคล้องกับสภาพของชุมชนทั้งสอง ที่มีชาวต่างชาติและเวียดนามเข้ามาเที่ยวบ่อย ส่วนอิกชุมชนนี้ก็ต้องการให้โรงเรียนสอนภาษาอังกฤษให้แก่นักเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาลหรือ ป.1 เรื่อยไปจนจบมัธยมและสอนให้เด็กมีคุณภาพเหมือนกับโรงเรียนในตัวจังหวัดดังที่กล่าวแล้วด้วย

(7) "...อยากให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นหรือหลักสูตรของโรงเรียน..."(ชุมชนบ้านสันผักหวาน)

(8) "...สอนเด็กแล้วเด็กยังอ่านไม่ออก เจียนไม่ได้..."

(9) "...สอนเด็กแล้วเด็กยังพูดภาษาไทยไม่ถูกต้องตามหลักภาษา พูดไม่ชัด..."

สรุปแล้ว หากตัดประเด็นปัญหาเกี่ยวกับหนังสือเรียนไม่พอ อาหารกลางวันสำหรับเด็กไม่มีดี เด็กเรียนแล้วยังอ่านไม่ออก เจียนไม่ได้ หรือพูดภาษาไทยไม่ถูกต้องไม่ชัดออกแล้ว จะพบว่า สิ่งที่ชุมชนเกือบทุกชุมชนคาดหวังจากโรงเรียนนั้นเป็นสิ่งที่ดี ที่จะสนับสนุนให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ทางการศึกษาของชุมชนที่เป็นสัมมาทิฐิ หรือถูกต้อง เช่น การเพิ่มเติมภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตร เป็นต้น สมควรที่โรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องจะให้ความสนใจ และส่งเสริมให้เกิดเป็นจริงเป็นจังขึ้น

1.9 ปัญหาและความต้องการของชุมชน พบประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

1) เนื่องจากชุมชนที่ทำการศึกษาทั้ง 6 ชุมชนเป็นชุมชนเกษตรที่ประชากร่วมใหญ่ประกอบอาชีพหลักคือ เกษตรกรรม และเมืองขนาดใหญ่เพาะปลูกแล้วมักนิยมรับจ้างหรืออาชีพเสริมรายได้อื่น ๆ เช่น การถักหอ จักสาน เป็นต้น ขณะนี้ ปัญหาร่วมของเกือบทุกชุมชนที่จะสนับสนุนอุปกรณ์ตามความคิดเห็นของชาวบ้าน จึงเป็นปัญหาในด้านการทำอาหารกิน ดังนี้

(1) ทุกชุมชนกล่าวถึงปัญหาที่คิดการทำกินไม่เพียงพอ มีจำกัด หรือไม่มีช่องพื้นที่เพาะปลูกมาก เนื่องจากประการที่ 1 อยู่ในเขตป่าสงวน (บ้านวัดจันทร์ บ้านใหม่หมอก บ้านหมอกจำปี้) ประการที่ 2 อยู่ในเขตเมือง แหล่งความเจริญ มีเอกสารสิทธิ์ (บ้านแม่คือ บ้านสันผักหวาน และบ้านพะนอลอ) แม่สาเหตุที่ทำให้ที่ดินทำกินจะแตกต่างกัน แต่ผลก็ทำให้ทั้ง 6 ชุมชน มีปัญหาร่วมและเป็นความต้องการที่อยากได้ที่ดินทำกินอย่างเพียงพอเหมือนกัน กรณีของชุมชนบ้านวัดจันทร์ จะมีเพียงครอบครัวเดียวที่ไม่มีที่

คิดทำกิน ยังชีพโดยการรับจ้างทั่วไป ส่วนชาวบ้านที่เหลือทั้งหมดมีที่คิดทำกินแต่ไม่เพียง เล็กน้อย ไม่เพียงพอแก่การยังชีพ กล่าวคือ เมื่อมีที่คิดทำกินน้อย ผลผลิตที่ได้ก็น้อยตาม ลงไป ซึ่งหมายถึงรายได้จากการอาชีพหลักก็น้อยตามลงไปด้วย และหากยิ่งชุมชนมีเศรษฐกิจ เพื่อการค้าด้วยแล้ว ก็จะยิ่งเป็นตัวเพิ่มทวีปัญหาความเดือดร้อนให้มีมากยิ่งขึ้น ฉะนั้นต่อ เงื่อนไขในเรื่องที่คิดทำกินมีจำกัด จึงมีทางออกอยู่ 2 ทาง คือ ทางที่ 1 เพิ่มผลผลิตใน ขนาดที่คิดทำกินเท่าเดิม เช่น การใช้ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช ยาฆ่าแมลง เป็นต้น กับทางที่ 2 ปรับพฤติกรรมการบริโภคและการดำรงชีวิต เป็นเศรษฐกิจแบบเพียงพอ พ่ออยู่พอกินหรือ เพื่อยังชีพ ลด ละ เลิกสิ่งซึ่งไม่จำเป็น สำหรับชุมชนบ้านวัดจันทร์นี้ ชาวบ้านส่วน ใหญ่เลือกทางออกในทางที่ 2 คือ ทำพอกันอยู่พอกิน จะประสบปัญหาเกิดเฉพาะปีที่ฝนฟ้าไม่ อำนวย อย่างปีกลายที่ประสบปัญหาร�่ำลงแมลง ซึ่งทำให้ชาวบ้านเริ่มที่จะใช้ยาฆ่าแมลง ทั้ง ๆ ที่ไม่เคยต้องใช้มาก่อนเลย ฉะนั้น ในปีที่ประสบปัญหาดังกล่าว ชาวบ้านจึงไม่มี ข้าวเพียงพอเพื่อยังชีพ จุดเริ่มต้นของการก่อตั้งธนาคารข้าวของหมู่บ้านและชุมชนข้างเคียง ก็สืบเนื่องมาจากเหตุผลเช่นนี้ ฉะนั้น สำหรับชุมชนบ้านวัดจันทร์ปัญหาหลักที่เป็นปัญหา ใหญ่ไม่ใช่เพราะมีที่คิดทำกินจำกัด หรือมีน้อย แต่ปัญหาคือ ธรรมชาติที่ไม่เป็นไปตามฤดูกาล หรือภัยตามธรรมชาตินั้นเอง ซึ่งอาจเกินกำลังที่ชุมชนจะรับมือได้ โดยเฉพาะ ปัจจุบันที่สภาพสังคม สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อาจเริ่มจากภัยปัญญา ดังเดิมที่จะวิเคราะห์ เรียนรู้ และเชื่ออย่างตระหนักว่า ภัยตามธรรมชาติเหล่านี้มีต้นต่อ มาจากการทำลายธรรมชาติของมนุษย์นั้นเอง ชุมชนบ้านวัดจันทร์แม้จะไม่ได้เด่นในเรื่อง ภัยปัญญาในการทำนาหากิน การเพิ่มผลผลิตหรือประทิธิภาพของการผลิต พันธุ์ข้าว มากนัก แต่ชุมชนเองก็พยายามกับผลกระทบของการพัฒนาจากรัฐผ่านทางหน่วยงานราชการ หลายหน่วยในพื้นที่ ค่านิยมทางวัฒนธรรมที่กำลังเริ่มเข้ามา ฉะนั้น สำหรับเงื่อนไขของชุมชน บ้านวัดจันทร์ที่ถูกจำกัดเรื่องที่คิดทำกิน ฝนฟ้าไม่เอื้ออำนวย ไม่ตกลงต้องตามฤดูกาล มี การสัมปทานตัดไม้โดยหน่วยงานที่รัฐสนับสนุน มีโครงการของรัฐที่ส่งเสริมการเพาะ ปลูกเพื่อการค้า แต่ส่งเสริมไม่ยั่งยืน ไม่ต่อเนื่อง ค่านิยมทางวัฒนธรรมที่กำลังทวีความรุนแรง แต่มีความเป็นชนเผ่าเดียวกันที่รักสงบ รักธรรมชาติ รักในอารีต ประเพณีดั้งเดิม มีองค์กรพัฒนาเอกชนที่เข้าไปเกี่ยวข้อง เป็นสังคมที่ไปมาค่อนข้างลำบาก มีคนເຜົ່າຄົກແກ່ທີ່ หลวงเหลือภัยปัญญาในการยังชีพ เช่น เวลาเจ็บไข้ได้ป่วย มีภัยปัญญาจัดระบบความ สัมพันธ์ที่ชาวบ้านจะมีต่อกัน และต่อธรรมชาติ จากความเชื่อในการเลี้ยงผี มีชาวบ้านใน วัยกำลังหลักของชุมชน รู้สึกได้ถึงภัยของการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ชุมชนบ้านวัด จันทร์จึงน่าจะมีทางออกต่อประเด็นปัญหาร�่ำลงที่คิดทำกิน โดยเร่งสร้างความตระหนัก

ร่วม พื้นฟูประเทศไทย ไม่ทิ้งคนเดียวแก่' (ภูมิปัญญา) NGO ยังคงต้องพยายามเป็นพี่เลี้ยงและทางการลดบทบาท ช่วยเหลือชาววิกฤตเท่านั้น

สำหรับชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้าม ที่สะท้อนออกมาร่วมกับที่ดินทำกินจำกัด เช่นเดียว กันนั้นกลับมีเงื่อนไขและปัจจัยที่แตกต่างกับชุมชนบ้านวัดจันทร์ กล่าวคือ ระบบเศรษฐกิจของชุมชน (การผลิต การบริโภค การสะสมและกระจายส่วนเกิน) เริ่มที่จะเป็นแบบเพื่อการค้า มิใช่พอยู่พอกิน มีการคืนรุนแรงของรายได้ในอุตสาหกรรมเกษตร โดยการรับจ้างเพื่อการศึกษาของบุตรหลานและเพื่อสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิต มีการแห่งฐานชุมชนตั้งอยู่ในเขตป่าสงวน ประชากรของชุมชนเพิ่มขึ้นทั้งจากชนกลุ่มน้อยที่อพยพเข้า และคนเมือง หรือชาวต่างชาติที่แต่งงานตั้งบ้านเรือนในหมู่บ้าน มีความเจริญแบบเมืองที่คึกคักมาก การส่งเสริมของทางการไม่ต่อเนื่อง (ตลาด) แม้ชาวชุมชนจะรู้สึกถึงความเปลี่ยนแปลง ดังเช่น "... ถ้าหากมีงานพากရาก็จะพร้อมในกันทุกบ้าน ต้องไปช่วยกัน ... แต่เดียวนี้สังเกตุเห็นว่าไม่ค่อยสามัคคีเท่าเมื่อก่อน เพราะบางรายก็อยากเป็นใหญ่ บางรายพอมีฐานจากการค้ายาก็รังเกียจคนจนบ้าง แห่งขันกันบ้าง พออยากให้พวกเรางามัคคิกันเหมือนเดิม ... อีกอย่างที่ทำให้คนส่วนใหญ่มีเวลา空余 เพราเราต้องการเงิน เช่น พากเยาวชนต้องออกไปรับจ้างกว่าจะกลับก็ค้า จึงไม่ค่อยได้รวมกลุ่มช่วยเหลืองาน หรือเล่นกีฬา..." แต่ก็ไม่สามารถจัดการกับการเปลี่ยนแปลงนี้ได้ ที่ดินทำกินที่มีอยู่อย่างจำกัดอยู่แล้ว ก็จะยิ่งหายไปเพราการขาย การเปลี่ยนแปลงอาชีพจากการเกษตรไปเป็นรับจ้างหรืออื่น ๆ จะมีมากขึ้น การบุกรุกป่าจะมีมากขึ้น ปัญหา Hayes สถาบันฯ เอดดี ใจสูงขึ้น ทางออกของชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้ามที่น่าจะเป็นก็คือ ผู้เฒ่าผู้แก่ที่อนวัติ ประษฐปฏิบัติ และคณะกรรมการหมู่บ้านที่เข้มแข็ง คงต้องค่อย ๆ ปรับเปลี่ยน พัฒนาชุมชนของตนไปในรูปแบบพิเศษ ที่ไม่ใช่ชุมชนชนผ่าแบบดั้งเดิม หรือสังคมเมืองแบบคนพื้นบ้านทั่วไป

ส่วนปัญหาเรื่องที่คิดทำกินมีจำกัดของชุมชนบ้านหมอกจำเป็นนี้ มีเงื่อนไขและปัจจัยเช่นเดียวกับชุมชนบ้านใหม่หมอกจำตาม (ดังกล่าวแล้ว) แต่มีความไม่เหมือนตรงที่ชาวชุมชนได้สัญชาติไทยแล้ว ทางออกของชุมชนบ้านหมอกจำเป็นต่อกรณีที่คิดทำกิน น่าจะเป็นการทำการเกษตรแบบใช้เทคโนโลยีเพิ่มผลผลิตแต่เป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับเทคโนโลยีพื้นบ้าน เช่น การใช้พืชสมุนไพรกำจัดแมลง การปลูกพืชแบบขั้นบันไดรักษาหน้าดิน การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น สำหรับชุมชนบ้านแม่คือ ชุมชนบ้านสันผักหวาน และชุมชนบ้านพะนอลอเป็นชุมชนในเขตเมือง ที่คิดราคาแพง มีใบเอกสารสิทธิ์ การบุก

ป้าไม่มี ยกเว้นบ้านพะมอลอที่ยังมีป้าชุมชนและป้าสาวน้อยบ้าง มีการเปลี่ยนแปลงที่ดินทำกินเพื่อการเกษตรไปเป็นที่ดินเพื่ออยู่อาศัย อุตสาหกรรมมากขึ้น การเกษตรแบบผสมผสาน หรือการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ดังที่ชุมชนบ้านแม่คือ และชุมชนบ้านสันผักหวานกำลังดำเนินอยู่น่าจะเหมาะสมกับปัญหาที่ดินทำกินจำกัด ส่วนชุมชนบ้านพะมอลอ น่าจะแก้ปัญหารือว่าที่ดินทำกินที่มีจำนวนจำกัด คล้ายคลึงกับชุมชนบ้านวัดจันทร์ เพราะมีเงื่อนไข และปัจจัยพื้นฐานหลายประการคล้ายคลึงกันดังกล่าวแล้ว

นอกจากปัญหาในด้านที่ดินทำกินมีจำกัด ไม่เพียงพอหรือไม่มีแล้ว ชุมชนบ้านแม่คือ ชุมชนบ้านสันผักหวาน ซึ่งเป็นชุมชนชนเมือง ก็มีปัญหารือว่า เนื้อร่างราคาปัจจุบัน และยาจากแมลง และสำหรับอาชีพเสริม นอกภาคการเกษตร เช่น รับจ้าง นั่น ชุมชนบ้านใหม่หมอกจำกัด คุณเหมือนจะมีปัญหารือว่าถูกเอาเบรียบเรื่องค่าจ้างมากที่สุด เพราะเป็นชนกลุ่มน้อย นอกนั้นก็มีปัญหารือว่าถูกเอาเบรียบเรื่องค่าจ้างต่า เพราะเป็นแรงงานขาดทักษะหรือแรงงานไร้ฝีมือ เช่น บ้านพะมอลอ บ้านหมอกจำกัด เป็นบ้านสันผักหวาน ส่วนชุมชนบ้านแม่คือ จะได้เบรียบกว่าแรงงานไปรับจ้างที่บ่อสร้างในด้านแกะสลัก ทำร่ม ซึ่งได้ค่าจ้างสูงกว่าแต่ทุกชุมชนก็ยังไม่พอใจค่าจ้างที่ได้รับ เพราะทุกชุมชน (ยกเว้นบ้านวัดจันทร์) ตอบว่ามีปัญหารือว่าถูกเอาความยากจนมาเบรียบกับค่าครองชีพ และระบบเศรษฐกิจเช่นปัจจุบันที่ไม่ใช่แบบเพียงพอแล้ว ค่าจ้างแรงงานที่แต่ละชุมชนได้รับก็จัดว่าต่ำและไม่เพียงพอต่อการยังชีพในระบบเศรษฐกิจดังกล่าว ส่วนอาชีพเสริมรายได้ด้านการจักสาน ถักฟอก (ชุมชนบ้านวัดจันทร์ ชุมชนบ้านใหม่หมอกจำกัด และชุมชนบ้านพะมอลอ) ชาวชุมชนจะตอบว่ามีปัญหารือว่าราคาและตลาด

เป็นที่น่าสังเกตสำหรับ “ความยากจน” ที่มี 2 ชุมชนอยู่ถึงความยากจนว่าเป็นปัญหาของชุมชนของตน คือ ชุมชนบ้านวัดจันทร์ และชุมชนบ้านหมอกจำกัด ในขณะที่เหลืออีก 4 ชุมชนไม่ได้หยิบยกความยากจนมาเป็นปัญหา สำหรับ 4 ชุมชน ที่ไม่ได้หยิบยกความยากจนว่าเป็นปัญหา อาจตีความได้ 2 ทาง คือ 1) ชุมชนนั้น ๆ ไม่ได้จน และ 2) ไม่ได้มองความยากจนว่าเป็นปัญหา เช่น อยู่ในฐานะยากจน จนเคยชินแล้ว หรือเป็นปัญหาพื้นฐานจนมิได้นึกถึง ซึ่งทั้ง 4 ชุมชนน่าจะอยู่ในความหมายที่ 2 กล่าวคือ ชุมชนอยู่ในฐานะยากจน จนเคยชินแล้ว และอาจจะเริ่มรู้สึกว่าความยากจนเป็นปัญหาเกิดต่อเมื่อรายได้ที่ได้เป็นหลักหรือประจำอยู่นั้น ไม่สามารถตอบสนองความต้องการในการซื้อหรือบริโภคสิ่งใหม่ ๆ ในชีวิตประจำวันได้ (จากค่านิยมทางวัฒนธรรมที่เพิ่มขึ้น จำพวกของฟุ่มเฟือย หรือสิ่งอำนวยความสะดวกทางด้านความสะดวก) ซึ่งในชุมชนที่ศึกษาส่วนใหญ่พบว่ามีสาเหตุสืบเนื่องจากค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไป ความเจริญทางวัฒนธรรมที่คึกคักตามเข้ามา พร้อม ๆ กับความ

รู้สึกที่ไม่เพียงพอ แต่ชาวชุมชนก็สัมผัสและรู้สึกได้ว่าทั้งมีส่วนที่ไม่พึงพอใจต่อการเปลี่ยนแปลงนั้น ดังเช่น "... ชาวบ้านชอบซื้อของมาโซ่กัน อาศัยกัน บางพักก็แต่งตัวและสร้างบ้านอาศัยกัน โดยยอมอดหรือเป็นหนี้..." "... ถ้าหากว่ามีงานพวกราจะพร้อมใจกันทุกบ้าน ต้องไปช่วยกัน แต่เดี๋ยวนี้สังเกตว่าไม่ค่อยสามารถคิดเหตุเมื่อก่อน เพราะบางรายก็อยากเป็นใหญ่ บางรายพอมีฐานะจากการค้าขายก็รังเกียจคนจนบ้าง แบ่งกันบ้าง ผู้ชายก็ให้พวกราสามัคคีกันเหมือนเดิม ..." และรวมทั้งอีกหลายชุมชนที่เกิดความรู้สึกดังกล่าว เช่น "... เงินสกปรกนั้นเราไม่ต้องการ ไม่อยากแม้แต่แตะต้อง ..." ซึ่งหมายความว่าการปลูกจิตสำนึกหรือการทำให้เกิดการตระหนักรู้อย่างรู้เท่าหันกับการเปลี่ยนแปลงพร้อม ๆ กับการปรับปรุง ยังพอที่จะทำได้

สำหรับ 2 ชุมชนที่อยู่ถึงความยากจนว่าเป็นปัญหาของชุมชนของตน คือ ชุมชนบ้านวัดจันทร์และชุมชนบ้านหมอกจำแป๊ นั้น พบว่า ผู้ที่เริ่มต้นมองความยากจนว่าเป็นปัญหาของชุมชนหรือชาวบ้านนั้น คือ พระหรือเจ้าอาวาสสำหรับบ้านวัดจันทร์ และครูสำหรับบ้านหมอกจำแป๊ ซึ่งทั้งพระและครูต่างก็เป็นนักวิจัยชาวบ้านในโครงการ และต่างก็เป็นบุคคลภายนอกชุมชนที่เข้าไปขึ้นเรื่องเกี่ยวกับชุมชน ดังเช่น พระเป็นคนอีสาน มาตามโครงการพritchard แม่ครูเป็นคนเมือง บ้านอยู่อุบลราชธานี แต่เข้าไปบรรจุอยู่ที่บ้านหมอกจำแป๊ ซึ่งเป็นชุมชนชาวไทยใหญ่

2) ปัญหาในด้านสังคม วัฒนธรรม 陋俗ชุมชน ได้สะท้อนปัญหาในด้านนี้ออกมากำเพิดเหล่านี้ "... บ้านวัดจันทร์เป็นทางผ่านของยาเสพติดที่มาจากบ้านเสาแดงที่โถงดังไปทั่วประเทศคราวหนึ่ง จะจับผู้ค้าสักคนเดียวต้องเอาเอลิคอลเตอร์ลง ใช้คนทั้งหมู่บ้านช่วยกันจับ ..." "... วัยรุ่นบ้านเราชอบเที่ยวเตร่ เงินทองก็ซื้อหาเองได้ เที่ยวนี้นั่น 2 พัน 3 พัน ไม่มีเงินอื้อเป็นก์เอกสารเครื่องของวาง พ่อ แม่ต้องไปได้คืน ..." ซึ่งนั่นหมายถึงชุมชนกำลังได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงจนก่อให้เกิดปัญหายาเสพติด การเที่ยวเตร่ก่อลายคืน ฟุ้มเฟือย แบ่งความรวย อยู่แบบตัวใครตัวมัน การละเลยวัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนภูมิปัญญาของตนเอง ดังรายละเอียดที่กล่าวแล้วในเรื่องค่านิยมหลัก ๆ และปัญหาของแต่ละชุมชน

จากประเด็นดังกล่าวข้างต้นพожะสรุปได้ว่า ชุมชนที่ศึกษาตระหนักรู้ปัญหาที่ใกล้ตัวเป็น 2 ด้านใหญ่ ๆ คือ ปัญหาในการทำมาหากิน หรือการประกอบอาชีพที่นำมาซึ่งเรื่องของปากท้อง หรือรายได้ กับด้านที่สอง คือ ปัญหาในวิถีชีวิต ที่เริ่มอยู่อย่างไม่

ปกติสุข เช่น ปัญหาของวัยรุ่น ปัญหาคนรวย คนจน เรื่องตัวครอตัวบัน ในขณะที่ชุมชนเองก็ตระหนักได้ถึงการเปลี่ยนแปลง และเสียดายภูมิปัญญา ประเพณีที่ดีงามในอดีต

2. สรุปปัจจัย เงื่อนไข และองค์ประกอบต่าง ๆ ภายในโรงเรียน

ปัจจัยเงื่อนไขภายในโรงเรียนของทั้งหกชุมชนมีประเด็นที่เป็นปัจจัยสำคัญ ๆ ดังนี้

2.1 ด้านโครงการสร้างการบริหารจัดการศึกษา

ทั้งหกโรงเรียนมีรูปแบบโครงการสร้างการบริหารแบบเดียวกัน คือเป็นรูปแบบที่กระทรวงศึกษาฯกำหนดขึ้นอย่างเป็นทางการ ให้ทุกโรงเรียนถือปฏิบัติ โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะของคณะกรรมการโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วยบุคลากรภายในโรงเรียน และชุมชน ในส่วนของชุมชนส่วนใหญ่แล้วจะเป็นกลุ่มผู้นำหรือแกนนำคณะกรรมการ 9-15 คน แต่ดูเหมือนว่าเป็นโครงสร้างที่กำหนดขึ้นตามหลักการเท่านั้น ในการปฏิบัติจริง ๆ นั้นขึ้นไม่ค่อยได้นำมาใช้ประโยชน์หรือปฏิบัติอย่างจริงจังเท่าไนก บางแห่งไม่เคยประชุมคณะกรรมการโรงเรียนเลย บางโรงเรียนก็ใช้งานในการนี้ที่ต้องการความร่วมมือจากชุมชนในการจัดกิจกรรมเพื่อเป็นผลงานของโรงเรียน มีเพียง 2 แห่งเท่านั้นที่ให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการบริหารการศึกษาค่อนข้างมาก คือ ชุมชนแม่คือ และชุมชนบ้านสันผักหวาน ซึ่งจัดให้มีการบริหารการศึกษาร่วมกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน โดยมีการประชุมคณะกรรมการโรงเรียนสม่ำเสมอ นำปัญหาและความต้องการมาร่วมกันคิด กำหนดแผนงานโครงการร่วมกัน เช่น โครงการจัดตั้งกองทุนการศึกษาจากการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ชาย หรือความรู้สึกมีส่วนร่วมต่อปัญหาต่าง ๆ ของโรงเรียนที่ชาวบ้านถือเป็นภาระหน้าที่ที่ต้องร่วมกันแก้ไขของชุมชนบ้านสันผักหวาน ได้แก่ ปัญหาจำนวนเด็กลดลง เป็นต้น

สำหรับชุมชนอื่น ๆ อำนวยในการบริหารฯ จะอยู่ในโรงเรียนโดยผู้บริหารโรงเรียนมีอำนาจเต็มที่ต่อการกำหนดทิศทางการบริหารการศึกษา โดยชุมชนจะมีบทบาทเพียงให้ความร่วมมือช่วยเหลือสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียนตามที่โรงเรียนต้องการ และโรงเรียนก็จะสนับสนุนชุมชนบ้าง เป็นบางโอกาสเท่านั้น

2.2 วิสัยทัศน์หรือความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่ผู้บริหาร โรงเรียนและบุคลากรในโรงเรียน คณะกรรมการ โรงเรียน ผู้ปกครอง ส่วนใหญ่แล้วจะมีทัศนคติทางการศึกษาที่แตกต่างกัน อาจแบ่งเป็น 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายโรงเรียน หรือสถานศึกษา และฝ่ายผู้ปกครอง คือชุมชน ซึ่งต่างก็มีความคาดหวังที่แตกต่างกันดังกล่าวมาแล้วข้างต้น โดยที่ทั้งสองฝ่ายไม่มีโอกาสที่จะคิดร่วมกัน จึงต่างคนต่างคิด ดังนี้

- **ด้านโรงเรียน** ต้องการจัดการศึกษาเพื่อสนองนโยบายและแนวทาง แผนงานที่รัฐกำหนด และสั่งการจากศูนย์สังกัด บางครั้งจึงมองข้ามบริบทของชุมชน และ การสนองตอบต่อการคาดหวังที่ชุมชนมีต่อโรงเรียน จึงมุ่งสอนให้เด็กเรียนรู้สิ่งที่มีอยู่ใน ตำรา มากกว่าการเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน

- **ด้านชุมชน** ผู้ปกครองต้องการให้บุตรหลานมีความสามารถทางวิชา การในการสอบแข่งขันในการเรียนต่อ หรือมีอาชีพอยู่ในชุมชนได้

สำหรับโรงเรียนที่ให้ความสำคัญต่อความสามัคคีกับชุมชน ให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทได้คิดร่วมกัน ฟังเสียงชุมชน กำหนดคิสัยทัศน์ร่วมกัน ซึ่งสามารถร่วมจัดการเรียน การสอนให้มีประสิทธิภาพได้ในระดับหนึ่ง เช่น ชุมชนแม่คือ กำหนดปรัชญาการศึกษา ไว้ว่า “ครูดี วิชาการเด่น เน้นคุณธรรม สามัคคีชุมชน” ซึ่งเป็นวิสัยทัศน์ที่กวางไกล ของโรงเรียนและชุมชนร่วมกัน ทำให้ชุมชนและโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน แต่ อย่างไรก็ได้ อาจเป็นเพราะวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร โรงเรียนที่มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนด นโยบายของโรงเรียนนั้น ๆ ก็ได้ ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะตัวที่ชุมชนยังมีความกังวลใจว่า ถ้าผู้ บริหารเปลี่ยนไปชุมชนอาจขาดโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมคิด ตัดสินใจ และปฏิบัติร่วมกัน ใน การจัดการศึกษาของชุมชน เช่น ความหวั่นเกรงของชุมชนแม่คือ ที่เกรงว่าครูใหญ่ก่อน ใหม่อาจไม่เหมือนคนปัจจุบัน แล้วจะมีผลต่อการศึกษาของบุตรหลานและชุมชน ซึ่งแสดง ว่า การกำหนดคิสัยทัศน์ทางการศึกษานั้น โรงเรียนมีบทบาทอยู่ในระดับสูงกว่าชุมชน และส่วนใหญ่ยังนุ่มนิ่นการเรียนรู้ในเนื้อหามากกว่าการแก้ปัญหาในชีวิตจริง ซึ่งไม่สนอง ความต้องการของชุมชน

2.3 ปรัชญาทางการศึกษา ทุก ๆ โรงเรียนมีปรัชญาหรือคำขวัญของโรงเรียน ไว้ให้ยึดถือปฏิบัติ ซึ่งล้วนเป็นปรัชญาที่ดี มีความน่าสนใจ และมีคุณค่าทุก ๆ ปรัชญา หากโรงเรียนได้นำมาใช้โดยกำหนดคุณภาพศาสตร์หรือกลวิธีให้สำเร็จ รวมถึงปรัชญาที่ตั้งไว้ จริง แต่ในภาพรวม คำขวัญ หรือปรัชญาการศึกษาของโรงเรียนทั้ง 6 แห่ง เป็นเพียงถ้อย

คำที่น่าประทับใจเท่านั้น แต่ก็มีบางโรงเรียนที่ยึดถือปรัชญาเป็นแนวทางการดำเนินงานจนประสบผลสำเร็จ เช่น โรงเรียนบ้านแม่ค้อ

2.4 บทบาทของครุและบุคลากรในโรงเรียน ครูซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนและการกล่อมเกลานักเรียนให้เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนนั้นนับเป็นภาระที่ยากลำบาก เพราะนอกจากการอบรมสั่งสอนแล้วครุยังต้องประพฤติปฏิบัติคนให้เป็นแบบอย่างที่ดีอีกด้วย และครุของชุมชนทั้งหมดแห่งที่เข้าไปศึกษาวิจัยครั้งนี้นั้นมีภาพรวม ดังนี้

- **บทบาทในด้านการเรียนการสอน** ครูส่วนใหญ่ยังสอนโดยยึดวิชาการในตำราเป็นหลัก และมีภาระหน้าที่อื่น ๆ ทั้งเรื่องส่วนตัวและงานราชการอื่น ทำให้มีเวลาในการสอนและเอาใจใส่นักเรียนไม่เต็มที่นัก เช่น ต้องไปช่วยราชการที่อื่น ไปเรียนหนังสือ ทำธุรกิจส่วนตัว หรือเดินทางกลับบ้านซึ่งอยู่ห่างไกล เพราะโรงเรียนอยู่ในถิ่นทุรกันดาร

- **บทบาทด้านการกล่อมเกลา** ทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้แก่ การเอาใจใส่ลูกแลด้านคุณธรรม จริยธรรม บนบัปติştิวนะรัตน์ อันดึงดี ยังมีน้อย และบางครนบังประพฤติปฏิบัติคนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนได้น้อยเกินไป เช่น การทะเลกับผู้ปกครอง สูบบุหรี่ หรือดื่มน้ำมีน้ำมัน เช่น โรงเรียนให้ความสนใจและจัดกิจกรรมเพื่อกล่อมเกลาให้เด็กได้เรียนรู้บนบัปติştิวนะรัตน์ ศึกษาด้านคุณธรรมรู้ในประวัติและภูมิปัญญา เช่น โรงเรียนบ้านใหม่-หมอกจ้าม ได้ให้โอกาสแก่นักเรียนไปทำกิจกรรมด้านการศึกษาชุมชน และภูมิปัญญาของท้องถิ่น หรือโรงเรียนแม่ค้อ นำนักเรียนออกมาร่วมกิจกรรมกับชุมชนในงานศพและงานบัปติştิวนะรัตน์ เป็นต้น

2.5 สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน มี 2 ลักษณะ

- **โรงเรียนขนาดกลาง และอยู่ใกล้เมือง** จะมีความพร้อมและมีศักยภาพในการให้บริการชุมชนค่อนข้างสูง เช่น โรงเรียนแม่ค้อ หมอกจ้าม เป็นต้น และสันผักหวาน จังหวัดเชียงใหม่ ที่จะจัดการเรียนการสอนและสร้างความสัมพันธ์ชุมชน ทำให้ชุมชนและโรงเรียนร่วมกันสร้างความเข้มแข็ง โดยร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา หรือเพื่อสร้างความเข้มแข็งได้ โดยการให้บริการด้านสถานที่เป็นที่ประชุมจัดกิจกรรม พับประสังสรรค์ ใช้สถานที่พำนัชส่งเสริมการอุดหนุน หรือแข่งขันกีฬา เพื่อเชื่อมความ

สามัคคี ตลอดจนมีบุคลากรของโรงเรียนให้การสนับสนุนในการจัดกิจกรรมร่วมกัน โดยบริการทางวิชาการหรืออื่น ๆ

- โรงเรียนขนาดเล็กและอยู่ในอินทร์กันดาร เช่น โรงเรียนบ้านพะมอ ลอด ซึ่งมีบ้านเรือนแคบ ขาดวัสดุอุปกรณ์ จึงไม่สามารถให้บริการแก่ชุมชนได้ทั้งอาคารสถานที่และอุปกรณ์ หรือชุมชนบ้านวัดจันทร์ ถึงแม้ว่าจะมีสถานที่กว้างขวางแต่ก็ขาดบุคลากรและอุปกรณ์ที่จะสนับสนุนชุมชน โรงเรียนจึงไม่เป็นสถานที่ที่จะให้ชุมชนไปพบประสังสรรค์ หรือทำกิจกรรมร่วมกันได้เท่าที่ควร

3. สรุปปัจจัย เงื่อนไข และองค์ประกอบต่าง ๆ ภายนอกชุมชน ที่เข้ามายังการเสริมและส่งผลกระทบกับชุมชนจนกลายเป็นปัจจัยเสริมความเข้มแข็งของชุมชน หรือทำให้ชุมชนอ่อนแอลงนั้น ปัจจัยภายนอกดังกล่าวได้แก่ นโยบายของรัฐและการนำนโยบายลงสู่การปฏิบัติทั้งทางด้านการศึกษา การพัฒนาชุมชน และด้านอื่น ๆ งานและการดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) และองค์กรต่าง ๆ อิทธิพลของสื่อมวลชน กลไกตลาดและอำนาจธุรกิจ และปัจจัยดึงดูดหรือปัจจัยผลักดันทรัพยากรมนุษย์ของชุมชน เมื่อพิจารณาปัจจัยดังกล่าว เปรียบเทียบกับลักษณะหรืออาการของชุมชนที่เข้มแข็งหรือลักษณะของชุมชนที่อ่อนแอก่อต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 ลักษณะอันแสดงถึงความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่

1. ทำให้ชุมชนมีสภาพรวมกันเป็นปึกแผ่นอย่างแน่นแฟ้น ในทางกายภาพหรือรูปธรรม คือ สมาชิกของชุมชนมีศักยภาพ มีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกันในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งของส่วนตัวและส่วนรวม ทั้งด้านอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม การพัฒนาชุมชน การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ฯลฯ ในทางจิตวิญญาณ คือ สมาชิกของชุมชน มีค่านิยมความเชื่อต่อสิ่งสูงสุดอย่างโดยย่างหนึ่งรวมกัน และรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความรู้สึกผูกพันกับชุมชนและสมาชิกในชุมชน มีความรักใคร่สามัคคี เอื้อเพื่อเพื่อแผ่ ให้ความช่วยเหลือแบ่งปันระหว่างกัน ฯลฯ

2. ทำให้ชุมชนมีศักยภาพที่พึงพิงตนเองได้ในระดับที่สูง โดยมีทุน แรงงาน ทรัพยากรเพื่อการยังชีพพื้นฐานของครอบครัวตนเอง แม้จะมีการพึ่งพิงภายนอกก็อยู่ในลักษณะที่ชุมชนมีอำนาจในการจัดการ การเลือกสรร การตัดสินใจ การมีส่วนร่วมสูง ไม่ว่าด้านอาชีพ การศึกษา การกินอยู่ ประเพณี การรักษาพยาบาล ฯลฯ

3. ทำให้ชุมชนสามารถควบคุมและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยอาศัยอำนาจ ความรู้ และกลไกภายในของชุมชน กำหนดแนวทางของการแก้ไขปัญหา โดยอาศัยความร่วมมือภายในชุมชนเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ฯลฯ

4. ทำให้ชุมชนพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ สร้างภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจ การบริหารจัดการ การปกครอง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี ฯลฯ มีผลให้ชุมชนมีความรู้ความสามารถที่จะพัฒนาตนเอง และถ่ายทอดความรู้นั้นได้อย่างต่อเนื่อง

กลุ่มที่ 2 ลักษณะอันแสดงถึงความอ่อนแอกองชุมชน ได้แก่

1. ชุมชนสูญเสียความเป็นปีกแผ่นอันเป็นหัวใจสำคัญของความเป็นชุมชน ในทางกายภาพหรือรูปธรรม คือ สมาชิกของชุมชนมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ ต่างทำมาหากินขาดความร่วมมือร่วมใจ มุ่งความอยู่รอดของตนมากกว่าของชุมชน มีการอพยพบ้ายถินชั่วคราวและถาวร ในทางจิตวิญญาณ คือน้ำใจของความเอื้ออาทรกัน ช่วยเหลือเอื้อเพื่อแบ่งปันความรักในชุมชนเกิดได้น้อยลง โดยที่สมาชิกของชุมชนรู้สึกได้ถึงความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

2. ทำให้ชุมชนพึงพิงภายนอกสูง ถูกปัจจัยภายนอกควบคุมและกำหนดความเปลี่ยนแปลงของชุมชนในด้านเศรษฐกิจ การศึกษา รูปแบบการบริโภค การพักผ่อนหย่อนใจ ค่านิยม-ความเชื่อ การรักษาพยาบาล ฯลฯ โดยที่ชุมชนมีอำนาจในการต่อรองต่ำ หรือมีอิสระในการเลือกและตัดสินใจน้อย

3. ทำให้สภาพปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้น โดยที่ชุมชนควบคุมและแก้ไขเองได้ยาก หรือได้น้อย เช่น ปัญหาการแย่งชิงและทำลายทรัพยากร ทั้งจากบุคคลภายนอกและชุมชนเอง ปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ปัญหาอาชีพ เช่น หนี้สิน ที่ดินทำกิน ปัญหาสังคม เช่น ปัญหาวัยรุ่น ยาเสพติด ครอบครัวแตกแยก คนชราและเด็กถูกทอดทิ้ง ปัญหาอยากรถ อาชญากรรม เอดส์ เป็นต้น

4. ทำให้สภาพพัฒนาการของชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การศึกษา เทคโนโลยี ฯลฯ ถูกทำลายหรือถูกละทิ้งให้ชั่งกั้น ศักยภาพและภูมิปัญญาของห้องถูนสูญหายไป หรือถูกทอดทิ้ง ไม่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ชุมชนจึงอยู่ในสภาพขาดฐานะและพัฒนาการของตนเอง

พบว่า ชุมชนที่ทำการศึกษาได้รับผลกระทบจากปัจจัยภายนอกดังกล่าว และแสดงลักษณะอันบ่งบอกถึงความอ่อนแอกของชุมชนในกลุ่มที่ 2 มากกว่าจะแสดงลักษณะของชุมชนที่เข้มแข็งในกลุ่มที่ 1 (รายละเอียดได้กล่าวแล้วในหัวข้อสรุปปัจจัยเงื่อนไขและองค์ประกอบต่าง ๆ ภายในชุมชน) ซึ่งระดับของผลกระทบในแต่ละชุมชนนั้น ไม่เหมือนกัน หรือไม่เท่ากัน และมิได้หมายความว่า ปัจจัยภายนอกทั้ง 4 ประการจะมีอิทธิพลอย่างเท่าเทียมกัน กล่าวคือ จากผลการศึกษาทั้ง 6 ชุมชน พบว่า อิทธิพลของสื่อมวลชนและกลไกตลาดรวมทั้งอำนาจธุรกิจเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความอ่อนแอกของชุมชนมากกว่าปัจจัยทางด้านหน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่ ซึ่งหน่วยงานของรัฐหรือองค์การพัฒนาเอกชนในพื้นที่ส่วนใหญ่มีเจตนาหรือปรารถนาดีที่จะเห็นชุมชนเข้มแข็ง หรือพัฒนาได้อย่างยั่งยืนมากกว่า เช่น การเข้าไปส่งเสริมเรื่องการรวมกลุ่ม ส่งเสริมเรื่องขนาดธรรมเนียม ประเพณี ชาติ พิธีกรรมดั้งเดิม ตลอดจนเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ก็ยังอยู่ในลักษณะไม่ต่อเนื่อง ไม่ถึงแก่นและแยกส่วน ซึ่งผลกระทบต่อชุมชนจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับว่าชุมชนแต่ละแห่งมีปัจจัยความเข้มแข็งอยู่มากน้อยเพียงใด ระดับใด และยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน ที่ตั้งของชุมชน (ความใกล้-ไกล หรือ การเข้าออกจากชุมชนสู่ภายนอก) ทรัพยากรและการได้เป็นเจ้าของทรัพยากรของชุมชน การเข้าถึงอำนาจรัฐ และการที่อำนาจรัฐเข้าถึงชุมชนด้วย เพราะเงื่อนไขเหล่านี้เป็นตัวกำหนดระดับของภูมิคุ้มกันของชุมชนจากปัจจัยภายนอกที่เข้ามาระบบทั้งหมด

สำหรับอิทธิพลของสื่อมวลชนโดยเฉพาะโทรศัพท์มือถือ น่าจะมีอิทธิพลสูงมากต่อการเปลี่ยนแปลงค่านิยมดั้งเดิมไปสู่ค่านิยมแบบใหม่ เป็นตัวเสริมกลไกตลาดและธุรกิจภายนอกในเรื่องการบริโภค รสนิยมแบบใหม่ และวิถีการดำเนินชีวิตแบบเมืองมากขึ้น และยังมีผลกระทบต่อการปฏิสัมพันธ์และความสัมพันธ์ภายในชุมชน ครอบครัวให้ลดลงโดยชุมชนและครอบครัวสมัครใจหรือยินยอมพร้อมใจ สำหรับชุมชนที่อยู่ใกล้เมือง ชาวชุมชนอาจจะมีฐานะซื้อเครื่องรับโทรศัพท์มือถือราคาไม่แพงเหมือนสมัยก่อนนั้น รวมทั้งการปิดกั้นมิให้ชาวบ้านซื้อเครื่องรับโทรศัพท์มือถือ เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ หรือเป็นไปได้ยาก ประเด็นสำคัญจึงน่าจะอยู่ที่ข่าวสาร (Message) เช่น โทรทัศน์นำผ่านสื่อโทรศัพท์ การโฆษณาเกิด เนื้อหาในละครโทรศัพท์มือถือ หรือรายการต่าง ๆ ของแต่ละสถานีเกิด น่าจะมีบทบาทมากกว่าในการสักดักกั้นมิให้ชุมชนซื้อเครื่องรับโทรศัพท์ ในวงการโทรศัพท์มือถือรวมทั้งสถานีโทรศัพท์มือถือต่าง ๆ ควรได้คำนึงถึงและมีผู้รับผิดชอบในด้านนี้โดยตรง โดยคิดคำนึงถึงชาวชนบทให้มากขึ้น มิใช่รายการหรือเนื้อหาตอบสนองต่อชาวเมือง แม้ราคาเครื่องรับโทรศัพท์มือถือจะถูกคลง ทุกหมู่บ้านมีไฟฟ้าเข้าถึง แต่ในอีกหลายชุมชนชาวบ้านยังไม่มีศักยภาพ

ในการซื้อ ฉะนั้น สิ่งหนึ่งที่ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถทำได้ ก็คือ ทำอย่างไรที่จะมีโทรศัพท์ดู โดยไม่ต้องซื้อเองหรือต่างคนต่างซื้อ ที่ชุมชนบ้านวัดจันทร์ซึ่งเป็นชุมชนที่มีฐานะยากจนมากกว่าชุมชนอื่น ๆ ในโครงการฯ มีศalaออนไลน์ประจำที่มีเครื่องรับโทรศัพท์จำนวน 25 นิ้ว มีการจัดกลุ่มเรารายมาดอยดูแลรักษา มีการจัดโปรแกรมฉายภาพยนตร์จากม้วนวีดีโอซึ่งเห็นว่าจะมีประโยชน์สำหรับชุมชนที่ชาวชุมชนยังไม่มีโทรศัพท์ ที่ชุมชนอื่นๆ จะปรับใช้ได้บ้าง แต่สิ่งที่ควรเพิ่มเติมคือ ทำอย่างไรที่จะทำให้การดูโทรศัพท์นี้ใช้ดูบันไดแล้ว ต่างคนต่างกลับบ้านไปรบกวนมัน จะทำอย่างไรให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์สิ่งที่ได้ดู คล้ายกับเอาโทรศัพท์เป็นสื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบตามธรรมชาติ คือให้สนุกสนาน มีการจูงใจด้วย นักพัฒนาชุมชน ครุในหมู่บ้าน อาจต้องช่วยในประเด็นดังกล่าว แต่ก็มีได้หมายความว่าจะสามารถทำได้ทุกรายการโทรศัพท์ ในขณะเดียวกันควรคำนึงว่า จะทำอย่างไรให้การตัดสินใจออกแบบมาตรฐานดูโทรศัพท์ของส่วนรวมน่าสนใจมากกว่าการอยู่บ้านไปรบกวนมัน ขอโทรศัพท์น้ำดယักษ์ให้เป็นประหนึ่งของหนังกลางแปลงขนาดย่อมที่อาจได้จากการบริจาคของบริษัท ห้างร้านต่าง ๆ จะสามารถดึงดูดความสนใจได้มากกว่า 25 นิ้ว หรือไม่ การมีภาพยนตร์ดี ๆ สนุกสนานได้ทั้งความบันเทิงและสาระจากม้วนวีดีโอ พร้อมทั้งมีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ การเรียนรู้ โดยมีครุหรือผู้ดูแลอยู่ด้วยทุกครั้งที่เติมไปด้วยความสนุกสนานและตามธรรมชาติ จะช่วยแก้ปัญหาอิทธิพลของสื่อมวลชน (โทรศัพท์) ได้หรือไม่ ซึ่งนอกจากจะช่วยคลายอิทธิพลของโทรศัพท์ในทางลบแล้ว ยังเป็นการเพิ่มกลไกการ ปฏิสัมพันธ์ การติดต่อสื่อสาร รวมทั้งปรับฐานการเรียนรู้ของชุมชนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ฐานความคิดในเรื่องดังกล่าว คือ รายการบางรายการเนื้อหาบางเรื่องจากโทรศัพท์ ควรรวมกับสนุกกว่าการดูคนเดียว (มนุษย์เป็นสัตว์สังคมอยู่แล้ว) สาระประโยชน์ต้องจัดให้ควบคู่กับความบันเทิง การรวมกลุ่มต้องมีการพูดคุยวิพากษ์วิจารณ์ซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ แต่ขอให้มีผู้อยู่ดูและการวิพากษ์วิจารณ์นั้น หรือมีการจัดการหรือจัดโปรแกรมการวิพากษ์วิจารณ์ดี ๆ ความเชื่อมั่นและการเปิดโอกาสในความเป็นมนุษย์ของชาวบ้าน ความกล้าที่จะคิดและทดลอง เพื่อเป็นการปรับปรุงระหว่างสิ่งเก่ากับสิ่งใหม่ (สำหรับชุมชนบ้านสันผักหวานกับชุมชนบ้านแม่คือเป็นชุมชนใกล้เมือง เป็นคนพื้นราบ หรือคนเมือง มีฐานะค่อนข้างดีกว่าชุมชนอื่น ๆ ประชากรประมาณร้อยละ 50 มีอาชีพรับจ้างหรือออกไปทำงานนอกชุมชนแบบเช่าไปเยือนกลับ ตกเย็นหรือค่ำลงอย่างพักผ่อน มีความเป็นปัจเจกชนแบบลังกวนเมืองค่อนข้างสูงอาจใช้โครงการโทรศัพท์สาธารณะค่อนข้างมาก แต่ทั้งนี้น่าจะทดลองขึ้นอยู่กับการจัดการรวมทั้งชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้าน กับชุมชนบ้านหมอกจำเป้ ซึ่งถึงแม้ว่าชาวชุมชนส่วน

ให้ผู้ก่ออุบัติเหตุไปเยี่ยมกลับเหมือนชุมชนบ้านสันพักหวาน และชุมชนบ้านแม่คือ กีตาน (รับจ้างนออกคุกคามเพาะปลูก) แต่ชาวชุมชนส่วนใหญ่ยังมีฐานะยากจนกว่าจำนวนผู้ที่ยังไม่มีเครื่องรับโทรศัพท์มือถือสูงกว่า)

นอกจากจากการปรับปรุงในเรื่องโทรศัพท์มือถือดังกล่าวแล้ว การเพิ่มสื่อบันเทิงพื้นบ้านที่จะช่วยลดความเป็นปัจเจกชนนิยมมาเป็นกลุ่มนิยม โดยอาศัยประเพณีของส่วนรวม หรือประเพณีชุมชนเป็นเครื่องมือ น่าจะเป็นการลดอิทธิพลของโทรศัพท์มือถือบ้านครัวบ้านมัน มาเป็นการเพิ่มกลไกการปฏิสัมพันธ์จากการรวมกลุ่มและเป็นการส่งเสริมประเพณีพื้นบ้าน และสื่อบันเทิงพื้นบ้านไปในตัว รวมทั้งเพิ่มฐานการเรียนรู้ของชุมชนให้มีมากขึ้น จากผลการศึกษาพบกรณีของชุมชนบ้านใหม่หมอก้าว Jamie และชุมชนบ้านหมอก้าวเป็นชั้งทั้งสองชุมชนเป็นชุมชนชาวไทยใหญ่ ที่นอกจากมีประเพณีการทำบุญในวันพระ และวันสำคัญในพระพุทธศาสนาแล้วยังมีประเพณีของชาวไทยใหญ่ที่ทั้งสองชุมชนยังคงถือปฏิบัติ เช่น ประเพณีครุฑอมไตย ประเพณีถั่นตอ ประเพณีดับไฟเทียน ประเพณีลูเกิงย่างกี ประเพณีปอยจ่าตี ประเพณีปอยล่างลอง ประเพณีแอนซ้อมไก่จ่า เป็นต้น รวมทั้งประเพณีเป็นปีดของชาวไทยลือในบ้านใหม่หมอก้าว Jamie ประเพณีตามดอยข้าวของบ้านสันพักหวาน ประเพณีเลี้ยงผีและการมัดมือ อีกหลายประเพณีของบ้านวัดจันทร์ และบ้านพะมอลอซึ่งเป็นกะหรี่ยงดังกล่าวรายละเอียดแล้วในบทที่ 4 ที่พบว่าชาวชุมชนยังให้ความสำคัญและเข้าร่วมในประเพณีของชุมชนตั้งกล่าว แต่ในปัจจุบันต้องห้ามใช้สิ่งดึงดูดหรือแรงจูงใจให้ชาวชุมชนเข้าร่วมประเพณีของชุมชน มิใช่เพียงเพราะเป็นของเก่าแก่ หรือมีภัยต่อที่ทุกบ้านต้องส่งคนเข้าร่วมอย่างน้อยบ้านละ 1 คน มิฉะนั้นจะต้องเสียเงินเป็นการลงโทษแล้วให้เปลี่ยนมาเป็นการยินดีเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ เพราะสนุกหรือได้ประโยชน์ โดยใช้สื่อบันเทิงพื้นบ้านที่เหมาะสม สอดคล้อง ที่ชุมชนยินยอมชอบเป็นเครื่องมือ เป็นกุศโลบายในการรวมกลุ่ม ที่ได้ทั้งความบันเทิงและสาระ สื่อบันเทิงพื้นบ้านเหล่านี้ ทั้งในชุมชน ห้องถัน หรือแม้แต่สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ สามารถที่จะตอบสนองได้และมิใช่เป็นการใช้สื่อบันเทิงพื้นบ้านเพื่อความหมายเดียวคือความบันเทิง และใช้ในรูปแบบเก่า ซึ่งการนำเสนออาจไม่สอดคล้องและเป็นที่นิยมในปัจจุบัน หรือมิใช่ประยุกต์จนสูญเสียคุณค่าเดิม น่าจะเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการลดผลกระทบของสื่อมวลชน (โทรศัพท์มือถือ) จากภายนอกได้ การปรับปรุงให้สื่อบันเทิงพื้นบ้านยังสามารถเป็นบทบาทและมีความหมายกับเรื่องราว ปัญหา ความเป็นไปและความเปลี่ยนแปลงของชุมชนห้องถันในรูปแบบการนำเสนอสิ่งที่น่าสนใจกว่า ทั้งเป้าประสงค์ในการพื้นฟูสื่อบันเทิงพื้นบ้านเอง ประเพณีส่วนรวมดังกล่าวแล้วยังเพื่อเป้าประสงค์ให้เป็นกุศโลบายในการรวมกลุ่ม เพื่อให้

เกิดการวิพากษ์วิจารณ์เนื้อหาสาระ ในการเพิ่มกลไกปฏิสัมพันธ์ และฐานการเรียนรู้ของ ชุมชน แต่ทั้งนี้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งบุคคลภายนอกและแกนนำของชาวชุมชนเอง ต้อง เข้าใจเจตนารมณ์ที่เป็นแก่นของการกระทำ และร่วมกันอย่างจริงจัง ไม่ห้อคออย ผิดพลาด ต้องพร้อมที่จะยอมรับและปรับปรุงใหม่ด้วย

กลไกตลาดและอำนาจชุมชน พบว่า ทุกชุมชนที่ทำการศึกษาได้รับผลกระทบจาก กลไกตลาดและอำนาจชุมชนมากบ้างน้อยบ้าง ขึ้นอยู่กับว่า แต่ละชุมชนมีปัจจัยเสริมความ เข้มแข็งอยู่มากน้อยเพียงใด มีที่ตั้งชุมชนอยู่ใกล้-ไกลจากสังคมภายนอก มี ทรัพยากรธรรมชาติที่ชุมชนจะพึงสนใจได้มากน้อยแค่ไหน หรือสังคมภายนอกต้องการ ทรัพยากรเหล่านั้นแล้วให้ สำหรับชุมชนบ้านสันผักหวาน ชุมชนบ้านแม่คือ ชุมชนบ้าน หมอกจำแป๊ ชุมชนบ้านใหม่หมอกจำjam ชุมชนบ้านพนมอลอ และชุมชนบ้านวัดจันทร์ ต่างตอกย้ำถึงกลไกตลาดและอำนาจชุมชนภายนอกมากน้อยเรียงตามลำดับที่กล่าว ชุมชน บ้านสันผักหวานอยู่ตัวจังหวัดเชียงใหม่มากที่สุด มีข้อเด่นตรงที่มีกลุ่มองค์กรชุมชน เข้มแข็ง มีกำนันซึ่งเป็นผู้นำทางการมีวิสัยทัศน์ไกล ชุมชนสามารถรวมกลุ่มต่อรองผล ประโยชน์ร่วมของกลุ่มได้ ดังกรณี การที่จะใช้พื้นที่ของชุมชนตั้งโรงไฟฟ้ากำจัดยะ เป็นต้น แต่สำหรับกิจกรรมด้านอื่นในวิถีชีวิตตั้งแต่การผลิตที่ชาวชุมชนมีอาชีพรับจ้าง รับราชการ ค้าขายนอกชุมชนมากกว่าอาชีพเกษตรกรรม การบริโภคทั้งสินค้าและบริการที่ ชุมชนเองจับจ่ายใช้สอย ซึ่งจากภายนอกชุมชนด้วยเงิน การที่ต่างคนต่างอยู่ จะรวมกันกี เนพาะประเพณีทางศาสนา (ตานดอยข้าว ทำบุญ) กิจกรรมพัฒนาสาธารณะ (วัด โรง เรียน) และปัญหาสำคัญ ๆ ของชุมชน (เช่นปัญหาขยะ) เท่านั้น นอกจากนี้ชุมชนบ้านสัน ผักหวานก็ตอกย้ำถึงการอิทธิพลของกลไกตลาดและอำนาจชุมชนอย่างสิ้นเชิง เช่นเดียวกับ ชุมชนชานเมืองทั่วไป ส่วนชุมชนบ้านแม่คือก็มีปัจจัยภายในชุมชนเช่นเดียวกับชุมชน บ้านสันผักหวาน กล่าวคือ อยู่ใกล้เมือง อาชีพรับจ้าง (แกะสลัก เหลาพัด จักстан) แต่ ชุมชนบ้านแม่คือมีการอพยพข้ายื่น ทั้งข้าyea-ข้ายอก นโยบายบ้านสันผักหวาน มีการ รวมกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ (ตามที่ทางการมาส่งเสริม) ผลิตแซมพู น้ำยาล้างจาน ขนม ออกขาย ซึ่งก็หมายถึงกลไกตลาดและอำนาจชุมชนที่ได้เข้าไปมีบทบาทต่อชุมชนเป็น อย่างมาก ชุมชนบ้านหมอกจำแป๊ และชุมชนบ้านใหม่หมอกจำjam แม้อยู่ไกลจากตัวเมือง มากกว่าชุมชนบ้านสันผักหวาน และชุมชนบ้านแม่คือ และยังเป็นชุมชนชาวไทยใหญ่ แต่ ทั้ง 2 ชุมชนนี้ก็ตอกย้ำถึงการอิทธิพลของกลไกตลาดและอำนาจชุมชนอย่างแท้จริงต่อ พลังต่อรองและการรู้เท่าทัน ทั้งนี้เพื่อระบบเศรษฐกิจของทั้ง 2 ชุมชนมิใช่ระบบ เศรษฐกิจแบบเพื่อยังชีพ การรวมกลุ่มกันเพื่ออำนาจในการต่อรองมีน้อย แม่บ้านหมอกจำ

แบ่งจะรวมกลุ่มกันเพื่อซื้อปุย เมล็ดพันธุ์รากาถูกลงกีตาน แต่ก็เป็นไปตามระบบราคากลาง ที่ซื้อมากก็ได้ส่วนลดเท่านั้น แต่การรวมกลุ่มกันเพื่อขายผลผลิตกลับไม่มี สำหรับอาชีพ รับจ้าง นอกจากระไม่มีการรวมกลุ่มเพื่อต่อรองเรื่องค่าจ้างแล้วยังถูกคลาดแراجงานที่ตัว จังหวัดแม่ส่องสอน กดค่าแรงให้ต่ำกว่าทั่ว ๆ ไป เพราะส่วนใหญ่เป็นแรงงานต่างด้าว (พม่า) เช่นเดียวกับที่ชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้ามถูกกระทำเช่นเดียวกัน แต่ยังกลับเลวร้าย กว่า เพราะชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้ามเป็นชุมชนที่ตั้งใหม่ 30 กว่าปี ประชากรส่วนใหญ่ยัง ไม่ได้สัญชาติไทยหรือในต่างด้าว ส่วนชุมชนบ้านพะมอลอ แม้จะอยู่ใกล้ตัวอำเภอแม่สะ เรียง แต่จากการเป็นชุมชนกะเหรี่ยงที่ยังมีความเชื่อในประเพณีความเชื่อ วัฒนธรรมของตนเอง ทำพอยู่พอกิน จึงตกลอยู่ภายใต้อิทธิพลของกลไกตลาดและอำนาจธุรกิจน้อยกว่า เพราะ เข้าไปยุ่งเกี่ยวน้อยกว่า ด้วยเงื่อนไขทางวัฒนธรรมที่อยู่อย่างสงบ พอยู่พอกินดังกล่าว และเช่นเดียวกับชุมชนบ้านวัดจันทร์ ซึ่งอยู่ใกล้ความเจริญ เข้าออกหนูบ้านจำนวนมาก พอยู่ พอกิน มีความนิ่นในวัฒนธรรมดั้งเดิม แต่ที่น่าเป็นห่วงสำหรับบ้านวัดจันทร์ คือ การที่บ้าน วัดจันทร์มีสภาพดินฟ้า อากาศ เอื้ออำนวย สำหรับปลูกพืชผักดูดน้ำ จึงมีบริษัทนำดิน แบบครบวงจร สนใจที่จะเข้ามาส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกข้าวบาร์เลย์ แต่ต้องใช้เนื้อที่ปลูก หลายร้อยไร่ มีการประกันราคา แต่นั่นหมายถึงระบบเศรษฐกิจแบบเพื่อยังชีพของชุมชน ต้องเปลี่ยนไปเป็นการค้า และจากการที่มีทิวทัศน์สวยงาม โครงการของส่วนราชการหนึ่ง จึงส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสนับสนุนงบ ประมาณผ่านมาทางหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ หน่วยงานหนึ่งในพื้นที่ ซึ่งชาวบ้านมีส่วนร่วม ในการจัดการน้อยมาก ตามความคิดเห็นของกลุ่มนหุ้นส่วนและ NGO ภายนอก ขณะนี้ จะเห็นว่า สำหรับบ้านวัดจันทร์แล้วมีทรัพยากรธรรมชาติและธุรกิจภายนอกสนับสนุนให้เป็น วัตถุคุบ ทั้งแรงงานก่อสร้าง ในขณะที่ชุมชนบ้านพะมอลอไม่มีทรัพยากรธรรมชาติที่ธุรกิจ ภายนอกสนับสนุนใจ

สำหรับหน่วยงานของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับชุมชน พบ ว่า ชุมชนบ้านวัดจันทร์ มีหน่วยงานและองค์กรภายนอกเข้าไปเกี่ยวข้องมากที่สุดทั้งหน่วย งานของรัฐและเอกชน ซึ่งสืบเนื่องมาจากการเสด็จพระราชดำเนินของพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ทำให้เกิดโครงการหลวง และมีหน่วยราชการ หลายหน่วยเข้าไปเกี่ยวข้อง รวมทั้งสำนักพระราชวัง ในการส่งเสริมการท่องเที่ยว นอก จากนั้นการเคยเป็นเส้นทางลำเลียงยาเสพติด ทำให้มีหน่วยงานตำรวจนายการ ทหาร การเป็นชาว เข้า (กะเหรี่ยง) ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องความมั่นคง การมีป่าสนอุดมสมบูรณ์ ทำให้กรมป่า ไม่ให้สัมปทานองค์กรอุตสาหกรรมป่าไม้ การมีวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวกะเหรี่ยง ทำ

ให้ NGO สนใจ เป็นต้น ขณะนี้ ชุมชนบ้านวัดจันทร์จึงเป็นชุมชนที่มีหน่วยงานภายนอก เข้าเกี่ยวข้องมากที่สุด และสำหรับชุมชนบ้านสันพักหวานกับชุมชนบ้านแม่คือ จะเป็นชุมชนที่มีหน่วยงานภายนอกเข้าเกี่ยวข้องน้อยที่สุด ทั้งนี้ เพราะเป็นชุมชนใกล้เมือง สำหรับผลกระทบของหน่วยงานภายนอกเหล่านี้ที่มีต่อความเข้มแข็งหรืออ่อนแอกองชุมชนมาก น้อยแค่ไหน เพียงใด นั้น ไม่สามารถประเมินได้ ทั้งนี้ เพราะยังมีตัวแปรเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ภายในแต่ละชุมชนที่ไม่เหมือนกันอีกด้วย ขณะนี้ จึงเพียงแต่สรุปได้เป็น ข้อสังเกตจากการศึกษาท่านนี้ ดังนี้ ชุมชนบ้านวัดจันทร์ มีกิจกรรมที่หลากหลาย กลุ่มแม่บ้านที่เข้มแข็ง น่าจะมีส่วนมาจากการ NGO ที่เข้าไปเป็นพี่เลี้ยง ดังคำพูดของข้าราชการในพื้นที่ที่พูดถึง NGO ที่เข้าไปในหมู่บ้านวัดจันทร์ว่า พวก NGO เหล่านั้นชอบเข้าไปบุ่มเหล่าชาวบ้าน เลี้ยมสอนชาวบ้าน และจากบทเรียนที่ชาวบ้านได้รับจากการส่งเสริมการเพาะปลูกของหน่วยงานราชการ หรืออาชีพเสริมรายได้ (การทอผ้า) ที่หาตลาดไม่ได้ และราคาผลผลิตไม่มีดี ทำให้ชาวบ้านมีหนี้สินจากการกู้มาลงทุน เป็นต้น ส่วนชุมชนบ้านแม่คือ มีหน่วยงานของรัฐเข้าไปส่งเสริมการรวมกลุ่ม จัดตั้งเป็นกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอมทรัพย์ ซึ่งทั้ง 2 กลุ่มยังมีกิจกรรมในการร่วมกันผลิตแซมพู น้ำยาล้างจาน และเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน ชุมชนบ้านสันพักหวาน มีองค์กรชุมชน (อบต.) ที่เข้มแข็ง มีผลงานเรื่องการต่อต้านโรงงานขยะ จึงเป็นที่สนใจของ NGO (สถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่) ชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้าน มีสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ให้ความสนใจเรื่องวัฒนธรรมของไทยใหญ่ พิพิธภัณฑ์ไทยใหญ่ และนอกจากนี้ก็มีหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการเป็นชุมชนชาวเขาเข้าไปเกี่ยวข้อง เช่นเดียวกับชุมชนบ้านหมอกจำเปี้ย และชุมชนบ้านพะโนลอ และการสังเกต การพูดคุย กับเจ้าหน้าที่ การศึกษางานและการปฏิบัติงานของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน น่าจะสรุปได้ว่า ทั้งหน่วยงานของรัฐและ NGO ล้วนแต่มีความปราณາดีหรือเจตนาที่จะทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านดีขึ้น จะต่างกันที่ฐานความคิดของแต่ละหน่วยงานว่าเป็นสัมมาทิฐิ ถูกทางแบบยังยืน ทำให้ชุมชนพึงตนเองได้และเพื่อชุมชนเข้มแข็ง แค่ไหน (สำหรับจุดเน้นของงานหรือกิจกรรมของแต่ละหน่วยงานก็แตกต่างกันไปตามหน่วยงานเป็นเรื่องปกติธรรมชาติ แต่วิสัยทัศน์หรือฐานความคิดจะต้องถูกต้องเป็นสัมมาทิฐิ) และขึ้นอยู่กับความทุ่มเทและจริงจังในการปฏิบัติงานซึ่งเป็นความแตกต่างของเจ้าหน้าที่แต่ละบุคคล แต่พบประเด็นที่น่าเป็นห่วงเรื่องการเคารพ การให้เกียรติ และความเชื่อมั่นในตัวชาวบ้าน อีกทั้งการให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้าน และพบว่าในพื้นที่ที่อยู่ห่างไกล การเคารพ การให้เกียรติและความเชื่อมั่นในตัวชาวบ้านยังคง สายตา และทำที่ที่ชาวบ้านมีต่อบุคคลภายนอกที่เข้า

ไปเกี่ยวข้อง มีความหวาดระแวง และไม่เป็นมิตรมากขึ้น จะมีกีฬา parasite ผู้นำชุมชนที่ยังต้อนรับขับสู้บุคคลที่มาจากการน่วงงานภายนอก อาจเพราถือเป็นหน้าที่ สำหรับชุมชนที่ต้องทำเพื่อคาดหวังผลประโยชน์ที่อาจพึงได้ เช่น การขายสินค้าของชุมชน การดึงดูดนักท่องเที่ยว จะยิ่งเป็นมิตร ในขณะที่ชุมชนใกล้เมืองที่มีความเป็นปัจเจกชนนิยมมากขึ้น จะไม่ค่อยยินดียินร้ายกับบุคคลหรือหน่วยงานภายนอก ด้วยความใกล้เมืองและแยกไม่ออกร่วมกับเป็นโครงสร้างและจัดการประชุมน้ำที่ชุมชนโดยไม่ต้องรับบุคคลหรือหน่วยงานภายนอก ดังเช่น จากบันทึกของนักวิจัยภายนอกที่บันทึกสิ่งที่สังเกตพบจากการประสานงานในพื้นที่ ซึ่งพอจะสะท้อนถึงอิทธิพลหรือผลกระทบของหน่วยงานภายนอกที่มีต่อชุมชน ดังนี้

“.... การประสานงานกับชุมชนและพื้นที่ศึกษา ได้เข้าพบกำนัน ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำทางการของชุมชนเพื่อชี้แจงเกี่ยวกับโครงการฯ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการประสานความร่วมมือ ซึ่งผู้นำทางการของชุมชนส่วนใหญ่ให้การต้อนรับด้วยอธิบายดี อาจเป็น เพราะว่า ผู้นำทางการของชุมชนเหล่านี้ต้องพนประหรือเกี่ยวข้องกับคนหลายกลุ่ม หรือหลายหน่วยงานที่เข้าไปในชุมชนที่ตนเองปกครองหรือรับผิดชอบอยู่ แต่มีอยู่ประการหนึ่งที่สังเกตได้จากคำถามของผู้นำทางการส่วนใหญ่คือคำถามที่ว่า โครงการวิจัยฯ นี้ได้ทำหนังสือถึงอำเภอ หรือจังหวัด หรือหน่วยงานระดับบุนทีต้นเอง (ดูเหมือน) อยู่ได้บังคับบัญชาด้วยหรือเปล่า หรือได้ทำหรือยัง ซึ่งทำให้สามารถสะท้อนภาพที่ท้องถิ่นหรือชุมชนนั้น มีหน่วยงานราชการที่เคยกำกับดูแล หรือปกครองอยู่ การที่จะทำอะไรก็ตามในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นต้องขออนุญาตจากเบื้องบนเสียก่อน ซึ่งการดำเนินงานในขั้นตอนนี้ ทำให้มองเห็นผลกระทบจากปัจจัย เนื่องจาก และองค์ประกอบจากภายนอกชุมชน เช่น การดำเนินงานของหน่วยราชการของรัฐ เป็นต้น เหล่านี้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อความเข้มแข็งและ/หรืออ่อนแอกของชุมชน มีบางชุมชนที่ดูเหมือนผู้นำทางการของชุมชนไม่ค่อยยินดีหรือให้ความร่วมมือกับโครงการฯ นี้ ซึ่งในเบื้องต้นทางโครงการฯ ก็คิดว่าเป็นเพราะผู้นำชุมชน มีประสบการณ์ที่เห็นภัยคุกคามจากภายนอก เช่น จากโครงการฯ ต่าง ๆ ที่เข้ามาสู่ชุมชน ทำให้ชุมชนอ่อนแอกลงไปตามลำดับ ทำให้ชาวบ้านเกิดค่านิยมที่ผิด ๆ เช่น ค่านิยมที่คิดว่าการพัฒนาเป็นหน้าที่หรือเป็นเรื่องของรัฐหรือภายนอก หรือโครงการฯ ต่าง ๆ เข้ามาเลี้ยงสอนค่านิยมที่ทำให้ชาวบ้านนิยมวัตถุ เป็นต้น จึงปฏิเสธโครงการต่าง ๆ แต่กลับเป็น เพราะว่า การที่ผู้นำทางการของชุมชน (บางชุมชน) ค่อนข้างไม่ต้อนรับโครงการฯ จากภายนอกซึ่งรวมทั้งโครงการวิจัยฯ นี้ด้วย เป็นเพราะในชุมชนมีปัญหาสำคัญเรื่องยา

สภาพดี และยาน้ำ แต่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำทางการของชุมชนดังกล่าวกับโครงการฯ ที่ดูเหมือนจะมีปัญหาตั้งแต่เริ่มต้นนั้น แก้ไขได้ด้วยสาเหตุ 2 ประการ คือ ประการแรก โครงการฯ ได้ทราบข้อมูลในเรื่องดังกล่าวมาตั้งแต่ก่อนมีโครงการฯ แล้ว และพยายามไม่ พูดหรือใส่ใจในเรื่องดังกล่าว ปล่อยให้การดำเนินการพัฒนาค่อยเป็นค่อยไป และค่อยแก้ ปัญหาของชุมชนในเรื่องดังกล่าวไว้เองในภายหลัง และประการที่สอง คือ การที่นักวิจัย ภายนอก (หัวหน้าโครงการฯ) เคยเป็นอาจารย์สอนบุตรหลานของผู้นำชุมชนนั้น และใน ภายหลังเมื่อบุตร หลานของผู้นำชุมชนนั้นกลับมาเยี่ยมบ้าน (เด็กคนนั้นในระหว่างศึกษา อยู่ได้พักอยู่ที่พ่อพักในเมือง) คงได้มีการพูดคุยกับครอบครัว จึงทำให้สถานการณ์ (ความ สัมพันธ์) ระหว่างผู้นำชุมชนกับโครงการฯ คลี่คลายไป ...”

ปัจจัยดึงดูดและห้ามผลักดันทรัพยากรัมมูหย์ของชุมชน จากภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ ของไทยที่มีการเลิกจ้างงานในตัวเมือง และอาจทำให้แรงงานรับจ้างซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาว ชนบทพอยพหรือข้ายกับภูมิลำเนาเดิม หรือกลับไปประกอบอาชีพทำการเกษตรเหมือนเดิม ซึ่งเป็นสมมติฐานในการศึกษาในประเด็นดังกล่าวนี้ ผลการศึกษาพบว่า ไม่พบว่ามี ภาวะการณ์ดังกล่าวอย่างมีความสำคัญ กล่าวคือ ชุมชนบ้านวัดจันทร์ ทำการเกษตรแบบ พออยู่พอกินกันทั้งชุมชน อยู่ไก่เข้าออกจำนวนมาก รักถิน ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง ทั้ง ก่อนและหลังการศึกษานี้ ไม่มีชาวบ้านที่ออกไปทำงานนอกหมู่บ้านหรือข้ายกับเข้ามาทำ กินในหมู่บ้านดังเดิม นอกจากปืนที่ทำเกษตรไม่ค่อยได้ผล มีแมลงลงกินพืชผลเป็นปีแรก หากไม่มีชาวบินชาวบ้านอาจออกไปขายแรงงานภายนอก สำหรับชุมชนบ้านพะโนล้อเป็น ชุมชนขนาดเล็ก ใกล้เมือง เนื้อที่ทำกิน (การเกษตร) จำกัดและส่วนใหญ่เป็นของนายทุน ในเมือง รอบ ๆ เป็นป่าชุมชน ภายในหมู่บ้านเนื้อที่บ้านก็จำกัด ขนาดเล็กติด ๆ กัน การ ข้ายกอกหรือข้ายเข้าหมู่บ้านจึงแทบไม่ปรากฏ นอกจากชาวบ้านบางคนมีความคิดอยากขาย ที่เพื่อให้ได้เงินก้อนบ้างเท่านั้น สำหรับชุมชนบ้านสันผักหวานมีปัญหารือเรื่องอากาศเป็น พิษ ฝุ่นละออง น้ำเพื่อการเกษตรไม่พอ ภาระหนี้สินที่ชาวบ้านบางคนก็อยากรายที่หรือ ออกไปอยู่ที่อื่น ส่วนชุมชนบ้านแม่คือ แทบไม่ปรากฏเรื่องการข้ายเข้า-ข้ายออกของชาว บ้านเลย ทั้ง 2 ชุมชนเป็นชุมชนใกล้เมือง การขายบ้านสังเกตได้ง่าย ซึ่งไม่พบเห็น จาก การสอบถามชาวบ้านก็ไม่มี แต่กับชุมชนบ้านหมอกจำกับ จะมีทั้งคนต่างด้าว (พม่า) และ คนรวยจากตัวจังหวัดแม่ส่องสอน และจากกรุงเทพฯ อยพบรเข้ามาตั้งหลักแหล่งเพิ่มขึ้น จากการซักถามชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และการสังเกตการก่อสร้างบ้านเรือนใหม่ ๆ ที่กำลัง ก่อสร้างหรือคิดจะสร้างแต่ยังไม่ได้สร้าง ทั้งนี้ เพราะชุมชนบ้านหมอกจำกับ มี

สาธารณูปโภค ถนน ไฟฟ้า โทรศัพท์ สถานีตำรวจนครบาล สถานีอนามัย ไม่ใกล้-ไกลความเจริญมากนัก ชาวบ้านนิยมขายที่เพราะค่านิยมวัตถุ เงิน ส่วนชาวต่างด้าว (พม่า) อพยพนั้น มีมาเป็นระยะ ๆ ตามการผ่อนปรนหรือการกวดขันของทางราชการ เพราะมีชาวต่างด้าวเดินที่อพยพมาอยู่ก่อนแล้ว ใกล้เขตชายแดนไทย-พม่า พื้นที่ป่าสงวนยังมีพอที่จะให้บุกรุก สภาวะการณ์ดังกล่าวน่าจะเป็นผลกระทบในทางลบต่อความเข้มแข็งของชุมชนมากกว่า และเช่นเดียวกับชุมชนบ้านใหม่หมอกจามที่มีการอพยพเข้ายามาตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านมากกว่าการย้ายออก และทรัพยากรมนุษย์ที่ยายเข้ามาในหมู่บ้านก็มิใช่ชาวบ้านเดิมที่ขยายนอกไปหรือตกงาน แต่เป็นชนกลุ่มน้อย ไทยลือ (ยอง) ที่ทยอยอพยพเข้ามา แต่ไปตั้งถิ่นฐานอยู่ขอบนอกของบ้านใหม่หมอกจาม (บริเวณบ้านวังไฝ) ซึ่งสังเกตเห็นการเพ่งสร้างกระตืบใหม่ ๆ หลายหลัง และจากการซักถามชาวบ้านพบว่าส่วนใหญ่พื้นที่หมู่บ้านอยู่ในเขตป่าสงวน ตามไหหลีฯ จะมีการถูกทางทำกินออกไป รวมทั้งนายทุนจากจังหวัดเชียงใหม่ ชาวช่องคง ผู้ปูน ที่เข้ามาสร้างบ้านพักตากอากาศ หรือแต่งงานและอยู่กับชาวบ้านในหมู่บ้าน

ฉะนั้น จากการศึกษาปัจจัยภายนอกที่เข้ามาระเทศกับชุมชนทั้งหมดแล้ว ภายใต้สถานการณ์ภูมายรังษีธรรมนูญฉบับปัจจุบัน พ.ศ. 2540 ที่มีทั้งส่วนที่ส่งเสริมและเน้นสิทธิของประชาชนทั้งสิทธิส่วนบุคคลและสิทธิชุมชนในการอนุรักษ์ หรือเป็นเจ้าของทรัพยากร ธรรมชาติของชุมชน ส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น มีการเข้าซื้อตรวจสอบ ตลอดจนเจ้าหน้าที่หรือการทำงานขององค์กรท้องถิ่น เช่น อบต. ได้ออกกฎหมายของชุมชนองค์ได้ การกระจายอำนาจและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรท้องถิ่น การส่งเสริมหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน (ร่าง) พระราชนูญสูติการศึกษาแห่งชาติ ที่เน้นอำนาจของท้องถิ่น รวมทั้งพระราชดำรัสของในหลวงเรื่องการเกยตระบทภูมิใหม่ ระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง การจุดประดีนให้มากยิ่งขึ้นในเรื่องภูมิปัญญาพื้นบ้าน ล้วนแล้วแต่น่าจะเป็นปัจจัยภายนอกที่ช่วยเสริมให้ปัจจัยภายในชุมชนเข้มแข็งขึ้น ประเด็นที่น่าเป็นห่วงน่าจะอยู่ที่ การนำนโยบายลงสู่การปฏิบัติ และความจริงจังในการปฏิบัติให้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงยุคโลกภาคี

กิจกรรมพัฒนาความร่วมมือระหว่างชุมชนกับโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์และความเข้มแข็งซึ่งกันและกัน

ดังได้กล่าวตั้งแต่ต้นแล้วว่า ทั้งชุมชนและโรงเรียน ต่างก็ล้วนแต่เป็นตัวแปรหรือปัจจัยผูกพันที่จะเสริมสร้างและหรือขัดขวางความเข้มแข็งซึ่งกันและกัน จากการศึกษาพบว่า แต่ละชุมชนมีระดับของความเข้มแข็งแตกต่างกันตามตัวแปรที่เป็นปัจจัย เนื่องจาก และองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ช่วยเสริมสร้างและหรือขัดขวางต่อความเข้มแข็งของชุมชนทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่มากระทบ แต่ปัจจัยทั้งหมดนั้นดูเหมือนว่า ปัจจัยทางด้านโรงเรียนจะมีผลกระทบต่อความเข้มแข็งหรือความอ่อนแอกองชุมชนอยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับปัจจัยในด้านอื่น ๆ ของชุมชนนั้นก็หมายความว่า โรงเรียนยังไม่สามารถที่จะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนหรือเป็นหุ้นส่วนชีวิตของชุมชนได้เต็มที่ โดยเฉพาะในการทำหน้าที่ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของชุมชน ทั้งนี้ เพราะเป้าหมายและทิศทางของโรงเรียนยังเป็นการสอนหนังสือตามหลักสูตร เพื่อให้เด็กนักเรียนจากโรงเรียนออกไปเป็นส่วนใหญ่ยังไม่สามารถทำหน้าที่เป็นศูนย์ประสานการเรียนรู้และองค์ความรู้จากฐานการเรียนรู้ต่าง ๆ ของชุมชน โดยเฉพาะองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาในวิถีชีวิตของชุมชนในด้านต่าง ๆ ได้ ดังที่ชุมชนได้สะท้อนออกมาเป็นความต้องการและความคาดหวังจากโรงเรียนในขณะเดียวกันการเชื่อมประสานองค์ความรู้ระหว่างชุมชนมี (ใหม่กับเก่า) ระหว่างภูมิปัญญาสากลกับภูมิปัญญาไทยหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนก็ปล่อยให้ชุมชนปรับปรุงไปตามยถากรรม และชุมชนมักเปลี่ยนพัฒนาต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่รวดเร็ว และเป็นคนละคตินิยมกับฐานเชื่อเดิมของชุมชน อย่างที่หลายชุมชนต้องจำยอม โดยไม่ค่อยพึงพอใจต่อสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น และในขณะที่หลายชุมชนเต็มใจหรือยินดีที่จะรับการเปลี่ยนแปลง เพราะทำให้วิถีชีวิตสะดวกสบายขึ้น เช่นด้านถนนหนทาง สิ่งอำนวยความสะดวก ความสะอาดต่าง ๆ เป็นต้น อย่างขาดการวิเคราะห์ให้ครบถ้วนในกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงนั้น จนคนในชุมชนที่ยินดีและเต็มใจที่จะรับการเปลี่ยนแปลงก็รู้สึกได้ถึงวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป กล้ายเป็นต่างคนต่างอยู่ ขาดการร่วมแรงร่วมใจ สามัคคีกันดังแต่ก่อนที่เคยเป็นมา แม้แต่ประเพณีซึ่งมักเกี่ยวข้องกับศาสนาและความเชื่อของชุมชน ก็ต้องมีกติกาเป็นการบังคับให้คนในชุมชนเข้าร่วมอย่างน้อยครั้วเรื่องละ 1 คน มิใช่นั้นจะต้องเสียค่าปรับเป็นเงิน ไม่ได้เป็นไปด้วยความสมัครใจ หรือเห็นในคุณค่าของประเพณีนั้น ๆ ดังจะพบว่า ชุมชนที่กำลังจะกล้ายเป็นแบบสังคมเมืองมากขึ้น เช่น ชุมชนบ้านพะมอลอ

ที่อยู่ห่างจากตัวอำเภอแม่สะเรียงเพียงแค่ 11 กิโลเมตร ชุมชนบ้านหมอกจำเป็นที่อยู่ห่างจากตัวจังหวัดแม่ส่องสอนประมาณ 21 กิโลเมตร และชุมชนบ้านใหม่หมอกจ้านที่อยู่ห่างจากอำเภอท่าตอน จังหวัดเชียงใหม่ ประมาณ 20 กิโลเมตร รู้สึกได้ถึงการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตดังกล่าว (มากกว่าชุมชนที่เหลือ ทั้งนี้ เพราะทั้ง 3 ชุมชนต่างก็เป็นชุมชนชาวเขา หรือชนกลุ่มน้อยที่ยังมีประเพณีของชุมชนที่พูดจะเข็ดเหนี่ยวความสมัครสมานสามัคคี ตามคติความเชื่อของกลุ่มของตน) ในขณะที่ชุมชนบ้านแม่คือ และชุมชนบ้านสันผักหวาน รู้สึกถึงการเปลี่ยนแปลงในลักษณะของความไม่พึงพอใจน้อยกว่า ทั้งนี้อาจเป็นเพราะทั้ง 2 ชุมชนได้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงก่อนหน้านี้นานแล้ว จนเกิดเป็นความเคยชิน และมองเห็นวิธีการดำเนินชีวิตที่ต่างคนต่างอยู่ เป็นเรื่องปกติธรรมชาติของสังคมปัจจุบัน แต่ทั้ง 2 ชุมชนก็ได้สะท้อนถึงปัญหาของชุมชนที่อาจกล่าวได้ว่า เป็นปลายเหตุ เช่น ปัญหาวัยรุ่น ปัญหายาเสพติด เป็นต้น ซึ่งปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้มีสาเหตุหลักจากการหนึ่งสืบเนื่องมาจากความอ่อนแอกของชุมชน ที่ไม่สามารถสร้างภูมิคุ้มกันไว้เพื่อเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ได้ และไม่สามารถจัดการกับปัญหาของชุมชนด้วยตนเองได้ ในขณะที่ชุมชนบ้านวัดจันทร์รู้สึกได้ถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง แต่อยู่ในระดับที่น้อยกว่า เพราะอยู่ห่างไกล ในเขตทุรกันดาร การเข้า-ออกหมู่บ้านลำบาก แม้จะมีไฟฟ้าแต่ฐานะของชาวบ้านก็ยากจน อิทธิพลของลีอ โทรทัศน์จึงเข้าถึงได้น้อยกว่า ซึ่งรวมทั้งกลไกตลาดและอำนาจธุรกิจที่เข้าถึงชุมชนบ้านวัดจันทร์ได้น้อยกว่าชุมชนอื่น ๆ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนต่าง ๆ เป็นไปอย่างที่ชุมชนรู้เท่าทันบ้าง ยังไม่รู้เท่าทันบ้าง เนื่องจากยอมรับบ้าง กล่าวคือ เป็นไปตามยถากรรม ขาดการวิพากษ์วิจารณ์โดยภูมิและพลังของชุมชนอย่างแท้จริงและเป็นรูปธรรม หากจะมีบ้างเช่น ชุมชนบ้านสันผักหวาน ที่ชาวบ้านรวมพลังกันต่อต้านการก่อตั้งโรงงานกำจัดขยะในพื้นที่ของชุมชน แต่อาจเป็นเพราะปัญหาขยะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน แม้จะเป็นปัจจัยชนแต่ก็ส่งผลกระทบโดยตรง และเห็นผลกระทบชัดเจนทันที อีกทั้งการมีชุมชนข้างเคียง เช่น ชุมชนบ้านหนองควาย ที่แก้ปัญหาเดียวกันนี้โดยการรวมพลังชุมชนประท้วงต่อต้านไม่ยอมรับโรงงานกำจัดขยะ แต่สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนจนทำให้ชุมชนอ่อนแอกลงนั้น เป็นไปในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป และมิได้เห็นผลกระทบทันที ในภาวะการณ์ของชุมชนที่เป็นไปดังกล่าวที่โรงเรียนเองก็มิได้มีความแตกต่างไปกว่าชุมชนเท่าใดนัก กล่าวคือ โรงเรียนไม่ได้มีความรู้สึกถึงการเปลี่ยนแปลงว่าก่อให้เกิดปัญหา หรือทำให้ชุมชนอ่อนแอกลง เพราะสภาวะการณ์ดังกล่าวเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป มิได้เกิดผลกระทบเป็นปัญหาทันที และจากการที่คณาจารย์ส่วนใหญ่หรืออาจารกล่าวว่าทั้งหมดของทุก

โรงเรียน ออยู่ในฐานะของชนชั้นกลางที่ยอมรับผลของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมากกว่าการปฏิเสธ หรือมองว่าการที่จะตั้งคำถามที่จะวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้เพื่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของชนชั้นกลาง ที่มุ่งผลิตในอาชีพของตนเองให้มาก เพื่อให้เกิดการสะสมส่วนเกินจากการบริโภค มิใช่ระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงที่เป็นเช่นเดียวกับชุมชนเกษตรกรรมไทยดั้งเดิม จากนโยบายและเป้าหมายทางการศึกษาของหน่วยงานที่ครุสังกัดที่ไม่ชัดเจน แม้จะมีการมุ่งเน้นว่าการศึกษาคือชีวิต หรือการศึกษาเพื่อชีวิต มุ่งเน้นให้เด็กนักเรียนที่จบการศึกษาออกไป คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ หรือแม้แต่ความรู้ต้องคู่กับธรรมาภิบาล วิชาการต้องคู่กับวิชาชีพ หลักสูตรท่องถิ่น การกระจายอำนาจทางการศึกษาและอื่น ๆ ก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติ ที่ส่งผลกระทบต่อตัวครูและผู้บริหาร โดยตรง ก็ยังคงเป็นเหมือนเดิม กล่าวคือ การพิจารณาการปฏิบัติหน้าที่ของครูก็ยังพิจารณาจากการสอนหนังสือ สอบเนื้อหาตามหลักสูตร อีกทั้งความรู้สึกว่าตนเองเป็นข้าราชการ ไม่ใช่ชาวบ้านหรือชาวชุมชน และเกือบทั้งหมดมีบ้านพักอาศัยอยู่ภายนอกชุมชน รวมทั้งครูเองเมื่อแข็งแกร่งปัญหางานภาวะเศรษฐกิจของครอบครัวโดยเฉพาะในยุคปัจจุบัน ครูหลายคนจึงเลือกที่จะแก้ปัญหาเศรษฐกิจของตนเอง ให้อยู่รอดก่อน เช่น การมีอาชีพเสริมรายได้จำพวกขายเครื่องสำอาง ขนม ของเล่น และอื่น ๆ ประกอบกับการมีปัญหาส่วนตัวด้านสุขภาพด้านการศึกษาต่อ หรืออยู่ในวัยสร้างเนื้อสร้างตัว ตั้งหลักปักฐานมีครอบครัว แต่งงาน กำลังจะมีคู่ الزوج จึงทำให้ครูต้องไฟยวิเคราะห์ดังกล่าว อาจถึงขั้นมีปัญหาด้านซึ้งสามา โดยเฉพาะในพื้นที่ที่อยู่ห่างไกล การกำกับดูแลของหน่วยงานต้นสังกัดเป็นไปได้ยาก การพนเห็นครูที่มีความประพฤติไม่เหมาะสม เช่น ดื่มเหล้า เที่ยวเตร่ ทะเละวิวาทกับชาวบ้าน จึงมีให้เห็นบ่อย สภาวะการณ์เหล่านี้ล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบให้ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นไปอย่างเย็นชา หรืออาจถึงขั้นเป็นปัญหา สำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อโรงเรียนในรูปของคณะกรรมการโรงเรียน นักพนฯ คาดการณ์ว่า คณะกรรมการโรงเรียนในฝ่ายของชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมกับโรงเรียนตามที่ทางโรงเรียนร้องขอความร่วมมือเป็นส่วนใหญ่ มิใช่การร่วมคิด ร่วมทำในลักษณะของหลักการซื้อใจ จึงค่อยซื้อหัว (สมอง) และซื้อมือ (ร่วมทำ) หล่ายโรงเรียนแทนไม่มีการประชุมปรึกษาหารือ หรือหากมีก็เป็นเพียงแค่ การเรียกประชุมประจำเดือนเพื่อแจ้งเรื่องให้ทราบเท่านั้น และสำหรับการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน บางโรงเรียนยังมีอุปสรรคขัดขวางในเรื่องการนับถือคุณลักษณะ และความเชื่อระหว่างคณะกรรมการกับชุมชน ถือด้วย แต่ถึงอย่างไรก็ตามก็มีได้หมายความว่าโรงเรียนและชุมชนจะมีปัญหาและเงื่อนไข ไม่สามารถที่จะพัฒนาความร่วมมือซึ่งกันและกันได้ การได้ทราบถึงปัจจัย เสื่อไห

และองค์ประกอบต่าง ๆ ของทั้ง 2 ฝ่าย โดยเฉพาะต่อประเด็นความเข้มแข็งของกันและกัน จะนำมาซึ่งกิจกรรมพัฒนาความร่วมมือแบบค่อยเป็นค่อยไป เริ่มจากจุดที่เป็นไปได้เป็นประ予以ชนที่ทั้ง 2 ฝ่ายจะได้รับ แต่ต้องดึงอยู่บนพื้นที่ศึกษาการพัฒนาแบบยั่งยืน มีเป้าหมายปลายทางเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งซึ่งกันและกัน และเพื่อให้เห็นถึงศักยภาพของปัจจัย เงื่อนไขต่าง ๆ ทั้งของโรงเรียนและชุมชน เพื่อการกำหนดกิจกรรมที่จะพัฒนาความร่วมมือระหว่างกันอย่างชัดเจน จึงได้นำเสนอในรูปของตารางเชื่อมโยงปัจจัย เงื่อนไขต่าง ๆ ของแต่ละชุมชน/โรงเรียน ดังนี้

1. ชุมชน/โรงเรียนบ้านวัดจันทร์

ปัจจัยเงื่อนไขภายในชุมชน	ปัจจัยเงื่อนไขภายในโรงเรียน	ปัจจัยเงื่อนไขภายนอก	กิจกรรมพัฒนาความร่วมมือ
<ol style="list-style-type: none"> ดิน น้ำ อากาศอุดมสมบูรณ์ สำหรับปลูกพืชฤดูหนาว ทิวทัศน์สวยงามอาณาเขต เช่น สถาปัตยกรรมชั้นนำ ศาสนาพุทธและการเลี้ยงผึ้ง ความเป็นชนเผ่าเดียวทั้งชุมชน (กะเหรี่ยง) นับถือศาสนาคริสต์ ในขณะที่ชาวบ้านทั้งหมดนับถือพุทธ มีคลื่นในขาวีตประเพณีของชาวกะเหรี่ยง มีประชารัฐชาวบ้านและภูมิปัญญาด้านสมุนไพร ด้านการจัดระบบความสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์กับมนุษย์กับธรรมชาติที่เกื้อกูลกันจากประเพณีการเลี้ยงผึ้ง มีกลุ่มหนุ่มสาวและกลุ่มแม่บ้านที่มีพลังของการรวมกลุ่ม กล้าคิด กล้าพูด 	<ol style="list-style-type: none"> มีกลุ่มโรงเรียนที่จะเกื้อกูล แลกเปลี่ยนช่วยสอนกันได้ มีครู 2 คนที่พักอาศัยอยู่ในหมู่บ้านใกล้เคียง คณะกรรมการสื่อฯ ที่มีความรับผิดชอบต่อชุมชนและนักเรียน มีครูไม่ครบชั้น มีนักเรียน 11 ห้อง และมีครู 9 คน หนังสือเรียนไม่พอ กลุ่มหนุ่มสาวและแม่บ้าน ส่วนใหญ่ก็จะมาจากโรงเรียน ให้ความเคารพนับถือครูอยู่แล้ว โรงเรียนได้เชิญเจ้าอาวาส มาช่วยสอน ซึ่งเจ้าอาวาสนี้เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน และจัดเค้าโครง ค่ายคุณธรรม สรวจน์ตีเข็มทุกวันอยู่แล้ว 	<ol style="list-style-type: none"> มีหน่วยงานราชการและองค์กรพัฒนาเอกชนหลายแห่งที่ทำงานในพื้นที่ทั้งสามารถเสริมและขับเคลื่อนความเข้มแข็งของชุมชนและโรงเรียนได้ อิทธิพลของสื่อมวลชนในหมู่บ้านมีน้อยทั้งโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสารฯ กลุ่มตลาดและจำนวนธุรกิจที่เข้าถึงและกระทบต่อชุมชนโรงเรียนมีน้อย ยกเว้นกรณีเรื่องอบตที่มีอำนาจหน้าที่ตั้งแต่ชุมชนไป การไฟฟ้า-ไฟลอกของทรัพยากรน้ำ น้ำที่ขาดแคลนในชุมชนส่วนใหญ่ 	<ol style="list-style-type: none"> โครงการอาหารกลางวันที่โรงเรียนและผู้ปกครองร่วมกันจัด โครงการอาสาช่วยสอน โดยวิทยากรของชุมชน โครงการเสริมความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ให้แก่คณะครุ และผู้นำชุมชน โดยประสานความร่วมมือระหว่าง ทพท. และโปรแกรมธุรกิจท่องเที่ยวสถานที่สำคัญ เชียงใหม่ โครงการความรู้จากโทรศัพท์มือถือความร่วมมือของนักศึกษา โปรแกรมวิชาการพัฒนาชุมชนสถาบันราชภัฏเชียงใหม่

1. ชุมชน/โรงเรียนบ้านวัดจันทร์ (ต่อ)			
ปัจจัยจึงใจภายในชุมชน	ปัจจัยจึงใจภายในโรงเรียน	ปัจจัยจึงใจภายนอก	กิจกรรมพัฒนาความร่วมมือ
<p>7. มีกลไกการปฏิสัมพันธ์จาก การร่วมทำนุญ การเลี้ยงผู้ การเลี้ยงน้ำชาตอนเย็น ๆ ของทุกบ้าน โทรทัศน์ สาธารณะ</p> <p>8. ค่านิยมยังมาจากการศาสนา เงินสกปรกจะไม่แตะต้อง</p> <p>9. มีเจ้าอาวาสที่ตั้งใจ ขัน ขันแข็ง อบรมสั่งสอนทั้ง เด็กและชาวบ้าน</p> <p>10. ระบบเศรษฐกิจยังมีคิดเป็น แบบเพื่อห้องเชิญ มีปัจจัยการ ผลิตเป็นของชุมชน บริโภค สิ่งที่ชุมชนผลิต มีการ กระจายส่วนเกินเพื่อ กิจกรรมสาธารณะและศาสนา</p> <p>11. ผู้นำและกลุ่มผู้นำทางการ ปกครองอย่างเป็นทางการ ยังขาดการยอมรับจากชาว บ้าน</p> <p>12. พร้อมที่จะให้ความร่วมมือ กับโรงเรียนหากครุภะอยู่ โรงเรียนในเวลาราชการ จัดอาหารกลางวันสำหรับ เด็กนักเรียนชุมชนร่วมกิจ กรรมของชุมชน ไม่สอน แบบบอกด้วย หรือคาดตาม บันกระดาษคำอ่ายเดียว</p> <p>13. มีกลุ่มแม่บ้านทอผ้า มีการ จัดสถานของใช้ด้วยไม้ไผ่</p>	<p>8. โรงเรียนกับวัสดุอยู่ใกล้กัน และบริเวณกว้างขวาง ใช้ ประโยชน์ในกิจกรรมของ ชุมชนได้</p> <p>9. ครูแต่ก็แยกความคิดเป็น 3 กลุ่มในปัญหาเรื่องการ ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของ ชุมชน</p> <p>10. ครูไม่ค่อยสนใจปัญหา ของชุมชนและมักเข้าชี้แจง หน่วยราชการอื่นในพื้นที่</p>		<p>5. โครงการอนุรักษ์วัฒนธรรม เพื่อเพลี่กะหรี่ยง โดยชุมชนและโรงเรียน โดยความร่วมมือของ ศูนย์วัฒนธรรม จังหวัด เชียงใหม่ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่</p> <p>6. โครงการค่ายอาสาภาค ฤดูร้อน ผลิตสื่อการ สอนภาษาไทยโดยความร่วมมือของนักศึกษา โปรแกรมประคอมศึกษา สถาบันราชภัฏเชียงใหม่</p>

2. ชุมชน/โรงเรียนบ้านพมอโล

ปัจจัยเงื่อนไขภายในชุมชน	ปัจจัยเงื่อนไขภายในโรงเรียน	ปัจจัยเงื่อนไขภายนอก	กิจกรรมพัฒนาความร่วมมือ
<ol style="list-style-type: none"> เป็นชุมชนดั้งเดิม ขนาดเล็ก มีความเป็นพวකเดียว กันสูง อุழิ้กันตามการจัดระบบประเพณีดั้งเดิม มีภูมิปัญญาด้านระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ และมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่น่าจะประยุกต์ใช้ได้ เช่น ระบบผู้/การท่าน ระบบอาชญากรรมประจำ มีผู้ใหญ่บ้านอยู่ในวัยหนทางสูม เอ้าการเจางาน ชอบคิด ชอบทดลอง และเผยแพร่แนวคิดตลอดเวลา มีผู้นำอาชีพด้านเกษตรกรรมที่คิดประยุกต์ใช้เทคนิคชีวิการเพาะปลูกแบบเดิม ความเชื่อเดิม ๆ กับเทคนิคชีวิการที่ได้รับ การส่งเสริมจนเป็นตัวอย่างแก่ชาวบ้านได้ มีเดิน น้ำ ป่าที่อยู่ในสภาพเดิม ๆ กล่าวคือ ยังมีความอุดมสมบูรณ์ จำกัดก็เพียงที่เดินทำกิน ซึ่งต้องเช่า มีประชานกลุ่มแม่บ้านที่ขยันเอ้าการเจางาน มีวัดและเจ้าอาวาสซึ่งเป็นคนอีสาน สามารถเรียกศรัทธาจากภายนอกมาทำบุญและส่งผลบุญถึงชุมชนชาวบ้านได้ 	<ol style="list-style-type: none"> สำหรับโรงเรียนไม่ค่อยนิปปังที่จะเอื้อหรือเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนได้ ห้องคลังครุภัณฑ์มีเพียง 3 คน นับถือคนละศาสนากโดยชาวบ้านส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ ในขณะที่ครุใหญ่เป็นอิสلام และเข้าร่วมกิจกรรมกับชาวบ้านน้อย สถานที่ตั้งของโรงเรียนเนื่องจากชุมชนเป็นชุมชนขนาดเล็ก โรงเรียนจึงมีขนาดเล็กตามไปด้วย นักเรียนไม่ครบชั้นแล้ว อุปกรณ์ต่าง ๆ ก็ไม่พร้อมที่จะเอื้อประโยชน์แก่ชุมชนได้ จะมีก็แค่สนามฟุตบอล หรือสนามหม้อที่เด็ก ๆ เยาวชนจะมาใช้เตะฟุตบอลในตอนเย็น ๆ เท่านั้น ซึ่งจะหาสถานที่อื่นในชุมชนอีกไม่ได้ 	<ol style="list-style-type: none"> มีหน่วยราชการกรมการพัฒนาชุมชนอยู่ สนับสนุน มีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเข้าเยี่ยมชมหมู่บ้าน ชาวบ้านออกໄປรับจ้างภายนอกแบบเข้าไปปีชั้นกลับ 	<p>จากศักยภาพ เงื่อนไข และข้อจำกัดของโรงเรียน โดยเฉพาะในด้านครุภัณฑ์มีเพียงแค่ 3 คน และเป็นโรงเรียน/ชุมชนขนาดเล็ก กิจกรรมพัฒนาความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จึงอยู่ในลักษณะของความไม่พร้อม แต่สำหรับในส่วนของชุมชนนั้น มีโครงการที่ชุมชนต้องการพัฒนาอยู่ 3 โครงการ คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> ส่งเสริมการท่องเที่ยว ข้อมูลด้วยสื่อธรรมชาติและผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ รวมทั้งตลาด โครงการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารแก่กันและกัน โครงการสืบสาน บันทึกตำนาน เรื่องราวของหมู่บ้าน โดยประสานความร่วมมือกับภาควิชาประวัติศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่

3. ชุมชน/โรงเรียนบ้านหมอกจำแจ้

ปัจจัยเงื่อนไขภายในชุมชน	ปัจจัยเงื่อนไขภายในโรงเรียน	ปัจจัยเงื่อนไขภายนอก	กิจกรรมพัฒนาความร่วมมือ
<ol style="list-style-type: none"> ชุมชนเป็นทางผ่านการคุณภาพชั้นสูงของละแวกชุมชนใกล้เคียง ชาวบ้านเชื่อฟังกำนัน เพราะกำนันเป็นผู้ที่มีบทบาทบารมีสูง ตั้งแต่สมัยพ่อซึ่งเป็นตำราวงเก่า การตั้งชุมชนเป็นกระบวนการเดียวกัน โดยที่ทำกันอยู่ห่างกันออกไป ทำให้การติดต่อไปมาหาสู่กระทำได้ง่าย มีอดีตผู้นำเยาวชนที่เข้มแข็ง ปัจจุบันเป็นสมาชิกอบต. สามารถเป็นสูญข้อมูล สามารถเดินทางกลับชุมชนได้ มีครอบครัวใหญ่ ๆ ที่เป็นที่เอกสารของชาวบ้านไม่มาก มีความเกี่ยวข้อง เป็นเครือญาติเดียวกัน มีความเป็นผู้พันธุ์เดียว กัน คือ ไทยใหญ่ ชาวบ้านเชื่อร่วมประเพณีของชุมชนน้อยลง นิยมส่งบุตรหลานออกไปเรียนในโรงเรียนที่ดัว จังหวัด มีความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านที่เป็นไทยใหญ่กับชาวต่างด้าว (พม่า) ที่อพยพเข้ามา ค่านิยมกำลังเปลี่ยนไป เป็นวัฒนธรรม กลไกการปฏิสัมพันธ์ตามธรรมชาติน้อยลง 	<ol style="list-style-type: none"> เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ ขยายโอกาส มีคุณภาพที่พร้อมทั้งจำนวน/คุณภาพ มีชื่อเสียงในระดับครุศาสนา ให้รางวัล ด้านภูมิปัญญาท่องถิ่นไทยใหญ่ เกี่ยวกับงานฝีมือถักทอง ที่ตั้งโรงเรียนเหมาะสม กว้าง อุปกรณ์พร้อมที่ชุมชนจะใช้ประโยชน์ได้ มีครูที่เป็นชาวบ้านเป็นคนดั้งเดิมในชุมชน และมีบ้านอยู่ในชุมชน จะทำหน้าที่ประสานกับชุมชนได้ โรงเรียนมีการดึงเอาทรัพยากรภาษาในชุมชนมาช่วยสอนในโรงเรียนอยู่แล้ว เช่น การเลี้ยงไก่ 	<ol style="list-style-type: none"> มีนักท่องเที่ยวผ่านเข้าออกชุมชนตลอดเวลา เป็นทางผ่าน ทำให้เกิดสะพัดจากการท่องเที่ยว มีชาวต่างด้าว (พม่า) อพยพบุกป้าในพื้นที่เป็นระยะ ๆ อิทธิพลของกลไกตลาด อำนาจธุรกิจ ทั้งการซื้อปุ๋ย เม็ดพันธุ์ การขายผลผลิต ขายแรงงาน อิทธิพลของสื่อมวลชน มีสูง มีการไหลเข้า-ไหลออกของทรัพยากรมนุษย์ ของชุมชนอย่างต่อเนื่องตามภาวะเศรษฐกิจ 	<ol style="list-style-type: none"> โครงการค่ายเยาวชน สัมพันธ์ ระหว่างเยาวชนในหมู่บ้าน (ส่วนใหญ่เป็นไทยใหญ่) กับเยาวชนพม่า โดยโรงเรียนและชุมชนเป็นเจ้าภาพร่วมกัน ใช้เด็กเป็นสื่อ โครงการพื้นฟูอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมไทยใหญ่ โดยการจัดเก็บบันทึกเรื่องราวข้อมูลด้วยกล้องถ่ายวิดีโอ และระบบคอมพิวเตอร์ โครงการเสริมความรู้ด้านเกษตรชีวภาพ เกษตรธรรมชาติ โครงการเสริมทักษะแรงงานสัมพันธ์ โครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว

4. ชุมชน/โรงเรียนบ้านสันผักหวาน

ปัจจัยเงื่อนไขภายในชุมชน	ปัจจัยเงื่อนไขภายในโรงเรียน	ปัจจัยเงื่อนไขภายนอก	กิจกรรมพัฒนาความร่วมมือ
<p>1. มีคณะกรรมการหมู่บ้าน อบต. กำนัน คณะกรรมการ โรงเรียน เข้มแข็ง</p> <p>2. มีคระกุลใหญ่ภายในชุมชนไม่น่า มาก และเป็นคระกุลที่ชาว บ้านให้การยอมรับนับถือและ คระกุลเหล่านี้นักเรียนมีบท บทบาทอยู่ในข้อ 1 กับทั้งนี้ทัศนค ดิวสัยทัศน์เชิงงานพัฒนาที่ถูก ต้องพยายามเสริมสร้างความ เข้มแข็ง ความเป็นตัวของตัว เองของชุมชนบนพื้นฐานการ กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และ กฎหมายรัฐธรรมนูญ</p> <p>3. ภายในชุมชนมี 2 หมู่บ้าน คือหมู่บ้านที่เป็นชุมชน ดั้งเดิม กับหมู่บ้านที่เป็น บ้านจัดสรรใหม่ ทำให้ชาว บ้านเห็นข้อแตกต่างระหว่าง วิถีชีวิตรือความเป็นอยู่ที่ เหมือนเป็น 2 ข้าว หากมีการ จัดการให้การศึกษานอกระบบ เกี่ยวกับแบบแผนการดำเนิน ชีวิตดี ๆ อาจทำให้ชาวบ้าน เกิดมุมมองต่อความเข้มแข็ง ของชุมชนได้ถูกต้อง</p> <p>4. ใกล้เมือง สามารถรับรู้ข่าว สารข้อมูลต่าง ๆ ตามการ ปลดปล่อยแปลงได้เร็ว หากมีกลุ่ม แกนนำชุมชนที่เข้มแข็งขึ้นนี้ จะเป็นข้อได้เปรียบ</p>	<p>1. โรงเรียนเป็นของชุมชน ก่อตั้งคือ ชุมชนเป็นผู้สร้าง โรงเรียน มีความรู้สึกเป็น เจ้าของ</p> <p>2. คณะกรรมการมีความรู้สึกสูง มี จำนวนเพียงพอ มีความ พร้อม</p> <p>3. สถานที่ดี บริเวณที่เหมาะสม เป็นศูนย์รวมทำกิจ กรรมของชุมชนได้</p> <p>4. มีคณะกรรมการโรงเรียนที่ เข้มแข็ง นักการการโรง กล้าที่จะคิด กล้าคัดค้าน คณะกรรมการ</p>	<p>1. มีแนวคิดเรื่องการกระจาย อำนาจสู่ท้องถิ่น มี กฎหมายรัฐธรรมนูญเรื่อง สิทธิชุมชนเอื้อ</p> <p>2. มีปัญหาของ ยาเสพติด เอดส์ เป็นบทเรียนให้ชุม ชนและโรงเรียนได้ร่วม แสวงเรียนรู้</p> <p>3. มีหน่วยงานราชการโดย เฉพาะ คือ สถาบันอุดม ศึกษาและ NGO ด้านสิ่ง แวดล้อม สนใจ เกี่ยวกับ กล ไกตลาดและอำนาจธุรกิจมี สูง</p> <p>4. อิทธิพลของสื่อมวลชน กล ไกตลาดและอำนาจธุรกิจมี สูง</p> <p>5. มีแนวโน้มของการ “หลอก ลอก” ของทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากปัญหามลภาวะ และขายที่ชำระหนี้สิน</p>	<p>1. โครงการสร้างหลักสูตร ท้องถิ่นวิชา “วิถีชุมชน”</p> <p>2. โครงการเสริมทักษะให้แก่ คณะกรรมการโรงเรียน ด้านการบริหารจัดการโรง เรียนและชุมชน</p> <p>3. โครงการตลาดน้ำโรงเรียน</p> <p>4. โครงการช่วยสอนคนดีพื้น บ้านแก่นักเรียน</p> <p>5. โครงการกีฬาด้านยาเสพติด</p>

5. ชุมชน/โรงเรียนบ้านใหม่ที่มีก่อจาม

ปัจจัยเจื่อนไขภายในชุมชน	ปัจจัยเจื่อนไขภายในโรงเรียน	ปัจจัยเจื่อนไขภายนอก	กิจกรรมพัฒนาความร่วมมือ
<ol style="list-style-type: none"> คิน น้า อาคาสอุดมสมบูรณ์ เหนาะปลูกพี้ชเมืองหนองนา พัศนียภาพสวยงาม อาณาเชียง สวยงาม มีท่าขึ้นเรือของนักท่องเที่ยว มีวัฒนธรรม ประเพณีของชาวชานเผ่า มีการปรองดองกัน ไม่ก่อเรื่องทะเลวิวาท เพราะต้องการสัญชาติไทย มีกลุ่มคนเล่าคนแก่ ลือศีลนอนวัดทุกวันพระที่ชาวบ้านเคารพ เชื่อฟัง ชาวบ้านนิยมไปทำบุญที่วัด มีประเพณีไหว้ครูหม้อโดยที่จัดได้ยิ่งใหญ่ มีชื่อเดียรระดับจังหวัด ผู้นำชุมชน ผู้นำชนเผ่าและกลุ่ม กม. เป็นผู้มีบารมี ชาวบ้านเคารพ เชื่อฟัง ชาวบ้านกำลังมีค่านิยมเรื่องเงิน โดยการทำงานหนักเพิ่มขึ้น โดยการออกไปรับจ้างนอกหมู่บ้าน แบบเข้าไปเย็นกลับ โรงเรียนมีประวัติก่อทำเนิดมาจากการต้องการของชุมชนโดย การพยายามต่อในหลวง วัดมีบริเวณกว้างขวาง ออยู่ใจกลางชุมชน เป็นที่ตั้งพิพิธภัณฑ์ไทยใหญ่ มีปราษฐ์ชาวบ้านและภูมิปัญญา ต้านสมุนไพร มีกลุ่มแม่บ้านทอผ้า และสินค้า ผ้าทอมือ 	<ol style="list-style-type: none"> มีจำนวนครูเพียงพอ มีครูที่ริเริ่มกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่างๆ มีโครงการนำร่องที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีครูที่พักอยู่บ้านพักครูในโรงเรียน คงจะครูในโรงเรียนค่อนข้างต่างคนต่างอยู่ โรงเรียนสามารถรับรองการได้สัญชาติไทยของชาวบ้าน 	<ol style="list-style-type: none"> มีนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้าเยี่ยมชมบ้านเป็นประจำ อิทธิพลของสื่อมวลชนที่กระทบต่อโรงเรียนและชุมชนมีสูง ตอกย้ำให้อิทธิพลของกลุ่มภาคีภายนอกทั้งการขายผลิตภัณฑ์ บริโภค การขายแรงงาน มีโครงการหลวงส่งเสริมชาวบ้านปลูกเสาวรส มีการอพยพเข้าถิ่นอาศัย แรงงานที่ตัวจังหวัดเชียงใหม่ และแบบเข้าไปเย็นกลับ 	<ol style="list-style-type: none"> โครงการสอนภาษาอังกฤษสำหรับกลุ่มแม่บ้าน ทอผ้า และกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อการสื่อสารโดยโรงเรียนประสานความร่วมมือกับภาควิชาภาษาต่างประเทศสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ โครงการฝึกอบรมอาสาสมัครท่องเที่ยว (มัคคุเทศก์) โดยโรงเรียนและชุมชนสร้างหลักสูตรร่วมกัน ประสานความร่วมมือกับททท. และโปรแกรมธุรกิจท่องเที่ยวสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ โครงการพัฒนาฐานะเบน พลิตภัณฑ์ทอผ้าและสินค้าพื้นเมือง (โดยความร่วมมือของโรงเรียน, กลุ่มทอผ้าและภาควิชาศิลปะสถาบันราชภัฏเชียงใหม่) โครงการสืบสานของก่อ-สืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น (พัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน) โครงการทัศนศึกษาแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมชนเผ่าศึกษาดูงานหมู่บ้านไทยอีสานหัวดะพะ夷า

6. ชุมชน/โรงเรียนบ้านแม่คือ

ปัจจัยเงื่อนไขภายในชุมชน	ปัจจัยเงื่อนไขภายในโรงเรียน	ปัจจัยเงื่อนไขภายนอก	กิจกรรมพัฒนาความร่วมมือ
<ol style="list-style-type: none"> มีผู้ใหญ่บ้านเป็นที่เคารพ ยึดถือของชาวบ้าน มีก่อสุ่นแม่บ้าน ก่อสุ่นออม ทรัพย์ที่มีกิจกรรมพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีเงินทุนหมุนเวียน มีประชุมชุมชนบ้านด้าน สมุนไพร และการทำกิจกรรมแบบผสมผสาน เป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ และเก่าแก่ สถานที่ตั้งของโรงเรียน และวัดอยู่ใกล้กัน สามารถใช้สถานที่ทั้งสองแห่งทำกิจกรรมร่วมของชุมชนได้ 	<ol style="list-style-type: none"> มีผู้บริหารที่เข้มแข็งมีผล งานบริหารโรงเรียนจนเป็นที่ยอมรับของชุมชน ผลการเรียนของนักเรียนอยู่ในเกณฑ์ดี สอบเรียนต่อได้มาก มีครูพักอยู่ในชุมชน 2 คน และเป็นคนเก่าแก่ของชุมชน เข้ากับชาวบ้านได้ดี คณะกรรมการชุมชน มีกิจกรรมที่น่าสนใจ เช่น กิจกรรมสหศึกษา ศูนย์เรียนภาษาอังกฤษ ฯลฯ จำนวนครูมีเพียงพอ ครูมีคุณภาพสูง โรงเรียนมีครุสสอนชนะเลิศ หลายด้านและหลายคน 	<ol style="list-style-type: none"> มีหน่วยราชการของ กรรมการพัฒนาชุมชนเข้าไป ส่งเสริมการรวมก่อสุ่น มีนักศึกษาฝึกสอนและฝึกงานจากสถาบันราชภัฏ เชียงใหม่ เป็นประจำ อิทธิพลของสื่อมวลชน กลไกตลาดและอำนาจ ธุรกิจมีสูง ชาวบ้านออกไปรับจ้างแบบ เข้าไปเยือนกลับที่บ่อสร้าง และตัวจังหวัดเชียงใหม่ 	<ol style="list-style-type: none"> ขยายผลโครงการต่าง ๆ ของโรงเรียนที่เน้นความสัมพันธ์กับชุมชนที่โรงเรียนดำเนินการอยู่แล้ว เช่น กิจกรรมการเรียนการสอนวิชาเพื่อนที่สี กิจกรรมการทำผลิตภัณฑ์จากกระดาษสา ซึ่งสอดคล้อง กับอาชีพที่ชาวบ้านออกไปรับจ้างทำรับที่บ่อสร้าง โครงการสืบสานวัฒธรรม ห้องถังด้านคนตระพีนเมือง หมู่บ้าน สมุนไพร โครงการยกห้องเรียนออกสู่ชุมชน โครงการกีฬาด้านยาเสพติด โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์บรรจุห่อของก่อสุ่นแม่บ้าน โดยประสานกับโรงเรียน

ในบรรดาโครงการเสนอแนะต่าง ๆ ของแต่ละชุมชน/โรงเรียนนั้น ต้องยอมรับ ประการหนึ่งว่ามีเจตนาเพื่อใช้กิจกรรมในโครงการเป็นสื่อประสานความสัมพันธ์ ความเข้าใจอันดีที่จะมีต่อกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หรือคณะกรรมการชุมชน บนพื้นฐานของปัญหาความต้องการและศักยภาพของทั้ง 2 ฝ่ายที่พ้องเป็นไปได้ เพื่อวัตถุประสงค์ ปลายทางที่ทั้งโรงเรียนและชุมชนจะได้ก้าวต่อไปในการพัฒนาหรือเสริมสร้างปัจจัยความเข้มแข็งซึ่งกันและกัน แต่ทั้งหมดนี้ต้องกระทำการควบคู่ไปกับมาตรการที่ช่วยเสริมบรรยากาศที่จะทำให้โครงการดังกล่าวสัมฤทธิ์ผลด้วยมาตรฐานการดังกล่าว ได้แก่

- การปรับวิสัยทัศน์ของทั้งโรงเรียนและชุมชนในเรื่องการศึกษา การพัฒนา และอื่น ๆ ให้เป็นสัมมาทิฐิ อย่างต่อเนื่อง

2. มาตรการในการเพิ่มอำนาจให้แก่ชุมชนในการกำกับดูแลโรงเรียน อย่างน้อย ในเรื่องการพิจารณาความดีความชอบ การจ้างหรือไม่จ้างต่อ เป็นต้น

3. สำนักงานการประณีตศึกษาจังหวัดต้องลดอำนาจและบทบาทตนเอง มาอยู่ใน ฐานะพี่เลี้ยง มิใช่ผู้บังคับบัญชา

ข้อสังเกตบางประการจากการศึกษา

1. ผลที่ชุมชนถูกกระทบจากหน่วยงานหรือบุคคลภายนอก ชุมชนที่ศึกษาแต่ละชุมชนได้สะท้อนภาพรวมที่ชุมชนรู้สึกต่อหน่วยงานหรือบุคคลภายนอกแตกต่างกันดังนี้ ในฝ่ายของชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้านในชุมชนที่อยู่ใกล้เมือง หรือชุมชนที่อยู่ห่างไกล จะเป็นชุมชนที่เป็นคนพื้นราบ (ชาวเมืองหรือคนเมือง) หรือชุมชนที่อยู่บนดอย (ชาวเขา หรือชนเผ่า) จะไม่ค่อยยินดียินร้าย ต้อนรับขับสู้หน่วยงานหรือบุคคลภายนอกด้วย อธิบายไม่ตรึงเมื่อตนแต่ก่อน (เมื่อประมาณ 5-6 ปีที่ผ่านมา) ซึ่งอาจสะท้อนให้เห็นถึงการ เป็นสังคมเปิด การเป็นปักเจกชน หรืออาจสะท้อนให้เห็นถึงความไว้วางใจ ความไว้วนื้อ เชื่อใจ หรือน้ำใจของชาวบ้านที่ลดน้อยลง ซึ่งอาจสืบเนื่องมาจากเหตุปัจจัยหลายประการ แต่เหตุปัจจัยประการหนึ่งที่น่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องถึงการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวด้วย นั่นคือ หน่วยงานหรือบุคคลภายนอกชุมชนนั้น ๆ กระทำอะไรหรือกระทำเช่นไรต่อชาวบ้านหรือ ชุมชน ในส่วนของผู้นำชุมชนอาจให้การต้อนรับขับสู้บุคคลภายนอกเป็นปกติวิสัย ด้วย เป็นเพราะหน้าที่หรือความเคยชิน แต่สิ่งหนึ่งที่น่าจะตั้งไว้เป็นข้อสังเกตเพื่อการถกเถียง วิพากษ์วิจารณ์ที่อาจเชื่อมโยงไปถึงเรื่องการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ก็คือ การที่ผู้นำทาง การของชุมชนมักถามหรือขอให้บุคคลภายนอกที่มาจากการหน่วยราชการ หรือแม้แต่องค์กร เอกชน ได้ทำหนังสือถึงต้นสังกัดของผู้นำชุมชนนั้น ๆ หากจะต้องเข้ามาเกี่ยวข้อง แม้แต่ เพียงแค่พูดคุย สัมภาษณ์หรือขอข้อมูล ซึ่งอาจสะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจ ความรู้สึก และการรับรู้เกี่ยวกับบทบาทและอำนาจของชุมชนตนเอง กับอำนาจจังหวัด ดังรายละเอียด ข้างบนแล้วในหัวข้อปัจจัย เงื่อนไขและองค์ประกอบต่าง ๆ ภายนอกชุมชน

2. ในการค้นหาทีมนักวิจัยชาวบ้านโดยเทคนิค Snow-Ball เกี่ยวกับการบอกรู้ ประสงค์ในการค้นหาตรง ๆ กับการเลี้ยงโดยไม่ได้บอกรตรง ๆ ทีมนักวิจัยภายนอกสรุปว่า การเลี้ยงโดยไม่ได้บอกรตรง ๆ จะได้ผลดีกว่า กล่าวคือ ทีมนักวิจัยภายนอกได้สอบถามผู้นำชุมชนถึงบุคคลที่ผู้นำชุมชนเห็นว่าเป็นผู้ที่มีความคิดความอ่านดี เป็นผู้ที่เสียสละเพื่อ ส่วนรวม เพื่อที่โครงการฯ จะได้ขอสัมภาษณ์ พูดคุย หรือซักถามเรียนรู้เรื่องราวของ

ชุมชน (แท้จริงโครงการฯ ต้องการคืนหาตัวนักวิจัยชาวบ้านของชุมชนที่จะติดต่อเข้าร่วมกับโครงการฯ แต่ยังไม่ต้องการบอกผู้นำชุมชนตรง ๆ ทั้งนี้ เพราะ ทีมนักวิจัยภายนอกได้ประสบการณ์ในการบอกร่อง ฯ กับผู้นำชุมชนบางชุมชนว่า ถ้าโครงการฯ บอกร่อง ฯ ตั้งแต่แรกแล้วส่วนใหญ่ผู้นำชุมชนมักเสนอชื่อบุคคลที่เป็นพวกรเดียวกันกับผู้นำชุมชน หรือความคิดเป็นแบบเดียวกับผู้นำชุมชนซึ่งอาจทำให้ข้อมูลที่แท้จริงของชุมชนไม่ถูกเปิดเผยออกมาก็ได้ และสาเหตุอีกประการหนึ่งที่โครงการฯ ไม่ได้บอกรถึงความต้องการที่แท้จริงตั้งแต่ต้นก็ เพราะว่า โครงการฯ ต้องการนักวิจัยชาวบ้านกีเพื่อตรวจสอบ ตรวจทานคุณสมบัติของบุคคลที่ชาวบ้านรวมทั้งผู้นำชุมชนเสนอชื่อมาว่ามีความเหมาะสมกับงานนี้ก่อนนั่นเอง)

ในด้านคุณสมบัติพื้นฐานของทีมนักวิจัยชาวบ้าน โดยเบื้องต้นโครงการกำหนดคุณสมบัติของทีมนักวิจัยชาวบ้านว่า

1) ขอให้เป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่จะทำการศึกษา อาจไม่ใช่คนที่เกิดที่นั่นก็ได้ แต่ควรตกลงปลงใจ ตัดสินใจที่จะลุ่มหัวใจห้อยกับหมู่บ้านหรือพื้นที่นั้น ๆ เพื่อเป้าหมายคือความเป็นเจ้าของ รัก หวงแหน และบรรณาดีกับหมู่บ้านของเขา

2) ในเรื่องอาชีพของนักวิจัยชาวบ้าน หากได้ชาวบ้านที่มีอาชีพเดียวกับชาวบ้านส่วนใหญ่ก็จะดี

3) หากมีผู้หลงอยู่ร่วมในทีมด้วยก็จะดี

4) ในเรื่องฐานะ ควรจะเป็นคนที่มีฐานะปานกลาง ไม่ถึงกับจนหรือรวย เพราะหากจนคงไม่มีเวลาและโอกาสที่จะเข้าร่วม และหากรวยอาจถูกมองว่าเป็นคนละกลุ่มหรือคนคละพวกรกับชาวบ้านส่วนใหญ่

5) ในเรื่องอายุ น่าจะมีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป (ใช้เกณฑ์อายุผู้มีสิทธิเลือกตั้ง) แต่ยังไห่ได้ แต่หากอายุระหว่าง 18-20 ปี ซึ่งอยู่ในวัยเรียน อาจจะเว้น ควรเลือกชาวบ้านธรรมชาติที่ทำมาหากินหรือประกอบอาชีพแล้ว แต่ถ้าอายุที่เหมาะสมน่าจะอยู่ระหว่าง 30-45 ปี

6) ในเรื่องการศึกษา ไม่น่าจะนำมาเป็นเกณฑ์ ขอให้แค่อ่านออก เขียนได้ก็พอ

7) สนใจ รอบรู้ เรื่องราวความเป็นมาและเป็นไปของชาวบ้าน และหมู่บ้าน

8) เป็นคนชอบคิด ใฝ่รู้ ชอบทดลอง ไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ

9) มีมนุษย์ที่น่าจะมองว่า การพัฒนาหมู่บ้านหรือการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านที่เป็นอยู่ หรือที่เป็นมา น่าจะยังไม่ใช่หรือไม่คือพ่อหรือพัฒนาผิดทาง เช่น

ยิ่งพัฒนาชาวบ้านยิ่งยากจน ยิ่งเป็นหนี้ ยิ่งอยู่แบบตัวครัวมัน (น่าจะมีแบบทดสอบวัดผู้ที่ถูกซื้อตัว ว่ามีมนุษย์มองต่อการพัฒนาหมู่บ้านอย่างไรด้วย)

10) สำหรับผู้ที่เป็นผู้นำทางการของชุมชน/โรงเรียน ไม่น่าจะเหมาะสมที่จะเป็นนักวิจัยชาวบ้าน เพราะนอกจากไม่ค่อยมีเวลาแล้ว มนุษย์มองวิสัยทัศน์ในเรื่องการศึกษาและการพัฒนาอาจติดกรอบหรือแบบอย่างของทางราชการ

หลังจากลิ้นสุดโครงการ ในระยะที่ 1 แล้ว โครงการฯ ได้พบข้อดีและข้อเสียของ การกำหนดคุณสมบัติของนักวิจัยชาวบ้านดังกล่าวข้างต้น และการกำหนดจำนวนนักวิจัยชาวบ้าน 3 คน ในแต่ละทีมซึ่งส่งผลต่อความถูกต้องน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล และการทำงานร่วมกัน ดังนี้

2.1 นักวิจัยชาวบ้านที่รับผิดชอบข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนและโรงเรียน มักมีอคติในการมองข้อมูลของอีกฝ่ายหนึ่ง กล่าวคือ มักมองแต่ปัญหาของอีกฝ่ายหนึ่ง และเน้นแต่ความต้องการของตนเองที่ต้องการจากอีกฝ่ายหนึ่งเป็นหลักมากเกินไป ซึ่งเป็นปัญหาอุปสรรคพอสมควรในการทำงานร่วมกัน ตั้งแต่การเก็บรวบรวมข้อมูล การร่วมประชุมปฏิบัติการ (Work Shop) และการทำประชาพิจารณ์ โดยเฉพาะการแต่งແຕ้ม เพิ่มศักดิ์ ลี สันที่เป็นปัญหาของอีกฝ่ายหนึ่ง งานอาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดระหว่างโรงเรียนและชุมชนได้ โดยเฉพาะระหว่างผู้นำโรงเรียนและผู้นำชุมชน ดังตัวอย่าง ข้อมูลจากจดหมายฉบับหนึ่งของนักวิจัยชาวบ้านคนหนึ่งของชุมชนที่ส่งถึงหัวหน้าโครงการ ซึ่งสะท้อนปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในบางด้าน

แต่ถึงกระนั้นก็เป็นผลดีในอีกด้านหนึ่ง กล่าวคือ ข้อมูลตัวจริงที่เป็นปัญหาของระบบความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนจะถูกสะท้อนออกมาก nond แบบตรงไปตรงมา ทำให้ทีมนักวิจัยภายนอกมองเห็นจุดปัญหาสำคัญในระบบความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่จำเป็นต้องแก้ปัญหาและพัฒนาความร่วมมือดังกล่าวก่อน โครงการพัฒนาใหม่ต่อไป

2.2 การที่ทีมนักวิจัยชาวบ้าน 3 คน ค่อนข้างเป็นพวกเดียวกัน หรือเกี่ยวข้อง เป็นเครือญาติกัน สำหรับการทำงานแล้วไม่ว่าจะเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลหรือการประชาพิจารณ์รวมทั้งการร่วมประชุมปฏิบัติการดูเหมือนราบรื่น มีความสุขดี แต่สำหรับทีมนักวิจัยภายนอกค่อนข้างมองว่าข้อมูลตัวจริงไม่ค่อยออก เนื่องจากธรรมชาติที่มนุษย์เราไม่

ก่ออยู่ที่จะเปิดเผยแพร่ปัญหาหรือเรื่องราวที่เป็นข้อเสียข้อด้อยของตนเองหรือชุมชน/โรงเรียนตนเอง หรือแม่แต่บางคนในทีมที่อัดอัดใจ อยากพูดหรือแสดงตัวจริงของข้อมูลชุมชน/โรงเรียนตัวเอง ก็ทำได้ไม่เต็มที่ เพราะเกรงใจ เนื่องจากเกี่ยวดองเป็นญาติกัน และหากพูดความจริงแล้วอาจจะกระทบบัณฑิตวิจัยอีก 2 คนในทีมก็ได้ นักวิจัยภายนอกต้องใช้วิธีการสังเกต สอดแนม และตรวจสอบรวมทั้งใช้กิจกรรมกระทำ หรือกระตุนจนข้อมูลตัวจริงออกมาก อาจต้องแยกทีม สายทีมในคราวทำ Work Shop หรือนักวิจัยคนที่ต้องการพูดความจริงแอบมากระซิบบอกภายหลัง ขณะนั้น ต่อประเด็นนี้จะมองเป็นข้อคิดก็ได้ มองเป็นข้อเสียของการเก็บข้อมูลก็ได้ ขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการของทีมนักวิจัยภายนอก

2.3 ในการเขียนรายงานข้อมูลส่งของนักวิจัยชาวบ้านบางคน มีปัญหาในเรื่อง การเขียน กล่าวคือ นักวิจัยอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ ต้องพึ่งนักวิจัยคนอื่นในทีมเป็นผู้เขียนให้ ทำให้เกิดความเกรงใจเมื่อนอกนั้น หรือทำให้เขียนรายงานได้ไม่ตรงกับที่ตนเองต้องรายงาน เพราะถูกกลั่นกรองโดยผู้เขียนให้ก่อนส่ง ทำให้นักวิจัยภายนอกไม่สามารถประเมินข้อมูลจริงได้เต็มที่ ต้องเพิ่มเทคนิคล้างความลับข้อมูลเพิ่มขึ้นจึงจะได้ข้อมูลตัวจริง (แต่นักวิจัยชาวบ้านที่อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้นั้น มีความเหมาะสมที่ถูกคัดเลือกเป็นนักวิจัย)

2.4 นักวิจัยชาวบ้านที่เป็นข้าราชการ เช่น เป็นครู จะมีปัญหาค่อนข้างมากในการมองแบบบีดติดกรอบตามระบบราชการ หรือแม่แต่ที่เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหรือคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งในเบื้องต้นมักใช้กรอบความคิดในการมองชุมชน/โรงเรียน ของตน ตามกรอบความคิดของระบบราชการที่สังกัดหรือเกี่ยวข้องเป็นหลัก แต่หลังจากได้ร่วมประชุมปฏิบัติการร่วมกันระหว่างทีมนักวิจัยชาวบ้านทั้งหมด และทีมนักวิจัยภายนอกหลายครั้ง ทำให้กรอบความคิดตามระบบราชการได้ถูกปรับเปลี่ยนมาเป็นมุมมองแบบชาวบ้านแบบคนในมากขึ้น

ในด้านเวลาและความยุ่งยากในการร่วมกันทำงานของนักวิจัยชาวบ้านที่เป็นข้าราชการ เช่น ครู หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับระบบราชการ เช่น ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ยังมีปัญหาในด้านการขออนุญาตเข้าร่วมทำงาน เช่น การเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ ต้องขออนุญาตจากผู้บังคับบัญชาทุกครั้ง ซึ่งบางพื้นที่ต้องทำบันทึกขออนุญาตถึงระดับจังหวัด เป็นเรื่องที่ยุ่งยากโดยไม่จำเป็น แต่ที่สำคัญ ก็คือ ดูเหมือนว่า ความคิดและการทำงานของนักวิจัยชาวบ้านไม่สามารถที่จะมีหรือดำเนินอยู่ได้อย่างเป็นอิสระ แม้แต่นักวิจัยชาวบ้านที่ไม่ได้

เป็นข้าราชการ ยังต้องขออนุญาตหรือบอกกล่าวผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันให้รับรู้ และยอมรับการทำงาน หรือยอมรับข้อมูลที่ออกมายield ด้วย ซึ่งหากมองในสภาพความเป็นจริงของชุมชนก็คงต้องเป็นไปอย่างนั้น กล่าวคือ ข้อมูลที่ได้นั้นกู้มผู้นำชุมชน/โรงเรียน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ต้องยอมรับข้อมูลด้วยว่า 'นั่นคือข้อมูลของชุมชน/โรงเรียนคนเอง' แต่ข้อมูลตัวจริงอาจถูกซ่อนเร้นอยู่ เพราะหากข้อมูลตัวจริงเปิดเผยอาจหมายถึงกระบวนการต่อการทำงานที่อาจพิดพลัดของผู้นำชุมชน/โรงเรียนก็ได้ ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวคงต้องใช้เวลาและความพยายาม รวมทั้งความเจ้าจริงอาจังของนักวิจัย และการเปลี่ยนทัศนคติของนักวิจัยชาวบ้านที่จะยอมรับและดึงเอาข้อมูลความจริงของชุมชน/โรงเรียนต่องอกมาเพื่อแก้ชุดที่เป็นปัญหาที่แท้จริงของระบบความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน/โรงเรียนให้ได้จะนั้น จุดปัญหาที่สำคัญของการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ ทำอย่างไรจึงจะรู้ถึงข้อมูลตัวจริงของระบบความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน และอย่างรอบด้าน ในขณะเดียวกันก็ต้องเริ่มกระบวนการพัฒนาความร่วมมือระหว่างชุมชนกับโรงเรียนจากจุดที่ทั้งชุมชนและโรงเรียนพอร่วมกันได้เป็นเบื้องต้น เข้ากับลักษณะที่ว่า “ส่วนจุดต่าง แสวงหาจุดร่วม (ในระยะแรกของการดำเนินการ โครงการพัฒนาใน Phase 2)” โครงการพัฒนาที่เน้นการปรับเปลี่ยนทัศนคติหรือโครงการพัฒนาที่ทั้งชุมชนและโรงเรียนได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย เช่น โครงการพัฒนาที่ผลลงสู่นักเรียน หรือใช้นักเรียนเป็นสื่อกิจกรรม น่าจะได้ผลดี

3. การพัฒนาทีมนักวิจัยชาวบ้าน

ในการพัฒนาทีมนักวิจัยชาวบ้านอย่างเป็นทางการนั้น โครงการได้ดำเนินการโดยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) นักวิจัยชาวบ้านถึง 2 ครั้ง (แต่ที่เป็นการพัฒนาอย่างไม่เป็นทางการ เช่น การติดต่อสื่อสาร ปรึกษาหารือกันทางจดหมาย โทรศัพท์ เป็นต้น อีกหลายครั้ง) โครงการเห็นว่าในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาทีมนักวิจัยชาวบ้านที่ได้ดำเนินการไปแล้ว มีทั้งส่วนที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่อโครงการวิจัย และพัฒนาโครงการอื่น ๆ ที่มีทีมนักวิจัยชาวบ้าน (หรือผู้ถูกวิจัย) ร่วมทีมด้วย ในอันที่จะได้หibly กิจกรรมที่โครงการฯ ใช้ในการพัฒนาทีมนักวิจัยชาวบ้านขึ้นมาวิพากษ์วิจารณ์เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน และมีทั้งส่วนที่โครงการฯ เห็นว่า 'น่าจะมีการปรับปรุงแก้ไข ดังนี้'

การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ(Work Shop) นักวิจัยชาวบ้าน ครั้งที่ 1

1. วัตถุประสงค์

- 1.1 เพื่อให้นักวิจัยชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจในบทบาท หน้าที่และการกิจของนักวิจัยฯ
- 1.2. เพื่อให้นักวิจัยชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจในเทคนิค วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม PAR
- 1.3 เพื่อพัฒนาศักยภาพของทีมนักวิจัยภายนอกเพื่อจะได้ร่วมกับนักวิจัยชาวบ้านในการศึกษา วิจัยชุมชนของตนเอง ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ระยะเวลา 3 วัน คือ 18-20 พฤศจิกายน 2541

3. สถานที่ บ้านพักรับรอง กองพัฒนาพิเศษที่ 2

4. ขั้นตอนการทำงาน/ผลการดำเนินงาน

4.1 ขั้นละลายพฤติกรรม / สร้างความคุ้นเคย / ปรับทัศนคติ

1) จุดประสงค์

เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ ได้รู้จักและเข้าใจกัน เพื่อลดช่องว่างของการคิดร่วมกัน และยอมรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน

2) วิธีการ

ใช้กิจกรรมแนะนำตัวแบบมีส่วนร่วม โดยให้ผู้เข้าประชุมฯ นั่งล้อมวงเป็นวงกลม ณ ระเบียงบ้านพักรับรอง ภายใต้บรรยากาศของความเป็นกันเอง วิทยากรแนะนำวิธีการโดยให้แนะนำชื่อและสิ่งที่ชอบ 1 อย่าง ตามลำดับ ซึ่งคนที่อยู่ตัดจากกุญแจเริ่มจะต้องเอ่ย ทวนชื่อและสิ่งที่ชอบ ของเพื่อนจากกุญแจเริ่มต้นจนถึงคนทุกคน

3) ผลปรากฏว่า ทุก ๆ คนสนุกสนานเป็นกันเอง รู้จักคุ้นเคยกันโดยขาดจำสิ่งที่ชอบของกันและกัน นำมาขยายกลือ ก่อให้เกิดความเป็นกันเอง เกิดบรรยากาศที่จะเรียนรู้ร่วมกัน

4.2 เสริมความรู้เรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

1) จุดประสงค์ที่ 1

เพื่อให้ผู้ข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการได้มีความรู้ความเข้าใจและสามารถ
วิเคราะห์ วิจัยชุมชนของตนได้ ตามขั้นตอนต่าง ๆ

2) วิธีการ

2.1) จัดกิจกรรมนำเข้าสู่บบทเรียน

- แจกเอกสาร คู่มือ ซึ่งทีมนักวิจัยภายนอก สร้างขึ้นในรูปแบบที่
น่าสนใจง่าย ๆ เพื่อจะกับผู้รับรู้โดยใช้ถ้อยคำ ภาษา และภาพประกอบ (การ์ตูน) ซึ่งมีเนื้อ
หาตามกระบวนการกวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (ตัวอย่างในภาคผนวก)

2.2) นำอภิปรายในเนื้อหาที่ละเอียดขั้นตอนและใช้เทคนิค AIC ในการแนะนำวิธี
การศึกษาชุมชน วิเคราะห์ชุมชน เพื่อหาจุดอ่อนแอบและความเข้มแข็งของชุมชนของตน
ด้วยวิธีสร้างชุมชนในความไฟฟันและชุมชนที่เป็นจริง และได้ภาพของปัญหา ความ
ต้องการของชุมชน จุดอ่อนจุดแข็งต่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งต่อไป

2.3) นำเสนอข้อมูลแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน
โดยจัดเวลาที่สาวนา

3) ผล

ทีมนักวิจัยชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจกระบวนการกวิจัยฯ และมีความ
สามารถวิเคราะห์ชุมชนของตนร่วมกันได้ในแต่ละทีม และร่วมกันมองปัญหาชุมชนของ
ตนและชุมชนเป้าหมายทั้ง 6 ชุมชน เป็นการร่วมกันแสดงพลังความคิดและมีข้อเสนอแนะ
เพื่อเป็นแนวทางแก้ไขได้อย่างมี ประสิทธิภาพ เป็นประโยชน์มาก

4.3 เสริมความรู้เกี่ยวกับบทบาทและการกิจหน้าที่ของนักวิจัยชาวบ้าน (นักวิจัยชาว บ้าน)

1) จุดประสงค์

เพื่อให้ทีมนักวิจัยชาวบ้านทุกคน / ทุกทีม มีความรู้ความเข้าใจและสามารถนำ
กลับไปปฏิบัติงานในชุมชนของตนได้

2) วิธีการ

- นักวิจัยภายนอกแสดงบทบาทสมมติ โดยแสดงถึงกระบวนการทำงานของ
ทีมนักวิจัยชาวบ้านที่ทีมนักวิจัยภายนอกได้สังเกตเห็นให้ที่ประชุมได้ชม

- จัดเวลาที่สาวนา ผู้เข้าประชุมทุกคนร่วมอภิปราย ซักถาม เช่น “ท่านชุมชน
แสดงแล้วท่านคิดเห็นอย่างไร?” “หากท่านกลับไปชุมชนของท่านแล้วท่านจะทำ อย่างนี้
เพื่อศึกษาวิจัยชุมชนของท่านได้ไหม?... และท่านจะทำอย่างไรในประเด็นไหนบ้างที่ท่านจะ

แก้ไข ... หรือถ้าเป็นท่านท่านจะทำอย่างไรกับกรณีที่เป็นเหตุการณ์ซึ่งสมมติขึ้นนี้ หรือท่านอยากรู้หรือชินาด้วยขั้นตอนไหนเพิ่มเติมหรือไม่ ฯลฯ

- ให้ทุกทีมประชุมกลุ่มย่อย จัดทำและนำเสนอแผนการดำเนินงานศึกษาชุมชน ตามแนวทางที่กำหนด (โดยแยกเอกสารแนวทางการดำเนินงานให้ทุกทีม) วิทยากร (นักวิจัยภายนอก) มอบภารกิจ

3) ผลการดำเนินงาน

ที่ประชุมตื่นเต้นและให้ความสนใจ ตั้งใจฟังบทบาทสมมติ และร่วมกันอภิปรายกลุ่มอย่างกว้างขวาง ขยายสถานการณ์จริงซึ่งเกิดขึ้นในชุมชนของตนมาเล่าให้ที่ประชุมฟัง เพื่อขอรับคำแนะนำบ้าง ปรึกษานำไป ว่าต้นการทำอย่างไรในฐานะนักวิจัยชาวบ้าน หรือจะทำอย่างนั้นอย่างนี้จะดีหรือไม่ ต่อจากนั้นทุกทีมก็จัดทำแผนการดำเนินงานศึกษาชุมชน นำเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ และตกลงกันถึงการพบกันครั้งที่ 2 ในช่วงวันที่ 7-9 ธันวาคม 2541 เพื่อนำผลการดำเนินงานตามแผนฯ มาเสนอ

หมายเหตุ : ใช้กิจกรรมบันเทิง เช่น เกมส์ เพลง สอดแทรกเป็นระยะเพื่อละลายพฤติกรรม ความเป็นกันเอง ผ่อนคลายความตึงเครียด และปลูกฝังค่านิยมที่ถูกต้อง ดูตัวอย่างสื่อจดหมายน้อยในกิจกรรม “คู่ซึ่งที่ฟ้าประทานให้” ในภาคผนวก การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) นักวิจัยชาวบ้านครั้งที่ 2

1. วัตถุประสงค์

1.1 เพื่อให้ทีมนักวิจัยชาวบ้านทุกทีมเสนอผลการปฏิบัติงานการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน

1.2 เพื่อให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงาน และให้ข้อเสนอแนะซึ่งกันและกันทั้งทีมนักวิจัยภายนอกและทีมนักวิจัยชาวบ้าน

1.3 เพื่อให้ทีมนักวิจัยภายนอกได้ตรวจสอบข้อมูลและประเมินผลการปฏิบัติงาน

1.4 เพื่อให้นักวิจัยภายนอกเติมเต็มเกี่ยวกับการศึกษาวิจัย โดยการชี้แนะแนวทางการทำงานหรือสร้างความเข้าใจในเรื่องที่เป็นปัญหาอุปสรรคร่วมกัน

2. ระยะเวลา 3 วัน คือ 7-9 ธันวาคม 2541

3. สถานที่ บ้านพักรับรองกองพลรอบพิเศษที่ 2

4. ขั้นตอนในการประชุมเชิงปฏิบัติการ

4.1 ขั้นตอนการทํากิจกรรมเพื่อการรู้จักตนเอง รู้จักเพื่อน โดยมองเห็นความเป็นตัวตนของกันและกัน มีความเข้าใจที่ดีต่อกัน / ใช้กิจกรรมสะท้อนภาพจากกระบวนการจัดการ

1) จุดประสงค์

- เพื่อให้ทุกคนรู้จักภาพลักษณ์ของตนเองและเพื่อน ๆ รวมทั้งลดทิฐิมานะเพื่อความเข้าใจอันดีต่อกัน ด้วยการยอมรับความเป็นตัวตนของกันและกัน
- เพื่อลดความขัดแย้งทางความคิด ซึ่งอาจจะมีขึ้นในกระบวนการอภิปรายร่วมกันในการสัมมนาครั้งนี้ ซึ่ง ณ เวทีแห่งนี้ต้องการให้ทุก ๆ คนได้แสดงความคิดให้เต็มที่กล้าแสดงหรือเสนอความจริง กล้าอภิปราย
- เพื่อให้ได้ความคิดที่หลากหลายและมุ่ง

2) วิธีการ

ใช้กิจกรรมกระบวนการจัดการโดยให้ทุกคนพับกระดาษ A4 เป็น 4 ส่วน เขียนชื่อไว้ด้านนอก

ให้เข้าของเขียนบรรยายภาพลักษณ์ของตนเองลงไป แล้วพับปิดส่วนข้อความนั้นไว้

วิทยากรสั่งให้ทุกคนส่งกระดาษเวียนซ้าย 1 ครั้ง

เมื่อได้กระดาษจากเพื่อนที่อยู่ขวามือแล้ว ให้ทุกคนเขียนภาพลักษณ์ของเพื่อนผู้เป็นเจ้าของกระดาษ แล้วพับปิดส่งต่อให้เพื่อนที่นั่งทางซ้ายมือ 1 ครั้ง

เมื่อได้รับกระดาษจากเพื่อนที่นั่งทางขวามือแล้ว ให้ทุกคนเปิดอ่านข้อความในส่วนที่ 1 และ 3 แล้วสรุปว่าตนเห็นด้วยหรือไม่หรือมีความเห็นอื่น (เป็นการตรวจสอบข้อมูลทั้งสองมุมมอง คือ มองตัวเอง + เพื่อนของ) และวิจารณ์ เสรีจแล้วพับกระดาษส่งเวียนขวา 2 ครั้ง กลับคืนสู่เจ้าของกระดาษ

ให้ทุกคนเปิดอ่านและตรวจสอบข้อคิดเห็น แล้ววิเคราะห์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวลงในส่วนที่ 2 ต่อจากนั้นให้อ่านดัง ๆ ให้เพื่อน ๆ ได้ยินทีละคน

3) ผล

- นักวิจัยชาวบ้านกล้าเปิดเผยตนเอง และแสดงสัญลักษณ์ได้ชัดเจน ยอมให้เพื่อนวิชากรฟังและยอมรับความเป็นตัวตน ก่อให้เกิดความเข้าใจที่ดีต่อกัน
- นักวิจัยชาวบ้านกล้าแสดงออก ร่วมอภิปรายกันแบบนำความจริงมาเปิดเผย เพื่อต้องการคำแนะนำ ถึงแม้จะขัดแย้งทางความคิดก็จะรับฟังและยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยยึดหลักเหตุผล ให้อภัยกัน และมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน ทำให้การประชุมมีบรรยากาศที่ดี การมีส่วนร่วมสูง กระตือรือร้น

4.2 การนำเสนอผลการศึกษาชุมชนของทีมนักวิจัยชาวบ้าน

1) จุดประสงค์

- เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่อาจแตกต่างกันในแต่ละชุมชน พร้อมทั้งให้นักวิจัยทุกคนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน
- เพื่อเป็นการตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูล
- เพื่อเป็นการติดตามประเมินผลการทำงานของทีมนักวิจัยชาวบ้าน พร้อมแก้ไขโดยการเสริมความรู้ เป็นการเติมเต็มให้แก่ทีมนักวิจัยชาวบ้าน

2) วิธีการ

- แบ่งกลุ่มทีมนักวิจัยชาวบ้านออกเป็น 3 กลุ่ม ตามลักษณะใกล้เคียงกันทางด้านประชากร ด้านสภาพแวดล้อม
 - กลุ่มที่ 1 ชุมชนที่มีประชากรเป็นผู้กราดหรี่ยง ได้แก่ ชุมชนพะโน ลอ และชุมชนบ้านวัดจันทร์
 - กลุ่มที่ 2 ชุมชนที่มีประชากรเป็นไทยใหญ่ ได้แก่ ชุมชนบ้านใหม่หมอกจาม และชุมชนหมอกจำเป
 - กลุ่มที่ 3 ชุมชนที่มีประชากรเป็นคนไทยล้านนา หรือชุมชนพื้นราบ เขตชานเมือง ได้แก่ ชุมชนสันผักหวาน และชุมชนแม่คือ

- วิทยากร (นักวิจัยภายนอก) ขอให้ทั้ง 3 กลุ่มผลัดกันเล่าผลการศึกษาของชุมชนให้กันและกันฟัง และให้ผลักกันวิเคราะห์ข้อมูลของกันและกัน เป็นการฝึกการวิเคราะห์ข้อมูลตามความรู้และวิธีการที่ได้อธิบายให้ฟัง ดูจากการแสดงบทบาทสมมติโดยมีทีมนักวิจัยภายนอกเป็นที่ปรึกษาอยให้คำแนะนำ ต่อจากนั้นให้แต่ละทีมผลัดกันนำ

เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลของอีกชุมชนหนึ่งให้เจ้าตัวฟัง ของตน หาข้อสรุปในประเด็นที่มอบหมาย คือ

1. สภาพทั่วไปของชุมชน
2. ความเข้มแข็งและอ่อนแอกองโรงเรียนและชุมชน
3. ปัญหาของโรงเรียนและชุมชน
4. อิทธิพลต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งและอ่อนแอก (ปัจจัย)

3) ผลที่ได้รับ

- ข้อสังเกตของนักวิจัยภายนอกที่ได้ภาพรวมของการประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ พบว่า

1. เป็นเวทีที่ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงบทบาทร่วมกัน โดยการมีส่วนร่วมและมีความกระตือรือร้นอยู่ในระดับสูง

2. มีบรรยากาศของความเป็นกันเอง ถ้อยที่ถ้อยอาศัย ทั้ง ๆ ที่บางครั้งมีการขัดแย้งทางความคิดอย่างรุนแรง แต่ก็สามารถตกลงกันได้ โดยยอมรับฟังเหตุผลของกันและกัน มีการรอมชอนและถ้อยที่ถ้อยอาศัยกัน โดยกระบวนการควบคุมของกลุ่ม

3. นักวิจัยชาวบ้านมีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ อยู่ในระดับคี มีความรับผิดชอบสูง

4. ผู้เข้าประชุมทั้งหมดจะมีการช่วยเหลือกัน แลกเปลี่ยนความรู้ แหล่งสนับสนุนร่วมกัน การทำงานร่วมกัน ตลอดจนจับกลุ่มพูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการ เมื่อมีเวลาว่างก็มักจะเอ้าปัญหาของชุมชนมาแลกเปลี่ยนปรึกษากันตลอดเวลา แม้แต่ตอนนอนก็ยังคุยกันถึงเรื่องชุมชน เพื่อน ๆ ที่รับฟังปัญหาแล้วแสดงความห่วงใย เห็นใจ ฯลฯ

5. นักวิจัยชาวบ้านมีวิสัยทัศน์ไปในทิศทางเดียวกัน และปรับทัศน์ในการมองชุมชน ซึ่งแตกต่างจากการทำ Work Shop 1 คือจะมองความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ความเจริญทางวัตถุเป็นตัวชี้วัดเป็นส่วนใหญ่ แต่กลับมาครั้งนี้มีการเปลี่ยนแปลงความคิด ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ร่วมกัน โดยการแลกเปลี่ยนความรู้ ทัศนคติ จึงเกิดองค์ความรู้ใหม่ มองความเข้มแข็งของชุมชนในมุมกว้างและละเอียดลึกซึ้งขึ้น และสอดคล้องกับเกณฑ์การชี้วัดที่โครงการวิจัยฯ กำหนด

ส่วนที่ควรปรับปรุงแก้ไขหรือเพิ่มเติมในการพัฒนาทีมนักวิจัยชาวบ้าน

1. ควรได้ทำการประเมินก่อนการฝึกอบรมเพื่อให้รู้ถึงพื้นฐานความคิด (วิสัยทัศน์ทางการศึกษา ทางการพัฒนา และอื่น ๆ) ความสามารถในการวิจัย (แม้จะได้ค้นหาหรือคัดเลือกนักวิจัยชาวบ้านแต่ละคนมาเป็นเบื้องต้นแล้วก็ตาม โปรดอ่านปัญหาและข้อสังเกตบางประการในการค้นหาทีมนักวิจัยชาวบ้านบ้านวัดจันทร์) และควรประเมินก่อนนาน ๆ เพื่อการจัดหลักสูตรและกิจกรรมให้สอดคล้อง

2. ควรได้ทำการประเมินหลังการฝึกอบรมว่าնักวิจัยชาวบ้านแต่ละคนหรือแต่ละทีมพร้อมที่จะทำงานได้จริง

3. ในขั้นตอนของการแนะนำโครงการฯ ได้แนะนำโครงการให้นักวิจัยชาวบ้านรู้จัก และเข้าใจ โดยการตั้งเป็นประเด็นคำถามและตอบอธิบาย ชี้แจงไปตามประเด็นคำถามเหล่านี้ ประเด็นคำถามทั้ง 11 คำถามที่แนะนำโครงการฯ ได้แก่

- 1) โครงการอะไร หรือ โครงการเกี่ยวกับอะไร?
- 2) ทำไมถึงต้องมีโครงการนี้
- 3) ทำไมถึงเลือกหมู่บ้าน 6 หมู่บ้านนี้
- 4) ทำไมจึงเลือกท่านเข้าร่วมโครงการ
- 5) โครงการนี้จะมาทำอะไร
- 6) โครงการนี้จะมาทำอย่างไร
- 7) โครงการนี้จะเริ่มเมื่อไหร่ สิ้นสุดเมื่อไหร่
- 8) จะให้ชาวบ้านทำอะไร ทำอย่างไร
- 9) แล้วชาวบ้านจะได้อะไร หมู่บ้านจะได้อะไร
- 10) ชาวบ้านจะต้องเสียประโยชน์อะไรบ้างหรือเปล่า
- 11) แล้วชาวบ้านจะมั่นใจได้อย่างไรว่าจะทำงานนี้ได้ เช่น
 - วิจัยไม่เป็น
 - เจียนหนังสือไม่เป็น อ่านหนังสือไม่ออก
 - พูดไม่เก่ง
 - ไม่ค่อยมีเวลา ฯลฯ

และนอกจากนั้น ยังมีคำถาม-คำตอบ ที่จัดทำเป็นเอกสารแจกแก่นักวิจัยชาวบ้านแต่ละคนเป็นการเพิ่มเติม ดังนี้

1) โครงการอะไร?

ตอบ โครงการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง

2) แล้วจะนี้ชุมชนไม่เข้มแข็งหรือ?

ตอบ เข้มแข็งอยู่ในระดับหนึ่ง แต่อาจจะยังไม่เพียงพอ ลองพิจารณาจาก 4 อาการต่อไปนี้ดูซิว่า ชุมชนท่านมีหรือไม่

2.1) ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำมาหากิน ขาดความร่วมมือร่วมใจ นุ่ง ความอยู่รอดของตนมากกว่าของชุมชน ลงทะเบียนฐานบ้านเกิดทั้งชั้วครัวและถาวร น้ำใจ ของความเอื้ออาทร ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน ความรักในชุมชนลดน้อยลง โดย ชาวบ้านต่างกู้สึกได้ถึงการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้

2.2) ชุมชนต้องพึ่งพาภายนอก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการทำมาหากิน เช่น ทุน แรงงาน หรือวัตถุดิบเพื่อการยังชีพพื้นฐานของครับครัว เช่น ข้าว ก็ต้องซื้อเขากิน ที่อยู่ อาศัยก็จ้างคนอื่นปลูก ยารักษาโรค ก็พึ่งหมออหรือโรงพยาบาลแทนที่จะพึ่งยาสมุนไพร ยาก ลงบ้านที่ปลูกเอง เสื้อผ้า ก็ซื้อใส่ การพึ่งพาภายนอกทำให้ขาดอิสระในการเลือกและการ ตัดสินใจ อำนาจต่อรองก็ดำเนิน ราคายังคง

2.3) ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ชุมชนไม่สามารถควบคุม แก้ไขเองได้ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาที่ทำกิน ป่า ปัญหาวัยรุ่น ยาเสพติด เอดส์

2.4) ขาดพัฒนาการอย่างต่อเนื่องของชุมชนในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการ เกษตรแบบพึ่งตนเอง เพื่อยังชีพใช้ชีวิต ความ มีสีสัน การขอแรง ด้านวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อที่เน้นความสามัคคี ปrong ดอง หั้งนี้ เพราะชุมชนขาดการ สืบทอดภูมิปัญญาความรู้ที่สั่งสมมาตั้งแต่ครั้งปั้นปั่นฯ ตายาย

3) แล้วจะแก้ไขหรือพัฒนา กันอย่างไร?

ตอบ ก็ต้องแก้ที่ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนอ่อนแอด อย่างน้อยก็คือ 6 ปัจจัยต่อไปนี้

3.1) ด้านโครงสร้างของหมู่บ้าน และระบบความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้าน

ด้วยกัน

3.2) ด้านการทำมาหากิน ต้องเป็นแบบพึ่งตนเอง เพื่อยังชีพ พ้ออยู่พอกิน ส่วนเหลือเก็บกู้ภัยตาม ผู้อื่น ชุมชน หรือสาธารณะ

3.3) ด้านค่านิยม ควรเป็นค่านิยมที่มาจากศาสนาธรรม ไม่ใช่ค่านิยมที่นิยม วัตถุ ความสะดวกสถาบันพอดี ความฟุ่มเฟือกินไป

3.4) ด้านการเรียนรู้ของชุมชน ต้องเป็นการเรียนรู้เพื่อการดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนอย่างร่มเย็นเป็นสุข ความรู้ต้องเป็นความรู้ที่สามารถใช้ประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวันที่เคยสอนและถ่ายทอดกันในหลาย ๆ รูปแบบ ตั้งแต่ครั้งปัจจุบันฯ ไม่ใช่ความรู้จากแหล่งใดแหล่งหนึ่ง

3.5) ด้านการไปมาหาสู่ การพบปะติดต่อสื่อสารกันของชาวบ้านมีอยู่อย่างต่อเนื่อง

3.6) ด้านกลุ่มผู้นำตามธรรมชาติ มีการหมุนเวียนเปลี่ยนถ่ายกลุ่มผู้นำ

4) แล้วจะแก้ไขปัจจัย 6 ปัจจัยเหล่านี้ที่ทำให้ชุมชนอ่อนแอด้อยย่างไร?

ตอบ ก่อนอื่นก็ต้องยอมรับความจริง หากชุมชนของเรา มีอยู่ปิดบัง อย่าอยา และต้องรู้เสียก่อนว่า ชุมชนของเราปัจจัยเหล่านี้อยู่หรือไม่ หากน้อยเพียงใดและอย่างไร ปัจจัยตัวใดพองจะจัดการแก้ไขได้ ปัจจัยตัวใดยังแก้ไขไม่ได้ แก้ไขยากเอาไว้ก่อน

5) แล้วเราจะรู้เกี่ยวกับปัจจัยทั้ง 6 ตัวนี้ว่ามันเป็นอยู่ของมันอย่างไร เราจะรู้ได้อย่างไร

ตอบ ก็ต้องทำการศึกษาหรือวิจัย โดยอาจเลือกเอาปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งหรือหลาย ๆ ปัจจัยมาวิเคราะห์ถึงสาเหตุว่าทำให้มันจึงเป็นปัญหา เราต้องมีข้อมูลสนับสนุนความคิดของเรา เราอาจคิดว่ามันเป็นปัญหา คือ เราลงสัญไว้ก่อน แล้วเราจะต้องช่วยกันเก็บรวบรวมข้อมูลจากชาวบ้านคนอื่น ๆ มาอีนยัน บางที่สิ่งที่เราคิดว่ามันเป็นปัญหา เราอาจคิดของเราฝ่ายเดียว ชาวบ้านคนอื่น ๆ เขาอาจไม่คิดว่ามันเป็นปัญหาเกิดได้

เราต้องช่วยกันวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหา แนวทางที่จะแก้ไข

6) เมื่อเราเลือกปัญหา เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ถึงสาเหตุ และได้แนวทางในการแก้ไขแล้วเราจะทำอย่างไรต่อไป?

ตอบ ก็คงมีแก้ไข แต่หากเราต้องการสนับสนุน เช่น งบประมาณหรือวิชาการเราจะต้องเสนอโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุน แต่ทั้งนี้และทั้งนั้น แหล่งสนับสนุนก็ต้องดูว่า ปัญหานั้น ๆ เป็นปัญหาที่แท้จริงของชาวบ้านจริงหรือเปล่า เป็นปัญหาที่มีความสำคัญต่อความเข้มแข็งของชุมชนมากน้อยแค่ไหน ต้องมีการนำข้อมูลที่ศึกษาได้ทำประชาพิจารณ์ ขึ้นตอนเหล่านี้ คือ การทำการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

ในการปรับปรุงแก้ไข การแนะนำโครงการฯ นั้น หากเปลี่ยนจากแบบคำตาม - คำตอบมาเป็นการแสดงบทบาทสมมติของทีมวิทยากรและมีเอกสารเป็นหนังสือการ์ตูน อีก เล่มหนึ่งคล้าย ๆ หนังสือการ์ตูนเล่มละนาท (นอกเหนือจากหนังสือการ์ตูนแนะนำการวิจัย แบบมีส่วนร่วม PAR) เพื่อให้ชาวบ้านนำติดตัวกลับไปอ่านหรือเผยแพร่ต่อไปได้ ก็น่าจะ เป็นการดียิ่งขึ้น ซึ่งเนื้อหาในการแสดงบทบาทสมมติและในหนังสือการ์ตูนดังกล่าวจะเป็น เนื้อหาเกี่ยวกับปัจจัย เงื่อนไข และองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งหรืออ่อนแอก

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล พนวจ

การมีประเด็นที่นักวิจัยชาวบ้านต้องเก็บมากเกินไป (ด้วยความตั้งใจของนักวิจัย ภายนอกที่ตั้งใจจะมองข้อมูลที่จะประเมินศักยภาพให้รอบด้าน) ทำให้เกิดความหนักใจ ของนักวิจัยชาวบ้านที่มองว่า งานค่อนข้างมาก แต่ได้พยายามแก้ไขโดยยุบรวมประเด็น ปัจจัยที่ใกล้เคียงกันหรือคล้ายคลึงกันไว้ด้วยกัน และในหลายปัจจัยนักวิจัยภายนอกเก็บเอง โดยไม่ต้องใช้นักวิจัยชาวบ้าน กล่าวคือ ให้นักวิจัยชาวบ้านเก็บข้อมูลเฉพาะที่สำคัญ ที่ เกี่ยวข้อง ที่ต้องใช้ชุมชนของชาวบ้านเป็นหลัก

การเปิดอิสระให้ทีมนักวิจัยชาวบ้านกำหนดความพอใจของแหล่งข้อมูล หรือคุณสมบัติของชาวบ้านที่จะให้ข้อมูลเองว่า ทำไม่ถึงได้เลือกเก็บข้อมูลนั้น ๆ จาก บุคคลดังกล่าว หรือบุคคลดังกล่าวมีความเหมาะสมที่จะเป็น Key Information แค่ไหน โดยไม่จำเป็นต้องสอบถามผู้ให้ข้อมูลให้ได้ปริมาณคนที่ถูกถามมาก ๆ โดยเฉพาะในเรื่อง พื้นฐานทั่วไป แต่ต้องคำนึงถึงว่า ข้อมูลนั้น ๆ เกี่ยวข้องผลกระทบเป็นผลได้-ผลเสียกับใคร หรือกลุ่มใดบ้าง หากนักวิจัยชาวบ้านสามารถอธิบายถึงความเหมาะสมของแหล่งข้อมูลได้ ก็ถือว่าใช้ได้ สำหรับวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายทั้งของทีมนักวิจัยชาวบ้าน และทีมนักวิจัยภายนอก ดังที่จะกล่าวต่อไปนี้ พนวจว่า ข้อมูลในบางเรื่องมีความจำเป็นอยู่ มากในการที่ต้องเก็บจากทุก ๆ วิธี เป็นการเพิ่มภาระโดยไม่จำเป็นเท่าใดนัก สำหรับข้อมูลพื้นฐานของชุมชนและโรงเรียนทั่วไป แต่สำหรับข้อมูลที่เป็นปัญหาระบบท่อความ สัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน อาจต้องใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายวิธี วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่กล่าวว่า อาจมากเกินไปสำหรับข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ ได้แก่

วิธีที่ 1 นักวิจัยแต่ละคนในพื้นที่แบ่งกันเก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นแต่ละปัจจัยของตนเอง แล้วนำข้อมูลมาถกเลียงวิพากษ์วิจารณ์กัน วิธีที่ 2 นักวิจัยแต่ละคนในแต่ละพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลในกลุ่มเป้าหมายของตนเอง แต่ตามพอดพิงข้ามปัจจัยของตน กล่าวคือ นักวิจัยที่เก็บรวบรวมข้อมูลปัจจัยภายในโรงเรียน โดยเก็บข้อมูลจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน เช่น ครู-อาจารย์ นักการการโรง เด็กนักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการโรงเรียน เป็นต้น แต่ตามบุคคลดังกล่าวเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ภายในชุมชนด้วย ซึ่งจะทำให้ได้ทั้งข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล

สำหรับทีมนักวิจัยภายนอก นักวิจัยแต่ละคนต่างคนต่างเก็บ ต่างคนต่างมองในทัศนะของตนเอง แล้วนำมาวิพากษ์วิจารณ์ ตรวจสอบซึ่งกันและกัน นักวิจัยแต่ละคนที่รับผิดชอบประเด็นปัจจัยหลักของตน ตามพอดพิงถึงประเด็นปัจจัยอื่นอีก 2 ปัจจัย เพื่อใช้ช่วยในการตรวจทานข้อมูลของเจ้าของปัจจัยนั้น กล่าวคือ นักวิจัยที่รับผิดชอบประเด็นปัจจัยภายในโรงเรียนที่เก็บข้อมูลจากโรงเรียนหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง ตามพอดพิงถึงปัจจัยภายในชุมชนหรือหมู่บ้าน และปัจจัยภายนอกชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนและโรงเรียนด้วย นักวิจัยอีก 2 คนก็ทำในลักษณะเช่นเดียวกัน วิธีการที่ 3 คือ การเก็บข้อมูลตรวจสอบกับทีมนักวิจัยชาวบ้านแต่ละพื้นที่ และวิธีการที่ 4 คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากข้อมูลมือสอง (ข้อมูลทุติยภูมิ) จากหน่วยงาน องค์กรในพื้นที่

5. การตรวจสอบข้อมูล พนวจว่า วิธีการที่หลากหลายต่อไปนี้ ใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลได้ดี แต่มีข้อควรระวังหรือข้อพึงสังเกตบางประการดังนี้

5.1 ทีมนักวิจัยชาวบ้าน 3 คนถูกเลือกเพื่อให้ได้ข้อมูลของข้อมูล จะพบปัญหาอย่างที่ได้กล่าวแล้วในเรื่องการค้นหาทีมนักวิจัยชาวบ้าน กล่าวคือ มีการแต่งแต้มเพิ่มเติม สีสรรข้อมูลที่เป็นปัญหาของอีกฝ่ายหนึ่ง หรือมีการปิดบังข้อมูลเนื่องจากเกรงใจกัน

5.2 ทีมนักวิจัยภายนอกต่างคนต่างมองแล้วถูกเลือกกัน ใช้ได้ดีในระดับหนึ่ง แต่ต้องใช้ตรวจสอบกับข้อมูลจากวิธีการอื่น ๆ ด้วย

5.3 การทำประชาพิจารณ์ข้อมูล พนวจว่า

1) การทำประชาพิจารณ์ข้อมูล ควรใช้สำหรับสังคมเมือง สังคมขนาดใหญ่ที่มีความหลากหลาย การปฏิสัมพันธ์หรือการติดต่อสื่อสารภายในมีน้อย มากกว่าทำในสังคมขนาดเล็กหรือสังคมชนบทที่มีความเป็นกลุ่มเดียวกัน มีการปฏิสัมพันธ์กันมาก

2) เรื่องที่จะทำประชาพิจารณ์ ควรเป็นเรื่องที่มีความสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อผู้ที่จะร่วมประชาพิจารณ์ มากกว่านำเสนอเรื่องข้อมูลทั่ว ๆ ไป ซึ่งจะมีผลต่อความนำเสนอหรือไม่น่าสนใจของการทำประชาพิจารณ์นั้น ๆ

3) ผลของการทำประชาพิจารณ์ โดยเฉพาะต่อประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของระบบความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เป็นเรื่องที่ล่อแหลมและเจ็บปวดดังกรณีของจุดหมายที่นักวิจัยชาวบ้านคนหนึ่งเขียนระบายน้ำทุกข์ใจให้แก่โครงการฟังแต่เป็นความเจ็บปวดที่หอมหวาน กล่าวคือ ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน ซึ่งเก็บนองเนื่องไว้นานจะถูกเปิดเผยออกมานอกจากสามารถแก้ปมที่เป็นปัญหาของความสัมพันธ์ดังกล่าวได้ ความรู้สึกอันดีที่จะมีต่อ กัน ความร่วมมือกันอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคตจะตามมา จะนี้ โครงการมิได้อ้วว่าเป็นผู้จัดประเด็นความขัดแย้งระหว่างโรงเรียนกับชุมชน แต่น่าจะเป็นการบ่งหน่องเพื่อให้หายจากฝีปากกว่า ในการเปิดโอกาสหรือปล่อยให้การประชาพิจารณ์เป็นไปตามธรรมชาติของชุมชน อาจจะนำไปสู่การคลี่คลายของปมปัญหา หรือข้อมูลอื่น ๆ ของชุมชนได้ด้วย แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการจัดการการประชาพิจารณ์ด้วย

5.4 ทีมนักวิจัยภายนอกใช้วิธีคล้าย ๆ ดันให้นักวิจัยชาวบ้านติดข้างฝา จนไม่สามารถที่จะบ่ายเบี่ยง ปิดบังข้อมูลที่เป็นความจริงต่อไปได้อีก ความจริงจึงปรากฏออกมานะ ซึ่งทีมนักวิจัยภายนอกใช้กับนักวิจัยชาวบ้านในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) ที่ทั้งหมดได้กิน นอน ร่วมเหน็ดเหนื่อย ร่วมสนุกสนานกัน 2 คืนกับ 3 วัน และมีความต่อเนื่องสัมพันธ์กันก่อนหน้านั้นแล้ว โดยยึดในหลักการมีส่วนร่วมว่า 1. ต้องซื้อใจให้ได้ก่อน (จริงใจ จริงจัง เป็นคนดี เปิดเผย) 2. จึงจะซื้อหัว (ระดมความคิดได้) 3. แล้วก่อให้ได้มือ (หรือความร่วมมือ)

5.5 ทีมนักวิจัยชาวบ้านแต่ละทีม ซักถามถกเถียงกันเอง แลกเปลี่ยนข้อมูลกันเอง แบบชาวบ้าน แบบตามธรรมชาติ ที่มิได้มีการบังคับ ขึ้นใจ จากการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการดังกล่าว ดังได้อธิบายรายละเอียดแล้ว ทำให้ได้ข้อมูลที่ชุมชนอาจมองข้าม ได้เพิ่มเติมกรอบถ้วนจึ้น หรือการปิดบังช่อนเร้นข้อมูลถูกตรวจสอบ

5.6 การตรวจสอบข้อมูลกับผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน พนว่า วิธีการนี้ได้ผลค่อนข้างน้อย เพราะถึงแม้จะเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน แต่ก็มิเงื่อนไขตรงที่บูรบท่องแต่ละชุมชนมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างกัน

ในการกินอยู่หลับนอนและใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ในชุมชนของนักวิจัยภายนอก เพื่อให้เข้ากับชาวบ้านได้นั้น พนว่า เนื่องจากข้อจำกัดด้านเวลาของนักวิจัยแต่ละคนและ

สำหรับโครงการนี้เป็นการวิจัยและพัฒนาแบบมีส่วนร่วมที่ผู้ถูกวิจัยได้เข้าร่วมอยู่ในทีมงานตั้งแต่ต้น ฉะนั้นจึงได้ปล่อยให้กระบวนการทำงานร่วมกันของทีมนักวิจัยชาวบ้านได้ดำเนินไปตามธรรมชาติให้อยู่ในลักษณะคิดร่วมกัน ทำร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกันของผู้ถูกวิจัยเป็นหลักโดยเนพาะต่อโครงการวิจัยที่มี 2 ฝ่าย คือ โรงเรียนกับชุมชน สัมพันธภาพที่พอดีของนักวิจัยภายนอก จึงจะมีส่วนช่วยเสริมสร้างกระบวนการชุมชน/โรงเรียนได้ โดยที่ไม่โน้มเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เพราะอย่างน้อยการทำเช่นนี้ก็เป็นการเริ่มจากการมีผู้ที่เห็นพ้องต้องกันจากทั้ง 2 ฝ่าย คือฝ่ายโรงเรียนและชุมชนได้ริเริ่ม เพื่อที่จะได้ขยายผลสู่คนในกลุ่ม เพื่อน และคนอื่น ๆ อีกในฝ่ายของตนเองต่อไป

ปัญหาและข้อเสนอแนะ

ปัญหาและข้อเสนอแนะในส่วนเนื้อหาหรือเนื้องานของการวิจัยนี้ ได้ก่อตัวแล้ว โดยละเอียด ในหัวข้อสรุป ปัจจัย เงื่อนไขและองค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งของโรงเรียนและชุมชน กิจกรรมพัฒนาความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและข้อสังเกตบางประการที่พบจากการศึกษา ซึ่งจะไม่นำมากล่าวซ้ำอีกแต่จะอกล่าวถึงปัญหาและข้อเสนอแนะอื่น ๆ ดังนี้

1. ปัญหาและข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับตัวนักวิจัยภายนอก

1.1 ปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ

1) นักวิจัยบางคนขาดความรับผิดชอบในการภารกิจหน้าที่ของตนเอง เช่น ไม่เคยส่งรายงานผลที่ได้จากการลงพื้นที่โดยแม้มีแต่ครั้งเดียว ทำให้ขาดข้อมูลในการที่จะกำหนดแนวทางสำหรับการทำงานครั้งต่อไปหรือชุมชนต่อไป และเป็นการเพิ่มภาระในส่วนดังกล่าวแก่นักวิจัยคนอื่น เป็นต้น

2) ขาดจรรยาบรรณของการเป็นนักวิจัย เช่น นักวิจัยบางคนคัดลอกเค้าโครงวิจัยของโครงการส่งไปขอรับทุนจากอีกแหล่งทุนหนึ่ง เป็นลักษณะของการขอทุนวิจัยซ้ำซ้อนจากแหล่งทุน 2 แหล่งในการทำวิจัยเรื่องเดียวกัน และเมื่อถูกทักท้วงจึงได้เปลี่ยนพื้นที่ศึกษา และทั้ง ๆ ที่นักวิจัยคนดังกล่าวนั้นมิได้มีส่วนร่วมในการเขียนเค้าโครงวิจัยของโครงการเลยตั้งแต่การเขียนเอกสารเชิงหลักการ (Concept Paper) และเค้าโครงวิจัยสมบูรณ์ (Full Proposal) จากการทักท้วงทำให้นักวิจัยคนดังกล่าวเกิดความไม่พอใจ ไม่ให้ความร่วมมือและวางแผนตัวเป็นปฏิปักษ์ต่อโครงการโดยตลอด

1.2 ปัญหาด้านวิสัยทัศน์ และการวางแผนตัวของนักวิจัย

1) นักวิจัยบางคนวางแผนตัวเหมือนผู้นิเทศก์ครู หรือผู้ตรวจสอบประเมินโรงเรียนมากกว่าการวางแผนทัศน์ที่เพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน

2) นักวิจัยบางคนมีวิสัยทัศน์ในเรื่องการศึกษาและการพัฒนาชุมชนที่ยังอีกดีดกรอบของระบบราชการอย่างหนียวแน่น เป็นอุปสรรคทำให้ชาวบ้านคิดไปว่าสิ่งที่ตนเองคิดนั้นเป็นสิ่งที่ผิดไปหมด

3) นักวิจัยบางคนวางแผนตัวแปลกแยกกับชุมชนมากเกินไป ทั้งในเรื่องอาหารการกิน การแต่งตัว หรือภาษาพูดคุย

ซึ่งทั้ง 3 ประการนี้เป็นผลพลอยทำให้สัมพันธภาพอันดีที่ควรมีอย่างเต็มที่เท่าที่สามารถกระทำได้ระหว่างทีมนักวิจัยภายนอกกับชาวบ้านหรือคณะครุในโรงเรียนเกิดช่องว่าง และเป็นอุปสรรคต่อการทำงาน

1.3 ปัญหาส่วนตัว

1) การเอาเรื่องส่วนตัวมาปะปนกับเรื่องงาน เช่น นักวิจัยบางคนมีปัญหาเดือดร้อนเรื่องเงิน ได้ขอรื้อนเงินจากนักวิจัยคนหนึ่งในโครงการไป โดยทำสัญญาไว้เป็นหลักประกัน เมื่อครบกำหนดกลับไม่ยอมใช้คืน และใช้วิธีการหลบเลี่ยง หนีหน้า ไม่มาร่วมงาน หรือไม่ให้ความร่วมมือใด ๆ กับโครงการ

2) มีภาระกิจมากเกินไป เช่น ติดประชุม-สัมมนา หรือต้องไปราชการบ่อย ทำให้ตารางการปฏิบัติงานของโครงการต้องเปลี่ยนแปลงบ่อย ๆ จนเกิดเป็นความล่าช้า ทั้ง ๆ ที่ได้มีการนัดหมายร่วมกันไว้ล่วงหน้าแล้วหลายครั้ง และนักวิจัยคนดังกล่าวมักอ้างว่าจะติดตามไปเองภายหลัง (คือการลงพื้นที่) แต่ไม่เคยได้ติดตามไปร่วมงานเลย

3) ขาดมนุษย์สัมพันธ์ มักจะเข้ากับคนอื่นได้ยาก ซึ่งปัญหาทั้งหมดนี้เกิดขึ้นเนื่องจากความพิเศษเฉพาะในการคัดเลือกนักวิจัยเข้าร่วมงานที่ไม่ได้พิจารณาในด้านคุณธรรมจริยธรรม และวิถีทัศน์ เป็นหลัก และเมื่อมีปัญหาเกิดแก่ปัญหาโดยการตัดไฟแต่ต้นลม ปล่อยให้นักวิจัยผู้มีพุทธิกรรมดังกล่าวก่อปัญหากับโครงการจนอาจถึงขั้นเสียหาย แต่ถึงที่สุดแล้ว สามารถกล่าวได้ว่า ผลการวิจัยฉบับนี้มิได้มีเชื่อของนักวิจัยคนดังกล่าว และสำหรับข้อเสนอแนะต่อปัญหานี้ก็คือ การคัดเลือกนักวิจัยเข้าร่วมงานต้องพิจารณาให้ดีย่าพิจารณาเพียงแค่คุณวุฒิ หรือตำแหน่งหน้าที่การทำงานที่คิดว่าตรงกับความต้องการของโครงการเท่านั้น และเมื่อเกิดปัญหาต้องตัดสินใจแก่ปัญหาโดยการตัดไฟแต่ต้นลม

2. ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการอนุมัติสนับสนุนโครงการวิจัย

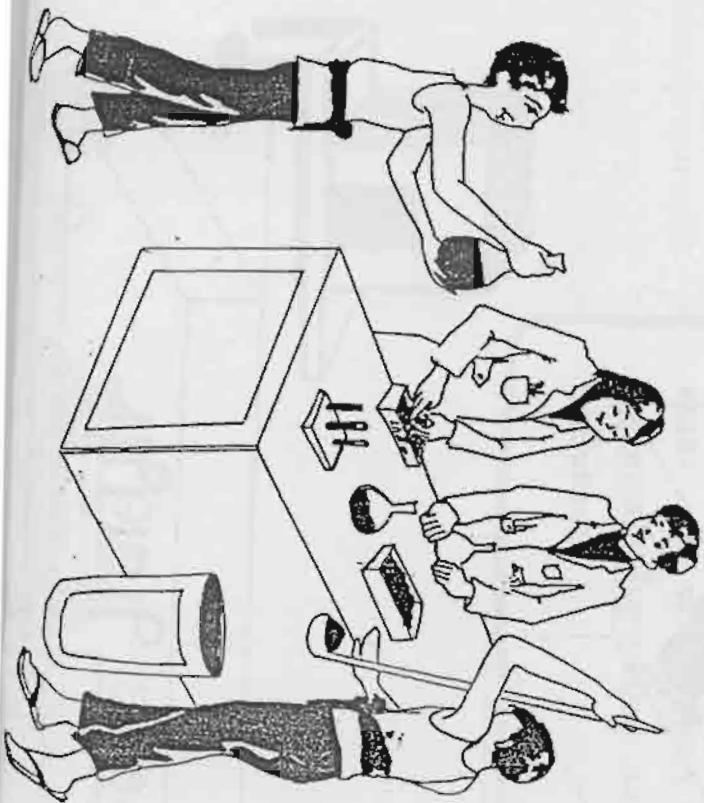
ในช่วงที่โครงการวิจัยได้รับการอนุมัติทุนเพื่อสนับสนุนการวิจัยนั้น เป็นช่วงที่ชาวบ้านกำลังเก็บพืชผล หรือรับจ้างทางภาคเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวบ้าน ทำให้นักวิจัยชาวบ้านแต่ละคนไม่สามารถที่จะมีเวลาให้กับการทำงานในโครงการอย่างเต็มที่ การอนุมัติทุนควรให้สอดคล้องกับวงจรชีวิตของชาวบ้าน มากกว่าอนุมัติโดยเอาความสะดวกหรือตามขั้นตอนของการรับ-การให้ทุน

3. ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับระบบการให้ทุน

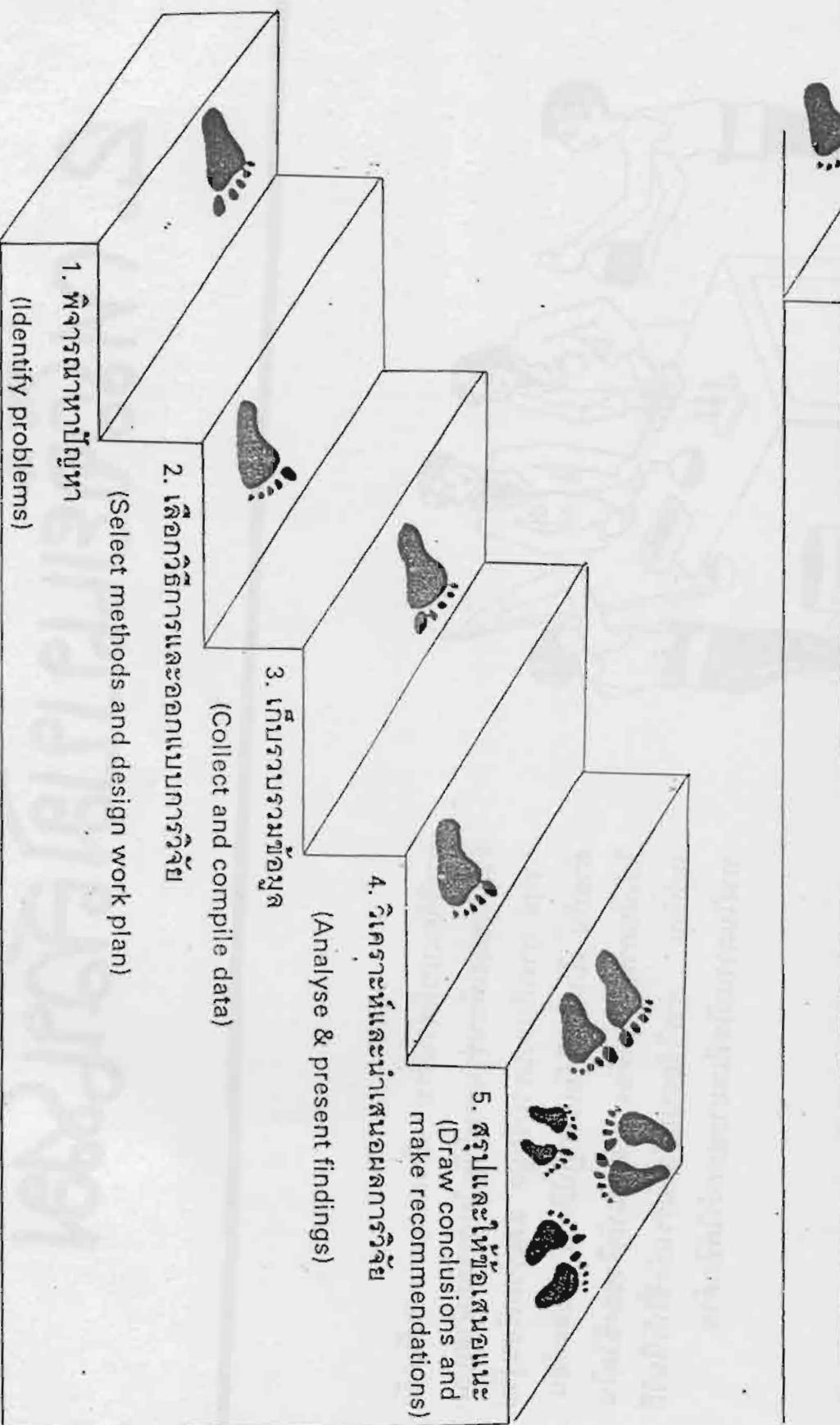
ในระบบราชการนี้ มีความไม่คล่องตัวหลายประการ ทำให้ผู้ที่เป็นข้าราชการ และสนใจที่จะทำการวิจัย นักทึกที่กับระบบราชการที่ไม่ค่อยเอื้ออำนวย ซึ่งอาจเป็น อุปสรรคขัดขวางให้นักวิชาการที่เป็นข้าราชการ สนใจทำงานวิจัยน้อยลง ควรได้ปรับ ปรุงแก้ไขระบบการให้ทุนในระบบราชการให้คล่องตัว ให้มีส่วนเสริมขวัญและกำลังใจ หรือแรงจูงใจที่อย่างจะวิจัยมากกว่าที่เป็นอยู่

2. Māyāvāda

การวิจัยแบบมีส่วนร่วม เป็นการพยายามการค้นคว้า
ร่วมกันของเพื่อนร่วมงานวิจัย ในการศึกษาสถาน
การณ์ การเก็บรวบรวมข้อมูล และร่วมเรียนรู้ไป
ด้วยกัน เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ที่ผู้สนใจ
ให้เห็นภาพอันถูกต้อง และทำให้รุ่งเรืองศรีวิชาใน
หมู่บ้าน การวิจัยแบบมีส่วนร่วมยังชี้ให้เห็นว่า
ทางในการออกแบบที่เหมาะสมมากกว่าได้จากการดำเนิน

ஆங்காங் விசீலனம் நோக்ரோம்

ເຫດທຸນອາໄພມະຫວາງຈີ້

ຕະຫຼອກສົມລົບຍ

ກາຣົຈັຍແນມນີ້ສ່ວນຮ່ວມນີ້ ສາມາດເປັນຜູ້ທີ່ຈັດຫຸນຕອນແລະອອກແນມກຳກາຣແລະເຄື່ອງນີ້
ໃນກາຣົຈັຍ ກາຣທີ່ໄດ້ສ່ວນຕົວຢັນແລະໃຫ້ຄົວມີວາເລຳນີ້ຈະຊ່າຍກະຫຸນໄຟ້ສາມາດ
ພິຈາລະນາແລະວິເຄຣະໜີປະຕິບັດນີ້ຫາດ໏ ຈຳເປັນຢືນຢັນ ສັງຜລໃຫ້ທຶນກາງແລະທາງສົມກຳ
ນັ້ນແລ້ວນັ້ນໄດ້

ແນມສອນກາມ ເປັນເຄື່ອງນີ້ທີ່ມີປະໂຍບນີ້ສໍາໝັກລຸ່ມໃນກາຣເກີນບ້ານມູລພື້ນຮູານເກົ່າຍາກັນ
ຕະນອງ ເປັນ ຮະດັບກາຣສຶກຂາ ພານາດຂອງຄຽດນອນຄວ້າ ປະກາຣ ສົ່ງຄ່ານາຍຄວາມສະດວກ
ແລະໂຄຮງສ໌ຮ້າງພື້ນຮູານທີ່ມີຢູ່ ແຕ່ກົມວິກາຮອັນ ຈຳເປັນສົມກຳມາຮັດວຽກແນມ
ໄມ້ເປັນທາງກາຣ

ପାଠ୍ୟଗୀର୍ଦ୍ଦିତକାଳ

การลงมือเก็บข้อมูล เป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติงานสมานในโครงการพัฒนาหมู่บ้าน ชาวบ้าน เริ่มต้นด้วยการศึกษาสภาพของตนเอง กะบานการณ์ ภูมิศาสตร์ ทางการที่ชาวบ้านเรียนรู้จาก การทำจริง ซึ่งนำไปสู่การคิดความตระหนักในส่วนของการแปรเปลี่ยน จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Transformation)

การฝึกอบรมวิธีการงานบันทึก จะฝึกให้ทราบบันทึกในภารกิจและมีพัฒนาการ เก็บข้อมูลดีขึ้น และคาดคะอ่องป้ายหน้าใจว่าข้อมูลเหล่านั้นประยุกต์ เดียวบุนมองต่าง ๆ กัน การด่วนสรุปคลาสทำให้เกิดการผิดพลาดนั้นได้ร้าย ความมีเจริญพัฒนาบันทึกงานของเจ้าน้ำที่ เป็นทักษะที่สำคัญใน การวิจัยแบบมีส่วนร่วม

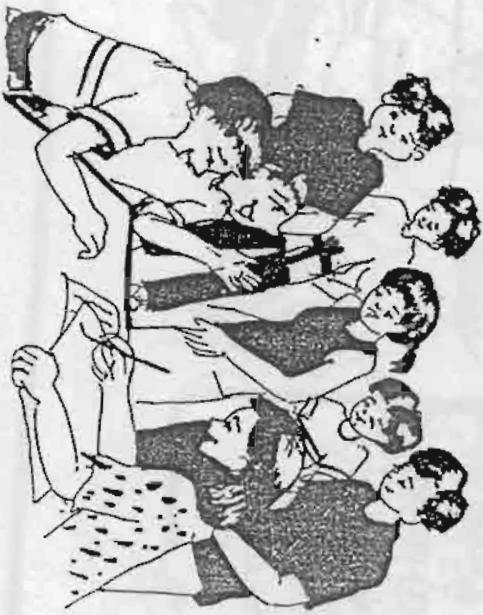

ก่อนที่จะทำการวิจัย ลังสำคัญประการหนึ่งคือการทดสอบ
เครื่องมือวัดปัจจัยในส่วนนาม เป็นเบื้องต้นเสียก่อน ทั้งนี้เพื่อวัด
ปรับให้เหมาะสม สอดคล้องเป็นเครื่องมือวัดที่ดี
ประยุกต์ได้เต็มที่

سُورَةِ الْأَنْجَوْنِ

การวิเคราะห์เป็นขั้นตอนที่สำคัญ ต้องใช้ทั้งความคิดและความรู้สึก เป็นขั้นตอนที่เกี่ยวกับใจลึกซึ้งบันได การจัดระเบียบข้อมูล คือจะแยกต่างกันไปตามประสาท การนั่งของผู้วิเคราะห์ วิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วมนั้นจะดำเนินการอยู่ในระดับเดียวกัน ไม่ใช่การวิเคราะห์เพื่อนำไป เป็นข้อมูลเพิ่มเติมในระดับเดียวกัน แต่เป็นการวิเคราะห์เพื่อปฏิบัติต่อไป

ମୁଦ୍ରଣକାଳ

การวิจัยแบบมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดความใหม่ ซึ่งมักไม่มีใน การวิจัยทางวิชาการทั่วไป ดังจะเห็นได้ในตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น

Digitized by srujanika@gmail.com

- ມາຈົນເຄີຍຕະຫຼາດ

 - ນ້າມັດເຊື່ອງ
 - ຜູ້ວິຊຍ
 - ພຶສູນສມຸດຕົການທີ່ໄວ້ແລ້ວ
 - ພຍາຍາມນັກເລື່ອງຄວາມ
 - ສໍາເລັງໃນຄຸນຄ່າ (Value-bias) ໃນຄຸນຄ່າເຫົ້າໄວ້ຕ່າງ

ນາງປະລິມ ຂົວມະນີວັນ

 - ກະບນານກາຮ
 - ຜູ້ຮ້ານກາງວິຊຍ (ຜູ້ກຳວິຊຍ)
 - ກາຮຄ່ານັກນໍາຫາສມຸດຕົການ
 - ຄວາມຄວາມລໍາເອີ້ນ

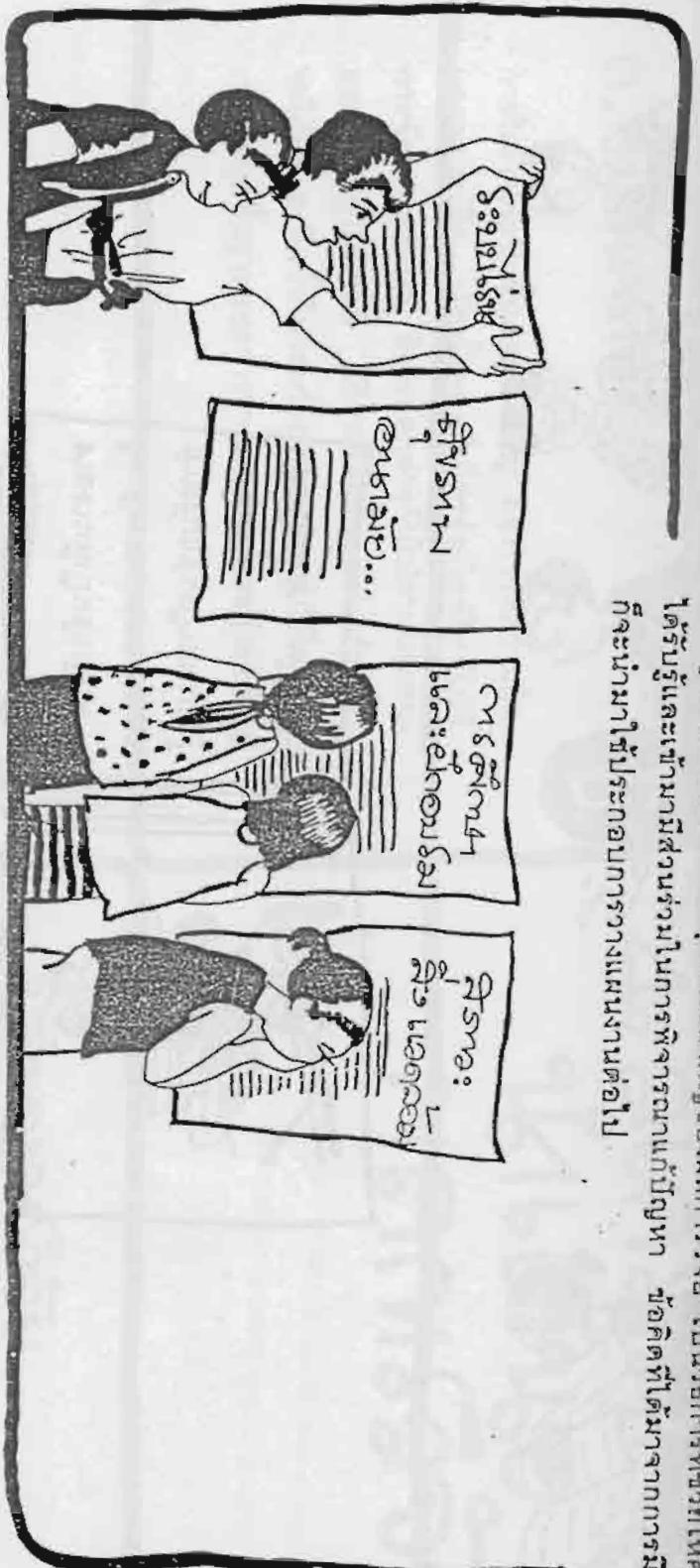
ପାତ୍ରକର୍ମଦିଲ୍ଲିପି ପାତ୍ରକର୍ମଦିଲ୍ଲି

๗. ห้องห้ามอุบัติเหตุ

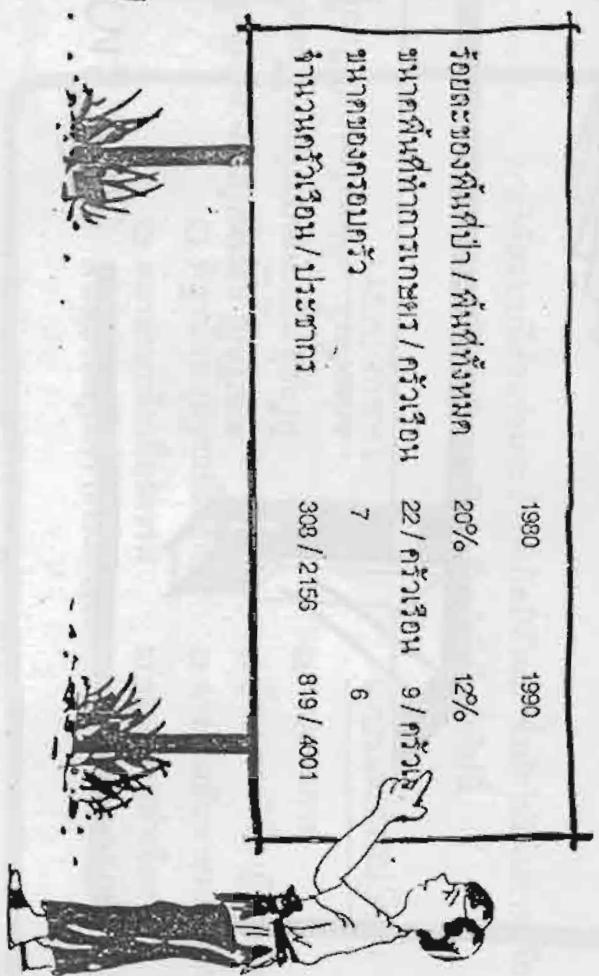
ผลของการวิจัยแบบมีส่วนร่วม คาดคะเนเส้นอันบาก ฯ คณิตมนตรี ที่ได้รับผล
การทดสอบจากโครงการ บริการแลกเปลี่ยนและวิธีการนำเสนอคร่าวๆ ให้เลือกใช้
เหมาะกับผู้รับ จึงจะมีการพัฒนาและปรับเปลี่ยนที่เป็นไปตามที่ต้องการ
ดังไปนี้

เผยแพร่มีผ่านน้ำเสีย สรุปสาระสำคัญของผลการวิจัย เป็นเรื่องการที่ช่วยให้คนในชุมชนที่ฯ ได้รับรู้และเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนก็เป็นหน้าที่สำคัญที่เดียวจากภารมีส่วนร่วมของชุมชนนี้ ก็จะนำมาใช้ประกอบการวางแผนงานต่อไป

	1980	1990
ร้อยละของผู้ที่ไป / ผู้ที่เก็บหมก	20%	12%
ขนาดพื้นที่ที่ทำการเกษตร / ครัวเรือน	22 / ครัวเรือน	9 / ครัวเรือน
ขนาดของครอบครัว	7	6
จำนวนครัวเรือน / ประชากร	303 / 2156	819 / 4001

၁၇၈၈ ၂၀၁၅ = ၁၆၁၉၁၂

678-1172207 1988 Nov 16

Card 1856112 = 28206 ✓

ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତପ୍ରକାଶ ପରିଚୟ ॥୧୫୮୮

សំណងជាន់ ១៩២៤

ଦେଖିବାରେ କିମ୍ବା କିମ୍ବା କିମ୍ବା କିମ୍ବା କିମ୍ବା

ଶ୍ରୀବିଜ୍ଞାନଦେଲିଙ୍ଗମାନପାତ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟ । କାନ୍ତାର୍ଦ୍ଵାରା କାନ୍ତାର୍ଦ୍ଵାରା କାନ୍ତାର୍ଦ୍ଵାରା

ପାଦମୁଖ ନିର୍ମାଣ କରିବାର ପାଇଁ ଏହା କାହାର ଜାଗାରେ କରିବାକୁ ବିଷୟ

សំណើរាយក្រឹង ២៤) និងចុះឈ្មោះ ការបង់ប្រាក់ ក្នុងពេលវេលាដែល

10. The following table gives the number of hours worked by each of the 1000 workers.

卷之三

७४८

କୃତିମାନବ

॥ଶ୍ରୀକୃତ୍ସନ୍ଦାର୍ଶକ-ପତ୍ର

ମୁଦ୍ରଣ କାନ୍ତିଲେଖନ

សំណង់តុលាក្រុង នីរការបាល និងចារម្បានជ័យ
គោលនឹងវិធីនិងការគាំទ្រ និងរាជលទ្ធផលនៃប្រជាពលរដ្ឋ

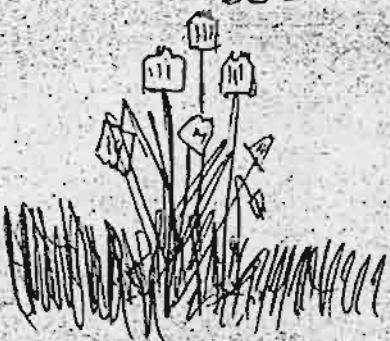
ପାଦବୀ କରିବାରେ ଏହାରେ କିମ୍ବା କିମ୍ବା କିମ୍ବା କିମ୍ବା କିମ୍ବା

୧୮୫

ପ୍ରଥମ ଶବ୍ଦରେ, ବିଷକ୍ତିରେ ଉଚ୍ଛଵି କହିଲା ନାନା ଧରି- ଜିନି
ମି ଯତ୍କରେ ଗୀତିକରିଲାଏଣୁ ॥ରେ ନିର୍ମଳାକୃତିରେ ଧ୍ୟାନ ଓ ଧାରା-
ଧାରା ଧାରା ଧାରା ଧାରା ଧାରା ॥ରେ ମାତ୍ରାଧାରା ଧାରା

କୁଟୀର୍ଜାଳ

गम अंडा ००००

บรรณานุกรม

เกียรติกรรม กุศล. โครงการเสนอวิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต เรื่องการพัฒนาฐานรูปแบบ
ความเป็นผู้นำของคณบดี มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาล. บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, เอกสารถ่ายสำเนา, 2541, 98 หน้า.

มูลนิธิสศค์-สุขดีวงศ์. กรอบความคิดและข้อเสนอแนะการวิจัยเกี่ยวกับ ระบบการศึกษา
กับชุมชน. ถ่ายเอกสารสำเนา. กรุงเทพฯ , 2540, 34 หน้า

สถาบันราชภัฏเชียงใหม่. รวมบทความ-งานวิจัยคณาจารย์ 70 ปีวิทยาลัยครุเชียงใหม่,
เชียงใหม่, 2536, 244 หน้า.

สุภากิจ จันทวนิช. รวมบทความว่าด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ, เอกสารถ่ายสำเนา, 91
หน้า.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, รายงานความก้าวหน้าชุดโครงการวิจัยฝ่ายวิจัย
เกี่ยวกับชุมชน, เอกสารถ่ายสำเนา, 2540,

_____ . สร้างสรรค์ปัญญาเพื่อพัฒนาประเทศ,
เอกสารเผยแพร่, 8 หน้า.

ศูนย์วิจัยนโยบายการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
ข้อมูลเบื้องต้นชุดโครงการวิจัยเรื่องการศึกษากับชุมชน, เอกสารถ่ายสำเนา,
กรุงเทพฯ, 2540, 10 หน้า

อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ้อ. การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย.
กรุงเทพฯ, 2539. 336 หน้า.

อมรวิชช์ นครทรรพ และดวงแก้ว จันทร์สระแก้ว. การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมี
ส่วนร่วม : ข้อคิด แนวทาง และประสบการณ์ของ พศ.ดร. อธิศรา ชูชาติ,
กรุงเทพฯ, 2541, 33 หน้า.

માર્ગદર્શિકા

ເຮືອນລາງຈາກກົງຫຼັງ	ເຮືອສັກໜາຄາກຫຼຸມພາຍ
ເຮືອນນຸ້ມາກໃໂຄນ	ຮັບຮ່ວມຄະດີຕະແກໄຣ
ຮອດຮັບຄດລາມຈົດຕະທຳ	ໄມ້ທັກທາງຫຼັບນ້ຳໃຊ້
ປະສົງລົມໄຫຼືໄຫ້	ສິ່ງກໍາດີໃບຄູເຄີຍທັງຫຸນ
ເຮືອນລາງຖື່ງເຫງົ່ງ	ໄມ້ລົບກຸ່ມແລະເຂົ້າເຕີຍລຸ້ນກົງ
ຮ່ວມຄະດີຕະແກໄຣຫຼັງ	ຮ່ວມຜູ້ພັນລື້ອມໜ້ານໝາຍ
ເຮືອນລາງຖື່ງເຫັນ	ລາກຄດລາມຈົດທີ່ຕີໃຊ້ກາຍ
ຮ່ວມກົງລ່ວງທັກກາຍ	ລຸ້ນດຽວຍ່າຮ່ວມຜ່າພົນ
ຮັບຮູ້ຕື່ອົງເຫັນ	ລອຍ່າງເຫັນເປັນໄມ້ວິດພົນ
ຮ່ວມແຮງລ່ວງແຫຼ່ອຫຸນ	ລົງໄດ້ຄດລາມຜົນໄກຕີເປັນລຸ້ນ
ຮູ້ຮ່າງລານັກຄົດ	ມອບໄໂລກດີຖຸກລ່ວມພົດຕື່ອ
ຮູ້ຄຳຄດລາມຈົດຕະໂຫຼດ	ດ້ວຍຊື່ແທ້ດ້ວຍຊື່ໄດ້
ຮູ້ອັນຍຸດ້ານຮາດາ	ຮູ້ຮ່າງລານັກນ້ຳໃຊ້
ຮູ້ຮ່າດຄດລາມຫາກໄຣ	ຕົ້ນຜູ້ໄດ້ຕົດລາມຈຳຕົ້ນ
ຮັບຮູ້ຄດລາມເປັນຮຽນ	ລົງວັດຍາກງານຄົບທຸກໆທີ່ເຫັນ
ຮັບຮູ້ຄດລາມຫາກເຫັນ	ຄດລາມຈຳເປັນລາກຫຼຸດຕະໂຫຼດ

ກວ. ອຸປ່ອດຕານ ດາວໂຫຼນທຳນະ : ຜົນປະພິມ
ກາຄລືບກັນທອງການຊົມຊົນ ຄະເທົ່າມະນະພົມ
ນກາລູກຍາລີ້ມເສື່ອໃຫມ່